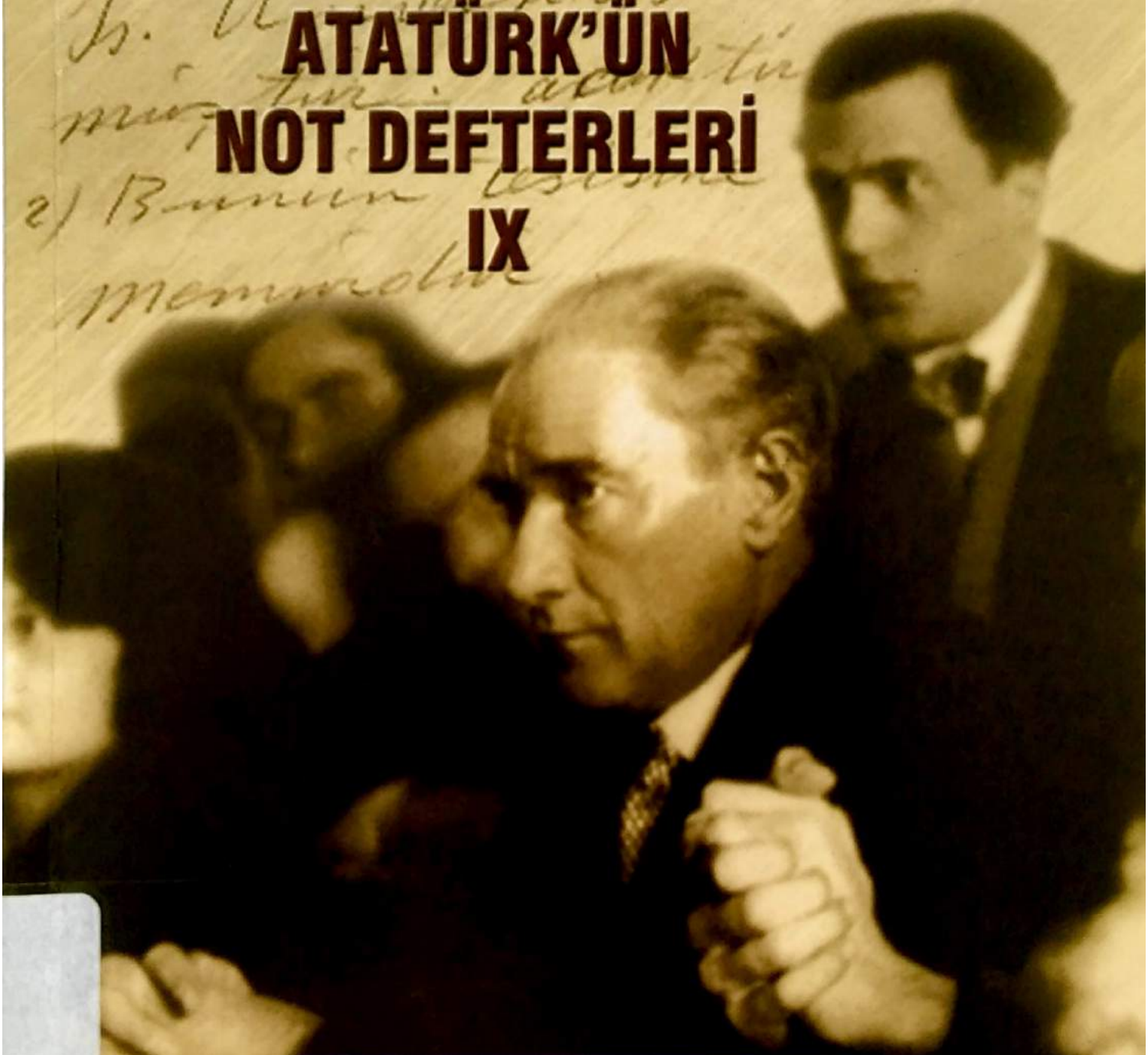
T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

ATATÜRK'ÜN NOT DEFTERLERİ IX

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

ANKARA 2008

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

İÇİNDEKİLER..... III

ÖN SÖZ..... V

KISALTMALAR..... VII

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN TÜRK TARİHİ İLE İLGİLİ NOTLARI, MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİYLE İLGİLİ NOTLARI, NOT DEFTERİNE KAYDETTİĞİ FRANSIZCADAN OSMANLICAYA ÇEVİRİSİ YAPILMIŞ BAZI KELİMELER VE ŞAHSİ EŞYALARININ YAZILI OLDUĞU NOT DEFTERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

(K: 44-G: 15, K: 44-G: 1, K: 45-G: 9, K: 44-G: 12)

A. Mustafa Kemal'in Türk Tarihi ile İlgili Notlarının Değerlendirilmesi (K: 44-G: 15)..... 1

B. Mustafa Kemal'in İstanbul Üniversitesiyle İlgili Notlarının Değerlendirilmesi (K: 44-G: 1)..... 5

C. Mustafa Kemal'in Not Defterine Kaydettiği Fransızcadan Osmanlıcaya Çevirisi Yapılmış Bazı Kelimelerin Değerlendirilmesi (K: 45-G: 9)..... 9

D. Mustafa Kemal'e Ait Şahsi Eşyalarının Yazılı Olduğu Not Defterinin Değerlendirilmesi (K: 44-G: 12)..... 10

İKİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN TÜRK TARİHİ İLE İLGİLİ NOTLARI, MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİYLE İLGİLİ NOTLARI, NOT DEFTERİNE KAYDETTİĞİ FRANSIZCADAN OSMANLICAYA ÇEVİRİSİ YAPILMIŞ BAZI KELİMELER VE ŞAHSİ EŞYALARININ YAZILI OLDUĞU NOT DEFTERLERİNİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

(K: 44-G: 15, K: 44-G: 1, K: 45-G: 9, K: 44-G: 12)

A. Mustafa Kemal'in Türk Tarihi ile İlgili Notlarının Günümüz Türkçesine Aktarımı (K: 44-G: 15)..... 13

B. Mustafa Kemal'in İstanbul Üniversitesiyle İlgili Notlarının Günümüz Türkçesine Aktarımı (K: 44-G: 1)..... 27

C. Mustafa Kemal'in Not Defterine Kaydettiği Fransızcadan Osmanlıcaya Çevirisi Yapılmış Bazı Kelimelerin Günümüz Türkçesine Aktarımı (K: 45-G: 9)..... 32

D. Mustafa Kemal'e Ait Şahsi Eşyalarının Yazılı Olduğu Not Defterinin Günümüz Türkçesine Aktarımı (K: 44-G: 12)..... 37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN TÜRK TARİHİ İLE İLGİLİ NOTLARI, MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİYLE İLGİLİ NOTLARI, NOT DEFTERİNE KAYDETTİĞİ FRANSIZCADAN OSMANLICAYA ÇEVİRİSİ YAPILMIŞ BAZI KELİMELER VE ŞAHSİ EŞYALARININ YAZILI OLDUĞU NOT DEFTERLERİNİN ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI

(K: 44-G: 15, K: 44-G: 1, K: 45-G: 9, K: 44-G: 12)

A. Mustafa Kemal'in Türk Tarihi ile İlgili Notlarının Özgün Metinleri ve Çevirim Yazıları (K: 44-G: 15)..... 41

B. Mustafa Kemal'in İstanbul Üniversitesiyle İlgili Notlarının Özgün Metinleri ve Çevirim Yazıları (K: 44-G: 1)..... 133

C. Mustafa Kemal'in Not Defterine Kaydettiği Fransızcadan Osmanlıcaya Çevirisi Yapılmış Bazı Kelimelerin Özgün Metinleri ve Çevirim Yazıları (K: 45-G: 9)..... 207

D. Mustafa Kemal'e Ait Şahsi Eşyalarının Yazılı Olduğu Not Defterinin Özgün Metinleri ve Çevirim Yazıları (K: 44-G: 12)..... 233

ZAMAN DİZİNİ..... 247

DİZİN (Şahıs, Yer Adları)..... 251

ÖN SÖZ

Büyük insanları yücelten birtakım özellikler vardır. Bir kişinin yükselmesinde yalnızca bu özelliklerin mevcut olması yeterli değildir. Bu özelliklerin bir amaç etrafından toplanarak, hedefine de ulaşması gereklidir. Türk İstiklal Savaşı'nın lideri Ulu Önder ATATÜRK de sahip olduğu bu üstün özelliklerini millî egemenliğe dayalı, laik, demokratik ve bağımsız bir devlet kurma amacı etrafında toplayarak, Türk milleti ile birlikte bu hedefe ulaşmıştır.

Askerliği ve devlet adamlığı yanında, düşünce yönünden de seçkin bir fikir adamı olan ATATÜRK, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı, Türk milletine hedef olarak göstermiş, bununla da kalmayarak bir öğretmen tavrı ile milletini her alanda yükseltmek için köklü reformlar başlatmıştır.

Devlet ve düşünce adamı olan ATATÜRK, devrimci bir ruha sahip dönüştürücü bir liderdi. Eğitimin önemini kavramış olan ATATÜRK "sosyal değişme"nin düşüncedeki değişme ile mümkün olabileceğini, bunun da eğitim ve kültür alanında yapılacak devrimlerle gerçekleşeceğini bilen bir liderdi.

ATATÜRK, eğitimle ilgili yenilikleri yaparken bu kavramı tek başına ele almamış, eğitimin aynı zamanda millî, gerçekçi ve faydacı olmasına da önem vermiştir. Çağdaş eğitim ve öğretim metotlarını Türk millî eğitim sistemine uyarlama çalışmaları kapsamında Batılı bilim adamlarına başvurarak büyük bir reform hareketi başlatmıştır.

Bu amaçla yenilenmesi düşünülen İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) hakkında Profesör Albert Malche'den bir rapor istenmiş; hazırlanan rapor hükûmetin yetkili organları ve Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından titizlikle incelenmiştir. Mustafa Kemal ATATÜRK, incelediği bu rapor üzerinde önemle durmuş ve yükseköğretim ile ilgili fikirlerini yazılı ve sözlü olarak beyan etmiştir. ATATÜRK'ün bir üniversitenin ve bu üniversitedeki eğitimin nasıl olması gerektiğini açıklayan bu görüşlerinin hâlâ geçerliliğini koruması, hem onun büyüklüğü hem de onun düşüncelerine sıkı sıkıya sarılma gerekçemizi artırmıştır.

ATATÜRK tarafından yazılan not defterlerinden K: 44-G: 15 numaralı defter, Türk adının anlamının açıklanmasından başlayıp, en eski Türk boylarından ve Türk devletlerinin tarihlerinden kısaca bahseden notları içermektedir. Muhtemelen Türk Tarih Kongresi çalışmaları sırasında tutulan bu notlar önemli bilgileri içermekle birlikte ATATÜRK'ün Türk tarihinin araştırılması konusundaki titizliğini de ortaya koyması bakımından son derece ilgi çekicidir. Bu defterlerden K: 44-G: 1 numaralı olanı; ATATÜRK'ün Prof. Albert Malche'in 1932 senesinde İstanbul Darülfünunu hakkında hazırlamış olduğu raporundan çıkardığı notları, bu raporun değerlendirmesini ve İstanbul Üniversitesinin yeniden yapılandırılmasını açıklamaktadır.

Mustafa Kemal ATATÜRK, daha askerî ortaokul yıllarından itibaren Batı dillerinden Fransızcaya büyük ilgi duymuştur. Onun yazdığı not

defterlerinden biri de Fransızca kelimelerle ilgili bilgileri içermektedir. Kelime dağarcığını geliştirmek için Fransızca kelimeleri ve bunların Osmanlıca karşılıklarını yazarak tuttuğu notlar K: 45 - G: 9 numaralı defterde yer almaktadır. ATATÜRK'e ait K: 44-G: 12 numaralı defterde ise bir kısım şahsi eşyasıyla ilgili bilgiler kayıtlı bulunmaktadır.

ATATÜRK'e ait not defterlerinden dördü bir arada değerlendirilmiştir. Yayıma hazırladığımız bu defterler, onun kültürel konularla ilgili yazdıklarını içermektedir. Üç bölüm hâlinde ele alınan eserin birinci bölümünde defterlerin kısa bir değerlendirilmesi yapılmış; ikinci bölümde defterlerin günümüz Türkçesine aktarımı yapılmış; üçüncü bölümde ise defterlerin özgün metinleri ve çevirim yazıları konulmuştur. Çalışmanın sonuna da dizin ve zaman dizini ilave edilmiştir.

ATASE Başkanlığı Arşivi ATATÜRK Koleksiyonları bölümünde yer alan bu defterlerin bilimsel bir şekilde işlenerek araştırmacıların hizmetine sunulması bu alandaki bir boşluğu dolduracağı gibi ATATÜRK ve dönemiyle ilgili bilimsel çalışma yapanlara da yeni bir ufuk açacaktır.

Çağdaş ÖZCİVAN
Öğ. Alb.
ATAREM Gensek.

KISALTMALAR

a.g.a.	: Adı geçen arşiv
a.g.e.	: Adı geçen eser
ATAREM	: ATATÜRK Araştırma ve Eğitim Merkezi
ATAZB.	: ATATÜRK Koleksiyonu (Ziraat Bankasından Gelen Evrak)
Bk.	: Bakınız
Ds.	: Dosya
F.	: Fihrist
G.	: Gömlek
Gnkur. ATASE Arşivi	: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi
Haz.	: Hazırlayan
K.	: Kutu
Kls.	: Klasör
Nu.	: Numara
s.	: Sayfa
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN TÜRK TARİHİ İLE İLGİLİ NOTLARI, MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİYLE İLGİLİ FİKİRLERİ, NOT DEFTERİNE KAYDETTİĞİ FRANSIZCADAN OSMANLICAYA ÇEVİRİSİ YAPILMIŞ BAZI KELİMELER VE ŞAHSİ EŞYALARININ YAZILI OLDUĞU NOT DEFTERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

(K: 44-G: 15, K: 44-G: 1, K: 45-G: 9, K: 44-G: 12)

A. MUSTAFA KEMAL'İN TÜRK TARİHİ İLE İLGİLİ NOTLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ (K: 44-G: 15)

Değerlendirmeye Alınan Defterin Tanıtımı

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Türk tarihi ile ilgili olarak kaydettiği notları içermektedir. Defter ATASE Başkanlığı ATEM Arşivinde, ATATÜRK Koleksiyonları bölümünde bulunmaktadır. Kutu: 44, Gömlek: 15 numarada kayıtlıdır.

9 x 19 cm ebadında, 34 sayfalık çizgili bir defter olup, kurşun kalemle Osmanlıca rik'a tarzı yazı ile kaleme alınmıştır.

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün not defterleri arasında bulunan bu defter tümüyle Türk boyları ve Türklerin İlk Çağlardan beri kurdukları devletlerle ilgili bilgileri kapsamaktadır. Defterin yazılış tarihiyle ilgili olarak herhangi bir bilgiye rastlanmaması defterin kaleme alındığı tarihi ve amacı hakkında bilgi edinmemizi engellemektedir. Bununla birlikte Mustafa Kemal ATATÜRK'ün 12 Nisan 1931 tarihinde Türk Tarih Kurumunu kurarak Türk tarihi ile ilgili çalışmalara öncelik ve önem verdiği bir dönemde tuttuğu bu notlar, onun tarihle ilgili yaptığı çalışmaların çok az bir bölümünü gözler önüne sermektedir.

Defterin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün ATASE Başkanlığı ATEM Arşivinde bulunan bu not defteri Oğuzlar hakkında kısa bir bilgi ile başlamaktadır. Oğuzların Orta Asya'da devletler kurdukları ve Çinlilere karşı mücadelede bulundukları belirtildikten sonra Oğuzların şimdiki Türkiye coğrafyası dâhil çok geniş bir coğrafyada devletler kurdukları not edilmiştir.[1]

Defterin iki ve üçüncü sayfalarında verilen kısa bilgiler "Orhun Abideleri (Göktürk Yazıtları)"nde bulunan yazıların çözümü sonucunda elde edilen bilgilere dayanarak Türk tarihiyle ilgili alınan notları kapsamaktadır.[2]

---

[1] Gnkur. ATASE Bşk.lığı ATEM Arşivi, ATA ZB., Klasör: 44, G. 15.

[2] Orhun yazıtları II. Göktürk Devleti (Kutluk Devleti) döneminde Göktürk yazısıyla yazılmış olup, Türk milleti ile ilgili çeşitli bilgileri kapsar. Orhun kıyılarında ilk Göktürk Anıtı, Vezir Tonyukuk adına 730 yılında dikilmiştir. Bunu büyük Göktürk komutanı ve devlet adamı Kültigin adına dikilen anıt izlemiştir (732). Daha sonra Bilge Kağan Anıtı (735) dikilerek Türk siyasal ve kültürel tarihine ışık tutan ilk önemli yazılı belgeler tamamlanmıştır. Bu anıtlarda kullanılan yazı Göktürk alfabesi olup, bu özgün alfabe 38 harften oluşmaktadır. Göktürk anıtlarında Vezir Tonyukuk,

Millî birlik, Türk olma gururu, Türk milletinin büyüklüğü, Türk milletinin köklü bir millet oluşu, Türk milletinin sonsuza kadar yaşayacak bir devlete sahip olacağı, Türk devletinin gücü ve Türk milletini yıkmak için uygulanan yöntemler Göktürk Yazıtları'nın içinde açık bir şekilde ifade edilmiştir. Eski Türklerin devlet teşkilatını, Türk askerlik sanatının esaslarını, Türk toplum hayatını anlatan bu abideler Türk kültürünü tüm yönleriyle de yansıtmaktadır.[3] Orta Asya'da kurulmuş olan devletler hakkında bilgi edinilebilecek en önemli yazılı Türk kaynağı olan Orhun Abideleri'ndeki bilgilerin Türk milletinin bir ferdi olmaktan dolayı her zaman gurur duyan Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından esas kaynak olarak kabul edilmesi kadar doğal bir sonuç olamaz.

Defterin dördüncü sayfasında tarih boyunca Türklerin seçtiği dinler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. İlk çağlarda Türklerin Şaman inancında oldukları belirtilerek; Şaman dininde Tanrı kavramının karşılığı olarak "Tengri" kelimesinin, Yer tanrısı olarak ise "Bel" kelimesinin kullanıldığı, Orhun Anıtları'na göre yazılmıştır.[4]

Doğu Türkistan'da, Hint yazısıyla yazılmış Türkçe Budist yazılarına rastlanmasının Türklerin Budist dinini de kabul ettiklerini gösterdiği defterde vurgulanmıştır. Daha sonra Türklerin kullandıkları alfabeden bahsedilmiş ve Orta Asya'da takriben M.S. III. asırda Manihaizmin ile Hristiyanlığın kabul edilmesi sonucunda Türklerin alfabelerinin de değiştiği, böylelikle Türk alfabesine Çin, Hint ve Batı dillerinden kelimelerin girdiği not edilmiştir.[5]

Notlarda Türklerin ilk dinî inançlarıyla ilgili bilgiler de bulunmaktadır. Türklerin ölüm olayına dinî açıdan bakışları ve cenaze törenleriyle ilgili tutulan kısa notlar bize Türklerin yaşam ve yaşam sonrası inanışları hakkında kısa da olsa bilgi vermektedir. Örneğin; "Askerlerin mezarları üzerine Balbal denilen öldürdükleri düşmanlarının sayısı kadar heykellerinin konduğu, insanın öldükten sonra -Budizm etkisiyle olsa gerek- ruhunun kuş veya böcek suretinde göründüğü yazılmıştır.[6]

---

tarih boyunca Türklerin kurdukları devletlerin iç kavgalar sonunda nasıl yıkıldığını bağımsızlık savaşıyla devletin nasıl yeniden kurulduğunu ifade ederek Türk devletinin ve töresinin Türklerin birlik ve bütünlük hâlinde olmaları durumunda hiçbir güç tarafından yıkılamayacağını edebî bir dille anlatmaktadır. Tonyukuk, devrinin tarihini yurdunu seven, bilge bir devlet adamı sıfatıyla, görüşleriyle bu yazıta yansıtmıştır. Göktürk alfabesiyle yazılan bu kitabelerde Göktürklerin büyük komutanı Kültigin ve Göktürk Devleti'nin en büyük hükümdarı Bilge Kağan'ın Göktürk uygarlığını anlatan sözleri Türk siyasi tarihinin en önemli belgeleri olduğu gibi sanat ve kültür yönünden de Türklerin ne kadar büyük bir birikim sahibi olduklarının bir göstergesidir. L. N. Gumilev; Eski Türkler, İstanbul, 2002, s. 398-410.

[3] Bk. Muharrem Ergin; Orhun Abideleri, İstanbul, 1975.

[4] Göktürk Anıtları'ndaki yazılar XX. yüzyıldan bu zamana uzanan süreçte yeniden yorumlanmış ve Türklerin din anlayışlarını Gök Tanrı dini olduğu sonucuna varılmıştır. Gök Tanrı inancında tek bir yaratıcıya inanılır; ancak Tanrı'nın çeşitli sıfatları vardır. Bu sıfatlar kimi araştırmacılarca çok tanrıların varlığı şeklinde yorumlanmıştır. (Y. N.)

[5] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15ac, al.

[6] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15ad.

Türkler, dünya tarihinde ilk olarak atı ehlileştiren ve demir madenini kullanan bir millettir. Atın ehlileştirilmesi Türk milletine bir sürat kazandırırken, demirin işlenmesi de üstünlük sağlamıştır. Özellikle İrtiş ve Yenisey ırmakları civarında gelişen Karasuk kültürü döneminde, Hindistan, Çin ve Avrupa'dan yüzyıllar önce Türkler demiri işlemişlerdir. Bununla ilgili olarak ATATÜRK'ün not defterinde "Çin kaynakları Türkleri devlet teşkil etmeden bile demir kullandıklarını kaydediyor." tarzında bir not bulunmaktadır.[7]

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün not defterinde Hun tarihine ait bilgilere sık sık rastlanmaktadır. Hunların, Çin hududunda kuvvetli bir devlet kurdukları belirtilerek daha sonra Orta Asya'da M. Ö. kurulan Türk devletlerinin isimleri ve bunlarla ilgili özet bilgilere yer verilmiştir.[8] Ak Hun devletinin kurucusu olarak Akşunvar gösterilmiştir. "Akşunvar"ın anlamının "Akdoğan" olduğu yazılarak; bu hakan tarafından İran veya Sasani kralı Firuz'un 484 yılında yenildiği not edilmiştir. Bu notun yanında R. G. (s. 254) ibaresi bulunmaktadır.[9] Not defterinde M. Ö. II. asırda Orta Asya'da bir devlet teşkil eden İskitlerin Türk soyundan olduğu yazılmıştır. Bu bilginin kaynağı olarak, Çin tarihi üzerinde uzman olan Fredrig Hubertn ve Şavan gösterilmektedir.[10]

Defterde, Türk kelimesinin kökeniyle ilgili ileri sürülen çeşitli görüşleri belirten notlar; günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Örnek vermek gerekirse; "Türk kelimesi belki VI. asırdan evvel mevcut değildi. Fakat Türkler daha ilk zamanlardan itibaren mevcut idiler."[11] tarzındaki tutulan not bugün dahi bilimsel geçerliliği olan bir ifadedir.[12]

Türk kelimesinin menşei ile ilgili olarak çeşitli nazariyelerin ileri sürüldüğü bu notun devamında belirtilmiştir. Thomson'a göre Türk kelimesinin anlamının "kuvvet", Orhun Abidesi'ne göre ise "kanun ile yönetilen halk kitlesi" demek olduğu ve "Törük" kelimesiyle ifade edildiği yazılmıştır. Bugünkü bilgilerimize göre; Türk adının bilinen tarihimiz içinde değişik zamanlarda bazen siyasi bir devlet adı bazen de bir millet adı olarak

---

[7] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15ad.
[8] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15af.
[9] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15aea.
[10] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15ah.
[11] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15ai.
[12] Gerçekten de VI. yüzyılda Türkçe konuşan kavimlerden ancak biri Türk adını taşımaktadır. Bu Türk kavmi aynı yüzyılda Türk ve Moğol âlemlerinin hâkimleri Juan Juanları yenerek Çin seddinden Hazar Denizi'ne kadar uzanan geniş bölgede bir imparatorluk kurmak suretiyle (Hun İmparatorluğu) hemen bütün Türkçe konuşan kavimleri idareleri altında toplamıştır. Bu durum Yakın Doğu'da Türk adını, Türkçe konuşan kavimleri içine alan umumi bir anlam kazandırmıştır. Fakat Türk sözü bizzat Türkçe konuşan kavimler arasında böyle bir anlamı taşımamıştır. Türkler Müslüman olduktan sonra Yakın Doğu'daki dindaşlarından Türk kelimesinin bu geniş manasını öğrendiler. Oğuz Türklerine Türk adını verenler de yine Yakın Doğu Müslümanları olmuştur. Bk. Osman Sertkaya; "Türk Adı", Tarihte Türk Devletleri I, Ankara, 1987, s. 5.

kullanıldığını bilmekteyiz.[13] Mustafa Kemal ATATÜRK de notlarında Türk adının ilk söylenişi olan "Törük" şeklini yazmıştır.

Not defterinde Oğuzlarla ilgili bilgilere, notların ilk sayfaları ve son sayfaları da dâhil olmak üzere, rastlanmaktadır. Mustafa Kemal ATATÜRK, tarafından Oğuzlar veya Dokuz Oğuz olarak belirtilen Türk boyu ile ilgili olarak kısa notların yer aldığı sayfalarda Uygur yazısının niteliği ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır.[14] Notlar, İslam dinini kabul ederek çeşitli yörelerde devletler kurmuş olan Türk boyları ile ilgili bilgileri kapsayan kısa kısa cümlelerle devam etmektedir.[15]

Türklerin arasında Müslümanlığın yayılmasının Samaniler devrinde başladığını belirten Mustafa Kemal ATATÜRK, en evvel Müslüman olan Türk hakanının "Satuk Buğra Han" olduğunu yazmıştır.[16] Defterin daha sonraki sayfalarında ise Mustafa Kemal ATATÜRK, Selçuklu tarihiyle ilgili olarak döneminde bilinen tarihî bilgileri kısa notlar hâlinde kaydetmiştir. Bunlar; Büyük Selçuklu İmparatorluğu ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu, hükümdarları, devletin sınırlarını genişletmek için yapılan savaşlar ve Dede Korkut Destanı ile ilgili olarak tutulan notlardır.[17]

Not defterinde Kıpçak Türkleri ile ilgili bilgi verilmektedir.[18] Kıpçakların önceleri "İrtiş" havzasında yaşadıkları ve "Kimek"lerin bir kabilesinden olduğu; Batı Avrupalıların Kıpçaklara "Kuman" dedikleri yazılmıştır. Kıpçakların hüküm sürdüğü yerlere Deşt-i Kıpçak (Kıpçak Bozkırları) dendiği de kaydedilmiştir ki bu tabire ilk defa XI. yüzyılda Nasır Husrev'in Divanı'nda rastlanmaktadır.[19]

Not defterinde Hıtaylar tarafından kurulmuş devletin sınırları ve komşuları ile yaptıkları mücadeleler hakkında alınmış uzun notlar bulunmaktadır.[20] Bu notların arasında Türklerin lisanlarını unutmamakla birlikte devletin resmî dili olarak Arapça ve Farsçayı kullandıkları hatta

---

[13] Türk kelimesini Türk devletinin resmî adı olarak ilk kullanan Göktürklerdir. Göktürklerin ilk dönemlerinde Türk sözü önceleri "devlet" adı olarak kullanılmışken, sonradan "Türk milleti"ni ifade için kullanılmaya başlanmıştır. Kelime, Orhun Abideleri'nde "Türk budun" yani "Türk milleti" söyleyişi ile Türk soyuna mensup olan bütün boyları ve topluluklarını ifade etmek üzere millî bir isim hâline gelmiştir. Türk adı önceleri, "Törük" şeklinde söylenirken, zamanla "Türük" ve sonuçta da "Türk" şeklini almıştır. Göktürk, Uygur ve Karahanlılar döneminde Türk kelimesi "güç, kudret, olgunluk" anlamında kullanılmaktadır. Faruk Sümer; Oğuzlar, Ankara, 1972, s. 9.

[14] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15am, an.

[15] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15ama, an, au.

[16] Eski tarihlerin pek çoğunda Türklerin Müslüman oluşları Karahanlı devrine ait bir hadise olarak gösterilir. Bunun sebebi, Karahanlılar zamanında çok büyük sayıda Türk kitlelerinin bir anda İslam'a girmiş olmaları ve en büyük Türk devleti olan Karahanlılar Devleti'nin resmen Müslümanlığı kabul etmesidir. Bk. Erol Güngör; Tarihte Türkler, s. 65-67.

[17] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15asa, at, au.

[18] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15av.

[19] Osman Sertkaya; "Türk Adı", Tarihte Türk Devletleri I, s. 3-7.

[20] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15. ava, ax, axa, ay, aya, az

Kaşgar'da mahkeme ilamlarının bile Arapça olduğuna dair cümlelere rastlanmaktadır.[21]

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün, Harezmşahlar Devleti hakkında tuttuğu notlarda devletin XI. ve XIII. yüzyıllar arasında Selçuklu sultanına bağlı olduğu, Selçukluların yıkılmasından sonra bağımsızlıklarını elde ettikleri,[22] hükümdarlarının Karahıtaylara karşı yaptığı 1210 Seferi'nden sonra son Selçuklu sultanına nispetle Sultan Sencer ve İskender ismini aldığı belirtilerek[23] hükümdarlarının bu ismi almasının altında yatan nedenin, Harezmşahların cihanşümûl (evrensel) bir devlet kurmak amacında olduklarının göstergesi, olduğu yorumu yapılmıştır.[24] Cengiz Han ile Harezmşah Muhammed'in muharebelerinin esas sebebi olarak o zamana kadar ileri sürülmüş olan Cengiz Han'ın, halife tarafından, Harezmşahlara karşı kışkırtıldığı tarzındaki tezin aksine savaşa Harezmşahların neden olduğu yazılmıştır.[25]

Moğolların hâkim oldukları bölgeler ile Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın komşu ülkeler ile yaptığı muharebelerle ilgili notlardan[26] sonra Çin'in kuzeyinde kurulmuş olan Türk devletlerinin isimleri not defterine kayıt edilmiştir.[27]

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün notları Cücenler (Avarlar) ve Oğuz boyları hakkında yazılan kısa notlarla bitmektedir.[28]

B. MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİYLE İLGİLİ NOTLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ (K: 44-G: 1)

Değerlendirmeye Alınan Defterin Tanıtımı

Mustafa Kemal'in İstanbul Darülfünununun kapatılmasından sonra İstanbul Üniversitesinin açılmasıyla ilgili fikirleri ile 16 Ocak 1932 tarihinde İsviçre'den getirilen Profesör Albert Malche'ın[29] hazırlayıp Haziran 1932

---

[21] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15. az.

[22] Harezmşahlar Devleti Aral Gölü'nün güneyinde Harizm adı verilen topraklar üzerinde kurulmuştur (1097). Harezmşahlar Devleti'nin ilk hükümdarı Kutbüddin Muhammed'dir. 1128'de öldüğü zaman yerine oğlu Gazi Atsız Bey, şah olmuştur. Selçuklu Sultanı Sencer'in 1157 yılında ölmesi üzerine Harezm Şahı İl Arslan bağımsızlığını ilan etmiştir. Güngör; s. 112.

[23] Harezmşah Hükümdarı Alaeddin Muhammed, Karahıtaylara karşı zafer kazanıp Semerkant'ı ele geçirince İskender-i sani (İkinci İskender) ve Sancar lakaplarını kullanmaya başlamıştır. Güngör; s. 112.

[24] a.g.a.; Klasör: 44, G: 15. baa.

[25] Harezmşahlar ile Moğollar iyi geçinmişler, aralarında bir ticaret anlaşması dahi yapmışlardır. Fakat Alaeddin Muhammed'in annesi Terken Hatun'un yeğeni Otrar Valisi İnalcık Han, Otrar'a gelen bir Moğol kervanındaki tüccarları casus diye yakalatarak öldürmesi üzerine, Cengiz Han olaydan sorumlu tuttuğu İnalcık Han'ın kendisine teslim edilmesini istemiştir. Alaeddin bu teklife karşı hakaret dolu cevaplar verdiğinden Cengiz Han'ın gazabını üzerine çekmiştir. Güngör; s. 112.

[26] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15. bba, bc, bca.

[27] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15. be.

[28] a.g.a.; Klasör: 44, G. 15. bh, ak.

[29] Dârülfünunda yapılması düşünülen yeni yapılanmanın nasıl olması gerektiği hususundaki çalışmalar için Cenevre Üniversitesinde görevli olan Profesör Albert Malche 1931 yılında

tarihinde Millî Eğitim Bakanlığına sunduğu raporunun içeriğine ilişkin fikirlerini oluşturduğu notları içeren defter ATASE Başkanlığı ATEM Arşivinde, ATATÜRK Koleksiyonları bölümünde bulunmaktadır. Klasör: 44, Gömlek: 1 numarasında kayıtlıdır. Defter Latin harfleriyle yazılmış olup 13,5 x 20 cm ebadında ve 38 sayfadan oluşmaktadır. Bu defterin, Prof. Malche'in raporunu her ne kadar Haziran 1932 yılında sunmuş olsa da Mustafa Kemal'in "İstanbul Darülfünun kapatılmıştır. Yerine İstanbul Üniversitesi açılacaktır." ifadesine istinaden 31 Mayıs 1933[30] ile 31 Temmuz 1933'te Darülfünunu resmen kapatılıp 1 Ağustos 1933 tarihinde İstanbul Üniversitesi adı altında açıldığı tarihler arasında Mustafa Kemal tarafından, kısa notlar hâlinde yazıldığı tahmin edilmektedir.

Defterin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Defterin birinci sayfasında ilk notlar Darülfünun kapatılması ve yerine İstanbul Üniversitesinin açılmasına dairdir.[31] Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra eldeki eski kurumların hepsinde köklü reformlar yapılırken, Cumhuriyet hükûmetleri sadece üniversiteye daha iyi çalışma olanakları ve mali kaynaklar sağlamaya gayret etmişlerdir. Fakat Darülfünun bu yenilik hareketlerine ayak uyduramadığı için bir anlamda Darülfünunun da yenileştirilmesi zarureti doğmuştur.[32] Üniversitenin açılması için Millî Eğitim Bakanı görevlendirilmiştir.

Mustafa Kemal birinci sayfada iki nottan sonra yeniden 1'den başlayarak maddeler hâlinde Darülfünun ve yeni açılacak İstanbul

---

Türkiye'ye davet edildi. 16 Ocak 1932 tarihinde Türkiye'ye gelen Malche, Başbakan, Millî Eğitim Bakanı ve ilgili diğer bakanlarla görüştükten sonra çalışmalara başlayan Malche, Darülfünunun fakültelerini, laboratuvarlarını, kütüphanelerini gezdi. Rektörden öğrenciye herkesle görüştü. Türk eğitim sistemini incelemek için birçok lise ve dengi okulu dolaştı, derslere girdi, belgeler topladı ve anketler yaptı. Neticede 29 Mayıs 1932'de raporunu tamamladı. 1 Haziran günü Millî Eğitim Bakanı ile görüşmek üzere Ankara'ya geldi. Görüşmeler neticesinde 9 Haziran günü Türkiye'den ayrılarak memleketine döndü. Malche, Türk Hükûmetinin daveti üzerine 2 Mayıs 1933'te Türkiye'ye gelerek "Darülfünun Islahat Komitesi"nde müşavir olarak çalıştı ve 4 Nisan 1934'te Türkiye'den ayrıldı. Bk. Mustafa Ergün; Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara, 1982, s. 138-141. Utkan Kocatürk; "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları", AAMD., C 1, S. 1, Ankara, 1984, s. 3-95.

[30] 31 Mayıs 1933'te "İstanbul Darülfünunun kapatılmasına ve Millî Eğitim Bakanlığınca yeni bir üniversite kurulmasına dair kanun" çıkarılmıştır.

[31] Osmanlı İmparatorluğu'nda ilim ve fen öğretmek üzere yüksek bir okul açma kararı 1845 yılında verildi. Darülfünun kuruluş fikri ortaya atıldıktan 18 yıl sonra yani 1863 yılında açılabildi. Darülfünun 1863 yılından kapatıldığı tarih olan 1933 yılına kadar çeşitli sebeplerden dolayı eğitimine zaman zaman ara vererek geldi.

[32] Mustafa Kemal, üniversitenin kendi kendini yenilemesi için bekleme sürecine girmesine rağmen üniversiteden bu yönde bir gelişme göremez. Mustafa Kemal'in çok önem verdiği dil ve tarih hareketleri de üniversitenin katkılarıyla değil de dışarıdan genç uzmanların katkıları ile sürdürülmektedir. 1932 yılında Birinci Tarih Kongresi'nde Darülfünun öğretmenleri tarafından ileri sürülen eleştiriler, bardağı taşıran son damla olur. Bu kongrede İstanbul Darülfünununda bazı öğretmenler resmî dil ve tarih görüşlerini eleştirmek cesaretini gösterirler. Mustafa Kemal öz ilgi ve desteği ile yürütülen ve hükûmetin kültür politikası hâlini alan bu iki görüşün üniversitede destek bulamaması bir yana bir de eleştirilmesi Ankara'da şiddetli bir tepki yaratır. Bk. İlhan Başgöz; Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1995, s. 184-185.

Üniversitesi hakkında önemli gördüğü hususları yazmıştır. Birinci ve ikinci sayfalarda 7 madde hâlinde not bulunmaktadır. Bu notlarda dikkati çeken hususlar, eğitimin hür bir şekilde yapılması, öğrencinin en az bir yabancı dil bilmesi ve başarısız öğrencilerin daha birinci sınıftan itibaren okulla ilişiğinin kesilmesidir. Ayrıca Mustafa Kemal, üniversitedeki öğretim görevlilerinin 240 kişiden oluştuğunu belirtip bu sayının fazla olduğundan bahsetmiştir. Devamındaki sayfalarda üniversitedeki görevli sayısının çokluğuna atıfta bulunarak bu gibi idari işlerin memurlar vasıtası ile değil de muhtaç durumdaki öğrenciler tarafından yapılmasını isteyerek en azından muhtaç durumdaki öğrencilere bir katkı sağlamayı düşünmüştür. Üçüncü sayfada, notlar üç madde hâlinde devam etmektedir. Bu sayfadaki notlarda daha ziyade Darülfünunun vermiş olduğu eğitimin ilmî ve fikrî güçten yoksun olduğunu ve yapılan eğitimin yeni bir bakış açısı getirmediğinden sadece ansiklopedik bilgilerin tekrarından ibaret olduğunu vurgulamıştır.

Dördüncü sayfada bir önceki sayfanın devamı olan notlardan oluşmaktadır. Mustafa Kemal bu sayfadaki üç madde hâlindeki notlarda mevcut fakültelerden (Edebiyat - Tıp Fakülteleri) durumunu beğenmediklerinden bahsetmektedir.[33] Bazı derslerin ortak olduğundan bahsederek Siyasal ve Hukuk Fakültelerinin birbirlerine yakın olması gerektiğini notlarında belirtmiştir. Ayrıca eğitim verecek öğretim elemanı olmadığından öğretim kadrosunun yurt dışından getirilmesinden söz edip,[34] yabancı ülkelere ileride üniversitelerimizde öğretim elemanlığı yapacak kişilerin yetişmesi için öğrenci yollanması gerektiğinden bahsetmektedir. Beşinci sayfadaki notlar da ilk dört sayfanın devamı olan maddeler hâlinde yazılmış olan notlardır. Bu sayfada da 4 madde hâlinde not bulunmakta ve 17'nci madde ile son bulmaktadır. Buradaki notlar mevcut üniversitelerin durumunu göstermekte olup konu itibarı ile birbirine yakın olan fakültelerin aynı yerde olmasını gerekliliği ile ilgilidir. Mustafa Kemal, sayfanın sonunda Profesör Albert Malche'nin sunduğu raporun 81'inci sayfasında geçen filoloji[35] eğitimi ile ilgili bir düşüncesi için not yazmış; yine aynı raporun 82'nci sayfasını işaret ederek "bizim bildiğimiz ile gerçekler farklı" demiştir.[36]

---

[33] Malche, raporunun 25-26'ncı sayfalarında Edebiyat Fakültesindeki eğitimin iyi olmadığı dil ve filoloji de hiç öğretim yapılmadığı, 29-30'uncu sayfalarda ise Tıp Fakültesinin yerinin uygun olmadığı yazmaktadır. Albert Malche'in Atatürk'e sunduğu rapor için bk. Gnkur. ATASE Bşk.lığı ATEM Arşivi; ATAZB. K: 43, B: 5. (Rapor K: 43 B: 5-18 ile B: 5-112 kayıtları arasındadır.) Kocatürk; s. 3-95.

[34] Darülfünunun kapatılması ile birlikte 155 kişilik kadrosundan sadece 59 kişi yeni kadroya alındı. 96 öğretim görevlisinin ise işine son verildi ve yurt dışından 38 yabancı profesör getirildi. Bk. Necdet Öklem; Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu, İzmir, 1973, s. 48. Yurt dışından getirilen bu yabancı bilim adamları o zamanın Nazi Almanyası'ndan kovulan Yahudi olan ya da Faşizm karşıtı olan dönemin çok değerli bilim adamlarıydılar. Bk. Başgöz; s. 180-191. 1933 yılı sonunda ise İstanbul Üniversitesinin öğretim üyesi sayısı 138 Türk, 42 yabancı olmak üzere 180'e ulaşmıştır. Ergün; s. 145.

[35] Malche, raporunun 81'inci (K: 43, B: 5-98) sayfasında yeterli bir filoloji eğitimi olmadığından bahsederek lisanın her yönüyle ilgilenilmesi gerekliliğinden ve gerçek kültür için zorunlu olduğundan bahsetmektedir.

[36] Malche raporunun 82'nci (K: 43, B: 5-99) sayfasında tarih derslerinin nasıl sınıflandırılacağından bahsetmektedir.

Profesör Albert Malche'in yazdığı rapor incelendiğinde buraya kadar maddeler hâlinde çıkarılan notlar, Mustafa Kemal'in Profesör Albert Malche'in raporunun tamamından çıkardığı ve bazı ilaveler yapılarak olmasını ve öncelikle uygulanmasını istediği fikirlerdir. Bundan sonraki sayfalardaki notlar ise Mustafa Kemal'in Profesör Albert Malche'nin raporuna istinaden ortaya attığı görüşlere bir cevap ve onları açarak bir değerlendirmeye tabi tuttuğu notlardır.

Mustafa Kemal, defterin 6-13'üncü sayfaları arasında Türk aydınlarının bir kültür programı yapmaları doğrultusunda düşündükleri zaman hemen açığa çıkacak noktaların Malche'in raporunda sözünü ettiği fikirlerden farklı olmayacağını, hatta daha iyi fikirleri duyduğunu, fakat aydınlarımızın kendilerini ön plana çıkaramadığını söylemektedir. Mustafa Kemal, devamında Malche'in bütün ifadelerinde millî bir eğitim müessesinden bahsettiğini fakat bunu yaparken nasıl bir yol izleyeceğimizi anlayamadığını da açık yüreklilikle söylediğinden bahsediyor. 14-21'inci sayfalarda ise Mustafa Kemal Malche'nin raporundan birebir alıntılar yaparak[37] üniversitelerdeki kürsülerde Türkiye'nin her şeyi ile ilgilenilmesi gerektiğini, Anadolu üzerinde kurulan tüm uygarlıkların araştırma sahasının burası olduğunu ve bu araştırmaların öncelikle Türkiye'de yapılması zorunluluğundan bahsetmektedir. Çünkü tarihinde büyük medeniyetlerini barındıran Anadolu'nun akademik çalışmalar için bulunmaz bir fırsat olduğunu düşünen Mustafa Kemal yapılacak bu çalışmalar neticesinde Türk sanat tarihinin de ortaya çıkarılacağını bunun da devletlerin kültürü açısından önemli bir husus olduğunu vurgulamaktadır. Mustafa Kemal sadece bu tespiti yaptığı için bile Malche'in bizim sevgimizi kazanması için yeterli olduğunu bildiriyor. Kültürün önemine çok inanan Mustafa Kemal "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür."[38] diyerek köklü inkılapların gerçekleştirilmesinden sonra 1930'dan itibaren millî kültür meseleleriyle ilgilenmiş ve millî dil ile millî tarih araştırmalarına ağırlık vererek millî bir şuur oluşturmaya çalışmıştır. Zaten kaleme aldığı notların da temelini bu mesele teşkil etmektedir.[39] Mustafa Kemal bu düşüncelerinin devamında Türk inkılabının amacını, Türk milletinin layık olduğu yerlere taşımak olarak açıklayarak bundan notlarda "millî ülkümüz" olarak bahsetmektedir.

21-25'inci sayfalarda ise Mustafa Kemal bu ülküye ulaşmakta, dışarıdan gelen insanların kim ve ne olurlarsa olsunlar bunu başaramayacağını bunu başaracak kimselerin gene bu büyük Türk inkılabını

---

[37] Raporun 59 ve 60'ıncı sayfaları (K: 43, B: 5-76, 77)

[38] Afet İnan; M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, Ankara, 1981, s. 43.

[39] 1931 yılında Türk Tarih Kurumunu 1932 yılında da Türk Dil Kurumunu kurdurarak bu alandaki çalışmalara ağırlık verdiren Mustafa Kemal, Türk dilinin ve Türk tarihinin, derinlemesine yapılacak araştırmalarla ortaya çıkacak kültürel değerlerin millî şuuru uyandırması etkisini dikkate almıştır. 1 Kasım 1937 yılında Mecliste yaptığı konuşmada "... Türk Tarih ve Dil Kurumlarının, Türk millî varlığını aydınlatan çok kıymetli ve önemli birer ilim kurumu mahiyetini aldığını görmek, hepimizi sevindirici bir hadisedir. Tarih kurumu; yaptığı kongre, kurduğu sergi, yurt içindeki kazılar, ortaya çıkardığı eserlerle, şimdiden bütün ilim dünyasına kültürel vazifesini ifaya başlamış bulunuyor..." diyerek bu kurumların üstlendiği görevin önemini ve yaptıkları faaliyetlerin önemini vurgulamıştır. Konuşma metni için Bk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; C 1, Ankara, 1989, s. 420.

yapanların içinden; yani Türk milletinin içinden çıkacağından bahsetmektedir. 26-31'inci sayfalarda ise Mustafa Kemal, Malche'in raporunun eksik gördüğü kısmına değinerek esas meselenin bir üniversite kurmak olmadığını, raporda bahsedilen tavsiyelerin sadece bir üniversite kurmaya kâfi geleceğini, hâlbuki esas ve en önemli meselenin sadece üniversite için değil tüm memleket için nasıl bir kültür programı olması gerektiğini vurgulamıştır. Onun için ilk önce halledilmesi gereken hususun kültür meselesi olması gerektiğini yoksa bunu halledemedikten sonra bir üniversite reformundan bahsetmenin boşuna olacağını vurgulamaktadır. İyi bir kültür programı hazırlamak için tüm medeni ülkelerden konunun uzmanlarına danışmak gerektiğinden ve devam eden sayfalarda ilim âleminde kendilerine önemli bir yer edinmiş olan profesörlerin hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan başkent Ankara'ya davet edilip onların da bizim düşüncelerimiz doğrultusunda yapacakları katkılarla esaslı bir kültür programının ortaya çıkacağından bir şüphesi olmadığından bahsetmektedir. (Raporun 31 ve 33'üncü sayfaları)

Mustafa Kemal 33-38'inci sayfalardaki notlarda, (bunlar defterin son notlarıdır), kültür meselesi ve arkasından üniversite meselesi halledildikten sonra ilkokuldan başlayarak ortaokul ve liselerdeki eğitim sistemini yerleştirip daha sonra tüm yurt geneline üniversitelerin yayılmasının doğru olacağını, kültürün sadece taş, toprak ve vazoyla sınırlı kalmadığını, eğitimin her yönüyle incelenmesi düzenlenmesiyle başarıya ulaşacağını, yoksa bu yapılamazsa enstitülerin hiçbir işe yaramayacağından bahsederek notlarını tamamlamaktadır.

Sonuç olarak ATATÜRK, ilkokuldan başlanarak alınacak eğitimin sonuna kadar kendi kültürüyle yoğrulmuş, çağı yakalamış bir eğitim sistemi ve üniversite istemektedir. Bu doğrultuda hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacağını da notlarında belirtmiştir. Bunun içinde Profesör Albert Malche tarafından hazırlanan rapor hükûmetin yetkili organlarınca ve ATATÜRK tarafından titizlikle incelendi. ATATÜRK incelediği rapor üzerinde önemli gördüğü hususların altını çizerek ve gerekli notlar alarak neticede kendisinin önemli gördüğü hususları, kendi el yazısı ile bu defterde topladı. Bu sebeple defterdeki bu görüşler büyük bir önem taşımakta, geçerliliğini ve bir üniversitenin nasıl olacağı açısından da önemini hâlâ korumaktadır.

C. MUSTAFA KEMAL'İN NOT DEFTERİNE KAYDETTİĞİ FRANSIZCADAN OSMANLICAYA ÇEVİRİSİ YAPILMIŞ BAZI KELİMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ (K: 45 - G: 9)

Değerlendirmeye Alınan Defterin Tanıtımı

10 x 16 boyutunda 19 yapraklı bir defterdir. Fransızca kelime çalışmaları yapmak amacıyla Latin harfleriyle yazılan Fransızca kelimelerin karşılığı Osmanlıca olarak verilmiştir.

Defterin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Mustafa Kemal sırasıyla Mahalle Mektebi (kısa bir süre) Şemsi Efendi İlkokulu, Selanik Mülkiye Rüştiyesi (kısa bir süre için) ve Selanik Askerî Rüştiyesinde okuduktan sonra Manastır Askerî İdadisine başlamış bu eğitimi sırasında yabancı dil öğrenimine büyük önem vermiştir.[40]

Ali Fuat Cebesoy "Sınıf Arkadaşım ATATÜRK" isimli kitabında ATATÜRK'ün lisan öğrenimi ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Manastır Askerî İdadisinde matematik dersinde sınıfın en başarılı öğrencilerinden biriydi. Fakat lisan bakımından oldukça zayıftı. Okulda öğrenilen Fransızca ile bu lisanı ilerletmesine imkân yoktu. Harp Akademisindeyken bana daima:

- Bir Erkân-ı Harp zabiti muhakkak bir lisan bilmelidir. Bunun aksini düşünmek büyük bir hatadır, derdi. Yaz tatillerinde Manastır'dan Selanik'e, annesi Zübeyde Hanım'ın yanına döndüğü zamanlar Tophane'deki College des Frere de la Salle'in özel kurslarına gider, Fransızcasını ilerletmeye gayret ederdi."[41]

Kursa devam etme gayretinin sebepleri arasında Fransızca öğretmeninin acı ihtârlarına maruz kalmamak düşüncesi vardı. Kendi hatıralarında ATATÜRK "İki, üç ay gizlice Frerler Mektebinin hususi sınıfına devam ettim. Böylece mektep derslerine nispetle fazla derecede Fransızca öğrendim." demektedir. Bu özel derslerde Mustafa Kemal'in öğretmenlerinden biri Frere Rodriquez (1849-1941)'dir. Ona göre, Mustafa Kemal gayet ciddi, zeki ve çalışkan, elinde daima kitap bulunan bir gençti ve subay olduktan sonra da zaman zaman kendisinden ders almaya geliyordu.[42]

Mustafa Kemal gerçekten İdadiden başlayarak gençlik yıllarında Fransızca öğrenmeye büyük önem vermiştir.

K: 45-G: 9 numaralı not defterinde Fransızca kelimeler ve onların Türkçe karşılıklarından başka herhangi bir tarih olmadığı için defterin ne zaman yazıldığı belli değildir. ATATÜRK'ün Fransızca kelime çalışması yaptığı bu defter ile kelime dağarcığını arttırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

D. MUSTAFA KEMAL'E AİT ŞAHSİ EŞYALARININ YAZILI OLDUĞU NOT DEFTERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (K: 44-G: 12)

Değerlendirmeye Alınan Defterin Tanıtımı

Dışı siyah, içi yeşil renkli, cilt beziyle kaplanmış karton kapaklı 9,5 x 15 boyutunda, Latin harfleriyle yazılmış bir defterdir. Defterde Mustafa Kemal ATATÜRK'e ait birtakım eşyaların dökümü yer almaktadır.

---

[40] Ali Güler; Manastır Askerî Lisesi ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Askerî Lise Öğrenimi, Ankara, Kara Harp Okulu Basımevi, 1999, s. 35.
[41] Ali Fuat Cebesoy; Sınıf Arkadaşım Atatürk, İstanbul, Ankara Ofset Basımevi, 1981, s. 9.
[42] F. R. Unat; Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştiği Devrin Millî Eğitim Sistemi, Türk Tarih Kurumu Atatürk Konferansları, C I, Ankara, 1964, s. 85.

Defterin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

ATATÜRK'ün kendisine ait olan kol düğmesi, kravat iğnesi ve benzeri kıymetli eşyasının dökümünü yaptığı bu özel not defterinin kapağının üstündeki etikette Latin harfleriyle yazılmış "mücevherler" ibaresi vardır.

İlk sayfası kravat iğnelerine ayrılan bu defterde iğnelerin sayısının verilmesinden başka tahminen bu defterin yazılışından epeyce sonra, eski yazı ile ve kurşun kalemle "Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey'e bir saat kösteği verildi." yazısı düşülmüştür. Bu notun altındaki tarih ise 5.2.932'dir.

Yaprakların birer yüzüne yazılmış olan defterin 7 sayfası dolu, diğer kısmı boştur.

Üçüncü sayfada 7 adet, beşinci sayfada 3 adet kol düğmesi, yedinci sayfada 3 adet saat zinciri, on birinci sayfada 4 adet köstek, on üçüncü ve en son yazılı sayfada kaydettiği, en son ve en kıymetli mücevher olarak değerlendirdiği anlaşılan "İstiklal Madalyası"dır. Bu sayfadaki yazının büyüklüğü ve rahat bir şekilde yazılışı da bu kanıyı kuvvetlendirmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM
MUSTAFA KEMAL'İN TÜRK TARİHİ İLE İLGİLİ NOTLARI, MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİYLE İLGİLİ NOTLARI, NOT DEFTERİNE KAYDETTİĞİ FRANSIZCADAN OSMANLICAYA ÇEVİRİSİ YAPILMIŞ BAZI KELİMELER VE ŞAHSİ EŞYALARININ YAZILI OLDUĞU NOT DEFTERLERİNİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

(K: 44-G: 15, K: 44-G: 1, K: 45-G: 9, K: 44-G: 12)

A. MUSTAFA KEMAL'İN TÜRK TARİHİ İLE İLGİLİ NOTLARININ GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI (K: 44-G: 15)

K: 44-G: 15

Oğuzlar VI. asırda Moğolistan'da o vakte kadar benzeri görülmemiş büyük bir devlet kurdular.

Bu devletin yıkılışından sonra birçok defa Çinlilerin boyunduruğundan devletlerini kurtarmışlardır.

Bu Oğuzlar, Türkiye Devleti de dâhil olduğu hâlde kudretli devletler kurmuşlardır.

VI. ve VIII. asır arasında hüküm süren bu Türk hakanlığından ve Oğuz boylarından Peçenekler, IX. asırda ayrılarak Yayık Nehri boylarına gelmişlerdir.

Bunlar Rusya'nın güneyine yerleşmişlerdir. Oğuzlar XI. asırlarda Volga'dan geçerek Rusya'nın güneyine gelmişler; bunun üzerine Peçenekler, Balkan yarımadasına göç etmişlerdir. Oğuzlar da peşlerinden gitmişlerdir. Bu sıralarda Anadolu'da Selçuklular, Bizans'ın uç boylarını ele geçiriyorlardı.

15aa

Türk Tukyu Devleti VI. asır ortasında kurulmuştur.

1. Orhun Abideleri: Sekizinci asra aittir. Buna göre Doğu Türkleri 630-680 arasında yarım asır kadar Çin'e tabi kalmışlar ve bundan sonra yeni hanlar komutasında Batı Türklerini kendilerine bağımlı kılmışlardır.

2. Hanlar: Türk Oğuzlardan yahut Dokuz Oğuzlardan çıkmıştır. Kabileleri Oğuzlardır.

3. VIII. asrın Türk Hakanı: Halk yararına çalışarak, halkı Çin hâkimiyetine karşı ayaklandırdılar ve Türk Devleti'nin bağımsızlığını sağladılar.

4. Avarlar: Cücenler

Tatarlar, Volga Türkleri: Orhun Abidelerinde Dokuz Tatar, Otuz Tatar isimleri vardır. Bunların 9 ve 30 boy olduğu anlaşılır.

15ab

5. Orhun Kitabeleri'nde Türkçe olmayan şeylerin hepsi Çin kaynaklarından alınmış değildir. Batıdan da alınmıştır. VIII. asırda ve XIII. asırda Türkler Batıdan kelime, alfabe almışlardır.

Orhun Kitabeleri ve Yukarı Yenisey Abideleri aynı yazıyla yazılmıştır. Yukarı Yenisey Abideleri'nin harfleri daha eskidir. Bunlar belki VII. asra aittir.

Yukarı Yenisey'de Kırgızlar oturuyordu. Çin kaynakları, Kırgızların On İki Senelik Takvimi'ni kullandıklarını kaydediyor. On iki Hayvan Takvimi'ni Kırgızlar icat etmiştir.

Orhun ve Yenisey Kitabeleri: Miladi I. asırdan önce kullanılan Soğd yazısıyla yazılmıştır. Türkler yalnız alfabe almakla yetinmemişler, bunlara bazı artçı ve resmedilmiş işaretler de ilave etmişlerdir.

6. Bu abidelerde gök ve yer ibadetinden bahsedilmiştir.

Türk göğü, Türk yer sopu, bunlar birer Tanrıdır.

Tanrı: Sema, ilahi sema

15ac

Umay: Çocukların koruyucusu Tanrı'dır.

Tukyu Türkleri Şamani idiler. Şaman kelimesine karşılık "Kam" da kullanılır.

Yenisey yazılarında Tengri kelimesiyle beraber "Bel" de vardır. Bu da Yer Tanrısı'dır.

A- Doğu Türkistan'da, Hint yazısıyla yazılmış Türkçe Budist yazılarına rastlanılmıştır. Daha sonra Budistler, Soğd alfabesini kabul ettiler.

B- Orta Asya'da yaklaşık M. S. III. asırda Maniheistlik ve Hristiyanlık da kendi alfabelerini getirdiler.

Maniheizm; Zerdüşt dini, Hristiyanlık ve Budistlikle karışmasından meydana gelmiştir.

Maniheistler, kendi alfabelerini, Hristiyanlar Süryani alfabesini kabul etmişti. Oğuz Türk Devleti'nin yıkılmasından sonra Maniheizm dini Türkler arasında yayılmıştır.

15ad

7. Şaman abideleri: Askerlerin mezarları üstüne öldürdükleri düşmanların heykeli konur. Bu haber Çin kaynaklarıyla ve Orhun Kitabeleri'yle doğrulanmaktadır.

Bunlara "Balbal" denir. Bu âdetin esası öldürülmüş adamın kıyamet gününde kendisini öldüren kimseye hizmet edeceği hakkındaki inançtan kaynaklanmaktadır.

8. Orhun yazılarından anlaşıldığına göre Türkler, insan öldükten sonra ruhunun kuş veya böcek şeklinde yeniden şekilleneceğine inanırlarmış.

9. Çin kaynakları: Türklerin devlet oluşturmadan önce de demir kullandıklarını kaydediyor.

15ae

10. Radlof tarafından yapılan kazılarda Türk askerlerinin mezarlarında kendi heykelleri de bulunmuştur.

Bunlardan, daha önce yer üzerinde de bulunmuştur.

Moğollar bunların başını kopardı. Çünkü eski adamların resimlerinin hayattaki adamlara zarar vereceğine inanırlardı. Görülüyor ki bu gelenek dinden kaynaklanıyordu.

15aea

Akhunların ilk millî kahramanı, Aksunkar'dır. Akdoğan demektir.

484'te Firuz'u mağlup ederek öldürdüğü destanlarda söylenir.

R. G. (s. 254)

15af

12. Hunlar M. Ö. (Milattan Önce) II. asırda Çin sınırında kuvvetli bir devlet yapmışlardır. Bunlar daha sonra V. asırda Avrupa'ya da geldiler, Hunlar Türk'tür. VI. asır Türkleri de Hunların devamıdır.

Hunlardan sonra, Doğu Moğolistan'da hükûmet Susenlar (Siyenpi)lerdir. Bunlar miladi I. asır sonunda Moğolistan'da Hunların yerlerini işgal ederek Hunlar gibi Çin ülkesinin kuzeyinde birkaç sülale teşkil ettiler. Pelio, bunların lisanlarını incelemiş ve Türkler oldukları görüşünde bulunmuştur.

13. Jojen, Avar, Cücen bunlar V. asırda batıya Karaşehr'e kadar uzandılar. Bu hareket Akhunların (Eftalit Türkler) Amuderya havzasına göçlerine neden oldu. Bunlar Macaristan'da birleşerek Bizans'a akınlar yaptılar ve İstanbul'u kuşattılar. (626)

15ag

14. Birbirine yakın olan Türk lehçelerinin büyük çoğunluğu karşısında iki aykırı lehçe vardır: Yakut, Çuvaş.

Yakut lisanıyla konuşan kavim çok eskiden Türk kavimlerinden ayrılarak kuzeye çekilmiş ve sonraları diğer Türklerin tarihlerine katılmamış bir kavimdir.

Çuvaş lisanı, Volga (Etil) nehrinin ortalarında kullanılmıştır. Bu lisan, eski Bulgarların ve Hazarların lisanının devamı olarak kabul edilmiyor. Çuvaşça, Türk lisanıyla Fin lehçelerinin karışması sonucu meydana geldiği

sanılıyordu. Hâlbuki, Türk lisanının en eski şekillerinin Çuvaş lisanında saklı kaldığı ve Çuvaşçanın Türkçe olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır.

15ah

Bulgarlar ve Hazarlar: VI. asırdan önce Volga havzasına gelmişlerdir. Türk lisanının en eski şekli Çuvaşçadır. Hunların lisanı da Çuvaşça gibidir.

15. M. Ö. (Milattan Önce) II. asırda Orta Asya'da birkaç asır devam eden bir devlet kuran (İskitler) de Türk'tür. Bunlar Hindistan'ın birçok yerini ele geçirmişlerdir.

Yunanlar bunlara Hindo - İskit derler.

Meşhur, Çayniyatçı Fredrig Hubertn ve Şavan bu davanın hararetli taraftarlarıdır.

Hindo-İskitler içinde Toharlar birinci sınıfı işgal ederler. Toharlar önceden Çin Türkistanı'nda yaşarlardı. Daha sonra Amuderya havzasına geldiler. Buraya (Toharistan) dendi.

Hotan ve Koça civarında iki lisanla yazılı eserler bulundu. Bunlar Hindo Avrupai'dir.

15ai

Türk kelimesi belki VI. asırdan evvel mevcut değildi. Fakat Türkler daha ilk zamanlardan beri mevcut idiler. Türk ismiyle değilse de buna yakın isimlerle ve daha başka isimlerle adlandırılırdı. Türk kelimesinin kökü hakkında çeşitli teoriler vardır.

Thomson, bunun bir kabile veya bir han sülalesi ismi olduğunu ve kuvvet demek olduğunu söylüyor. Türk aynı zamanda, Orhun Abidesi'nde bahsedilen Törü yani kanun ve adaletiyle birleştiren halk kitlesi demektir.

Tukyular zamanında Han kendi kavmine Türk ve Çin zamanında, Oğuz, Dokuzoğuz diyor.

Oğuzlar, Türkler birkaç kabileye ayrılırdı: Doğuda Talas, Tarduşlar, batıda Türkeşler.

Oğuzlardan başka, şöhretli olan Türkler, batıda Karluk, doğuda Uygur ve Kırgızlardır. Uygurların reislerine "Eltebir" denilirdi.

15aj

Kırgızların ismine milattan biraz önce ve sonra rastlanılır. Çinliler bunlara Kien-Kun ve Hakas diyorlar. Kırgızlar Yukarı Yenisey'de otururlardı. Bunların saçları açık renkli, gözleri mavi imiş. Bunların bağımsız kağanları vardı. Kırgız hakanının başkenti bir şehir imiş.

16. Ural-Altay kavimleri: Fin, Somoyed, Türk, Moğol, Tunguz, Somoyedlerin Türkçe ismi "Topa"dır. Orhun yazılarında Türk olmayarak Az kavmi vardır. Bunlar (Kott) yahut (Assım)lerdir. Bir de (Çik) kavmi vardır.

17. Türk abidelerinde "Katun-Hatun" kelimesine çok tesadüf edilir.

18. "Balık" şehir demektir. Beşbalık, Doğu Türkistan'da Küçi'nin yanında kurulmuştur. Beşbalık'ta yaşayan Türkler (Basmil) kavmiydi.

15aja

Çin kaynakları Moğolistan'daki kavimlerin aralarında kavga ederek dağıldıklarını ve Çin Türkistanı'na geldiklerinin kaydediyorlar.

Bu ülkenin doğu kısmında yerleşen Türkler (Basmiller)dir. Bunların hükümdarlarının lakabı "İduk Kut" idi. "Kut", haşmetli, "iduk" kutsal demektir. XIII. asırda Uygur hükümdarlarına da (İdi Kut) denirdi. Çinliler Moğolistan'dan doğu Çin Türkistan'ına göç eden Türklere (Şa-to) diyorlar. Şatolar daha batıdaki Türklerin baskılarıyla Çin'e gelmişler ve Çin imparatorunun tahtını asilerden kurtarmışlar, X. asrın 1. yarısında Çin'in kuzeybatı şehirlerinde hükümran olan sülalelerden bazıları bu Şatolardandır.

Kırgız istilasına uğrayan Uygurlar Beşbalık tarafında gelip yerleştikleri yerde devlet kurdular. Bu devlet XIV. asra kadar sürdü. Uygurların bir kısmı Çin'de (Gançijça) da bir beylik kurdular. Bu Uygurlar Bögü'den ... oradadırlar. (XX)

15ak

Oğuzlar-Uygurlar-Karluklar

a. Doğu Oğuzları: Hakanı Külteğin adına Orhun Abideleri dikildi. Hakanın vefatı 735. Bundan 10 sene sonra 745 hâkimiyet Uygurların eline geçti. Bunu Çin kaynakları söylüyor. Merkezi Orhun üzerinde 710-715'te Türkeş yani Batı Oğuz Devleti'ni kısa bir süre hâkimiyetine aldı. Uygur Devleti 100 sene sürmüş, 840 senesi batıdan Kırgız istilası ile mahvolmuştur. (x)

b. Türk-Batı Oğuzları: 10 kabile idiler. Bunlar İli Vadisi'nin kuzey ve güneyinde otururlardı. Orhun Abideleri bunlara On Ok diyor. Bunlardan Türkeş kabilesi yükseldi. Batı Türklerinin Hakanı da bu kabiledendi. Karargahı Çu Nehri'nin civarında idi. Sirderya boyunda Araplarla muharebe neticesinde memleketi parçalandı.

766'da (Çu) Havzası'nda Batı Türk-Oğuzlarının yerini Karluk Türkleri tuttu.

15al

Uygur Türklerinin bıraktıkları abidelerden en önemlisi Çincedir. Bunlar da Şaman idiler. Sonra (Mani) oldular. Çince abide bunu onaylıyor. Soğd lisanında yazılmış bir yazı da bulunmuştur.

Türk lisanında Budi, Mani ve Hristiyan dinlerine ait yazılar da bulunmuştur. Mani ve Hristiyanlık VIII. asrın sonlarında yani Asya'nın batısında İslamiyet'in hâkim olduğu zamanlarda başarılı olmuştur.

Türklerin VIII. asırda Mani olmaları önemlidir. Mani dinince adam hatta hayvan öldürmek, hayvan eti yemek günahtır. Şamanistlerde insan öldürmek sevaptır.

Uygur hakanına ait olarak Çince ve Soğdça yazıdan başka Orhun harfleriyle yazılmış Türkçe satırlar da vardır; bu Uygur yazısı idi. Uygur yazısı Soğd yazısından alınmıştır.

X. asırda, Arap bilginlerine göre Türklerin yaşadıkları bölgeler:

1. Oğuzlar: Hazar Denizi'nden Sirderya'nın orta noktalarına kadar,

2. Karluklar: Fergana'dan doğuya doğru 20 günlük uzaklıkta.

15am

3. Toguzguz yahut Dokuz Oğuzlar: Karluklardan daha doğuda, Çin'e kadar uzanan yerlerde bundan başka Uygurlardır.

Mani dinine ait Türkçe eserlerin en önemlisi Hastuvanifet'tir. Bu bir tövbe duasıdır. Türkçe Buda ve Buda heykelleri demek olan (Burhan) tabirini Maniler kendi azizleri için kullanmışlar. Bu dillerde kendi kutsal kitaplarına, esinlenerek "neum" demişler.

X. asırdan biraz sonra, Mani mezhebi yerine Buda ve Hristiyanlık geçmiştir.

15ama

Karahanlılar kendilerine Türk ve Efrasiyab sülalesi diyorlardı. Efrasiyab efsanesi Turan padişahıdır. Bunun aslı, Türkçe şarkılarda mevcut "Alp Tunga"dır. "Efrasyap" Alp Tunga olarak kabul edilmiştir.

15an

Kaşgar Hanı Saltuk Buğra Han 960'da Müslüman olmuştur.

Torunu Buğra Han Musa oğlu Harun (Balasagun)'da otururmuş. Kaşgar, Balasagun Karahanlıların şehirleri imiş.(x)

Karahanlılar 999'da Semerkant ve Buhara'yı Samanilerden alarak Maveraünnehir'e yerleştiler. Fakat merkezleri yine Fergana'da Özkent idi.

Karahanlılar, Mahmut Gaznevi ile de muharebe ettiler. XI. asırda İslamiyet henüz (Turfan) ve (Obnor)'a Köpnor gelmemişti.

Karahanlıların doğusunda Uygurlar vardı.

Orhun Abideleri'nin kahramanı (Kültegin-Kürtegin)'dir.

XI. asırda Türk Müslümanlarla Uygurlar muharebe ettiler.

Uygurlar Budist idiler. (Burhan)

Uygur şehirleri: Koçu, Karahoça, İdikut şehri, Sülmi, Canbalık, Yeni balık (Yenişehir)

15ao

İli şehri Balkaş Havzası'nda, Tohsnu, Yağma ve Çiğil kabileleri vardı. Bunlar o zaman Müslüman olmuşlardır.

Arap istilacıları VII. asırda (Bedahşan)'da Karluklara rast gelmiştir.

(Halaçlar)'da Amuderya'nın güneyinde oturan Türklerdir. Bugün İran'da mevcutturlar. Bunlara (Kalaç) dahi denir.

Bunlar 24 Oğuz boyundandır.

Halaçlar, Hindistan'da önemli bir rol oynamışlar ve bir süre oraya egemen olmuşlardır.

15ap

Türkler arasında İslamiyet'in yayılması Orta Asya'da Samanilerin hâkimiyeti devrinde başlar. Bu sülale 820-1000 arasında Türkistan'ı idaresine almıştı. Barthold bu tarihlerde Maveraünnehir'de, Türkçenin yayılmış olmadığını söylüyor.

Samaniler içerlere seferler yaparak 893'te Talas'ı aldılar. İslam'dan önce Türkler arasına gelerek Türkleri kendi yanlarına çekmek için bölgeyi bayındır hâle getiriyorlardı. Bu seferde Müslümanlar Sirderya'nın aşağı kısmında, Cond, Hare ve Yenikent şehirlerini yaptılar ki Talas ve Yenikent, İrtiş nehri üzerinde yaşayan ve meşhur bir Türk kabilesi olan Kimekler ile ticari ilişkide idiler. Kıpçak kabilesi bunlardan çıkmıştır.

Harezm de Müslüman medeniyetinin sınır vilayetlerinden biri idi. Bunlar daha çok kuzey ve batıda Volga boyundaki Bulgar ve Hazarlarla ilişkide idiler. Hazarlar güneybatı taraflarında Dağıstan'da Hakas memleketleriyle komşu idi. Bu ilişkiler dolayısıyla Hazarlar, Dağıstan'daki başkentlerini bırakarak İdil kaynağını merkez yaptılar.

15aq

Bazı İslav kavimleri IX. asrın ikinci yarısına kadar Hazar Hakanı'na vergi verirdi. Ruslar da X. asırda İdil havzasına hücum ettiler.

IX. asırda Baltık ile Karadeniz arasında Rus Devleti'nin kuruluşu; Hazarların büyüklüğüne darbe vurdu.

Ruslar 965'te Hazar memleketini ele geçirdiler. Hazarlar, VIII. asırda Yahudi dinini kabul etmişler ve yıkılmalarına kadar Yahudi kalmışlardır. Fakat Hazarlar içinde Müslüman ve Hristiyan olanlar da vardı. Hazarlar XI. asırda tamamen ortadan kalktılar.

Kırım (Karayim)'leri kitap tanımayan Yahudilerdir. Bunlar Türkçe konuşurlar.

Tuna ve İdil Bulgarları Türk-Çuvaş halkının İslavlarla karışmasından meydana gelen bir kavimdir.

15aqa

Hazar (480) R. gr.

15ar

Karahanlıların başkenti Kaşgar idi. Buna Ordukent dendi.

Bir de İli Havzası'nda bulunan Yağmalar Çu kuzeyinde Tohonsular, Isık Gölü sahilinde Çiğiller vardır.

İlk önce Müslüman olan Türk hanı Satuk Buğra Han Kaşgar hâkimi idi. (965)

X. asırda Oğuzlardan Sirderya kaynaklarında oturan kısım ve Karahanlılar Müslüman oldular.

15ara

İran'ın son Selçuklu Sultanı III. Tuğrul idi. Harezmlilerin sondan ikinci padişahı Alaeddin Tekuş Horasan'ı ele geçirmiş (1193) ve Tuğrul'u öldürmüştü.

Tekuş'un oğlu ve halefi Alaeddin Muhammet, (1199-1220) Karahıtaylardan Maveraünnehr'i ve Gurilerden Afganistan'ı aldı ve Selçuki Sultanlığı'nın varoşları, Irak, Fars ve Azerbaycan atabeylerine hâkimiyetini tanıttırdı. Bu suretle bütün İran'ın hâkimi olmuştu.

Bağdat'ta küçük bir Abbasi halifesi güçlü komşusuna karşı güçlükle tutunabiliyordu.

Batı Asya'da Konya Selçukileri Anadolu'yu Greklerden alıyorlar ve Mısır Eyyübi sultanları, Latinlerden Suriye'yi tekrar ele geçirmeye hazırlanıyorlardı.

Moğollar (General Bayev) 1243'te Azerbaycan civarında Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i yenilgiye uğrattı. Selçuklular Moğol -egemenliğine girdi.-

15as

Selçuklar: Oğuzlardan İran'da hâkimiyet tesis eden sülalenin başına (sübaşı, yabgu, serdar) denirdi. Bu kişinin ismi Selçuk'tur. Selçuklar Oğuzların Kınık boyundandır.

(Mahmut Kaşgari) de en eski Türk destanı olan Dede Korkut da bu isme rast gelinir.

Selçuk Müslüman olmuş, Sirderya'nın aşağı taraflarında hâkim olmuş. XI. asırda Selçuklar, Mahmut Gaznevi'nin memleketine geçtiler. Selçukoğulları ilk başarılarından sonra hükümdarlık ünvanını benimsediler. XI. asırda Selçuki Devleti iki kardeş tarafından kuruldu. Bunlar Selçuk'un iki tarafında idiler. İkincisinin ismi aynı zamanda hutbelerde, biri Nişabur da bir de Merv'de okunurdu. Önce Şahinşah batıya ilerledikçe Sultan-ı İslam ismini kullandılar.

Bütün Müslüman dünyası bir bütün olarak kabul ediliyor ve halife dinî başkan olarak tanınıyordu; "İslam'ın sultanı" dünyevi saltanatı halifeden alma ile kabul edilirdi.

15asa

Koruyucusu oldular. Moğollar Sivas, Kayseri ve Konya'yı aldılar. Kilikya'daki Ermeni Kral I. Haytum (?) (1226-1270) Moğollarla anlaştılar.

15at

Oğuzlar, Sirderya başlarından batı taraflarına geçerken Korkut efsanesini beraber getirmişlerdir. (Korkut)

Oğuzların ulusal babası, şairi ve filozofu ve halk egemenliğinin korunması idi. Bu efsane İslam'dan önceki devirlerden kalmıştır.

Selçuk'un torunu Tuğrul Bey, halifenin kızıyla evlenmiştir. Alp Arslan Tuğrul Bey'in yerine geçmiştir.

(İslam sultanı) olmuş dolayısıyla Selçukiler İslamiyet'in yalnız kendi ülkelerinde değil, dış düşmanlara yenmek suretiyle İslam sınırını genişletmekle görevliydiler.

Anadolu'da, Kafkasya'da Hristiyanlarla, Suriye ve Mısır'da Şiilerle mücadeleleri bu amaçladır. Bizans'la mücadele Türk hâkimiyeti İslam halifesi mahallinde tesisten sonra başladı. Hâlbuki Bizanslılar, Seyyitlerle Şiilerin mücadelesinden yararlanarak memleketlerini ele geçirdikten sonra Bizanslılar bu fetihlerden yoksun olmuşlardır. İş bununla da kalmadı. Türkler, İslamiyet'i Anadolu'ya çevirdiler ve Anadolu'da bir Müslüman Türk devleti kurdular.

15au

Selçukluların Anadolu'da ilk fetihleri zamanında, Alp Arslan Asya'da da Sirderya boylarına ve Karahanilerin memleketine seferler yaptı. Halefi Melikşah zamanında, Selçuk İmparatorluğu en yüksek derecesine vardı. Melikşah, Fergana'da Özkent'i de ele geçirdi ve Kaşgar hanını emri altına aldı. (İslam sultanı) ülkesi, Uygur ülkelerinden Akdeniz'e kadar uzanıyordu (1092).

Afganistan ve Hindistan'daki Gazneliler de bir müddet Melikşah'ın oğlu Sencer zamanında hutbede Selçuk sultanının ismini okudular.

15av

Kıpçaklar:

Medeni Uygurlar gibi, Kıpçaklar da İslam dininin etkilerinin dışında kalmışlardır.

Kıpçaklar öncelikle İrtiş havzasında yaşarlardı. XI. asırda yayıldılar. Kıpçaklar İrtiş boylarında oturan Emeklerin bir kabilesidir.

XI. asırda Oğuzların batı ve güneye göçleri Kıpçakların baskıları sonucudur. Bu suretle Oğuz sahrası Deşti Kıpçak oldu. Oğuzların yerlerini ve Peçeneklerin yerlerini Kıpçaklar işgal etti.

Batı Avrupalılar Kıpçaklara "Kırman" derler. Kıpçaklar ayrı ayrı hanlıklar hâlinde idiler.

Suğnak yahut Sunak, XII. asırda bir Kıpçak hanının merkezi idi.

15ava

Hıtay, Tang sülalesinin yıkılmasından sonra Çin'le bir anarşiye düştü. Bu sırada Çinlilerin Kitan dediği Hıtay Türkleri Çin'in kuzey taraflarını işgal ettiler. Bunlar o vakitten beri Leao ismiyle tanındılar. Hıtaylar Moğolya'nın güneydoğusunda Savr-Müren'de yaşarlardı. Hıtayların kralı Jelyu-Apaoki 907-926 tarihine kadar Çeli vilayetinin kuzey kısımlarını ve Mançurya'nın güney kısımlarını ele geçirdi ve oğlu da 938'de payitahtını Pekin'e nakletti. Hıtaylar Mançuri'nin güneyi, Moğolistan'ın güneyi, Çeli ve Şansi kuzeyi hariç Dobi'de yaşayan Türklere ve özellikle Turfan Uygurlarına da hâkimiyetlerini tanıttılar.

Pekin'deki Kıtay krallığının kuzeyinde, Mançuri kuzeyinde Cücenler vardı.

15ax

Kıtay:

Kıtaylarla Karahaniler daha XI. asrın ilk yarısında mücadeleye başladılar. Kıtayların Çin'de hâkimiyeti XI. asırda bitmiştir. Kıtaylara Çin'de "Liyao" denirdi.

Kıtaylar, Kırgızları Moğolistan'dan çıkardılar. (924) Kırgızlar da Moğolistan'dan Yenisey havzasına geldiler. Çin Türkistanı'nda yaşayan Uygurlar da Kıtaylara bağlı oldular.

Moğollardan (Çijon Çijenler) 1125'te, Liyao sülalesini devirerek şimdi Çin de bunların mevkilerini işgal ettiler.

Çijon Çijenler, Kuzey Çin'de Teszin yahut Altun Han sülalesini kurdular. Kıtayların bir kısmı batıya gitti bir kısmı da Çin'de kaldı. Müslümanlar bunlara Karahıtaylar derler. Kaşgar Hanı batıya giden bu Kıtayları mağlup etmiş. Kıtaylar kuzeyden dolaşarak Emil şehrini kurdular. Bir asır sonra Kıtaylar, Karahanlıları mağlup ettiler. Balasagun yerlerini aldılar. Buralara da Karahıtay denir.

15axa

Daha önce Hıtaylara bağlı olan Cücenler Hıtaylarla bozuştular ve muharebe ile memleketlerini işgal ettiler. (1123) Bütün Hıtay memleketi Cücenlere geçti. Bu suretle Çin'de yerleşen Cücenler, Çince Kei, Türke Altınhan lakabını aldılar. Hıtayların bir kısmı Çuanlara tabi oldu. Bir kısmı da Yel-yu taş idaresine Orta Asya'ya Barkül, Turfan Uygurlarına gittiler.

Uygurlar daha önce Pekin Kıtaylarına bağlı oldukları için bu prensi de Beşbalık'ta hürmetle kabul ettiler ve emrine asker verdiler. Hıtay prensi bu askerle Tanrı Dağı'nı geçerek Balkaş doğusunda Emil şehrini kurdular. Buradan da Balasagun şehrine gittiler. Hıtaylar, burada hâkim olan İlek Han'ı kovduktan sonra (1130) Kaşgar ve Hatan'ı alarak bunlarda Karahanilerin hâkimiyetine son verdiler.

15ay

Kaşgar Hanlığı'nı da egemenlikleri altına aldılar. Kırgızlara karşı asker gönderdiler, Uygurları da idarelerine aldılar. 1141'de Semerkant kuzeyinde Karahıtaylar (Sultan Sencer)'i mağlup ettiler. Müslüman sultanının Allah'a inanmayanlara yenilmesi El-cezire, Filistin'de asıl Haçlı ordularında duyuldu.

Karahıtaylar, Belh şehrini aldılar. Buhara, Harezm idarelerine geçti. Karahıtay imparatorlarına "Gürhan" denirdi.

Bunların ülkesi Uygurlardan Harezm'e kadar sürüyordu. (Gürhan) Balasagun'da otururdu. Kaşgar ve Maveraünnehir'deki Karahanlar ve Uygurlar (Gürhan)'a yalnız vergi verirlerdi.

Bu devirde Yağmalardan ve Drayitlerden Hristiyan olanlar vardı. Hristiyan Uygurların merkezi Turfan'ın doğusunda (Bulayık) şehri idi. Ticaret gelişti. (Cak) Farsçadır, "ortak" kelimesi de o devirdendir.

15aya

En sonunda Hıtaylar (Harezm)'i ve Maveraünnehr'i de istila ettiler ve Harezmşah (Atsız), vergi vermeye zorunlu ve 1137'de Hocent'te Semerkant Hanı Mahmud'u mağlup ettiler.

Hıtaylar 1141'de Doğu İran Sultanı Selçuk'u (Sencer)'i Semerkant kuzeyinde Katvan'da mağlup ettiler ve Amuderya'nın güneyine attılar. Yelya-taş bu başarıdan sonra Gürhan yani Türklerin hepsinin padişahı ilan edildi. Bundan sonra Gürhan, Turfan'dan Amuderya'ya Tabargaday'dan Karanlık Dağ'a (Kulu-Luen)'e hâkim oldu. Merkezleri Balasagun idi. Karahıtay sülalesi 1211 tarihine kadar sürdü.

15az

Türkler lisanlarını unutmamışlardır. Fakat İran ve Arap tesirinde kalmışlardır. Hatta idare ve edebi lisanları bu iki lisandı. XIII. asra kadar devlet lisanı Arapçaydı. İran Selçuklularında da devlet lisanı Farsçaydı.

Karahan ili memleketlerinde hatta Kaşgar'da mahkeme ilamları Arapça idi. Bununla birlikte 1069'da Kaşgar hanı adına Kutadgubilig adıyla bir ahlak kitabı yazılmıştır.

Hüdaver Şah Mehmed 1207 ve 1210'da Karahıtaylara sefer yaptı. 1210'da Karahıtaylar yenildiler. Bu yenilgi kesin değildi. Karahıtay Devleti'nin geleceğini Harezmşah'tan daha çok doğudan gelen Moğollar belirlediler.

15ba

Harezm:

Bu halk Sirderya kaynaklarından Don Nehri'ne kadar uzak sahada yaşayan Alan kavmine aittir. Lisanlarının İrani lehçe olduğunu Barthold söylüyor. Fakat Farsça sözlüklerde Harezm kelimesi olmak üzere gösterilen yüklemeler halis Türkçedir. Kıyafetleri de Türk kıyafetleridir.

XI. ve XIII. asır arasında Selçuk Sultanı'na bağlı emirler idare etmiştir. Bunlara (Harezmşah) denirdi. Bu sülalenin isimleri tamamen Türkçedir. Bunlar Selçuk Sultanı'na bağlı iken Selçukların da yıkılmasından sonra bağımsız oldular. İslam sultanı lakabı kendilerine geçti. Dünyevi hâkimiyetlerinin de Bağdat'ta tanınmasını kabul ettiler. Resmî dilleri Farsça idi.

Harezm ve ona bağlı aşağı Sirderya pek canlı bir medeni ve edebi faaliyet sahası olmuştur. 1310'da yazılmış olan Kısas-ı Enbiya (Peygamberler Tarihi) öz Uygur Türkçesiyle yazılmıştır.

15baa

Harezmşah Karahıtaylarla yaptığı 1210 Seferi'nden sonra son Selçuki Sultanı'na nispetle Sultan Sencer ve İskender isimlerini aldı. Bu da Harezmşah'ın dünya imparatorluğu kurmak amacında olduğunu gösteriyor.

15bb

Cengiz Han ile Harezmşah Muhammed'in Muharebeleri

Son zamanlarda kadar, halifenin Cengiz'i Harezmşah aleyhine kışkırttığı düşünülüyordu. Oysaki, İslam kaynakları bu savaşa Harezmşah'ın neden olduğunu belirtmektedir.

Karahıtay Gürhanlarının yıkılmasıyla idareleri altındaki Müslüman vilayetlerinde isyanlar çıktı. Hotan sultanı isyan edenler arasında idi. Buhara'da hâkimiyet yerleşiklerin elinde idi. Buhara'da hâkimiyet yerli Müslümanların dinî reisi olan (El Buhran) denilen başkanların eline geçmişti. Başkanların hâkimiyeti de yerli bir isyan neticesinde son buldu. Buhara'daki bu hadiselerden faydalanan Harezmşah 1207'de Karahıtaylara sefer yaptı. Hâlbuki Harezmşah'ta Buhara isyanına yardım beklenirdi. Buhara'da isyan edenlerin reisi esir edilerek Harezm'e getirildi. Harezmşah ancak 1210'da Karahıtayları mağlup edebildi.

15bba

Moğol, Naymanlar ve öbür Oyratlar Orhun'dan Yukarı İrtiş'e kadar olan sahada yaşıyorlardı.

Oyratların kuzeyinde Yenisey yahut Kem nehri havzasında Kırgızlar yaşıyordu. Naymanların komşusu Kanlı, Kıpçak ve Karluklar vardı. Bunların merkezi Yedisu vilayeti kuzeyinde (Kayalık) idi.

Moğollar (Sedd-i Çin)'den Baykal Gölü'ne kadar olan sahada oturuyorlardı. Bu Tatarlar üçtür. Güneyde Çin'e komşu Ak Tatarlar, kuzeyde Kara Tatarlar daha kuzeyde Vahşi Tatarlar. Bunlar vahşi hayvan avcılığı ile uğraşırlardı.

Bozkır aristokrasisi Cengiz Han etrafında toplandı. Bozkır demokrasisi ise (Camoka) etrafında.

15bc

Cengiz düşmanlarından Merkitler ve Naymanlar batıya kaçtılar. Merkitler Kıpçaklar ülkesine, Naymanlar Karahıtaylara gittiler. Bu Moğollar Uygurlardan yazı yazmayı öğrendiler.

1207'de Türklerden Kırgızlar Cengiz'e boyun eğdiler. Bunlar Cengiz'e müracaatla bir kan akıtmadılar, o da büyük oğlu Cuci'yi gönderdi. 1209'da Uygur İdikut'u da itaat etti. 1211'de Karluk hâkimi Arslan Han da Cengiz'e katıldılar.

Bundan sonra Harezmşah'ın memleketi Fergana'dan Aral Gölü'ne kadar Sirderya'nın sağ sahiline bağımlı kaldı. Karahıtay Gürhanına bağlı bütün Müslüman vilayetleri (Cengiz'e bağlı Karluk hariç) tamamen doğudan gelip Karahıtay memleketine yerleşen Naymanlara bağlı oldu. Reisleri Güçlük idi.

15bca

Güçlük, Hristiyan idi. Cengiz'in nüfuzu Müslüman memleketlerinde büyüdü. Güçlük, Kaşgar'ı da fethetti. Güçlük, Müslüman Türk'e çok eziyet etti. Türkleri 1218'de doğudan gelen Moğol askerleri kurtardı.

Harezmşah ise kuzeyde Kıpçaklarla muharebe ile meşguldü. Harezmşah yine fetihler hülyası peşinde idi. 1255'te Cengiz'in Pekin'i ele geçirdiğini işittiği zaman üzüldü.

Asıl Harezmşah'la Cengiz arasında muharebeye Cengiz'in gönderdiği elçi heyetinin ve Türk tüccarlarının Harezmşah'ta Otrar'da öldürülmesi sebep olmuştur.

15bd

(Topa)

III. asır süresince Çin Hükûmeti (Hiyongnular)dan bazılarına Çin Seddi'nin içerisinde özellikle Şansi'de yerleşmeye izin vermiştir.

Çin'in askerî gücü zayıflayınca Hiyongnulardan "Çao"lar Şansi eyaletini ele geçirdiler. Biraz sonra 311'de Hiyongnu Türklerinden Çao'ların reisi Liyeu Tsang Çin payitahtını (Layong)'ı ele geçirdi ve Çin imparatorunu öncelikle esir etti ve sonra da öldürdü. Bu sıralarda Siyenpi Türkleri Çe-li

eyaletini işgal ediyorlardı. Bu suretle bütün Kuzey Çin, Türklerin elindeydi. Bu zamanda Kuzey Çin'e hâkim olan Türk devletleri şunlardır:

15be

1. Şan-si ve Şen-si'de Hiyongnulardan (Çao)lar (304-352) Krallığı

2. Mu-jong kabilesine bağlı çeşitli Sien-pi reisleri tarafından (Çeli) (Yen) eyaletinde tesis olunan (Yen) krallıkları (337)

Bu Mu-jong 352 (Çaoların Şansi'de hâkimiyetlerine son verdi.)

3. Tsin (Tusun) Krallığı: Bu krallık Şen-si eyaletinde Hiyongnulardan (Çao)ların yerine geçti. Tsunların kralı (358-385) (Honan'ı) işgal ve merkezi Asya'daki Karaşal, Kırça gibi çeşitli halkları vergiye bağladı.

4. (Topa) Krallığı: Bu krallık öncelikle (Vey) ismiyle Şansi'de kuruldu ve yukarıda sayılan Türk,

15bf

hükûmetlerine tebliğ etti. (Topa)lar Doğu Moğolistan'da yaşayan Türklerdir. Bunların IV. asırda Çin'de ilk merkezi Şansi kuzeyinde Tadung havalisi idi.

- Topalar (386-422)'de Yen Kralları Sien-Pi'lerden bütün Şansi eyaletini ve (Çeli)'nin bir kısmını, Mankin, Loyang, Handu ve Santgtung'u ve bir süre sonra bütün Şansi ve Çeli'yi Mu-Jong'lardan zapt ettiler. Bu suretle (Gökırmak)'ın kuzeyindeki bütün Çin ülkeleri (Topa) Türklerinin egemenliğine geçti.

- Topalar bundan sonra Merkezi Asya'daki

15bg

Lug-nor, Turfan, Karaşar, Kuça, Kaşgar krallıkları üzerinde de hâkimiyetleri temin ettiler. (445-448)

Doğu ve Batı diye ikiye ayrılan Topaların Çin'de hâkimiyeti (581) VI. asrın sonlarına kadar sürdü.

15bh

Cücenler (Avarlar)

Cücenler, Hiyonglulardan ve Sien-Pi'lerden sonra Moğolistan'da hâkim olan Türklerdir. (402-552) Cücenler, Moğolistan'dan başka, Turfan ve havalisine kadar hâkim idiler. Topalar, Cücenlerin Çin'e yaptıkları taarruzları püskürtmüşlerdir (423) ve onları Gobi'ye sürmüşlerdir. (425)

B. MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİYLE İLGİLİ NOTLARININ GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI (K: 44-G: 1)

K: 44-G: 1

Not:

1. İstanbul Darülfünunu kapatılmıştır. Yerine İstanbul Üniversitesi açılacaktır.

2. Bunun açılması için Millî Eğitim Bakanı (M. V. Maarif Vekaleti) görevlendirilmiştir.

---

1. Öğrenci, İngilizce, Almanca, İtalyanca veya Fransızca gibi en az bir yabancı dil bilmelidir. (okuyup anlayabilecek seviyede)

2. Eğitim hürriyetine dokunmamak kaydı ile idareci ve eğitici personelin atanmasında ve eğitim programlarının hazırlanması kontrol altında tutulmalı.

1aa

3. Yeterli para verilmiştir.

(908.474/1931-32)

4. Profesör Öğretmen Yard. Prof. (Doçent) Asistan
88 + 44 + 36 + 72 = 240 çok

5. Memurların ve hizmetlilerin sayısı çoktur. (355) Bu görevleri muhtaç durumdaki öğrencilere.

6. Başarısız öğrencinin cesareti ilk senede kesilmelidir.

7. Rektörün en önemli görevi ilmî konulara aittir, idari işler için bir memur lazım.

1ab

8. İstanbul Darülfünunu kendisini bilinçli bir şekilde belirli bir hedefe götüren ilmî ve fikrî bir güçten payını almamıştır.

Birkaç sene için takip edilecek metodu, Bakanlık tespit etmeli.

Fakülte dekanlarının müştereken çalışmalarını rektör, kendisi sağlamalı.

9. Öğretmenlerin atanma ve işten el çektirilmelerinde Bakanlık söz sahibi olmalıdır.

10. Darülfünun en büyük eksiği verilen eğitimin şahsi düşünceye ve araştırmaya yönelik olmaması. Verilen eğitim ansiklopedik bilgilere dayanıyor.

1ac

Malumat veriliyor.

11. Edebiyat Fakültesi çok kötü bir hâlde.

12. Darülfünun hocaları yok. Şimdilik dışarıdan getirmek gerekir. Ondan sonra da kendi çocuklarımızı (ileride üniversite öğretim üyeliği yapmaları için) yabancı üniversitelerde yetiştirmek lazım.

13. Tıp Fakültesinin taşınması gereklidir.

14. Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Hukuk Fakültesinin müşterek dersleri olduğundan yakın olmaları gerekir.

1ad

14. Yüksek Ticaret Okulu. Hukuk Fakültesine devam

15. Eczacılık ve Fen Fakültelerinin müşterek dersleri birlikte okunur.

16. Dişçilik Fakültesi, Tıp Fakültesinde

17. Kütüphanelerin yeniden düzenlenmesi s. 79.

s. 81 Filoloji.

s. 82 Bizim bildiğimiz ile gerçekler farklı.

1ae

Yukarıda alınan notlardan sonra, Prof. Malche'in raporu başından sonuna kadar okunduktan sonra dikkat edilmesi ve tespit edilmesi gereken hususlar şunlardır:

1. Herhangi bir Türk aydın inkılapçısı

1af

Lütfen Darülfününa ve Darülfünun zihniyetiyle yani Türkiye Cumhuriyeti'nde bir kültür programı yapmak düşüncesiyle kafasını yorduğu zaman hemen bulup tespit edeceği gayet bariz noktalardır.

1ag

Şimdiye kadar bu görüşlerden şüphesiz davetlimiz Prof. Malche'in söylediğinden daha çok, esaslı olarak görüşlerinin şahidi olduğumuzu inkâr edemeyiz. Fakat görüş sahibi

1ah

vatandaşlar kendilerinin yetkili kılınmamasını düşündüklerinden dolayı görüşlerinde etkili olamamışlardır. Hâlbuki büyük alim sıfatıyla ve şüphesiz bir fedakârlık karşılığında davet ve görevlendirilmiş

1ai

olan adı geçen profesör dahi kendinden olağanüstü şeyler talep edenlere davasında doğru ve düşüncesinde yanılmadığına dair bir kelime dahi söylememektedir. Bu adam yüksek

1aj

millî bir ilim müessesine temas ediyor ve bütün ifadeleri yalnız bu temasını izaha çalışır mahiyettedir. Yoksa müessesenin maddi hiç ve bilhassa manevi olarak hiç

1ak

değeri olamadığını söylemekten çekinmiyor. Profesörü bu ifadesinden dolayı cahillikle suçlayacak değiliz. Bilakis takdir ederiz. Takdir ederiz; çünkü bu adam bütün nezaketini kullanarak diyor ki "Ben sizi

1al

anlamadım ki ben sizi anlamıyorum ki ne yapmak istediğiniz hakkında, sizinle Türklükle uygun yüksek üniversiteyi nasıl kurmak istediğinize dair fikrim yoktur."

1am

Yalnız çok güzel bir hareket noktasının farkında olmaksızın bir yabancı adam, bizim bile hiç farkında olacağımızı zannetmeksizin bize açıklamaktadır. Bu adam raporunun 59'uncu sayfasında aynen şöyle diyor: "Hakikatlere dayanmak lazımdır.

1an

Bir memleketteki (Türkiye) durumun gereği ve gereksinimi bilgimizin dışında değildir. İstanbul Darülfünunu gibi bir Darülfünunda, Türkiye gibi baştan başa yeniden oluşturulan bir memlekette bu gereksinim ve ihtiyaç her taraftan fazlasıyla bilimsel ilgiyi kendine çekmelidir.

1ao

Türkiye'nin jeolojisi doğal ve iktisadi coğrafyası, iklimi, çiçekleri ve her türlü bitkisi, kara ve deniz hayvanları antropolojisi mazisi, tarihi, sanayisi, kültürü yani görülen her şeyi. Bütün bunlar Türkiye'nin

1ap

Darülfünununun bütün kürsüleri ile alakalıdır. Her şeydir."

Kürsüler bundan başka şeylerle ilgileniyorlarsa, ne yazık ne ayıp ve utanmazlıktır.

"İnsanlığın genel fikir birikimine Türkiye'nin verebileceği ve vermekle

1aq

zorunlu olduğu" şeyler ne büyüktür. "Doğu Avrupa ile Anadolu'daki büyük medeniyetler burada (Türkiye) incelenmez, araştırılmazsa nerede incelenecek ve araştırılacaktır?"

"Türk Sanat Tarihi" bütün insanlık için inceleme sahasını burada bulamayacaksa bu sanat aşıkları hangi çöllere saldıracaklardır.

1ar

İşte bize rapor veren profesör yalnız ve yalnız bu noktalarda yüksekliğini ve büyüklüğünü göstermekle bizim sevgimizi kazanmıştır. Ancak, bizim şu veya bu yolda sevgimizi kazanmış olmak bizim

1as

yüksek sevgilerimiz ki bizim millî ülkümüzdür. Onun bizce basit ulaşılacak hedeflerden olduğunu, elde etmiş olduğunu zannetmek hata olur. Bundan şu sonucu elde etmek ve arkadaşlarımın

1at

dikkatini şu noktaya çekmek isterim: Biz Türkler özellikle bu yüksek Türk inkılabını yapmış olanlar bilmelidirler ki bizi layık olduğumuz seviyeye çıkarmakta herhangi bir

1au

yabancı alim, yabancı dâhi, bile olsa bunu başaramayacaktır. Bizi düştüğümüz bu uçurumdan kurtaracak ve dünyanın en yüksek seviyesine çıkaracak olan yine bu uçurumdan çıkıp yükselmesini

1av

bilenler olacaktır. Bu kişiler bu uçurumdan kendini ve milletini kurtarmış olurlar. Medeniyet dünyasında yüksek gibi görünen

1ax

her adamın huzurunda incelenen fikir ve görüşünden faydalanmakta daima başarı sağlanacaktır. Fakat bu noktadaki başarı kendisinin

1ay

mensup olduğu memleket ve milleti hakkında karar vermesi için asla başarı sağlayamayacaktır. Bunda ... gözden uzaklaştırmayacaktır.

1az

Okuduğumuz rapor bir bakıma göre güya Türkiye'de bir üniversite kurmak için birtakım nasihatler içeriyor. Hâlbuki gerçek, bütün Türkiye'de bir kültür programının ne olması

1ba

ve nasıl olmasıdır. O hâlde bizim için "İstanbul Darülfünunu ne yapalım?" diye bir mesele yoktur. Bizim için bütün Türkiye'de nasıl bir kültür planı

1bb

yapalım? Mesele budur. İşte biz yalnız ve sadece bu güç mesele karşısındayız ve onu mutlaka halletmek mecburiyetindeyiz. Bu mesele açık bir

1bc

şekilde halledilmedikçe İstanbul Darülfünunun düzeltilmesinden bahsetmek ayıptır, boştur, anlamsızdır. Şimdi bu son ve önemli mesele ile uğraşmak ve onu sonuçlandırmak mecburiyetinde olan Türkiye

1bd

Cumhuriyeti Hükûmeti bütün medeni dünyadaki fikrî ve ilmî eğitim faaliyetleri hakkında en son ve yeni uzmanlardan yararlanma zorunluluğuna inanmış ise ve bunu çok büyük bir olgunlukla mecburî kabul

1be

ediyorsa ki bence böyledir, o hâlde bu rapor sahibi olan profesörün fakat yalnız bunu değil, Almanya'nın, İngiltere'nin, Amerika'nın ilim âleminde kendine bir yer edinmiş profesörleri Türkiye Cumhuriyeti'nin idari merkezi olan Ankara'ya

1bf

davet etmek ve onları orada toplamak için hiçbir fedakârlıktan çekinmez.

Esas görüşler Ankaralı olsun davet edilen bilim adamlarına yüksek mevkii vermekti. Görüşü mutlaka takviye

1bg

edeceklerdir. İşte ondan sonra yukarıda sırası geldikçe bahsettiğimiz kültür programı şüpheye yer bırakmayacak şekilde yerine oturacaktır. Ondan sonra Darülfünun yahut (Türk Üniversitesi)

1bh

dediğimiz konunun hemen arkasından Türk ilkokulları karşımıza çıkacak. Şüphesiz Türk ilkokulları, Türk ortaokul ve liselerinin

1bi

Türk yüksek camiası için, Türk yüksek camiasının istediği özelliklerde öğrenci zeki, ilim ve fennin özünü almış insani değerler yetiştirdikten sonradır ki

1bj

Türkiye'nin her yerinde üniversite enstitülerinden bahsedilebilir. Görülüyor ki mesele taştan topraktan vazodan bahsetmekle

1bk

sonuçlanmıyor. Vazo denilen değerli resimlerle her zaman bilgili vatandaşlar yetiştirmektedir. Yoksa her türlü enstitüler hayvanlar ahırı olur.

C. MUSTAFA KEMAL'İN NOT DEFTERİNE KAYDETTİĞİ FRANSIZCADAN OSMANLICAYA ÇEVİRİSİ YAPILMIŞ BAZI KELİMELERİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI (K: 45-G: 9)

45-9

9

boucle: toka, döküm, tara

boucle d'oreille: küpe

bouclé,e: tokalı, kıvırmak, halkalı

boucler: tokalamak, kıvırmak (çam), kapamak (mahsus) yerinden çıkarmak, kaldırmak (hayvan hakkında)

bouclerie: toka ve halka imali ve ticareti

bouclette: küçük toka, küçük halka

bouclier: kalkan, müdafaa siper

contribuable: vergi ve resme ilişkin, vergi veren yükümlü, yükümlü halk yükümlü kişiler

contribuant: devletçe genel harcamalara veya vergiye hissedar adam.

contribuer: devletçe umumi bir harcama veya verginin hissesini vermek, bir işin hasıl olmasına yardım ve hizmet etmek.

contributaire: vergi veren, vergiye ilişkin, ait.

contribution: resm, vergi, vergiler

mettre une chose à: bir şeyden istifade etmek.

9aa

annuaire: salnâme

annualite: yıllık

annuel, le: yıllık, bir yıl devam eden, her yıl tekrar eden

annuellement: yıllık

annuitaire: yıllık taksitlerle ödenen

annuite: yıllık taksit

maqistral: büyük amir

maqistralement: buyururcasına, kesin olarak

magistrat: hâkim, mahkeme reisi, sorgu hâkimi

magistrature: hâkimlik, hâkim; adli memur, bundan başka memur.

butin: yağma, ganimet

butiner: yağma

butineur, se: ganimet alan

9ab

détour: dönme, sayma, dolaşmak, dolaştık, dönme yer, sapa yol, kapalı bir şekilde ve dolaylı anlatan söz, hile, desise, oyun

sans détour: eksiksiz bir şekilde karşı koyma

détourné, e: sapa yol, tenha sokak, kinâyeli

détournement: sayım, saydırma, çalma, sarkık, rüşvet

détourner: saydırmak, çevirmek, dolandırmak

merf: sinir, asap, kuvvet

confiscable: müsâdereye müstahak

confiscant, e: müsâdere eden

confiscation: müsâdere

confisque, e: müsâdere olmuş

confisquer: müsâdere etmek ve zapt

9ac

impetueusement: coşkunlukla

impétueux, se: coşkun

impétuosité: şiddet

consterner: hayretle sarsılma, korkuya kapılmış

paie-paye: maaş ödeme

destin: kaza ve kader, taktir, kıymet, baht, kısmet

destineé, e: alın yazısı

lanquir: zayıflamak, çürümek

lanquissement: sararıp solarak

lanquissant: dertli

inconcevable: anlaşılmaz, garip, akıl almaz

inconcevablement: anlaşılmaz ve garip bir surette

9ad

rit / rite: her din ve mezhep ibadet, resmî ayinlerindeki usûl ve sırası, resmî ayin, rüsum, mezhep ve münasip

rituel: ayin kitabı

manifestation: gösteriş, zuhur, (birbirine) görünme

manifeste: zahir, ayan, belli, aşikâr, aleni

manifeste: beyânname, ilânname

manifestement: alenen söylemek

Décemvir: chez les Romains, membre d' un college de dix personnes (Romalılarda Onlar Meclisi üyesi)

colonial, e: müstemleke ile ilgili, müstemlekeden gelen

colonie: hicret, göç, yabancı ülkede bulunan kişi

colonisable: göçe uygun

colonisateur: sömürge kurumu

colonisation: sömürge kurma

colonisé, e: göçle yerleştirilme

coloniser: sömürgeleştirmek

9ae

lique: birlik

liquer: birlik oluşturmak

liqueur: birlik üyesi

dissipateur, trice: israf eden

dissipation: israf, dağılma, zevk ve sefa

dissipe, e: israf eden

dissiper: dağıtmak, israf, zevke ve eğlenceye düşkün olmak

fronde: sapan

fronder: sapanla taş atmak, itiraz etmek

frondeur: sapanla taş atan kimse

dispensaire: hastaların günlük muayene edildikleri yer

dispensateur, trice: bölüştürücü

dispensation: bölüştürme, paylaştırma

dispense: bağışıklık, muafiyet

9af

javelot: mızrak

entretement: birine idaresi için verilen para

entreteneur: iyi bakan, bakıcı

entretenir: idare, kullanmak, muhafaza, bakmak, masrafını vermek, tamir, idame

entrenir quelqu'un: biriyle konuşmak

entrenir des relation: ilişkide bulunmak

s'entretenir: konuşmak, görüşmek

entretenu, e: iyi bakılmış, korunmuş

entretrie: idare, kutlaşma, muhafaza

long entretien: antlaşma (devletler arasında)

dans un entretien: konuşma sırasında

intrequre / entretien: araya girmek, lâfı kesmek

9ag

edificateur: bina yapan ve yaptıran.

edification: büyük bina inşası, ahlâka konu olacak harekette bulunmak

edifice: bina, büyük bina, (beden inşa)

dépouille: yılanların ve bazı böceklerin soyulan derisi, takım elbise, hayvanın çıkarılmış derisi, ölen adamın bıraktığı şeyler, ganimetler

dépouillement: soyma, soyulma, derisini yüzme (mecaz) kıraat, malını mülkünü kaybeden adamın malı.

dépouillement des notes: sayma

dépouillement d'un compte: inceleme, hesap özeti

dépouiller: yüzmek soymak, bir hesabı incelemek ve özetini çıkarmak, inceleme, mahrum bırakmak, tecrit etmek, terk, saldırma (yağma) tehdidi, mahsulât toplamak

accroitre: büyütmek, çoğaltmak, artırmak, büyümek, çoğalmak

9ah

violement: tecavüz, taarruz, hareket

violemment: şiddetle, zorla, cebren

violence: şiddet, cebir, sertlik, hiddet

violent, e: kuvvetli, şiddetli, sert, keskin

mort violente: tehlikeye uğramak suretiyle, tesadüfi olarak gelen ölüm

violenter: zorlamak, mecbur etmek

violer: noksan etmek, zorlamak, zorla girmek, bekâreti bozmak, taarruz

avili: hakir olmuş, gözden düşmüş, aşağılanmış

avilir: hakir etmek, gözden düşürmek, kıymetten düşürmek

avilissant, e: aşağılamak ve hakaret

avilissement: aşağılamak, hakaret, alçaklık (kelime hakkında)

9ai

flatter: dalkavukluk, dalkavukluk yoluyla hoş görünmek, okşamak, numuneden güzel, resmetme ve tasvir (mecaz) gayrete getirme, müsait bulunmak

se flatter: iftihar etmek

flatterie: dalkavukluk, yaltaklanma

flatteur, euse: yüze gülen, dalkavuk, hoş görünmek hoşa giden, güzel gösteren

manierer flatteuse: hâl ve hareket, davranışlar

flatteussement: dalkavukluk yoluyla hoş görünecek surette

portrarire: birinin resmini çıkartmak (eski), niteleme

portrait: resim, tasvir, teşhir olunan yerler, niteleme

portraitiste: tasvir yapan ressam, meşhur tasvirci

portraiturer: birinin portresini yapmak

9aj

postérite: nesil, zürriyet, evlât

prejuqe: hurafe, batıl inanç

prejuger: evvelce hüküm, tahmin

sans prejuger'e foud: esas meseleye girişmeksizin

reputation: şöhret, nam

etre en reputation: meşhur, ünlü

réputer: zannetmek

se réputer: tanımak

9ak

agrement: izin, hoş şey, tatlı şey

lettre d'agrement: hüküm ve manalarla ilgili kitap

agramenter: süslemek

agregation: bir heyet ve cemiyete kabul, lise yüksek sınıflarında ve fakültelerde öğretmenlik yapacakların sınavı ve bu unvana kabul

agrégat: türdeş olmayan yakın maddelerin birleşmesi

agrége: bir sınavdan sonra lisenin yüksek sınıflarında ya da fakültelerde öğretmenlik yapabilecek kimse

agrege, e: kabul olunmuş, birleşmiş

agreger: bir topluluğa almak, öğretmen yardımcılığına kabul

du lieu que: hâlbuki

polteon, ne: korkak

polhonneue: korkaklık

9al

institue, e: teşkil ve tesis olunmuş

instituer: kurmak, tesis etmek, tayin etmek

instituter une comission: bir komisyon oluşturmak

institut: fen ilimleriyle ilgili, üniversite, okul, tarikat, cemiyet Fransa'nın muhtelif akademileri heyet-i mecmuasından mürekkep encümen-i daniş (İnstitut de France) da denir.

instituteur, ice: müessese kurmak, mektep müdürü, müdür, öğretmen

institution: kuruluş, tesis,öğretim kurumu, medrese, talim ve terbiye, düzen, müessese, kanunların aslı

instituts / institutes: hukuk kurallarının içinde toplandığı kitap

D. MUSTAFA KEMAL'E AİT ŞAHSİ EŞYALARININ YAZILI OLDUĞU NOT DEFTERİNİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI (K: 44-G: 12)

K: 44-G: 12

ATATÜRK'ün mücevherleri (Latin harfleri ile)

Kıravat iğneleri

Adet	Cins
1	Tek pırlanta
1	pırlanta ve inci

İçişleri Bakanı (Dahiliye Vekili) Şükrü Ziya Bey

Bir saat kösteği verildi.

5 / 2 / 932

12aa

Kol düğmeleri

1. Takım siyah
2. Takım platin ve taşlı
3. Takım inci ve pırlantalı
4. Takım beyaz taş ve pırlanta
5. Takım pırlanta
6. Takım platin üzerine inci
7. Takım zefir ve pırlantalı

12ab

Kol düğmeleri

1. Zümrüt ve elmaslı
2. Marka altın
3. Platin "Kırık"

12ac

Saat

1. Yazılı altın
2. Kol saati
3. Cep saati sedef ve siyahlı

12ad

Saat zinciri

1. Siyah ile altın
2. Platin
3. Altın

12ae

Köstek

1. Siyah kurdele üzerine pırlanta marka
2. Altın mühürlü
3. Kıskaç altın

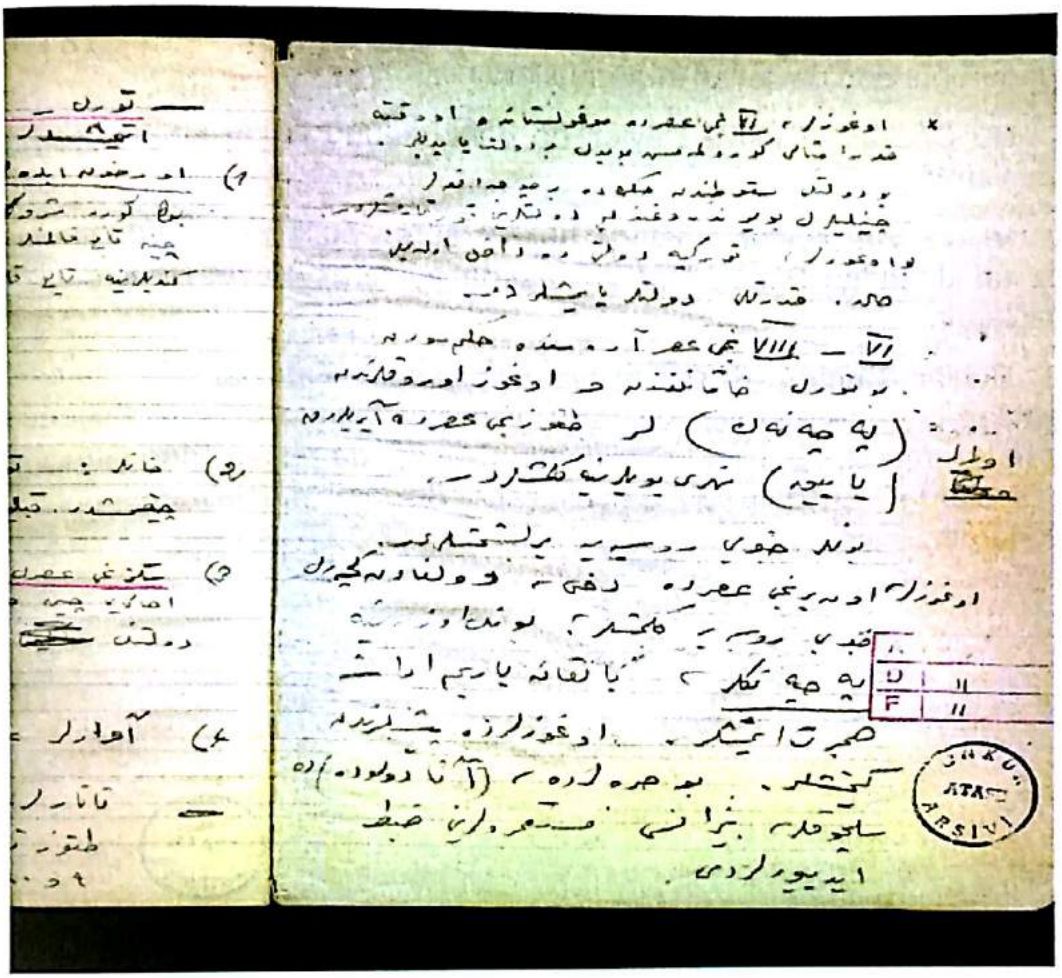
12af

İstiklal Madalyası

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MUSTAFA KEMAL'İN TÜRK TARİHİ İLE İLGİLİ NOTLARI, MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİYLE İLGİLİ NOTLARI, NOT DEFTERİNE KAYDETTİĞİ FRANSIZCADAN OSMANLICAYA ÇEVİRİSİ YAPILMIŞ BAZI KELİMELER VE ŞAHSİ EŞYALARININ YAZILI OLDUĞU NOT DEFTERLERİNİN ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI

(K: 44-G: 15, K: 44-G: 1, K: 45-G: 9, K: 44-G: 12)

A. MUSTAFA KEMAL'İN TÜRK TARİHİ İLE İLGİLİ NOTLARININ ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI (K: 44-G: 15)

44-15

K: 44-G: 15

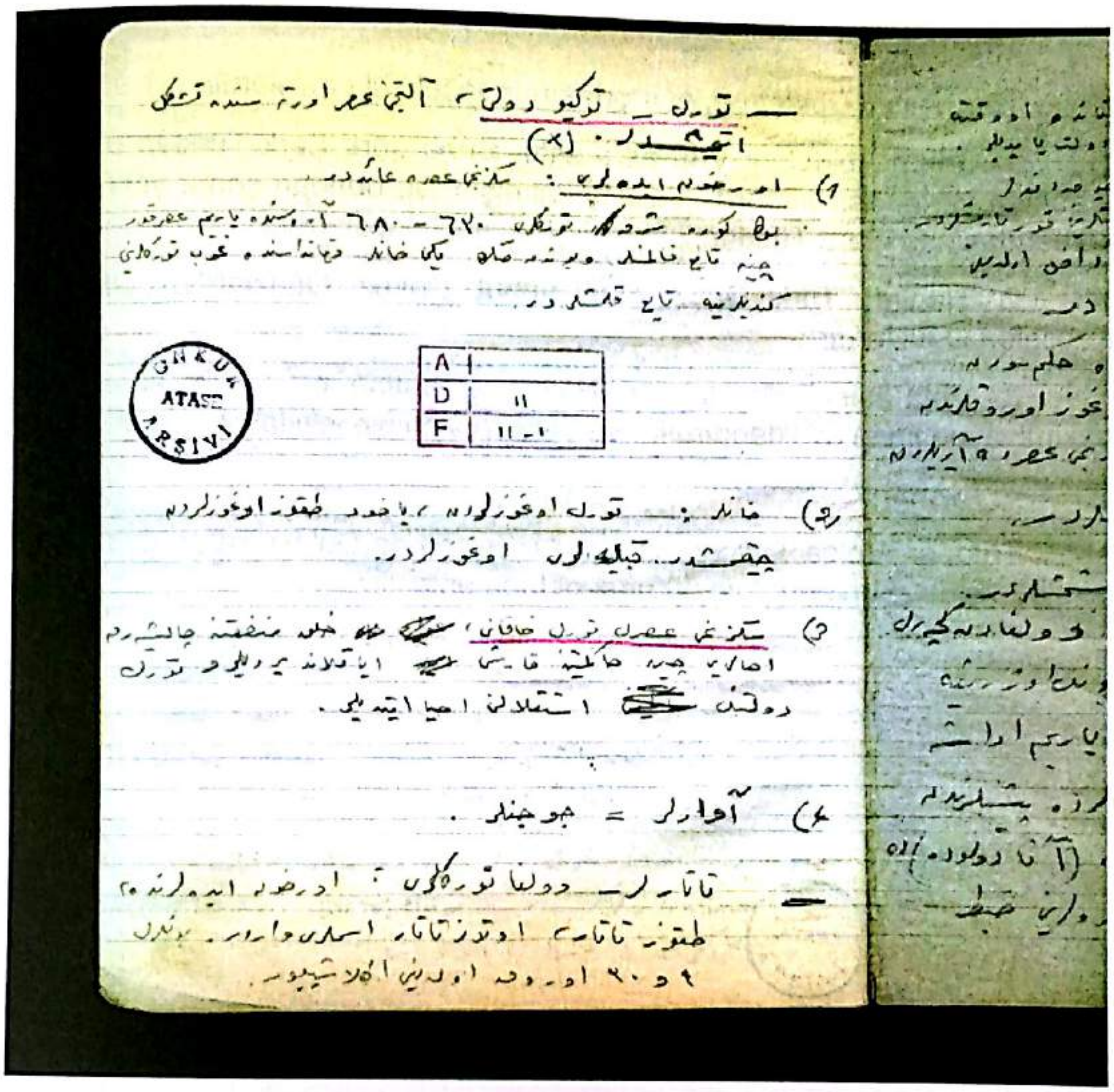
Oğuzlar VI. asırda Moğolistan'da o vakte kadar emsali görülmemiş büyük bir devlet yaptılar.

Bu devletin sükûtundan sonra birçok defalar Çinlilerin boyunduruğundan devletleri kurtarmışlardır.

Bu Oğuzlar, Türkiye Devleti de dâhil olduğu hâlde kudretli devletler yapmışlardır.

VI. ve VIII. asırlar arasında hüküm süren bu Türk hakanlığından ve Oğuz uruklarından Peçenekler, IX. asırda ayrılarak Yayık Nehri boylarına gelmişlerdir.

Bunlar Cenubî Rusya'ya yerleşmişlerdir. Oğuzlar XI. asırlardaki Volga'dan geçerek Cenubî Rusya'ya gelmişler; bunun üzerine Peçenekler, Balkan Yarımadası'na hicret etmişlerdir. Oğuzlar da peşlerinden gitmişlerdir. Bu sıralarda Anadolu'da Selçuklular, Bizans musta'merelerini zabt ediyorlardır.

44-15aa

15aa

Türk Tukyu Devleti VI. asır ortasında teşekkül etmişlerdir. (x)

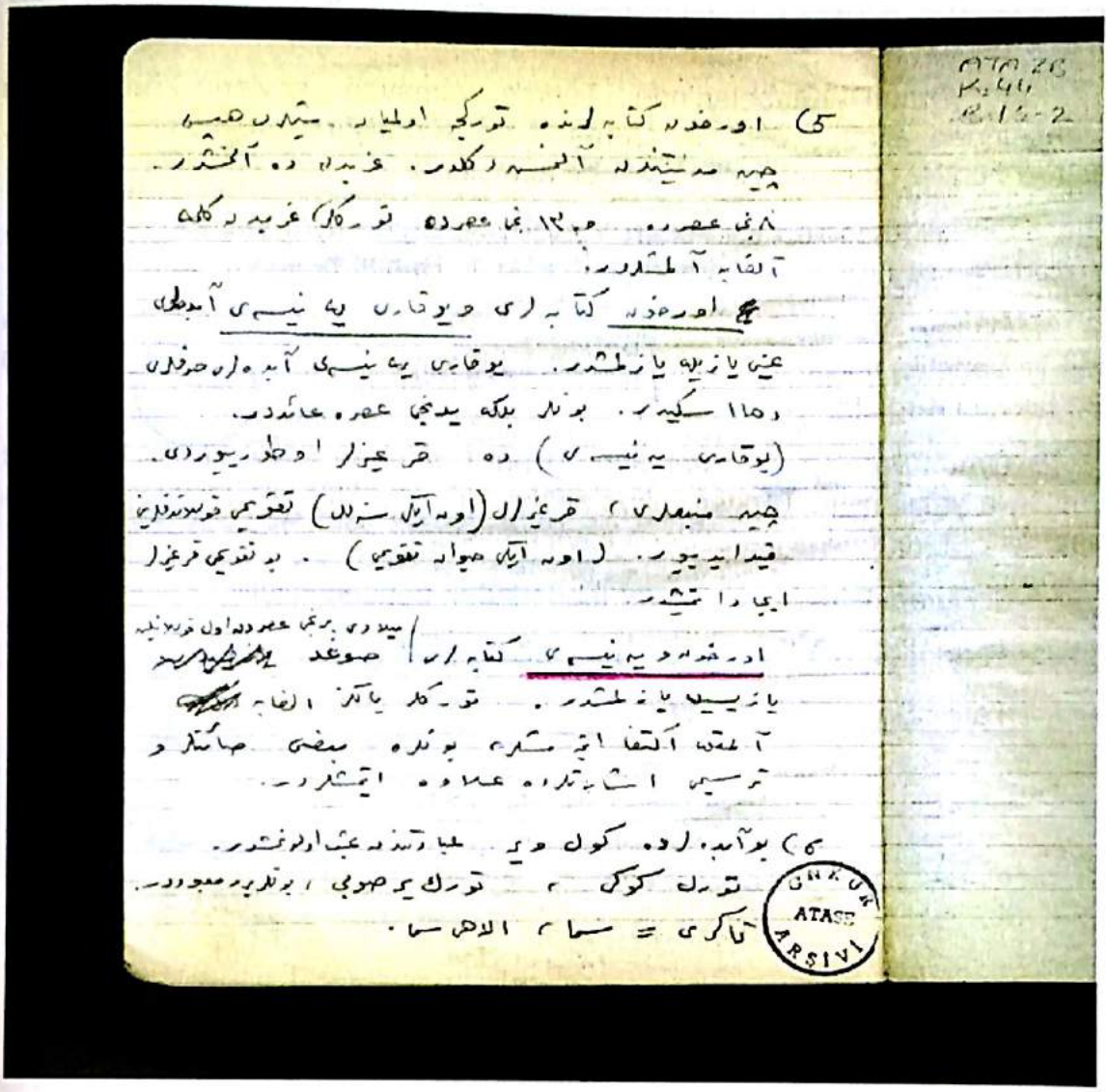
1. Orhun Abideleri: VIII. asra aittir. Buna göre Şark Türkleri 630-680 arasında yarım asır kadar Çin'e tabi kalmışlar ve bundan sonra yeni hanlar kumandasında Garp Türklerini kendilerine tabi kılmışlardır.

2. Hanlar: Türk Oğuzlardan yahut Dokuz Oğuzlardan çıkmıştır. Kabileleri Oğuzlardır.

3. VIII. asır Türk Hakanı: Halk menfaatine çalışarak, ahaliyi Çin hâkimiyetine karşı ayaklandırdılar ve Türk Devleti'nin istiklalini ihya ettiler.

4. Avarlar: Cücenler

Tatarlar, Volga Türkleri: Orhun Abideleri'nde Dokuz Tatar, Otuz Tatar isimleri vardır. Bunların 9 ve 30 uruk olduğu anlaşılır.

44-15ab

15ab

5. Orhun Kitabeleri'nde Türkçe olmayan şeylerin hepsi Çin menşeinden alınmış değildir. Garp'tan da alınmıştır. VIII. asırda ve XIII. asırda Türkler Garp'tan kelime, alfabe almışlardır.

Orhun Kitabeleri ve Yukarı Yenisey Abideleri aynı yazıyla yazılmıştır. Yukarı Yenisey Abideleri harfleri daha eskidir. Bunlar belki VII. asra aittir.

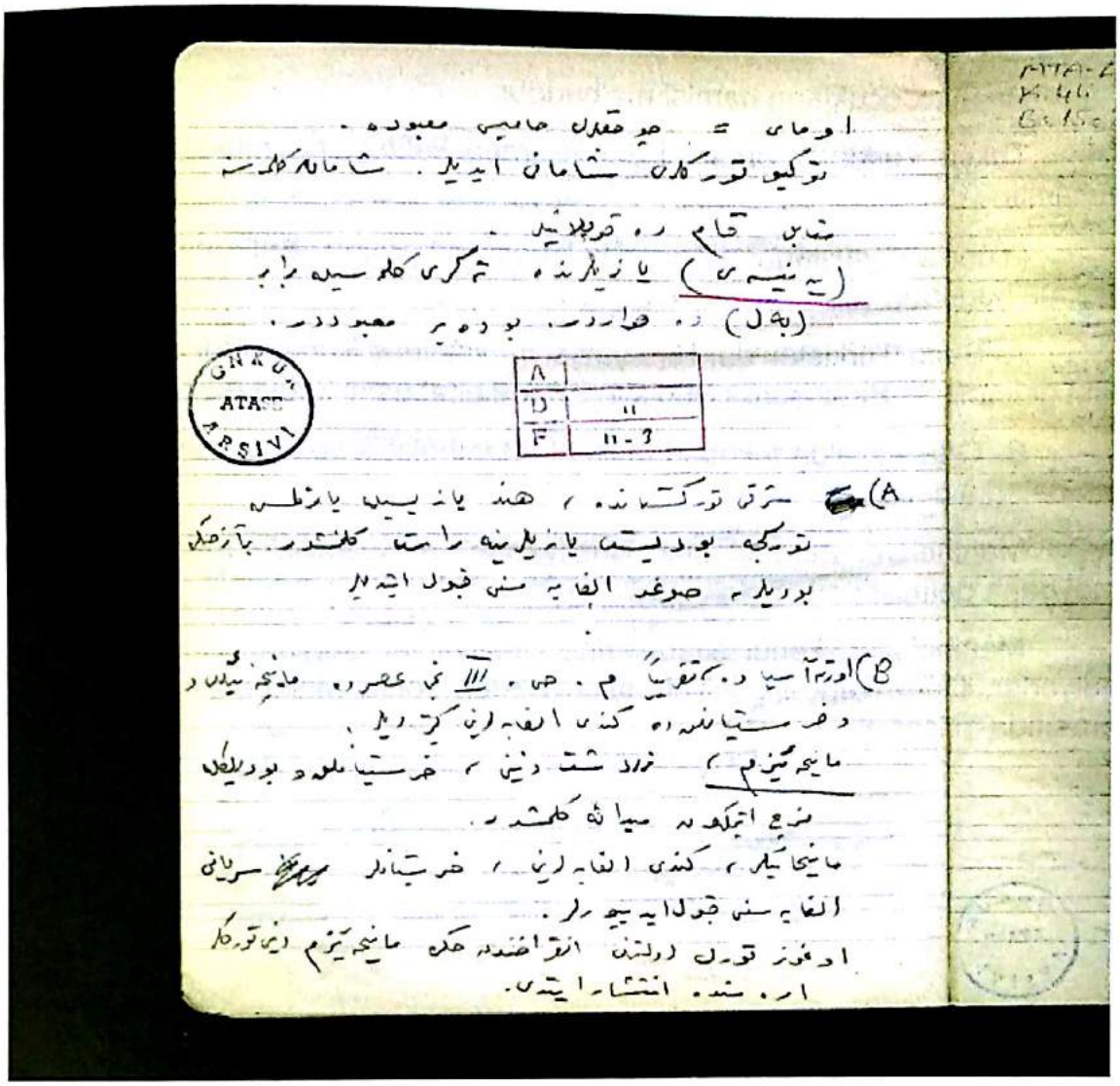
(Yukarı Yenisey) de Kırgızlar oturuyordu. Çin menbaları, Kırgızların (on iki senelik) takvimini kullandıklarını kaydediyor. (On İki Hayvan Takvimi) Bu takvimi Kırgızlar icat etmiştir.

Orhun ve Yenisey Kitabeleri: Miladi I. asırdan evvel kullanılan Soğd yazısıyla yazılmıştır. Türkler yalnız alfabe almakla iktifa etmemişler, bunlara bazı saikler ve tersimi işaretler de ilave etmişlerdir.

6. Bu abidelerde gök ve yer ibadetinden bahsedilmiştir.

Türk göğü, Türk yer sopu, bunlar birer ma'buddur.

Tanrı: Sema, ilahi sema

44-15ac

Umay: Çocukların hamisi ma'buddur.

Tukyu Türkleri Şamani idiler. Şaman kelimesine mukabil "Kam" da kullanılır.

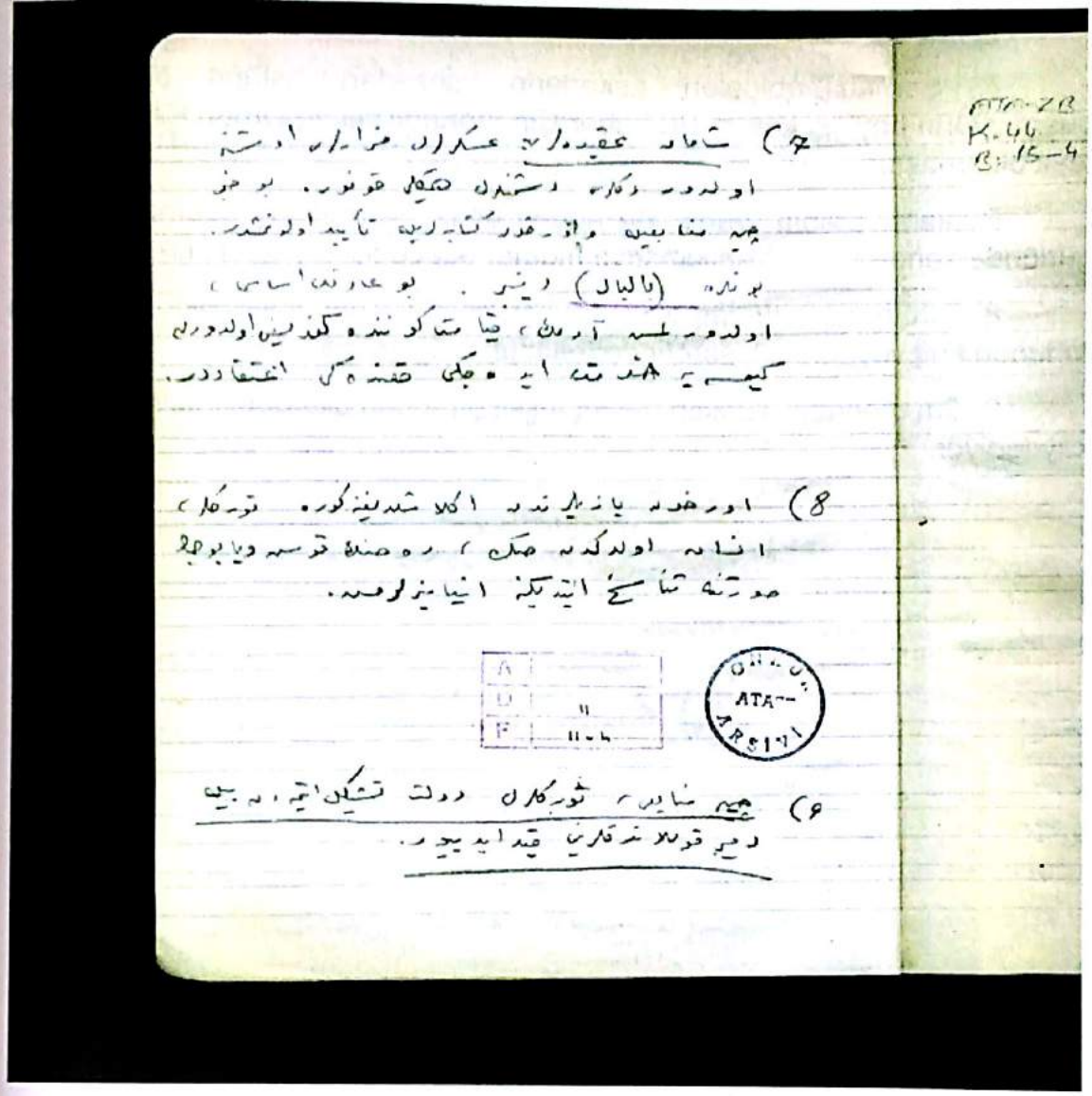
(Yenisey) yazılarında Tengri kelimesiyle beraber "Bel" de vardır. Bu da yer ma'bududur.

A- Şarkî Türkistan'da, Hint yazısıyla yazılmış Türkçe Budist yazılarına rast gelinmiştir. Biraz sonra Budistler, Soğd alfabesini kabul ettiler.

B- Orta Asya'da takriben M.S. III. Maniheistlik ve Hristiyanlık da kendi alfabelerini getirdiler.

Maniheizm, Zerdüşt dini, Hristiyanlık ve Budistlikle mecz etmekten meydana gelmiştir.

Maniheistler, kendi alfabelerini, Hristiyanlar Süryani alfabesini kabul ediyorlar, Oğuz Türk Devleti'nin inkırazından sonra Maniheizm dini Türkler arasında intişar etti.

7) شاه عقیده‌اش عسکران مزاراً دشته
اولادره دکاره دشمن حکمل قونور. بو خو
چیه مناسبیه واژه‌قدر کتابه‌لره تأیید اولنشدر.
بو نده (بالبال) دینیر. بو عادتن اساسی،
اولادره لسه آدمك، قیامتاکو نده گلدیکی اولادره
کیمسه یه هدیه ایه جکی قضه‌سی اعتقاددر.

8) اورخده یاشایان ده اکلا شدیلنکوره. توركلر،
اسلامیه اولکدیه حکم، ده صنه قوسه ویا بوجه
صوتنه تماسی ایتدیکنه انسانیز لرسه.

A
D II
F II-6

ATA--
AR 1-1

9) چیه سنایدر، توركلر دولت تشکیل ایتمه بیه
دیر قوللاندقلرینا قیدایدیجه‌در.

ATA-ZB
K-46
B: 15-4

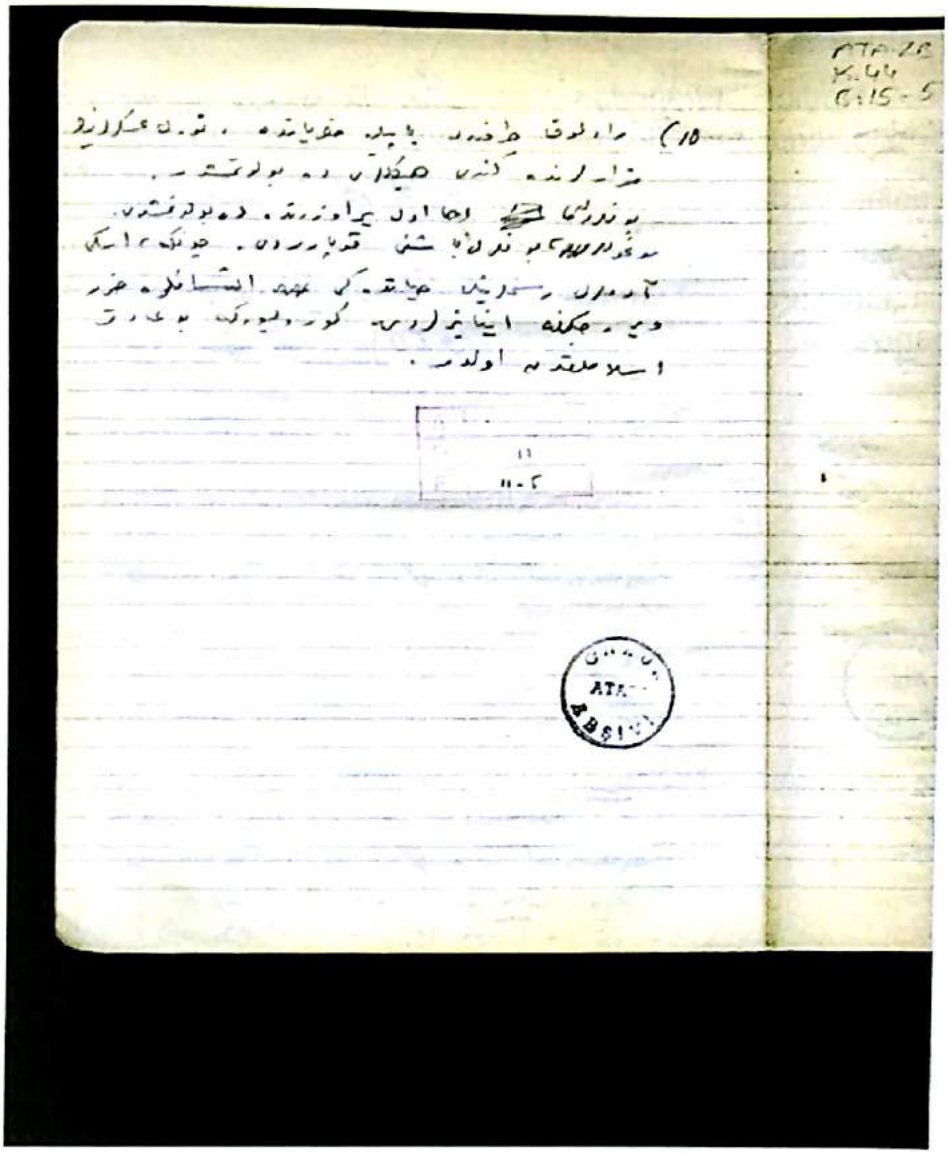
15ad

7. Şaman abideleri askerlerin mezarları üstüne öldürdükleri düşmanların heykeli konur. Bu haber Çin menabiî'yle ve Orhun Kitabeleri'yle teyit olunmuştur.

Bunlara "Balbal" denir. Bu adetin esası öldürülmüş adamın kıyamet gününde kendisini öldüren kimseye hıdmet edeceği hakkındaki itikattır.

8. Orhun yazılarından anlaşıldığına göre Türkler, insan öldükten sonra ruhunun kuş veya böcek suretinde tenasüh ettiğine inanırlarmış.

9. Çin menabiî: Türkleri devlet teşkil etmeden bile demir kullandıklarını kaydediyor.

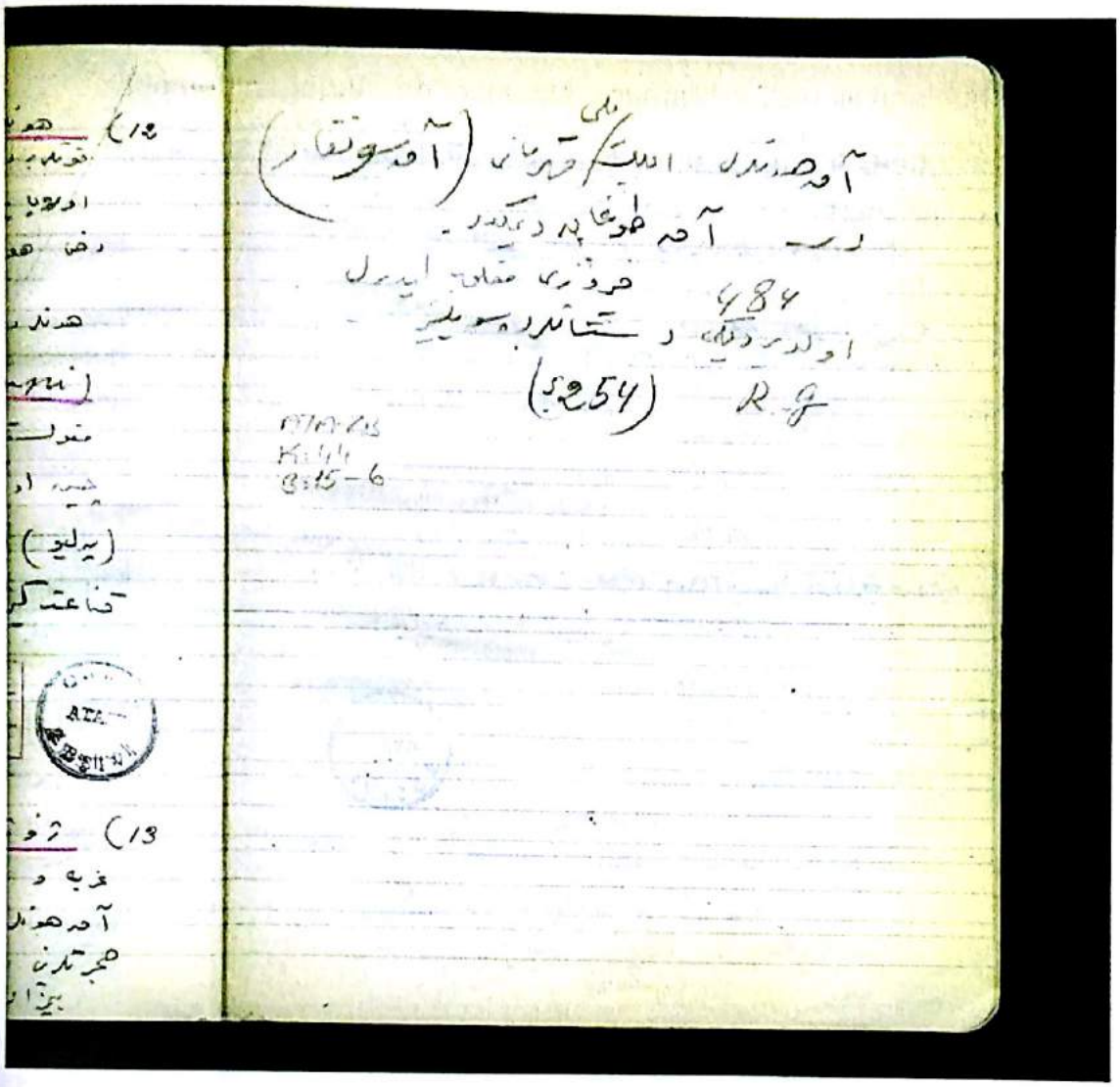
44-15ae

15ae

10. Radlof tarafından yapılan hafriyatta: Türk askerlerinin mezarlarında kendi heykelleri de bulunmuştur.

Bunlardan daha evvel yer üzerinde de bulunmuşlardır.

Moğollar bunların başını kopardı. Çünkü eski adamların resimlerinin hayattaki adamlara zarar vereceğine inanırlardı. Görülüyor ki bu âdet dinden kaynaklanıyordu.

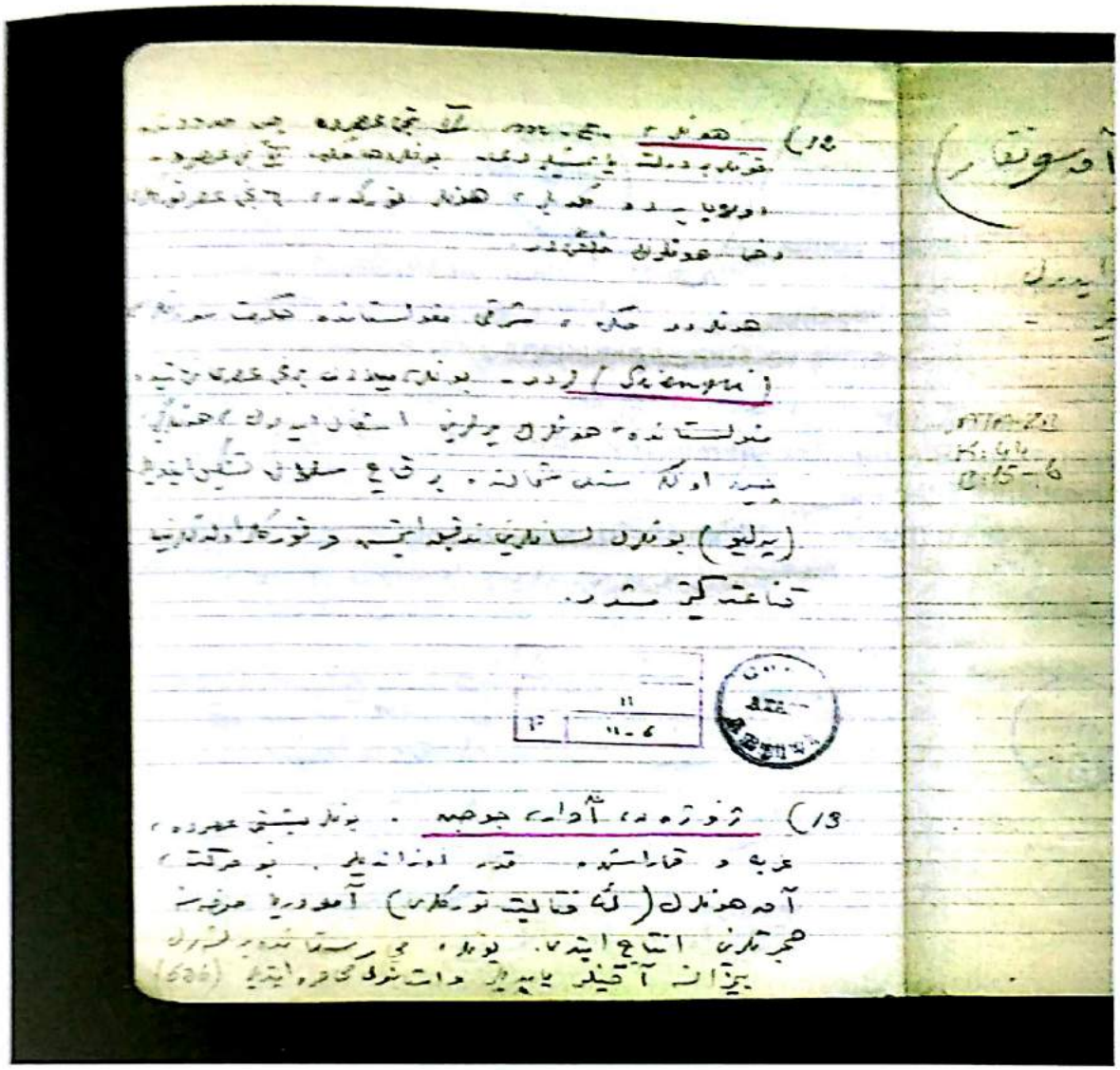

44-15aea

15aea

Akhunların ilk millî kahramanı, Aksunkar'dır. Akdoğan demektir. 484'te Firuz'u mağlup ederek öldürdüğü destanlarda söylenir.

R. G. (s. 254)

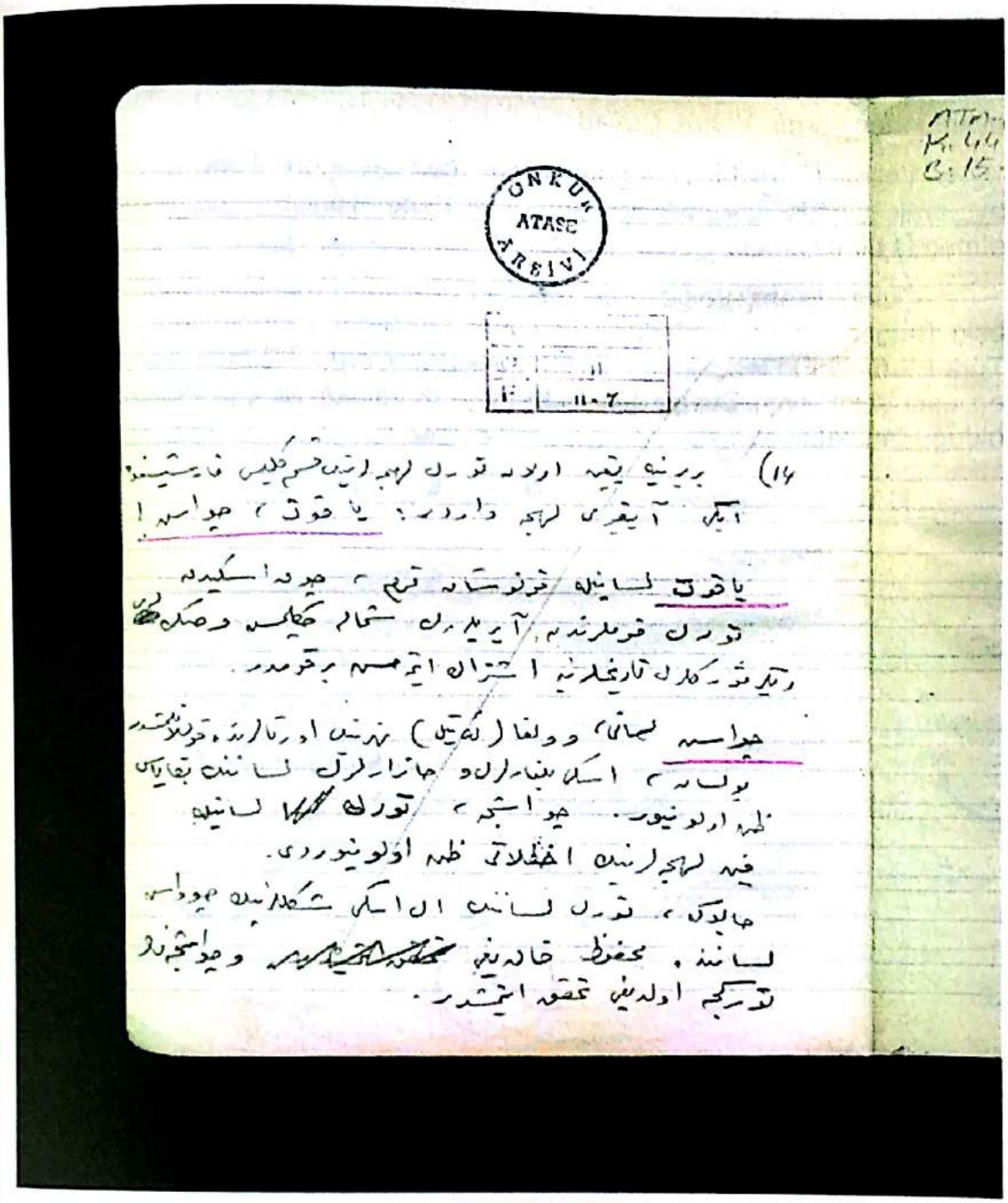
44-15af

15af

12. Hunlar M. E. (Milattan Evvel) II. asırda Çin hududunda kuvvetli bir devlet yapmışlardır. Bunlar daha sonra V. asırda Avrupa'ya da geldiler, Hunlar Türk'tür. VI. asır Türkleri dahi Hunların halefidir.

Hunlardan sonra, Şarkî Moğolistan'da hükûmet Susen (Siyenpi)lerdir. Bunlar Miladi I. asır nihayetinde Moğolistan'da Hunların yerlerini işgal ederek Hunlar gibi Çin ülkesinin şimalinde birkaç sülale teşkil ettiler. (Pelio) bunların lisanlarını tetkik etmiş ve Türkler olduklarına kanaat getirmişlerdir.

13. Jojen, Avar, Cücen bunlar V. asırda garba Karaşehr'e kadar uzandılar. Bu hareket Akhunların (Eftalit Türkler) Amuderya havzasına hicretlerini intâç etti. Bunlar Macaristan'da birleşerek Bizans'a akınlar yaptılar ve İstanbul'u muhasara ettiler. (626)

44-15ag

15ag

14. Birbirisine yakın olan Türk lehçelerinin kısm-ı küllisi karşısında iki aykırı lehçe vardır: Yakut, Çuvaş.

Yakut lisanıyla konuşan kavim çok eskiden Türk kavimlerinden ayrılarak şimale çekilmiş ve sonraları diğer Türklerin tarihlerine iştirak etmemiş bir kavimdir.

Çuvaş lisanı, Volga (Etil) nehrinin ortalarında kullanılmıştır. Bu lisan, eski Bulgarların ve Hazarların lisanının bekayası zannolmuyor. Çuvaşça, Türk lisanıyla Fin lehçelerinin ihtilâtı zannolunuyordu. Hâlbuki, Türk lisanının en eski şekillerinin Çuvaş lisanında mahfuz kaldığı ve Çuvaşçanın Türkçe olduğu tahakkuk etmiştir.

یلغارلر و کازارلر ، آلتنجی عصردہ اول دولتلرندن
کشلودہ ، تورکلرک اسکی شکلی جداشمیدہ ، هندلرل
تورکلرل لسانندن ان اسکی شکلی جداشمیدہ ، هندلرل
لسانندہ جداشمیه گیدیر .

	11
10	گه 11

اورتا اسیادہ برقاچ عصر
VI نجی عصردہ II نجی A.D. (15
دوام ایدن جدولت تشکیل ایدن (اسکیتلر) دن تورکلر
یونلر ، هند ستانه برچوق یرلرینه فتح اتمشلردر
یونانیلر بونلر . ۴ هندو - اسکیت دیرلر .

مشهور چینلی جهانگیر هیوئن و شانگ بو دولتلرک
حدودلرینک طرفدارلیدر .
هندو - اسکیتلر ایچنده ، توخارلر برنجی صنفی
اشغال ایدرلر . توخارلر اولجه ، چینه تورکستانده
یشارلردن ، وصاکه آمودریا حوضه سنه گلدیلر ،
بورایه (طوخارستان) دینیلدی .
خوتنه و کوچا جوارنده ، ایکی لسانده یازیلمش
اثرلر بولوندقلرندن ، بونلر هندو - اوروپائیدر .

GNKU
ATASE
ARŞİVİ

44-15ah

15ah

Bulgarlar ve Hazarlar: VI. asırdan evvel Volga havzasına gelmişlerdir. Türk lisanının en eski şekli Çuvaşçadır. Hunların lisanı da Çuvaşça gibidir.

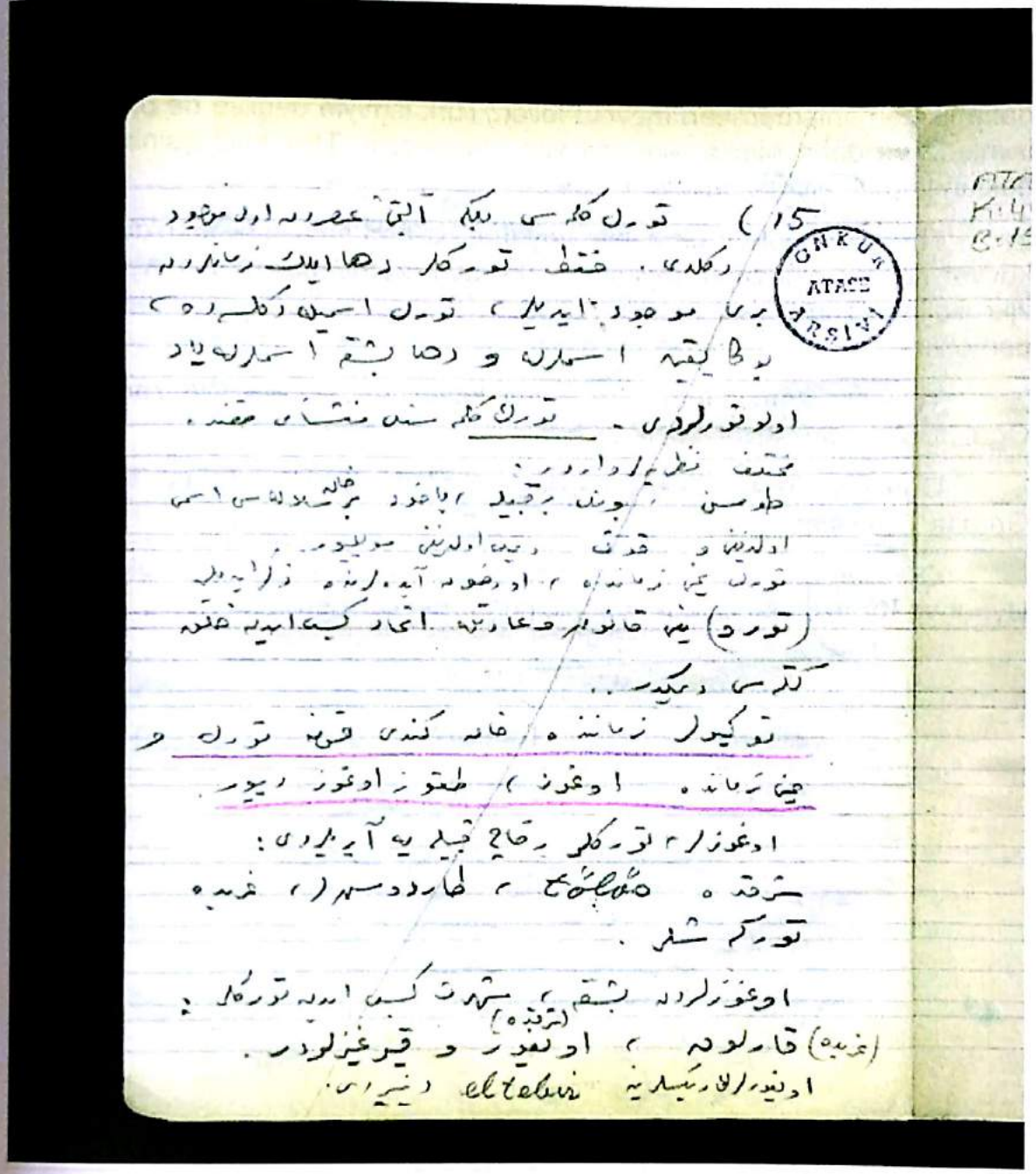
15. M. E. II. asırda Orta Asya'da birkaç asır devam eden bir devlet teşkil eden (İskitler) de Türk'tür. Bunlar Hindistan'ın birçok yerlerini fethetmişlerdir.

Yunanlılar bunlara Hindo - İskit derler.

Meşhur, Çayniyatçı Fredrig Hubertn ve Şavan bu davanın hararetli taraftarlarıdır.

Hindo-İskitler içinde Toharlar birinci sınıfı işgal ederler. Toharlar evvelce Çin Türkistanı'nda yaşarlardı. Daha sonra Amuderya havzasına geldiler. Buraya (Toharistan) dendi.

Hotan ve Koça civarında iki lisanla yazılı eserler bulundu. Bunlar Hindo Avrupai'dir.

(15 تورک کلمه سی دیگه آلتای عصرنده اول موجود
دگلدی. هتف تورکار دها ایلک زمانلرده
بری موجود ایدیلر. تورک اسمینه دگلمه ده
بو یقیه اسملرن و دها ثم اسملره یاد
اولونور لردی. تورک کلمه سنه منشأ حقنده
مختلف نظریه لر وارد ور:
طوسن، جوزف برچیه، باغدو برخالدلاس اسمی
آلتایلر و هتف دیه آلتایلرن سویلیورلر.
تورک یعنی زمانده، اورخون آبده لرنده ذکر ایدیلن
(تورک) یعنی قانونلر، عادتلر، اتحاد کیمسه لرینه خلقه
کلدی دیکدر.
توکیول زمانده، خانه کندی قبیله تورک و
چینی زمانده، اوغوز، طغوز اوغوز دیورلر.

اوغوزلر، تورک لر حاچ قبیله یه آیریلردی:
شرقده، کوکتورک، طاردوسلر، غربده
تورک شلر.

اوغوزلرده بشقه، شرقده کین اولان تورک لر:
(غربده) قارلوقلر، اوتیوزلر و قیرغیزلردر.
اویغورلر ایسه غربده Uighurs دینیلردی.

ONKUA ATASE ARSIVI

44-15ai

15ai

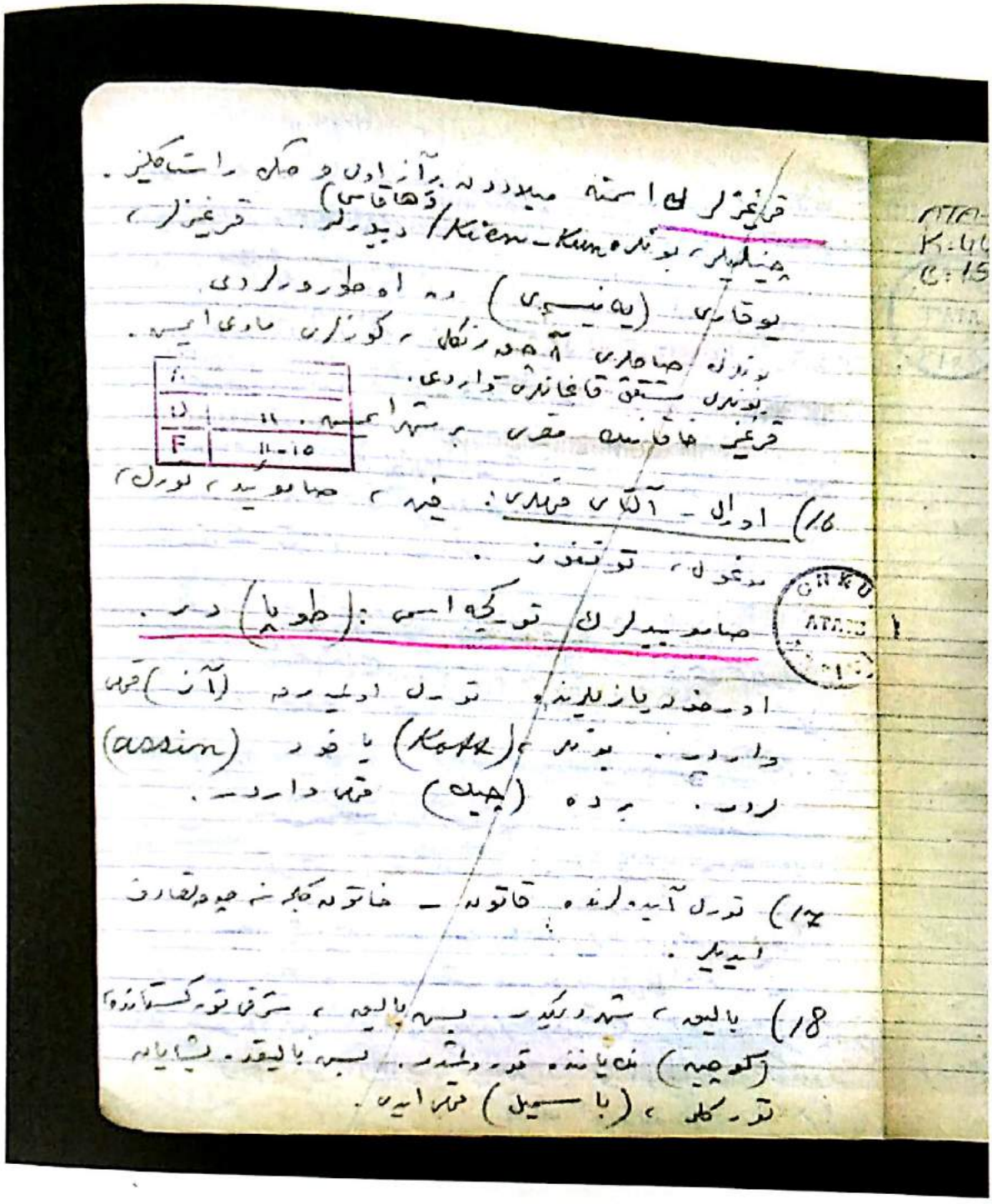
Türk kelimesi belki VI. asırdan evvel mevcud değildi. Fakat Türkler daha ilk zamanlardan beri mevcut idiler. Türk ismiyle değilse de buna yakın isimlerle ve daha başka isimlerle yâd olunurlardı. Türk kelimesinin menşei hakkında muhtelif nazariyeler vardır.

Thomson, bunun bir kabile veyahut bir han sülâlesi ismi olduğunu ve kuvvet demek olduğunu söylüyor. Türk aynı zamanda, Orhun Abidesi'nde zikr edilen (Törü) yani kanun ve âdetiyle ittihad-ı kesb eden halk kitlesi demektir.

Tukyular zamanında Han kendi kavmine Türk ve Çin zamanında, Oğuz, Dokuzoğuz diyor.

Oğuzlar, Türkler birkaç kabileye ayrılırdı: Şark'ta, Talas, Tarduşlar, Garp'ta Türkeşler.

Oğuzlardan başka, şöhret kesb eden Türkler, Garp'ta Karluk, Şark'ta Uygur ve Kırgızlardır. Uygurların reislerine "Eltebir" denilirdi.

قرغیزلر اسنه میدوده برآزادن و هکه راستاکلیر.
(ذهاقاس)
چیلیلر، بوندهٔ Kiem-Kum / دیدیلر. قرغیزلر،
یوقاریدا (یه نیسی) ده اوطوردقلری
بوزلو صاحلری آچیق رنکلی، کوزلری مایی ایسه.
بوندن دولایی قاچاقلره قارشی
قرغیز قادینلری مقدس بر شی اعتبار
ایدرلر.

D	11-13
F	11-15

16) اول - آلتلری حرکتلری: یاوه، صاقوشدیرمه، کورمک،
سوکمک، توتمق.
صاقوشدیرمک توپکیه اسمی: (طوپ) در.
اوینه یازیلیرلر. توپ اویله بر شی (آز) قدر
وارلردر. بوندن (Kork) یا خود (assim)
یاپیلیر. بر ده (چیله) قدر وارلردر.

17) توپ آتیجیلرینه قاتولمه - خاتولمه کبی نیچه اصطلاحلر
استعمال ایدیلیر.

18) یالیجه، شدیرمک. بسه یالیجه، سرخاتولمه کستاندهٔ
(کوچیه) نه یاپمنده قدر دیشدر. بسه یالیقدر. یاپیلیر
توپ کله، (یاسیل) قدر ایدر.

ATAM
K-66
C-15

ONKU
ATAM

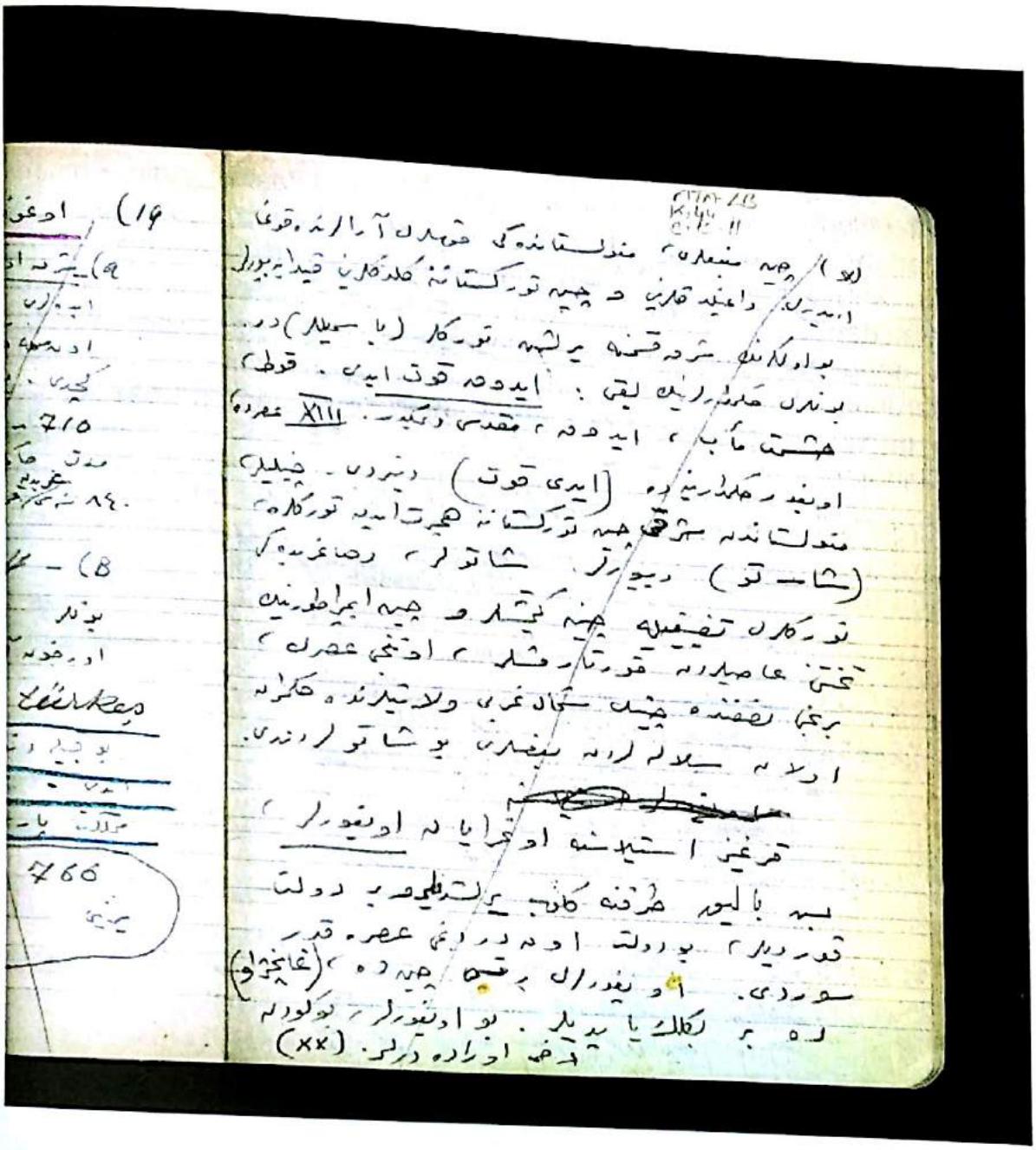
15aj

Kırgızların ismine milâttan biraz evvel ve sonra rast gelinir. Çinliler bunlara Kien-Kun ve Hakas diyorlar. Kırgızlar Yukarı Yenisey'de otururlardı. Bunların saçları açık renkli, gözleri mavi imiş. Bunların müstakil kağanları vardı. Kırgız hakanının makarrı bir şehir imiş.

16. Ural-Altay kavimleri: Fin, Somoyed, Türk, Moğol, Tunguz, Somoyedlerin Türkçe ismi (Topa)'dır. Orhun yazılarında Türk olmayarak Az kavmi vardır. Bunlar (Kott) yahut (Assım)lerdir. Bir de (Çik) kavmi vardır.

17. Türk abidelerinde katun-hatun kelimesine çok tesadüf edilir.

18. "Balık" şehir demektir. Beşbalık, Şarkî Türkistan'da Küçi'nin yanında kurulmuştur. Beşbalık'ta yaşayan Türkler (Basmil) kavmiydi.

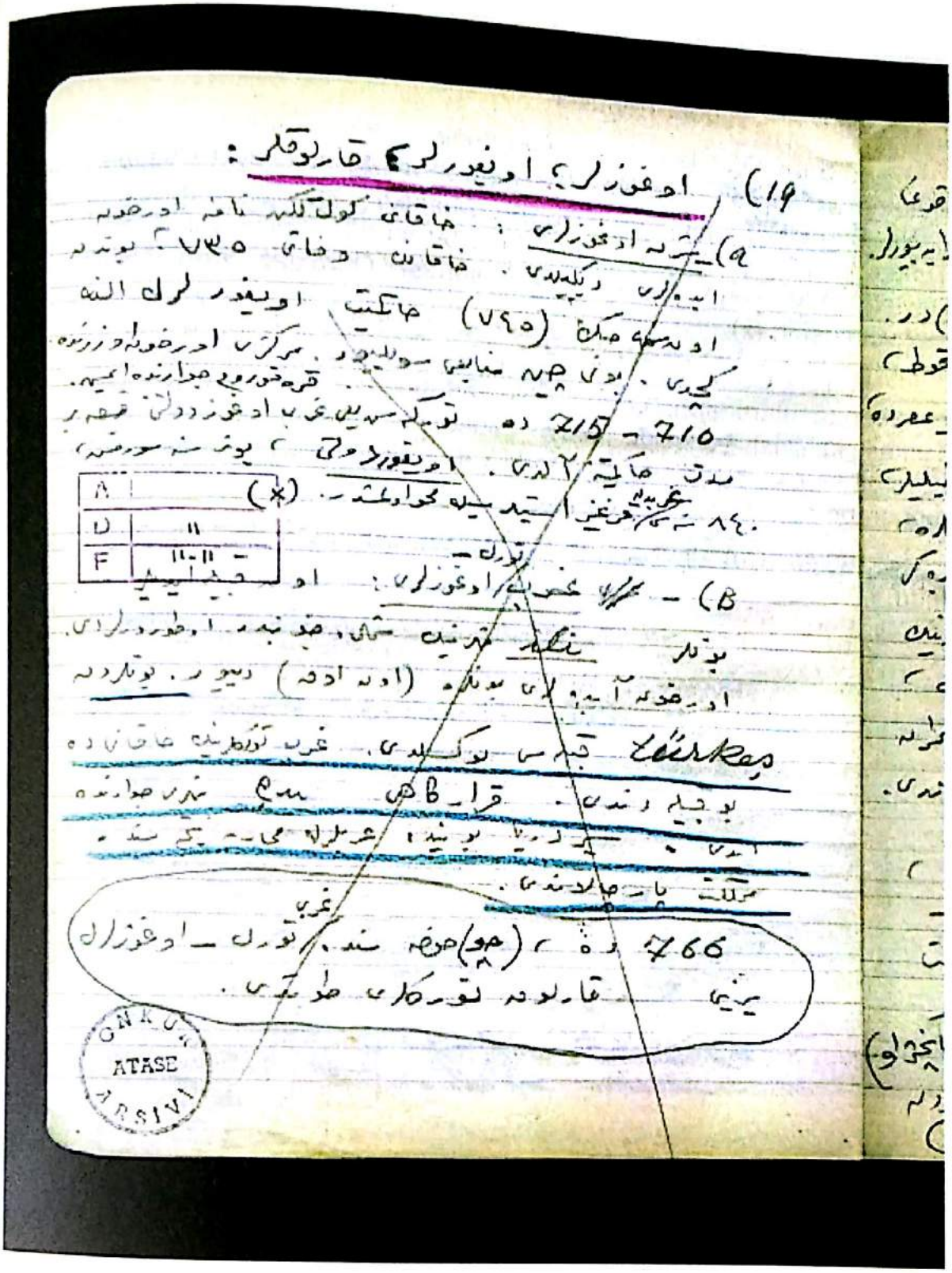
44-15aja

15aja

Çin menba'ları Moğolistan'daki kavimlerin aralarında kavga ederek dağıldıklarını ve Çin Türkistanı'na geldiklerini kaydediyorlar.

Bu ülkenin şark kısmında yerleşen Türkler (Basmiller)dir. Bunların hükümdarlarının lakabı "İduk Kut" idi. Kut, haşmetmeap, iduk mukaddes demektir. XIII. asırda Uygur hükümdarlarına da (İdi Kut) denirdi. Çinliler Moğolistan'dan Şarkî Çin Türkistanı'na hicret eden Türklere (Şa-to) diyorlar. Şatolar daha garptaki Türklerin tazyikleriyle Çin'e gelmişler ve Çin imparatorunun tahtını asilerden kurtarmışlar, X. asrın birinci nısfında Çin'in şimâl-i garbi vilâyetlerinde hükümran olan sülalelerden bazıları bu Şatolardandır.

Kırgız istilasına uğrayan Uygurlar Beşbalık tarafında gelip yerleştikleri yerde devlet kurdular. Bu devlet XIV. asra kadar sürdü. Uygurların bir kısmı Çin'de (Gançijça)'da bir beylik yaptılar. Bu Uygurlar Bögü'den ... oradadırlar. (XX)

(19 اوغوزلر ؛ اویغورلر ؛ قارلوقلر :

a) ـ تره اوغوزلر : خاقانی کول تکین نامه اورخون ایه لری دیکلدی . خاقان وخاتون ۷۳۵ ده بوندن اوچ سنه صکره (۷۹۵) خاکیت اویغور لرك الله کیدی . بوندن صکره سلطنت سوریلیور . مرکز اورخون وزرنده قره خوجو جوارنده ایمیش . قره خوجو ۷۱۵ - ۷۱۵ ده توکل سلطنتی غرب اوغوزلرك الله کچدی . اویغورلر حق ، یوز سنه سورمشدر .

A	(*)
D	11
F	11-11

غربده هرغیر استیدیله کوچمکده . اوغوزلر ۸۴۰ ـ ۱۰۴۰ تورك ـ

B) ـ غرب اوغوزلری : اوغوزلر بوندن صکره تمدنه باشلامشلر . اوغوزلرك بوندن اوچ دوره ایه لری بولنمکده (اوچ اوده) دیورلر . بونلردن اوغوز ایه لری قبله سی یوك ایدی . غرب تورکستنده خاقانی ده بوجیله ایدی . قراخانلی دینی اسلامی قبول ایتمکله اوغوزلر ده اسلامی قبول ایتمکله برابر بوجیله ، شرقده کی سلطنتی یاشاتمشلردر .

غربده ۷۶۶ ده (حو) حوضه سنده تورك ـ اوغوزلر یرلشه رك قارلوقلرله تورکلری طرد ایتمشلردر .

ONKU
ATASE
ARSIVI

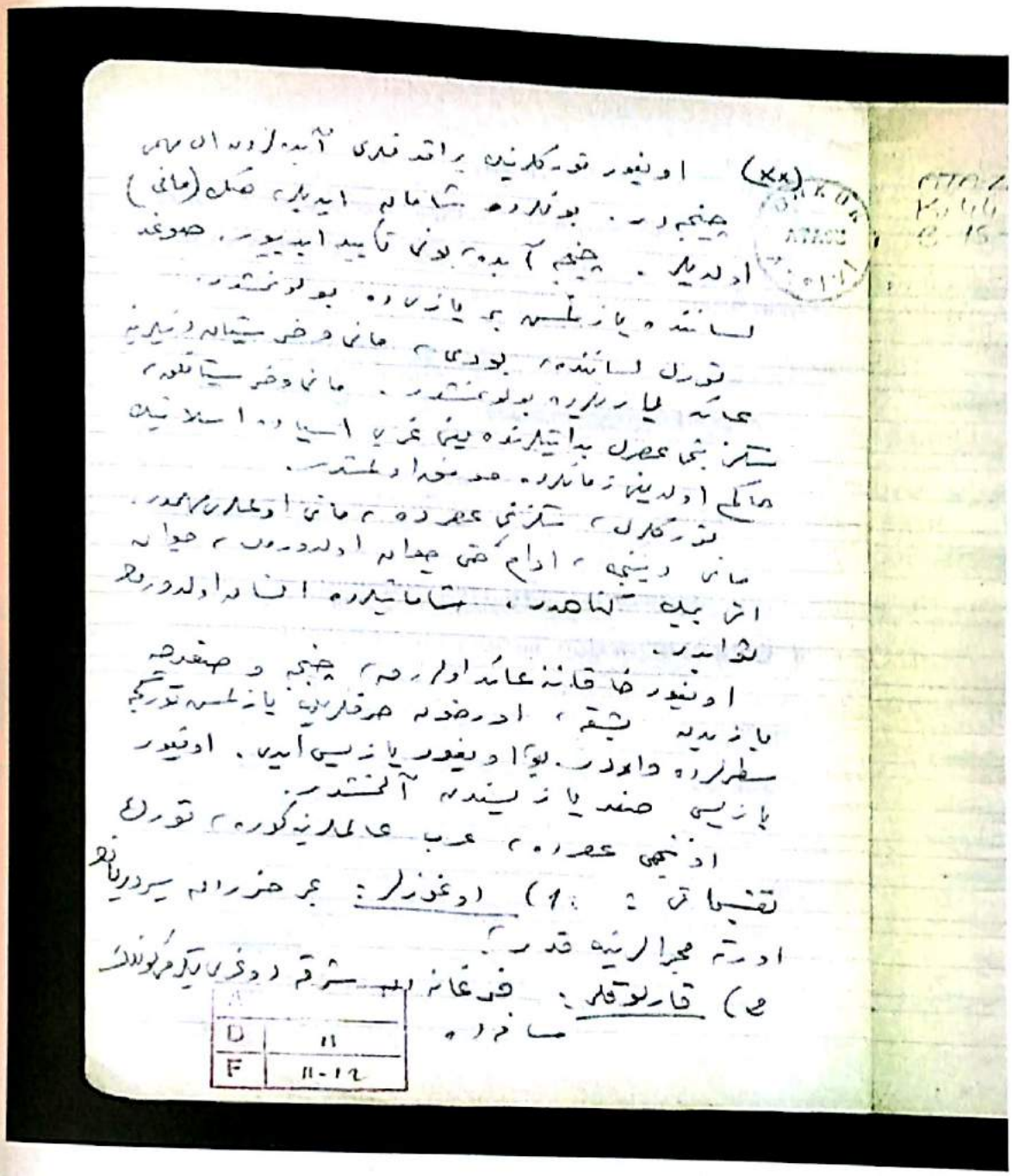
15ak

Oğuzlar-Uygurlar-Karluklar

a. Şark Oğuzları: Hakanı Külteğin namına Orhun Abideleri dikildi. Hakanın vefatı 735. Bundan 10 sene sonra 745 hâkimiyet Uygurların eline geçti. Bunu Çin menbağı söylüyor. Merkezi Orhun üzerinde 710-715'te Türkeş yani Garp Oğuz Devleti'ni kısa bir müddet hâkimiyetine aldı. Uygur Devleti, 100 sene sürmüş, 840 senesi Garb'dan Kırgız istilası ile mahvolmuştur. (x)

b. Türk-Garb Oğuzları: 10 kabile idiler. Bunlar İli Vadisi'nin şimâl ve cenubunda otururlardı. Orhun Abideleri bunlara On ok diyor. Bunlardan Türkeş kabilesi yükseldi. Garp Türklerinin hakanı da bu kabiledendi. Karargâhı Çu Nehri'nin civarında idi. Sir-i derya boyunda Araplarla muharebe neticesinde memleketi parçalandı.

766'da (Çu) Havzasında Garbî Türk-Oğuzların yerini Karluk Türkleri tuttu.

44-15al

15al

Uygur Türklerinin bıraktıkları abidelerinden en mühimi Çincedir. Bunlar da Şaman idiler. Sonra (Mani) oldular. Çince abide bunu teyid ediyor. Soğd lisanında yazılmış bir yazı da bulunmuştur.

Türk lisanında Budi, Mani ve Hristiyan dinlerine ait yazılar da bulunmuştur. Mani ve Hristiyanlık VIII. asrın bidayetlerinde yani Garbî Asya'da İslâmiyet'in hâkim olduğu zamanlarda muvaffak olmuştur.

Türklerin VIII. asırda Mani olmaları mühimdir. Mani dinince adam hatta hayvan öldürmek, hayvan eti yemek günahdır. Şamanistlerde insan öldürmek sevaptır.

Uygur hakanına ait olarak Çince ve Soğdça yazıdan başka Orhun harfleriyle yazılmış Türkçe satırlar da vardır; bu Uygur yazısı idi. Uygur yazısı Soğd yazısından alınmıştır.

X. asırda, Arap ulemalarına göre Türk taksimatı:

1. Oğuzlar: Bahr-i Hazar'dan Sirderya'nın orta mecralarına kadar,
2. Karluklar: Fergana'dan şarka doğru 20 günlük mesafede.

ح) تلفن غزه یا خود طفولیه اوغورلر:

قارلو قلدیره دها شرقده، چنه قده امتداد ایدن یرلره بولندیه جاده، اولیغورلردر.

xxx

حاجی رشید عائله تورکیه اترالان ایسه (هواستوانیفتی) در. بویله تویه دعا سیدر. تورکیه یورداو یورداهیکلری دینی اولان (یورجام) تعبیری حاییز کلمه عزیزلری ایچون قوللانمشدر. یورد یلرده کندی مقدس کتابلرینه حاجی اصطلاحی (نفیم) دیمشدر.

xxx

اونیمز عصرده یاشامکده حاجی مذهبی یشه یوردی وضع سیاسلره قائم اولمشدر.

xx

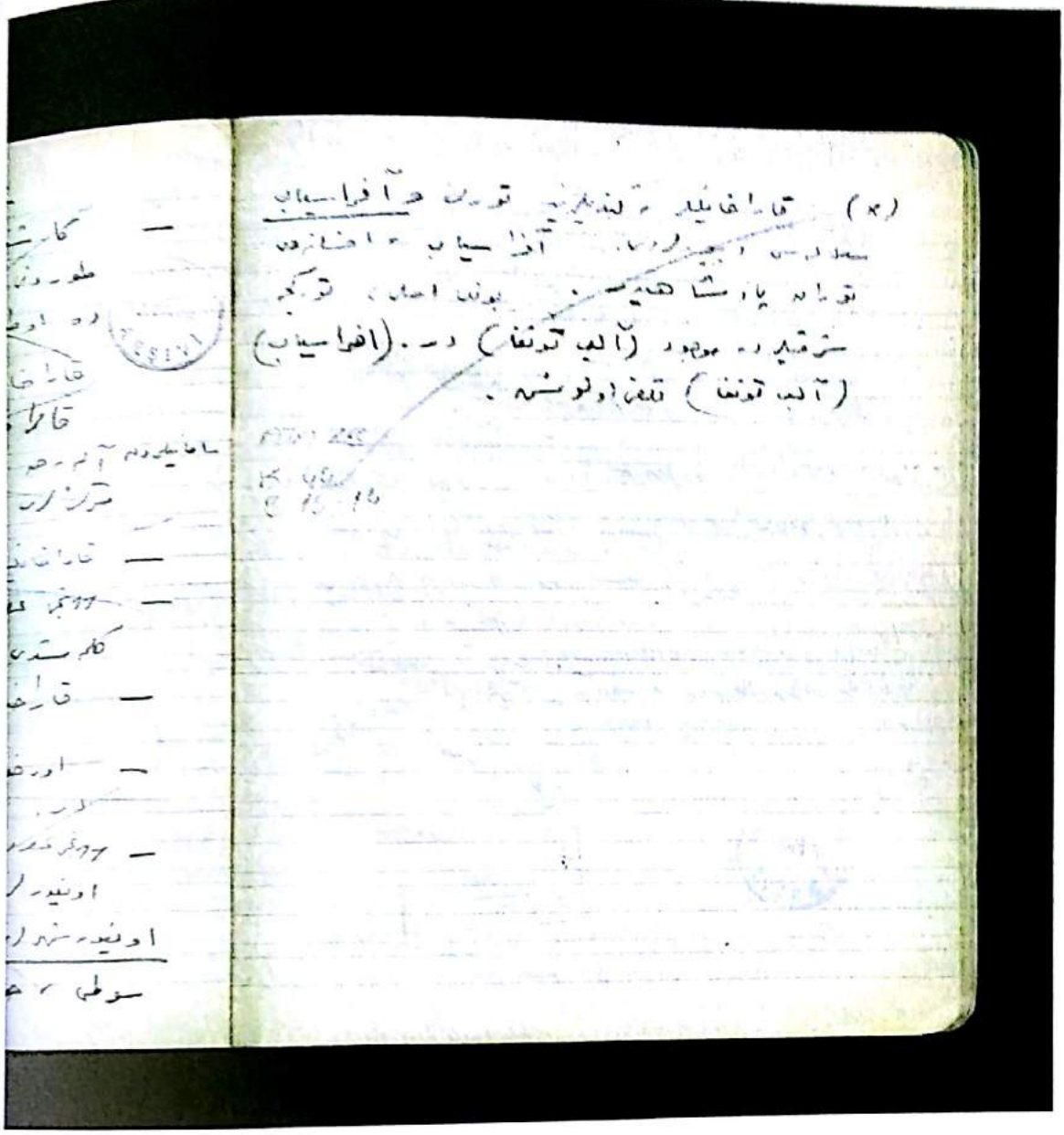
A	
D	11
F	11-13

44-15am

3. Toguzguz yahut Dokuz Oğuzlar: Karluklardan daha Şark'ta, Çin'e kadar imtidâd eden yerlerde bundan maada Uygurlardır.

Mani dinine ait Türkçe eserlerin en mühimi Hastuvanifet'dir. Bu bir tevbe duasıdır. Türkçe Buda ve Buda heykelleri demek olan (Burhan) tabirini Maniler kendi azizleri için kullanmışlar. Bu dilerde kendi mukaddes kitaplarına, ihtilâsıyla (neum) demişler.

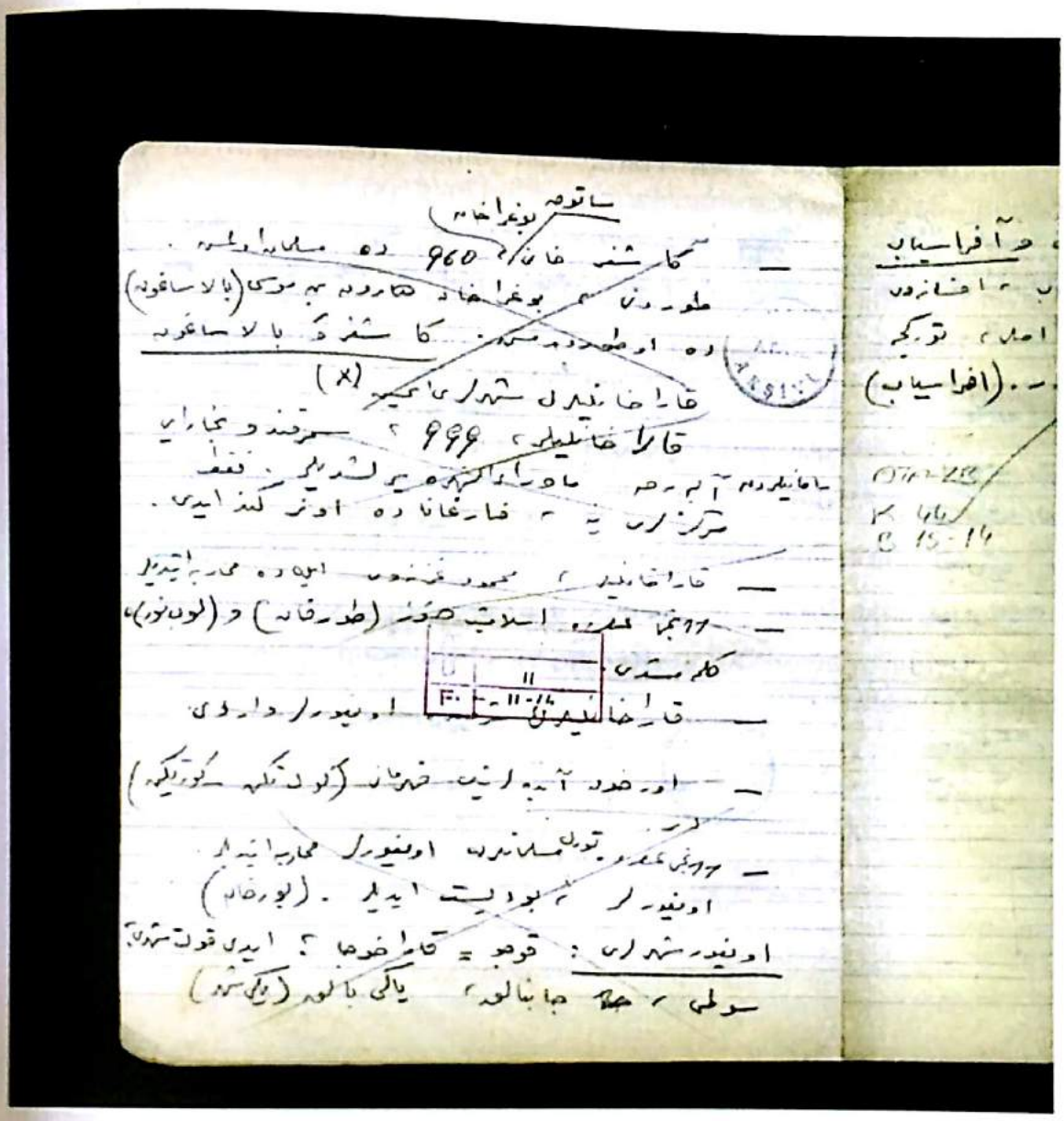
X. asırdan biraz sonra, Mani mezhebi yerine Buda ve Hristiyanlık kaim olmuştur.

44-15ama

15ama

Karahanlılar kendilerine Türk ve Efrasiyab sülâlesi diyorlardı. Efrasiyab efsanesi Turan padişahıdır. Bunun aslı, Türkçe şarkılarda mevcut (Alp Tunga)'dır. (Efrasyap) (Alp Tunga) telâkki olunmuş.

44-15an

15an

Kaşgar Hanı Saltuk Buğra Han 960'da Müslüman olmuş.

Torunu Buğra Han Harun bin Musa (Balasagun)'da otururmuş. Kaşgar, Balasagun Karahanlıların şehirleri imiş. (x)

Karahanlılar 999'da Semerkant ve Buhara'yı Samanilerden alarak Maveraünnehir'e yerleştiler. Fakat merkezleri yine Fergana'da Özkent idi.

Karahanlılar, Mahmut Gaznevi ile de muharebe ettiler. XI. asırda İslâmiyet henüz (Turfan) ve (Obnor)'a Köpnor gelmemişti.

Karahanlıların şarkında Uygurlar vardı.

Orhun Abideleri'nin kahramanı (Kültegin-Kürtegin)'dir.

XI. asırda Türk Müslümanlarla Uygurlar muharebe ettiler.

Uygurlar Budist idiler. (Burhan)

Uygur şehirleri: Koçu, Karahoça, İdikut şehri, Sülmi, Canbalık, Yeni balık (Yenişehir)

— نگاه نذری و باقی مس موضع سنده ، توضی
یا عناد چیکلل قبیلہ اس وارلدی بونل اوزرلہ
سلامہ ا. عشیرتی

— عرب مستولیلری سینمی عصرده ، (بدخشان) ده
قارلوقلوه ـ اسنه کلشدی .

— (خلاجلر) ده آمو دریا نده خیونیده اوطوراد
توـ کارلی . بوکلده ایرانلی موجود لرلر .
بونده (خلاج) دخی دیرلر .
بونلر عرچ اوغوز ، اوروغوندن بریدر .
خلاجلر هندستانده مهم بر دول اونیا مشلر و
برصدق حکم سوره مشلردی .

A	
D	11
F	کد ۱۱۰

ATA
Kütüphanesi
e.15

ARŞİVİ

44-15ao

15ao

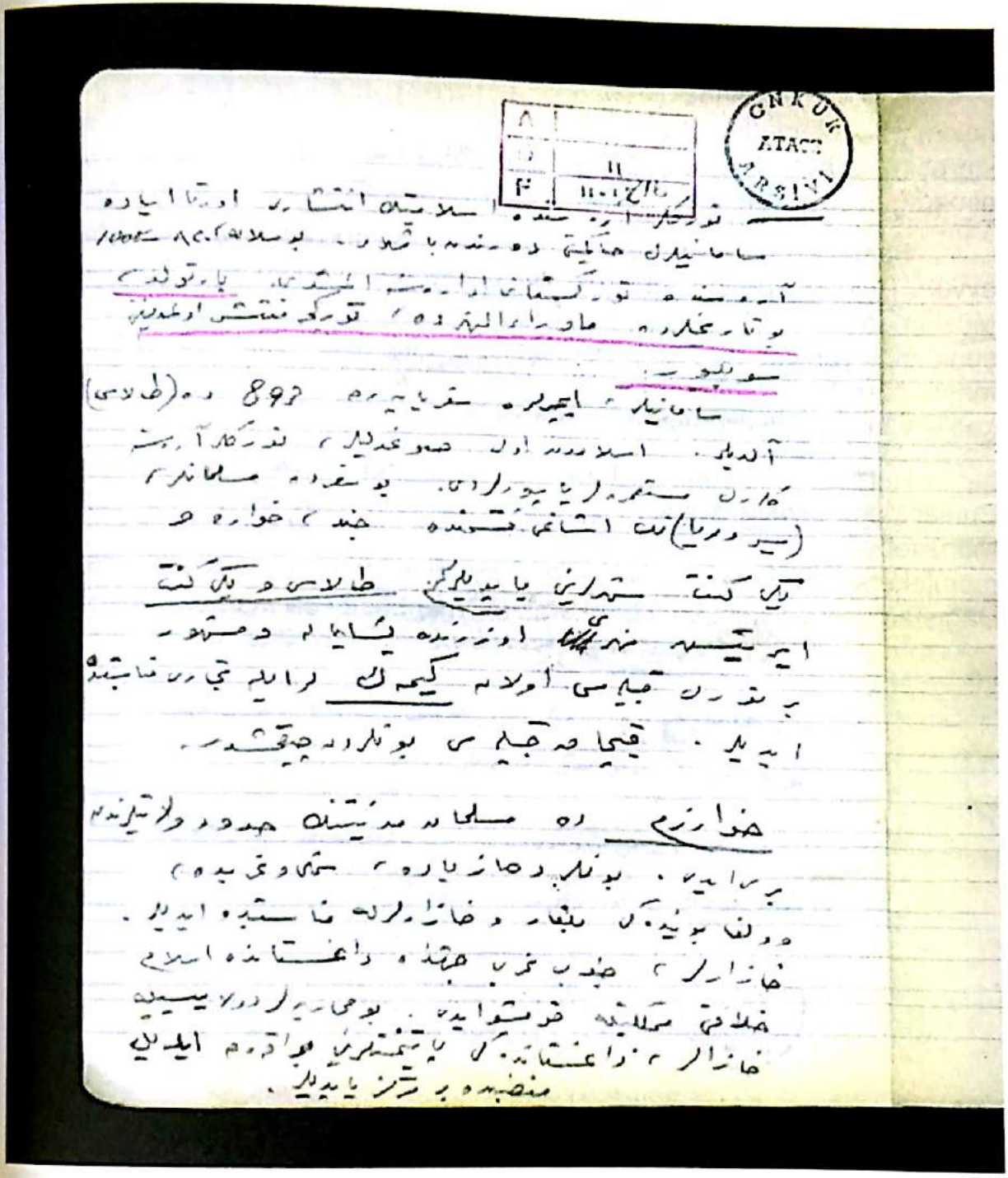
İli şehri Balkaş havzasında, Tohsnu, Yağma ve Çiğil kabileleri vardı. Bunlar o zaman Müslüman olmuşlardır.

Arap müstevliler VII. asırda (Bedahşan)'da Karluklara rast gelmiştir.

(Halaçlar)da Amuderya'nın cenubunda oturan Türklerdir. Bugün İran'da mevcutturlar. Bunlara (Kalaç) dahi denir.

Bunlar 24 Oğuz uruğundandır.

Halaçlar, Hindistan'da mühim bir rol oynamışlar ve bir müddet hüküm sürmüşlerdir.

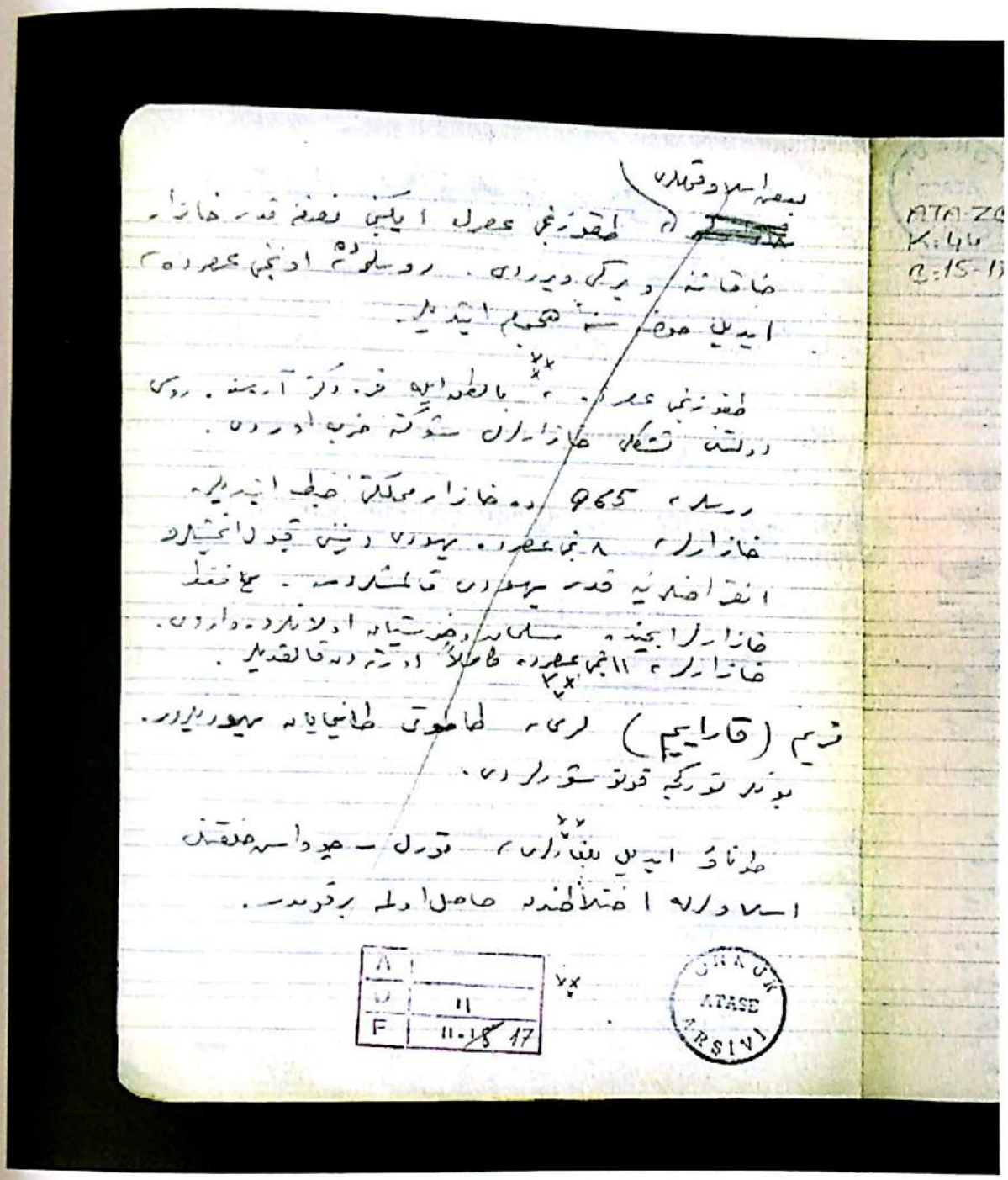
44-15ap

15ap

Türkler arasında İslâmiyet'in intişârı Orta Asya'da Samanilerin hâkimiyeti devrinde başlar. Bu sülale 820-1000 arasında Türkistan'ı idaresine almıştı. Barthold bu tarihlerde Maveraünnehir'de, Türkçe münteşir olmadığını söylüyor.

Samaniler içerlere seferler yaparak 893'te Talas'ı aldılar. İslâm'dan evvel Türkler arasına gelerek mustamereler yapıyorlardı. Bu seferde Müslümanlar (Sirderya)'nın aşağı kısmında, Cond, Hare ve Yenikent şehirlerini yaptılar ki Talas ve Yenikent İrtiş nehri üzerinde yaşayan ve meşhur bir Türk kabilesi olan Kimekler ile ticari münasebette idiler. Kıpçak kabilesi bunlardan çıkmıştır.

Harezm de Müslüman medeniyetinin hudut vilayetlerinden biri idi. Bunlar daha ziyade şimal ve garpta Volga boyundaki Bulgar ve Hazarlarla münasebette idiler. Hazarlar cenubî garbi cihetinde Dağıstan'da Hakas memleketleriyle komşu idi. Bu muhasebeler dolayısıyla Hazarlar, Dağıstan'daki payitahtlarını bırakarak İdil menbasını da merkez yaptılar.

بسمه اسلوقلدی

[redacted] لقد زنجی محرل ایکی نصف قدر خانه
خانه و برگ ویردی . روسلوه اونجی محرره
ایدیلمه [redacted] تسلیم ایتدیلر .

لقد زنجی محرر ، باطه ایله ف. وکر آرسنه . روی
دولتنه شکایت خازارلی سوگته ضرب اوردی .

رسده 965 ده خازار مملکتی ضبط ایدیلر .
خازارلی ۸ نجی محرره یهودی دینی چدل انتخاب
انقاضدیه قدر یهودی قالمشدر . یانلز
خازارلی ایچنده مسلمانه وضعیتده اولمادیغی واردی .
خازارلی ۱۱ نجی محرره قاطعاً اورته دن قالقدیلر .

ترسم (قارایم) لری ، قاطعوتی طانیمایان یهودیلردر .
بونلر تورکچه قونوشورلردی .

طوناوه ایدیل بنقارلی ، تورل - جوداسه منتسب
اسلاولره اختلاطندن حاصل اولمه برقومدر .

A	
D	11
F	11-15 17

ATA-ZS
K:46
C:15-1

ATASE ARSIVI

44-15aq

15aq

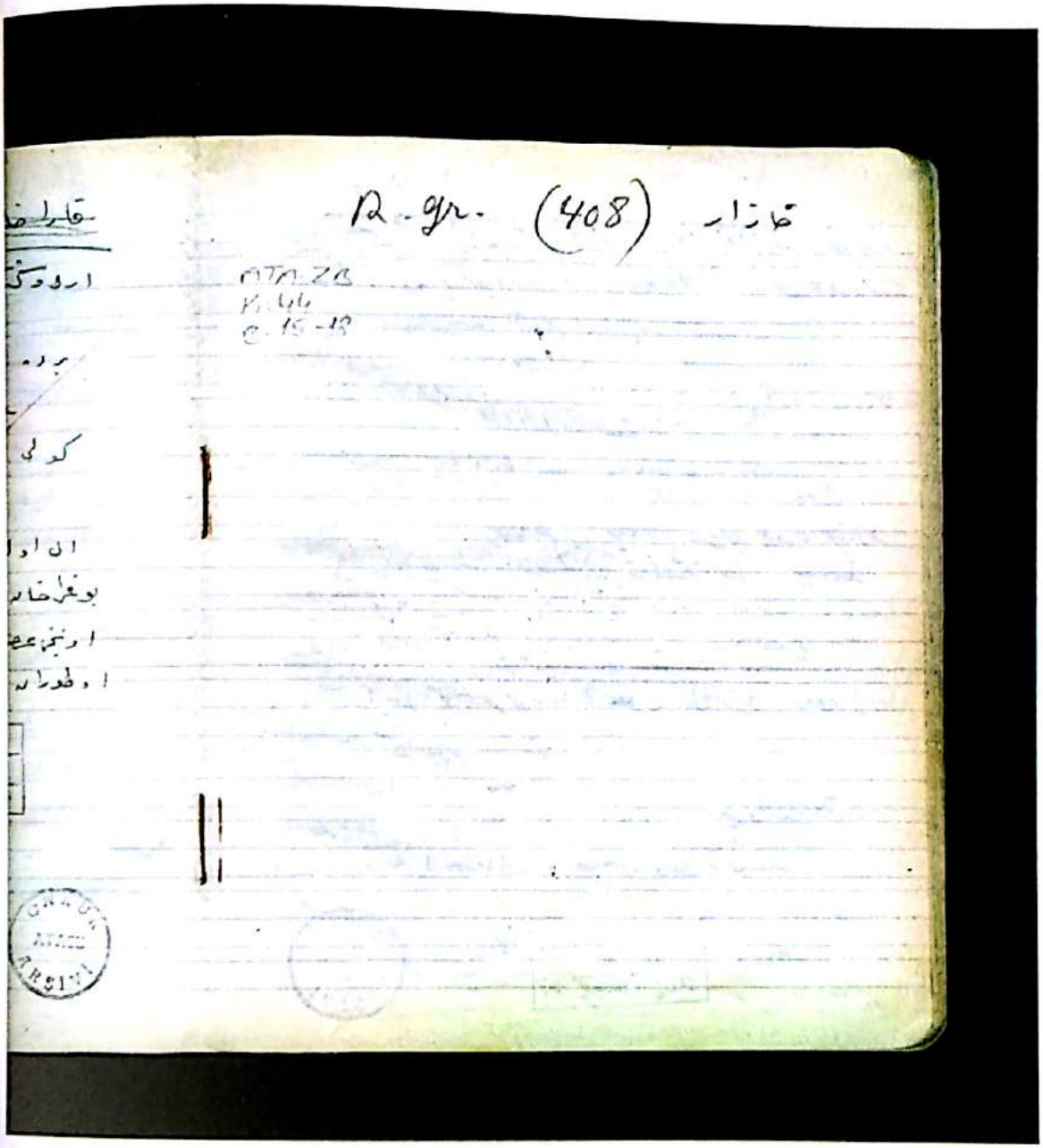
Bazı İslav kavimleri IX. asrın ikinci nısfına kadar Hazar Hakanı'na vergi verirdi. Ruslarda X. asırda İdil havzasına hücum ettiler.

IX. asırda Baltık ile Karadeniz arasında Rus Devleti'nin teşekkülü; Hazarların şevketine darbe vurdu.

Ruslar 965'de Hazar memleketini zapt ettiler. Hazarlar, VIII. asırda Yahudi dinini kabul etmişler ve inkirâzlarına kadar Yahudi kalmışlardır. Fakat Hazarlar içinde Müslüman ve Hristiyan olanlar da vardı. Hazarlar XI. asırda hamilen ortadan kalktılar.

Kırım (Karayim)'leri Talmut'u tanımayan Yahudilerdir. Bunlar Türkçe konuşurlar.

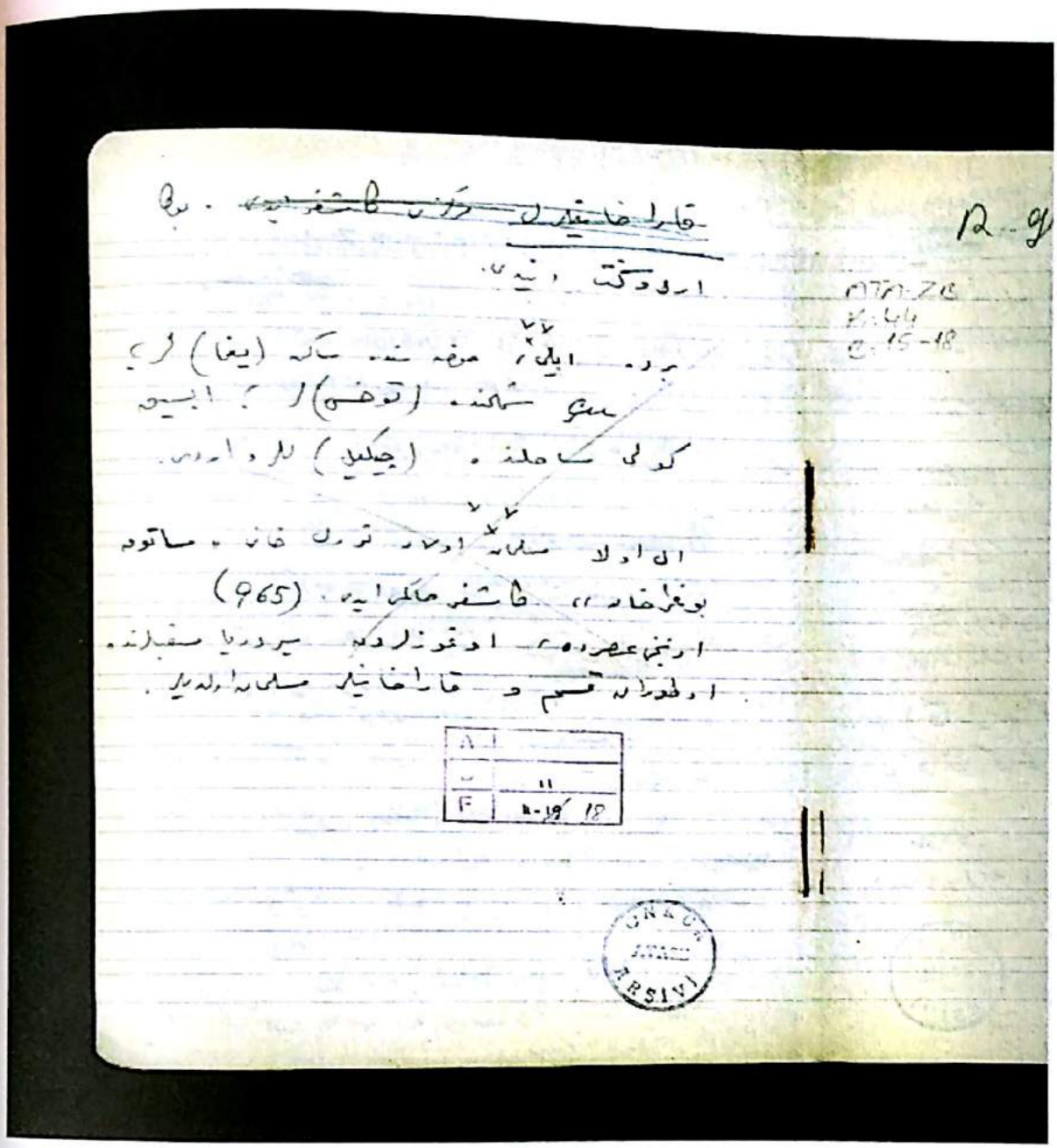
Tuna ve İdil Bulgarları Türk-Çuvaş halkının İslavlarla ihtilatından hasıl olma bir kavimdir.

44-15aqa

15aqa

Hazar (480) R. gr.

قارا خانیلر دورنده کاشغر'ده ...

12-g

ارودکت ... نیه.

برده ... ایلن، موفه ... سکه (یغا) لر؛
سنو ... شکنه. (توخم) لر؛ ایسیه
کولی کاملنه. (چکیلیر) لر ... ارس.

ای اولا سلاله اولاد ترک خان. ساتوق
بوغراخان، کاشغر ملکی ایدی. (965)
ارنجی عصرده اوغوزلردن سیردریا صفیلرنده.
اوطوراق قسم و قارا خانیلر سلاله سنه دیر.

A.I	
	11
F	8-19/18

ONAÇ ARŞİVİ

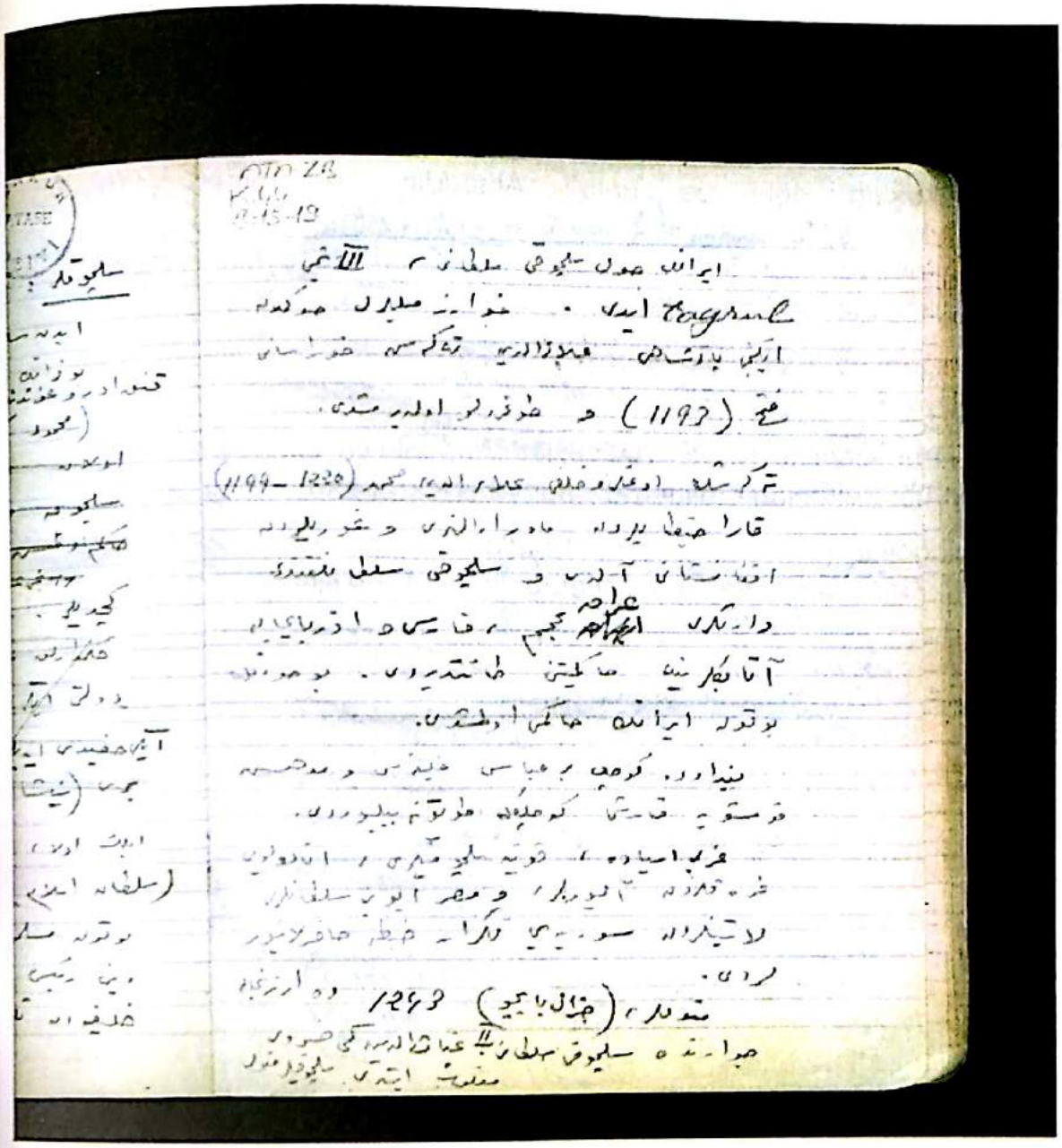
44-15ar

Karahanlıların başkenti Kaşgar idi. Buna Ordukent dendi.

Bir de İli havzasından sakin (Yağma)lar Çu şimâlinde Tohonsular, Isık Gölü sahilinde Çiğiller vardır.

En evvelâ Müslüman olan Türk Hanı Satuk Buğra Han Kaşgar hâkimi idi. (965)

X. asırda Oğuzlardan Sirderya menbalarında oturan kısım ve Karahanlılar Müslüman oldular.

44-15ara

15ara

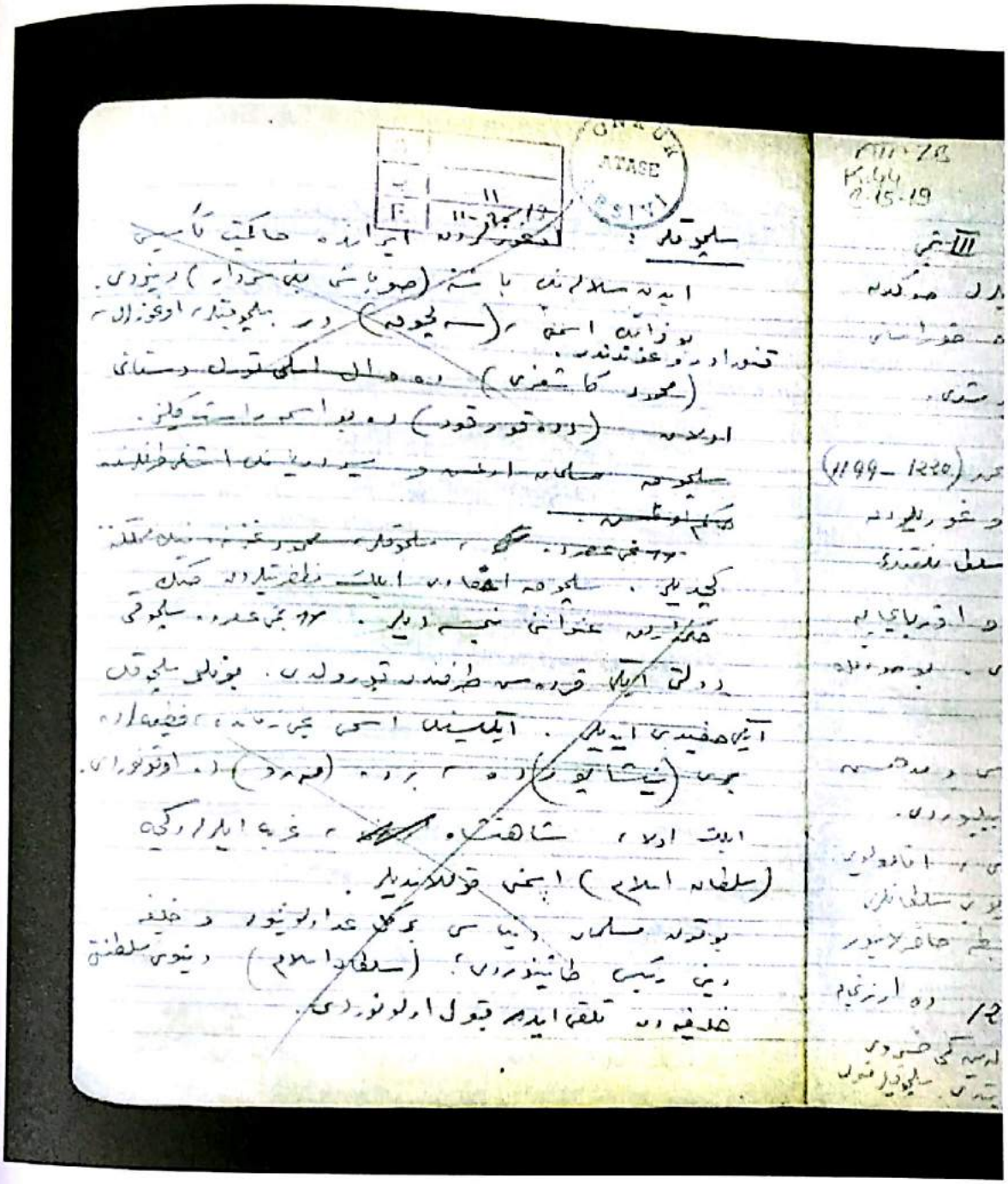
İran'ın son Selçuklu Sultanı III. Tuğrul idi. Harezmlilerin sondan ikinci padişahı Alaeddin Tekuş Horasan'ı feth (1193) ve Tuğrul'u öldürmüştü.

Tekuş'un oğlu ve halefi Alaeddin Muhammet (1199-1220) Karahıtaylardan Maveraünnehr'i ve Guvilerden Afganistan'ı alan ve Selçukî Sultanlığı'nın varoşları Irak, Fars ve Azerbaycan atabeylerine hâkimiyetleri. Bu suretle bütün İran'ın hâkimi olmuştur.

Bağdat'da küçük bir Abbasi Halifesi müthiş komşuya karşı güçlükle tutunabiliyordu.

Garbi Asya'da Konya Selçukileri Anadolu'yu Greklerden alıyorlar ve Mısır Eyyübi Sultanları Latinlerden Suriye'yi tekrar zapta hazırlanıyorlardı.

Moğollar (General Bayev) 1243'de Azerbaycan civarında Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i mağlup etti. Selçuklar Moğol.

44-15as

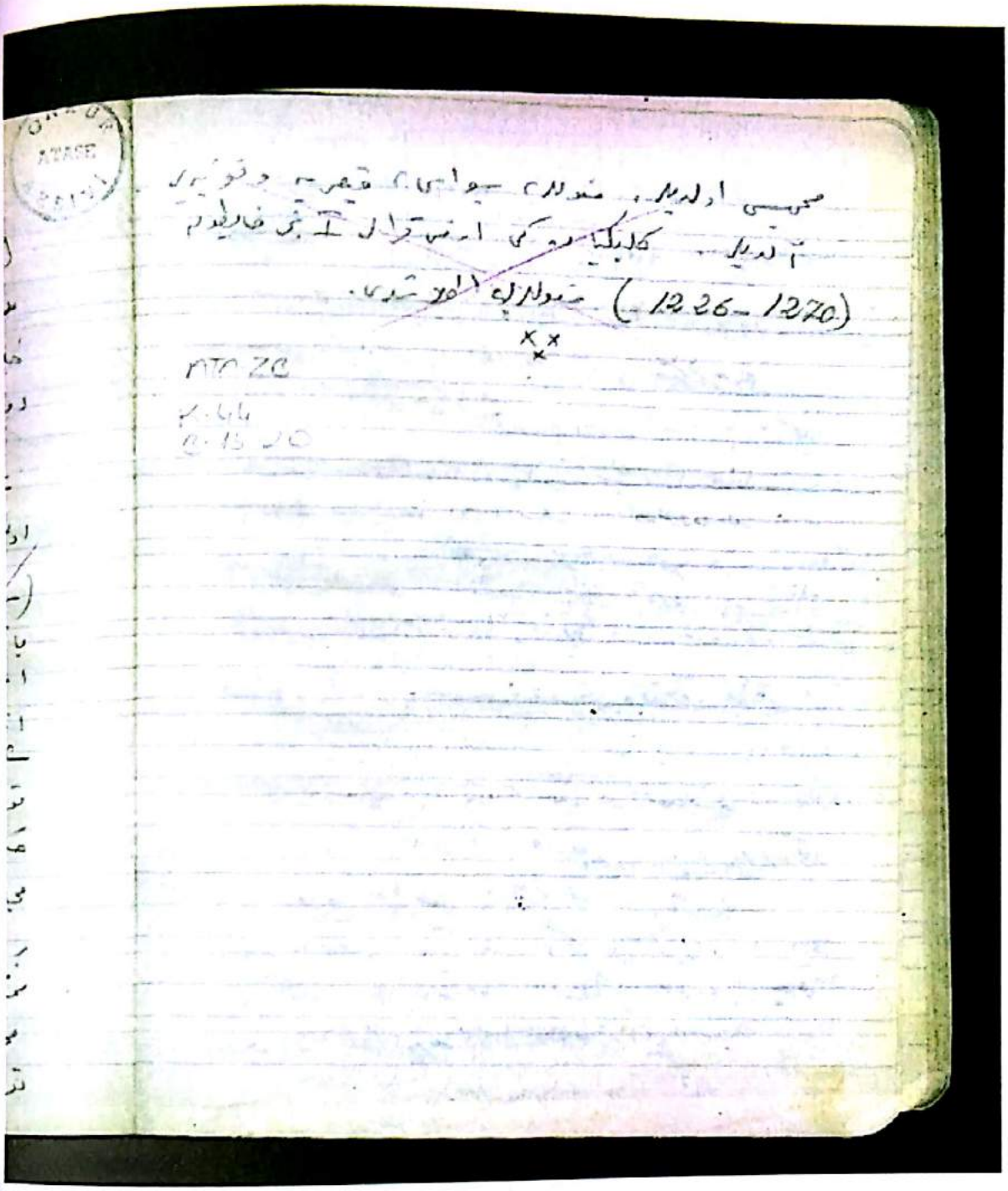
15as

Selçuklar: Oğuzlardan İran'da hâkimiyet tesis eden sülalenin başına (sübaşı, yabgu, serdar) denirdi. Bu zatın ismi Selçuk'tur. Selçuklar Oğuzların Kınık uruğundadır.

(Mahmut Kaşgari) de en eski Türk destanı olan Dede Korkut da bu isme rast gelinir.

Selçuk Müslüman olmuş, Sirderya'nın aşağı taraflarında hâkim olmuş. XI. asırda Selçuklar, Mahmut Gaznevi'nin memleketine geçtiler. Selçuk ahfadı ilk muzafferiyetlerinden sonra hükümdarlık ünvanını benimsediler. XI. asırda Selçukî Devleti iki kardeş tarafından kuruldu. Bunlar Selçuk'un iki tarafında idiler. İkincisinin ismi aynı zamanda hutbelerde biri Nişabur'da bir de Merv'de okunurdu. İlk evvela Şahinşah garba ilerledikçe Sultan-ı İslâm ismini kullandılar.

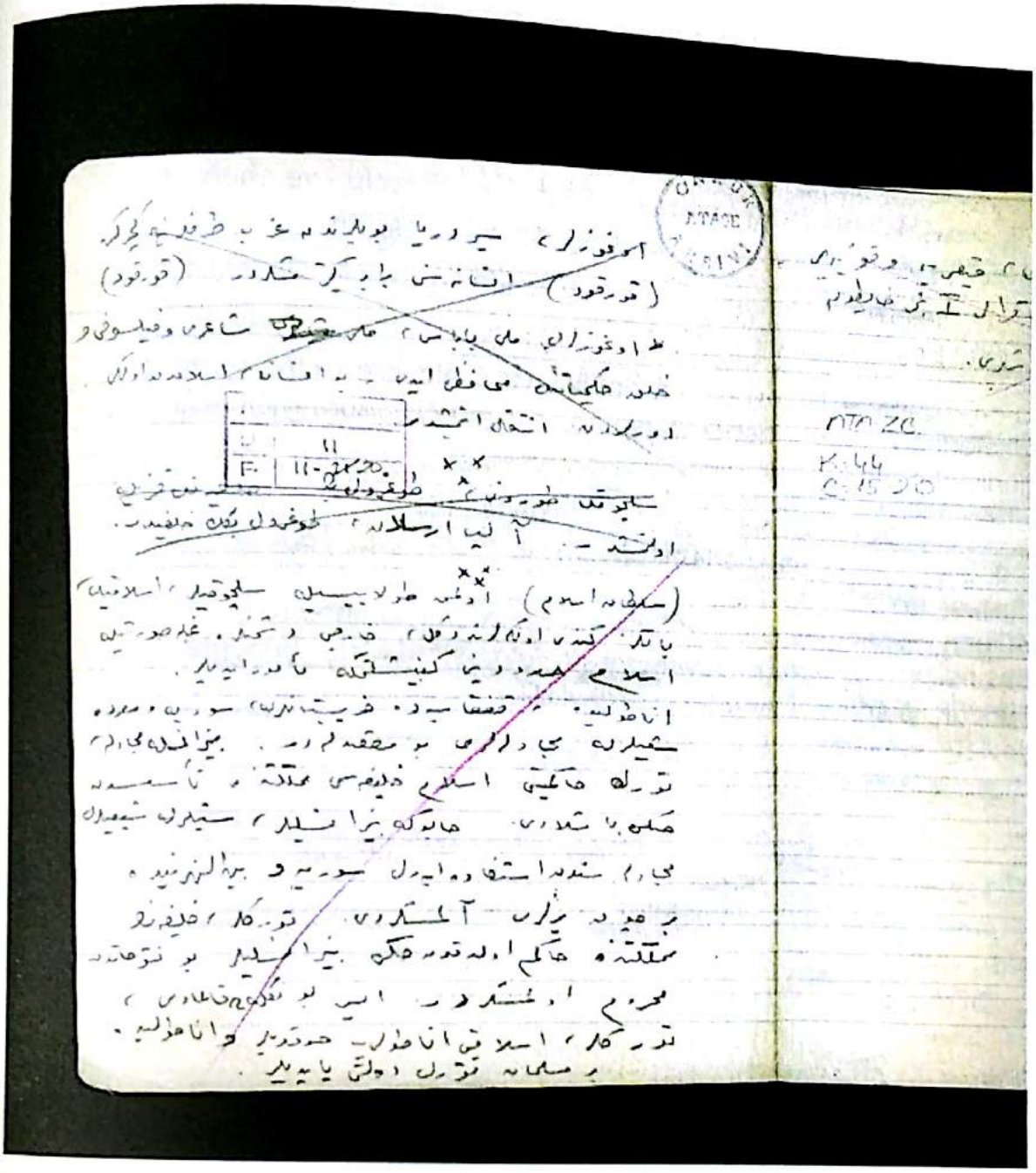
Bütün Müslüman dünyası bir küll addolunuyor ve Halife dinî reis tanınıyordu; Sultan-ı İslâm dünyevî saltanatı halifeden telâkki ile kabul olunurdu.

44-15asa

15asa

Mahmi'si oldular. Moğollar Sivas, Kayseri ve Konya'yı aldılar. Kilikya'daki Ermeni Kral I. Haytum (?) (1226-1270) Moğollarla anlaştılar.

44-15at

15at

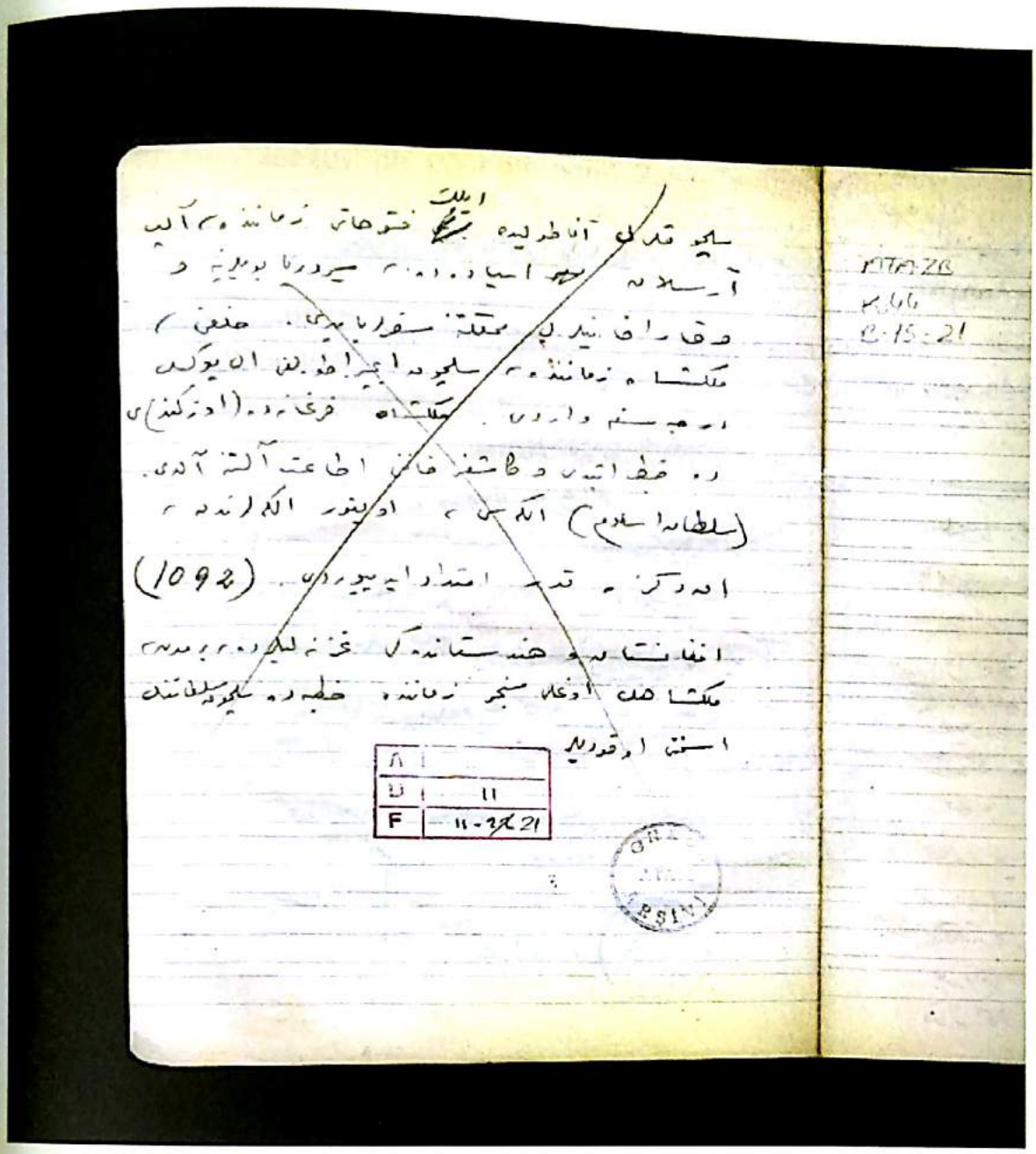
Oğuzlar, Sirderya başlarından garp taraflarına geçerken (Korkut) efsanesini beraber getirmişlerdir. (Korkut)

Oğuzların millî babası, şairi ve filozofu ve halk hâkimiyetinin muhafazası idi. Bu efsane İslâm'dan evvelki devirlerden intikâl etmiştir.

Selçuk'un torunu Tuğrul Bey halifenin kızıyla evlenmiştir. Alp Arslan Tuğrul Bey'in halefidir.

(Sultan-ı İslâm) olmuş dolayısıyla Selçukiler İslâmiyet'in yalnız kendi ülkelerinde değil, harici düşmanlara galebe suretiyle İslâm hududunu genişletmeğe memur idiler.

Anadolu'da, Kafkasya'da Hristiyanlarla, Suriye ve Mısır'da Şîîlerle mücadeleleri bu maksatladır. Bizans'la mücadele, Türk hâkimiyetinin İslâm halifesi mahallinde tesisten sonra başladı. Hâlbuki Bizanslılar, Seyyitlerle Şîîlerin mücadelesinden istifade ederek memleketinde hâkim olduktan sonra Bizanslılar bu fütuhattan mahrum olmuşlardır. İş bununla da kalmadı. Türkler, İslâmiyet'i Anadolu'ya çevirdiler ve Anadolu'da bir Müslüman Türk devleti yaptılar.

44-15au

15au

Selçukların Anadolu'da ilk fütuhatı zamanında, Alp Arslan Asya'da da Sirderya boylarına ve Karahanilerin memleketine seferler yaptı. Halefi Melikşâh zamanında, Selçuk İmparatorluğu en yüksek derecesine vardı. Melikşâh, Fergana'da Özkent'i de zapt etti ve Kaşgar hanını itaat altına aldı. (Sultan-ı İslâm) ülkesi, Uygur ülkelerinden Akdeniz'e kadar imtidâd ediyordu. (1092)

Afganistan ve Hindistan'daki Gazneliler de bir müddet Melikşâh'ın oğlu Sencer zamanında hutbede Selçuk sultanının ismini okudular.

قیچاقلر :

منذ اوغوزلرک قیچاقلره اسلامی دینی تبلیغ ایتمک
غایه قالمشدر.
قیچاقلر اولاً ایرتیسه صفه سنده یشارلرکن
XI نجی عصرده بالیدیلر. قیچاقلر ایرتیسه بویلرنده
اوطلاق / ormaq لرک بر قبیله سیدر.

VI نجی عصرده اوغوزلرک غربه و جنوبه هجرتلری
قیچاقلرک تضییق ایتمکه بدأ ایتدی. بو حادثه (اوغوزلرک)
(دشت قیچاقه) اولمق. اوغوزلرک یورکنه و
(یه چه نکلرک) یرلرینه قیچاقلرک اسکان ایتمکلری.

غربه اوروپالیلر قیچاقلره (قومانلر) دیرلر.
قیچاقلر آرپا آیرمه خانلقلر ایدیلر.
سوغاقلره یاخود سوقاقلره XII عصرده قیچاقلره
خانلق مرکزلری ایدی.

A	1
D	11
F	11-24-22

GNL
ATL
ARŞİV

ATT: ZK
K: 64
C: 15-22

15av

Kıpçaklar:

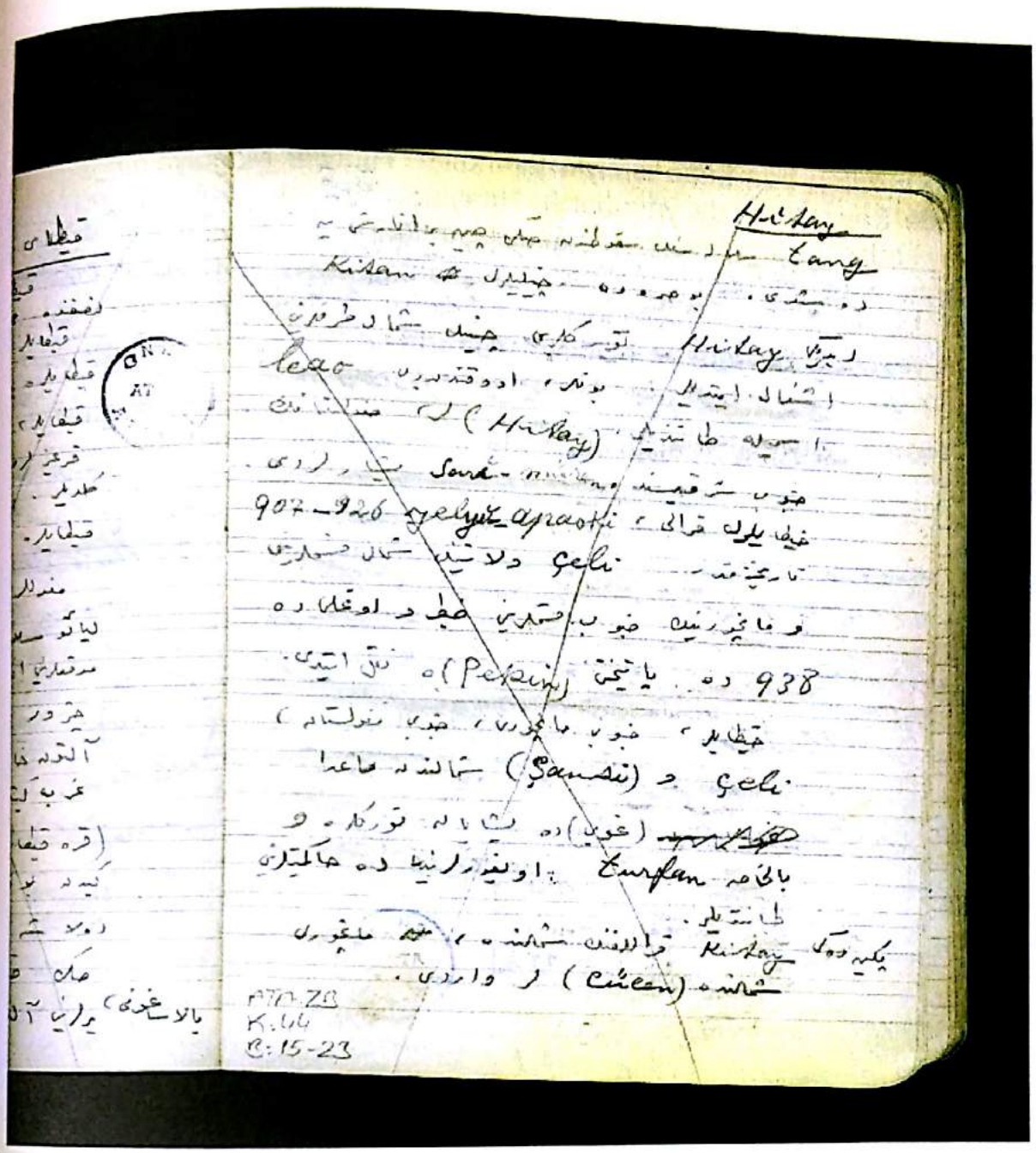
Medeni Uygurlar gibi, Kıpçaklar da İslâm dininin tesirinden hariç kalmışlardır.

Kıpçaklar evvela İrtiş havzasında yaşarlardı. XI. asırda yayıldılar. Kıpçaklar İrtiş boylarında oturan Emeklerin bir kabilesidir.

XI. asırda Oğuzların garp ve cenubî hicretleri Kıpçakların tazyikleri neticesidir. Bu suretle Oğuz sahrası Deşti Kıpçak oldu. Oğuzların yerlerini ve Peçeneklerin yerlerini Kıpçaklar işgal etti.

Garbi Avrupalılar Kıpçaklara "Kırman" derler. Kıpçaklar ayrı ayrı hanlıklar hâlinde idiler.

Suğnak yahut Sunak, XII. asırda bir Kıpçak Hanı'nın merkezi idi.

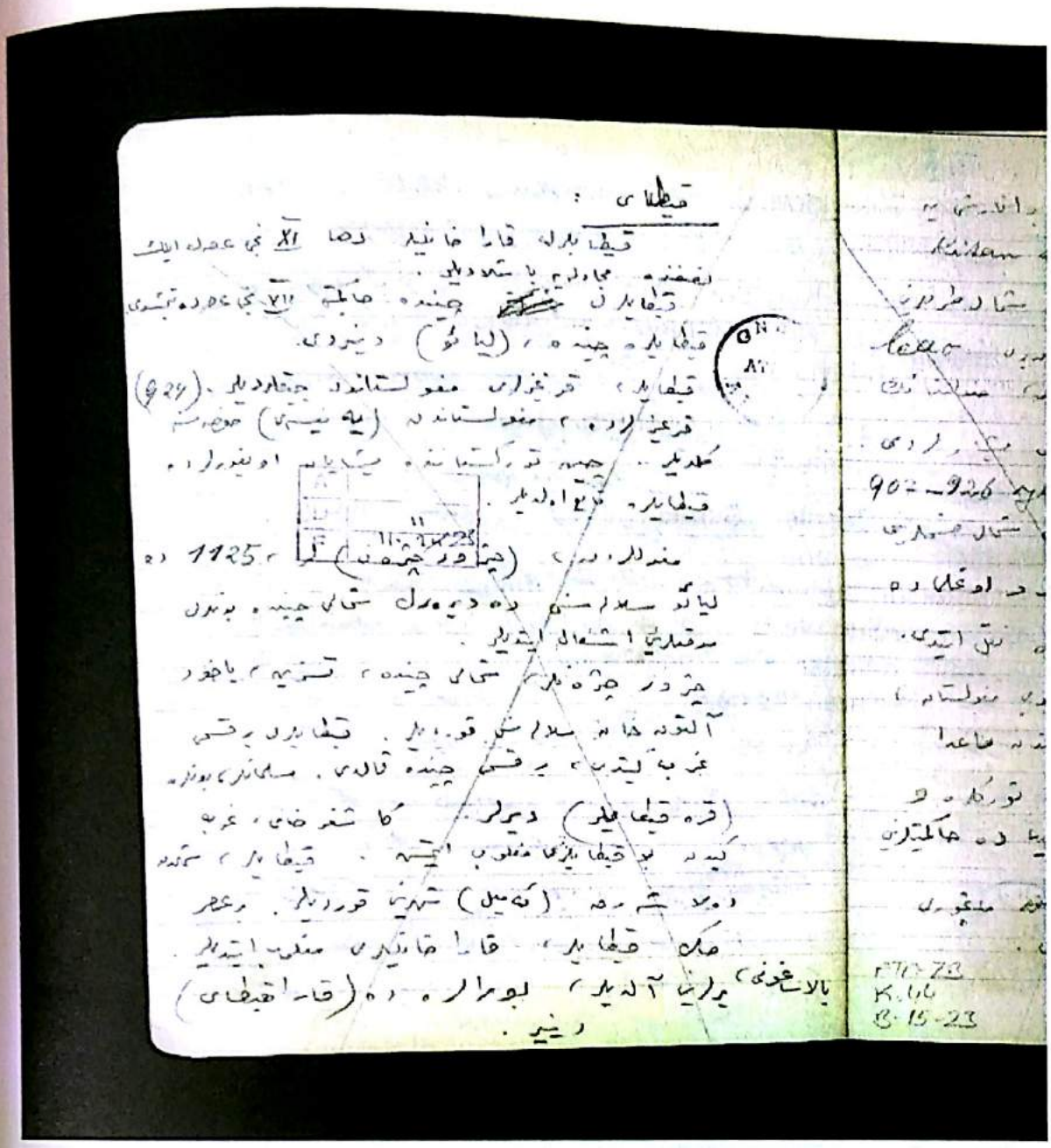

44-15ava

15ava

Hıtay, Tang sülalesinin sükutundan sonra Çin'le bir anarşiye düştü. Bu sırada Çinlilerin Kitan dediği Hıtay Türkleri Çin'in şimâl taraflarını işgal ettiler. Bunlar o vakitten beri Leao ismiyle tanındılar. Hıtaylar Moğolya'nın cenub-ı şarkisinde Savr-Müren'de yaşarlardı. Hıtayların Kralı Jelyu-Apaoki 907-926 tarihine kadar Çeli vilayetinin şimâl kısımlarını ve Monavya'nın cenup kısımlarını zabt ve oğlu da 938'de payitahtını Pekin'e nakletti. Hıtaylar Cenubî Mançurî, Cenubî Moğolistan, Çeli ve Şansi şimâlinden maada Dobi'de yaşayan Türklere ve bilhassa Turfan Uygurlarına da hâkimiyetlerini tanıttılar.

Pekin'deki Kıtay Krallığı'nın şimâlinde, Mançuri şimâlinde Cücenler vardı.

قیطاق :

قیطاق بارلە قارا طائیفە دەکا XI نجی عصرده ایلک
نفضه محاربه یا شتادیلر.
قیطاقلار چینده ، جاپته VII نجی عصرده تبشی
قیطاق ، چینه ، (لیاتو) دینردی.
قیطاق ، قرغیزلر منغولستاندن چیقاردیلر. (924)
قرغیزلر ، منغولستاندن (یه نیسی) حوضنه
کلدیلر. چینه تورکستانده یاشایان اویغورلر ،
قیطاقلری تارومادیلر.

منغولر ، (چینلر چینغیز) ایله 1225 ده
لیائو سلاله سنی ده دیومرل شمالی چینده بوتون
سرقلریی اشغال ایتدیلر.
چوزر چوزه لر شمالی چینده ، تسنیه ، یاخود
آلتون خانلر سلاله سنی قوردیلر. قیطاقلر ، قسم
غربه کیتدیلر ، یرقسم چینده قالدی. مسلمانلر بونلره
(قره قیطاقلر) دیرلر. کاشغرلی ، غربه
کیدن بو قیطاقلرلا متعلق بیلمیه. قیطاقلر ، سکذه
دوقوز یده (که یل) شهرینی قوردیلر. برعصر
صکره قیطاقلر ، قارا خانیلرک منقرض ایتدیلر.
بالاغسونی یرلرینه آلدیلر ، بوراره ده (قارا قیطاق)
دینیر.

15ax

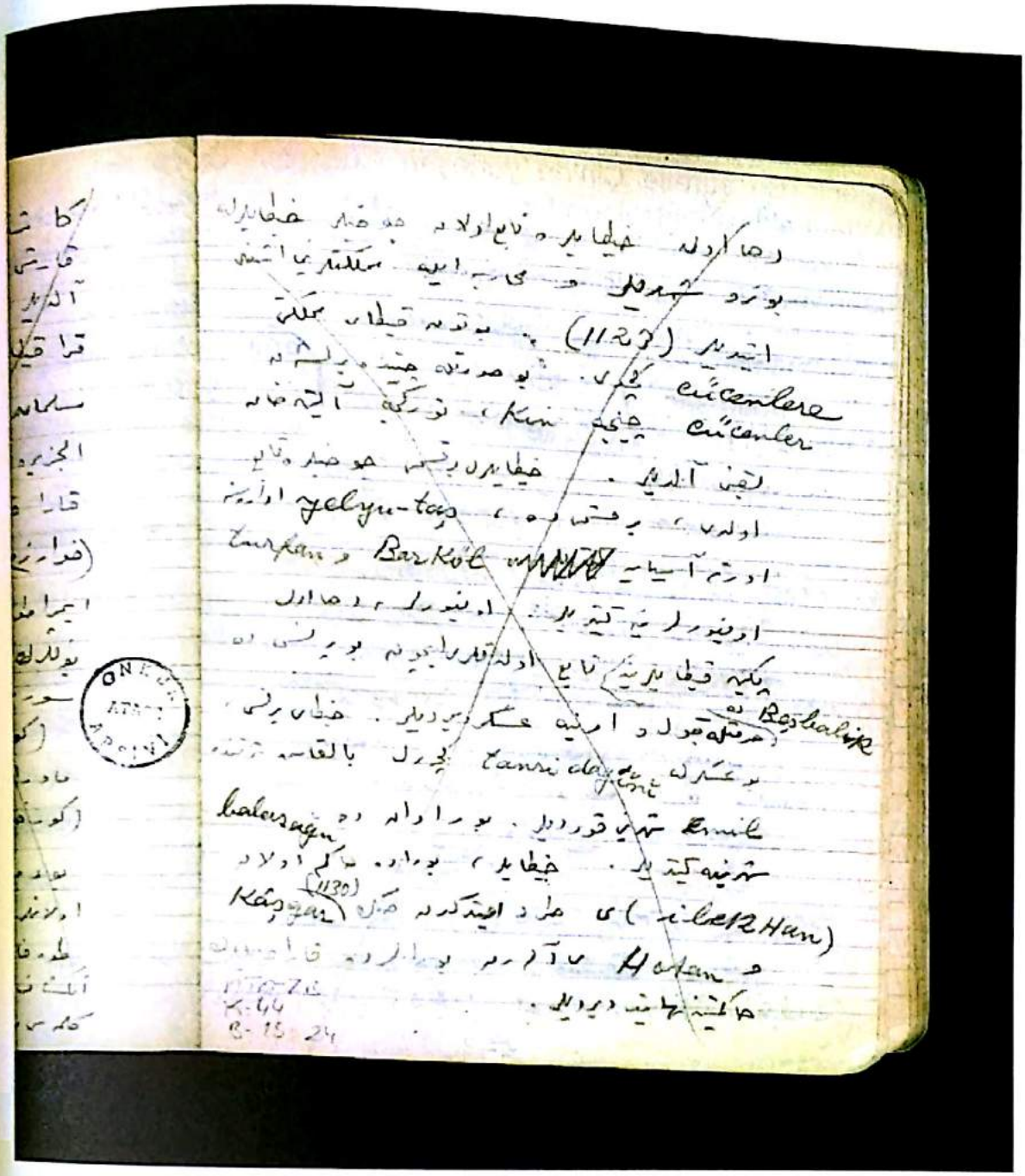
Kıtay:

Kıtaylarla Karahaniler daha XI. asrın ilk nısfında mücadeleye başladılar. Kıtayların Çin'de hâkimiyeti XI. asırda bitmiştir. Kıtaylara Çin'de "Liyao" denirdi.

Kıtaylar, Kırgızları Moğolistan'dan çıkardılar. (924) Kırgızlarda Moğolistan'dan Yenisey havzasına geldiler. Çin Türkistanı'nda yaşayan Uygurlar da Kıtaylara tabi oldular.

Moğollardan (Çijon Çijenler) 1125'de, Liyao sülalesini devirerek şimâli Çin de bunların mevkilerini işgal ettiler.

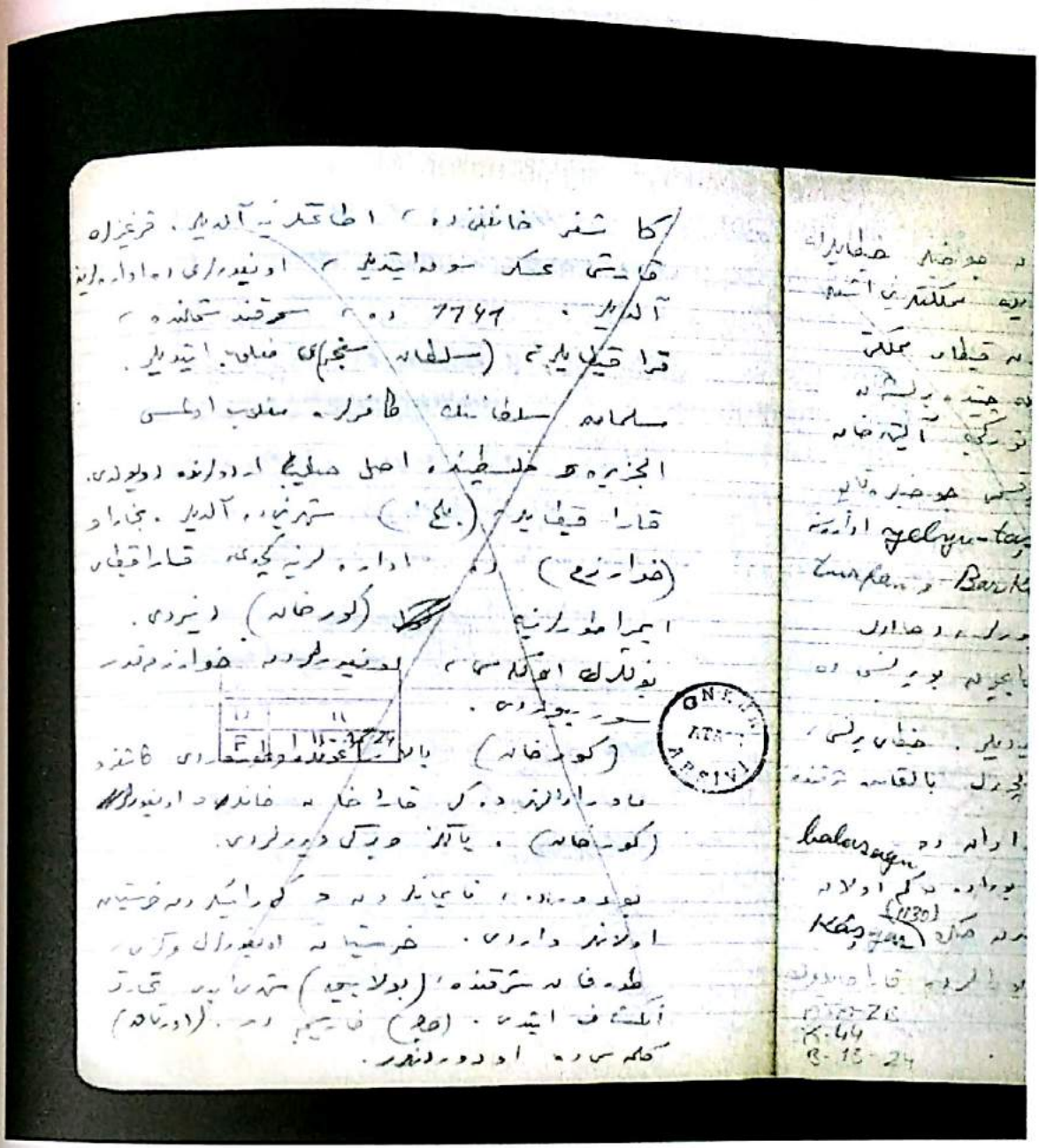
Çijon Çijenler, Şimâli Çin'de Teszin yahut Altun Han sülâlesinin kurdular. Kıtayların bir kısmı garba gitti bir kısmı da Çin'de kaldı. Müslümanlar bunlara Kara Kıtaylar derler. Kaşgar Hanı garba giden bu Kıtayları mağlup etmiş. Kıtaylar şimâlden dolaşarak Emil şehrini kurdular. Bir asır sonra Kıtaylar, Karahanlıları mağlup ettiler. Balasagun yerlerini aldılar. Buralara da Karahıtay denir.

44-15axa

15axa

Daha evvel Hıtaylara tabi olan Cücenler Hıtaylarla bozuştular ve muharebe ile memleketlerini işgal ettiler (1123). Bütün Hıtay memleketi Cücenlere geçti. Bu suretle Çin'de yerleşen Cücenler, Çince Kei, Türke Altınhan lakabını aldılar. Hıtayların bir kısmı Çuanlara tabi oldu. Bir kısmı da Yel-yu taş idaresine Orta Asya'ya Barkül, Turfan Uygurlarına gittiler. Uygurlar daha evvel Pekin Kıtaylarına tabi oldukları için bu prensi de Beşbalık'da hürmetle kabul ve emrine asker verdiler. Hıtay prensi bu askerler Tanrı Dağı'nı geçerek Balkaş şarkında Emil şehrini kurdular. Buradan da Balasagun şehrine gittiler. Hıtaylar burada hâkim olan İlek Han'ı tard ettikten sonra (1130) Kaşgar ve Hatan'ı alarak bunlarda Karahanilerin hâkimiyetine nihayet verdiler.

44-15ay

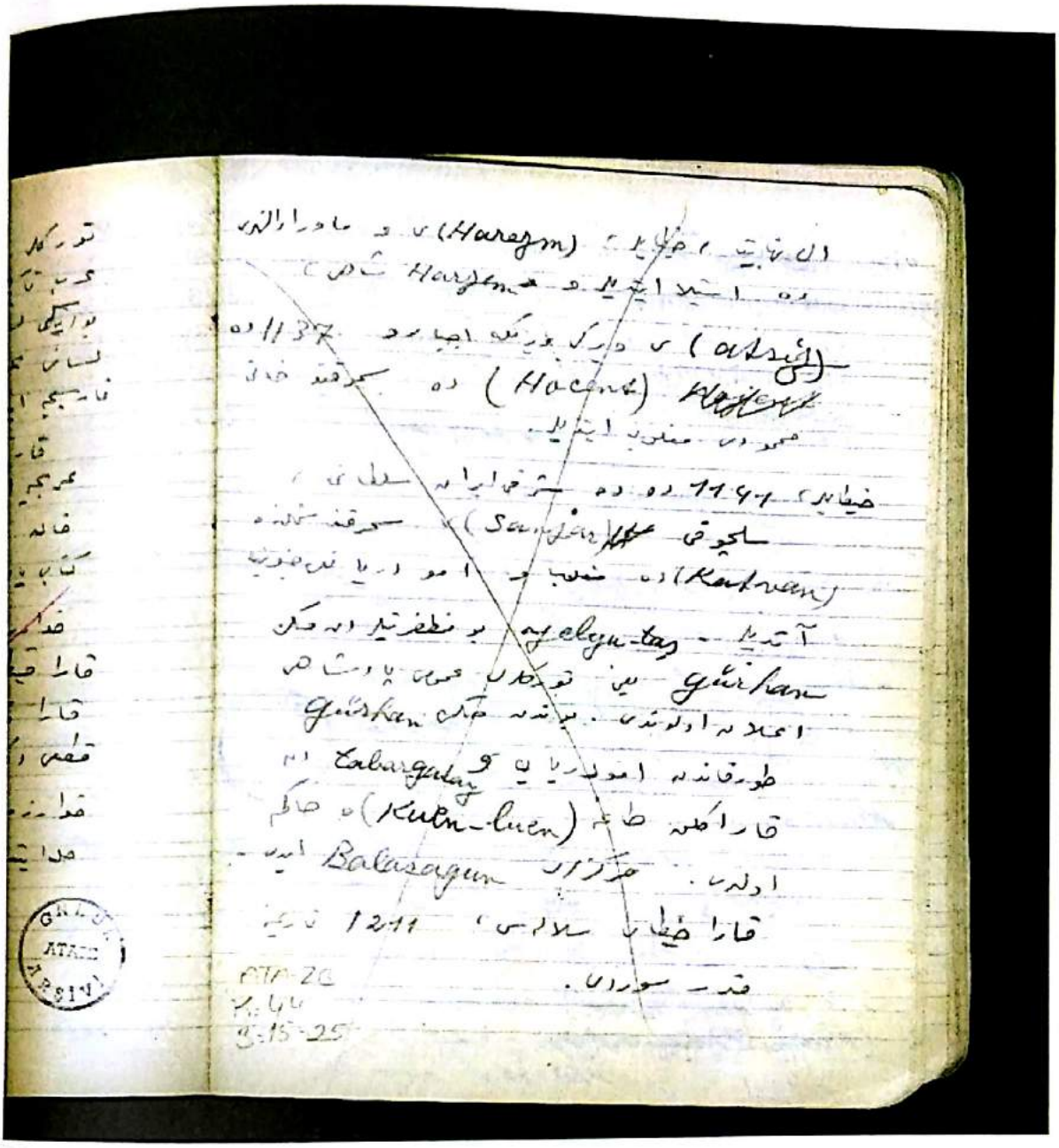
15ay

Kaşgar Hanlığı'nı da itaatlerine aldılar. Kırgızlara karşı asker sevk ettiler, Uyguları da idarelerine aldılar. 1141'de Semerkant şimâlinde Karahıtaylar (Sultan Sencer)'i mağlub ettiler. Müslüman sultanının kafirlere mağlub olması El-cezire, Filistin'de asıl salibî ordularında duyuldu.

Kara Hıtaylar, Belh şehrini aldılar. Buhara, Harezm idarelerine geçti. Kara Hıtay imparatorlarına "Gürhan" denirdi.

Bunların ülkesi Uygurlardan Harezm'e kadar sürüyordu. (Gürhan) Balasagun'da otururdu. Kaşgar ve Maveraünnehir'deki Karahanlar ve Uygurlar (Gürhan)a yalnız vergi verirlerdi.

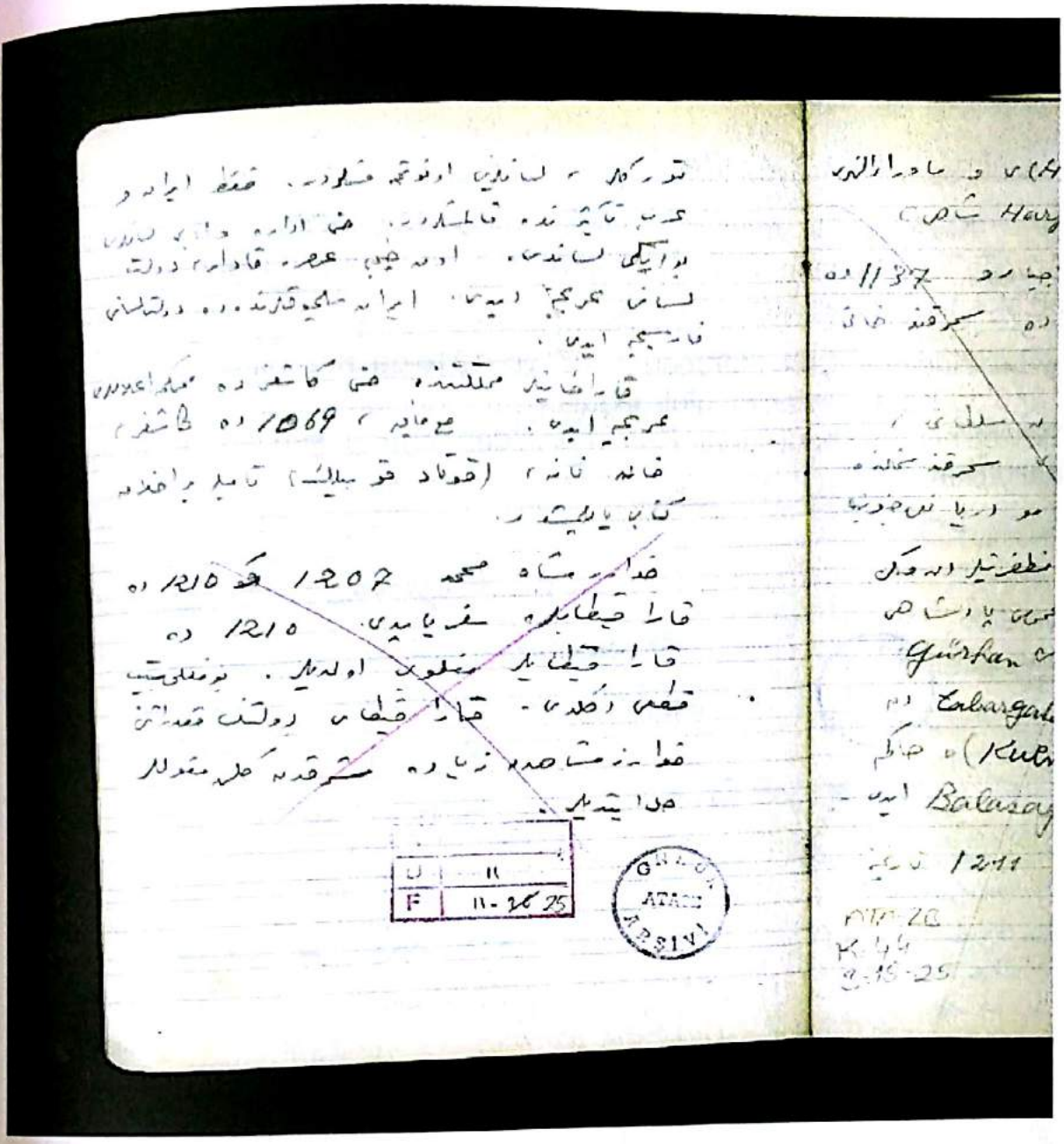
Bu devirde Yağma'lardan ve Drayit'lerden Hristiyan olanlar vardı. Hristiyan Uygurların merkezi Turfan şarkında (Bulayık) şehri idi. Ticaret inkişâf etti. (Cak) Farisicedir. Ortak kelimesi de o devirdendir.

44-15aya

En nihayet Hıtaylar (Harezm)'i ve Maveraünnehr'i de istilâ ettiler ve Harezmşah (Atsız), vergi vermeye icbar ve 1137'de Hocent'de Semerkant Hanı Mahmud'u mağlup ettiler.

Hıtaylar 1141'de Şarki İran Sultanı Selçuk'u (Sencer)'i Semerkant şimâlinde Katvan'da mağlub ve Amuderya'nın cenubuna attılar. Yelya-taş bu muzafferiyetlerden sonra Gürhan yani Türklerin umumî padişahı ilân olundu. Bundan sonra Gürhan, Turfan'dan Amuderya'ya Tabargaday'dan Karanlık Dağ'a (Kulu-Luen)'e hâkim oldu. Merkezleri Balasagun idi. Karahıtay sülâlesi 1211 tarihine kadar sürdü.

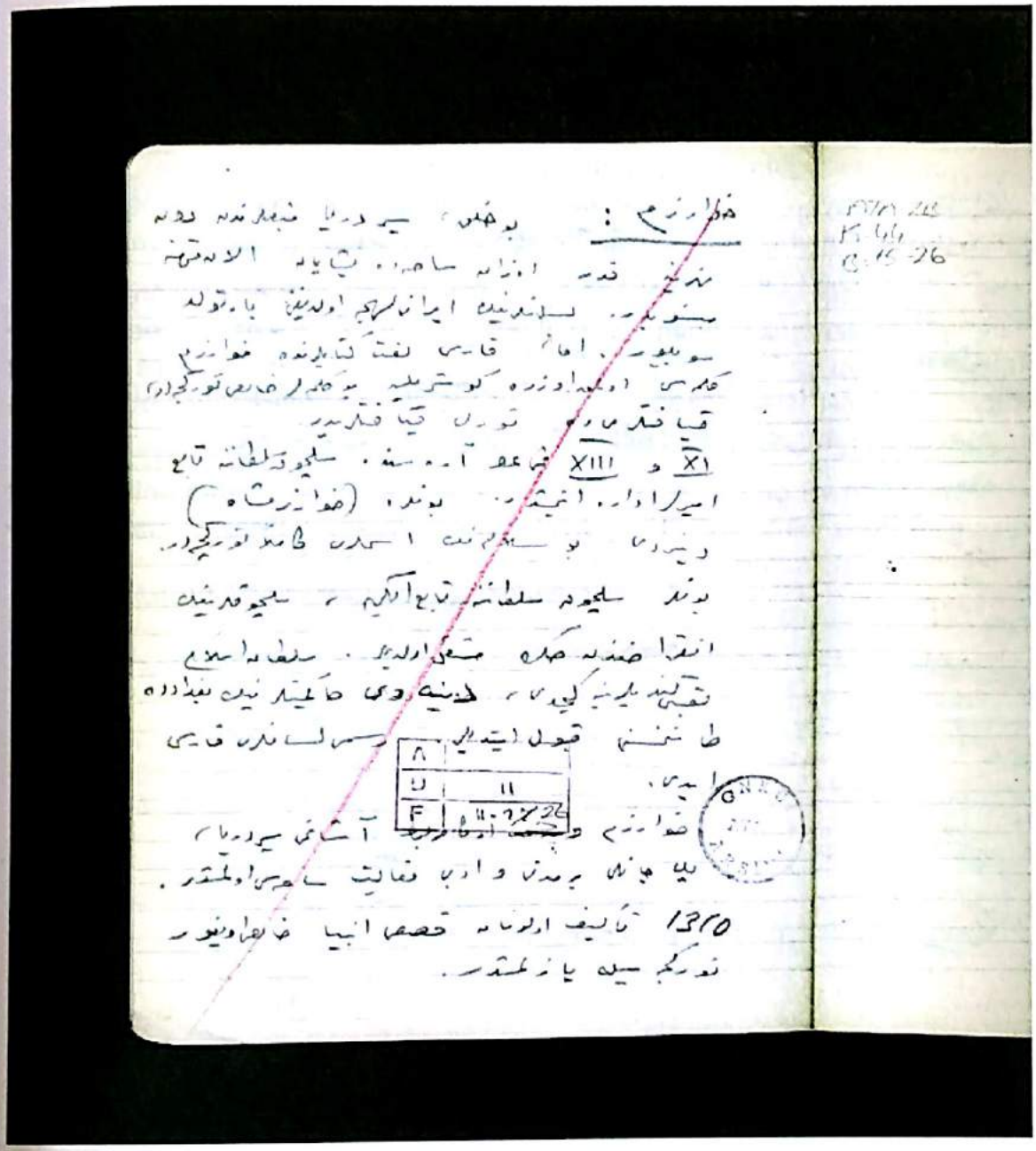
44-15az

15az

Türkler lisanlarını unutmamışlardır. Fakat İran ve Arap tesirinde kalmışlardır. Hatta idare ve edebi lisanları bu iki lisandı. XIII. asra kadar devlet lisanı Arapçaydı. İran Selçuklularında da devlet lisanı Farsçaydı.

Karahan ili memleketlerinde hatta Kaşgar'da mahkeme ilâmları Arapça idi. Mamafih 1069'da Kaşgar hanı namına Kutadgubilig namıyla bir ahlak kitabı yazılmıştır.

Hüdaver Şah Mehmed 1207 ve 1210'da Karahıtaylara sefer yaptı. 1210'da Karahıtaylar mağlub oldular. Bu mağlubiyet kat'î değildi. Karahıtay Devleti'nin mukadderatını Harezmşah'dan ziyade şarktan gelen Moğollar hallettiler.

44-15ba

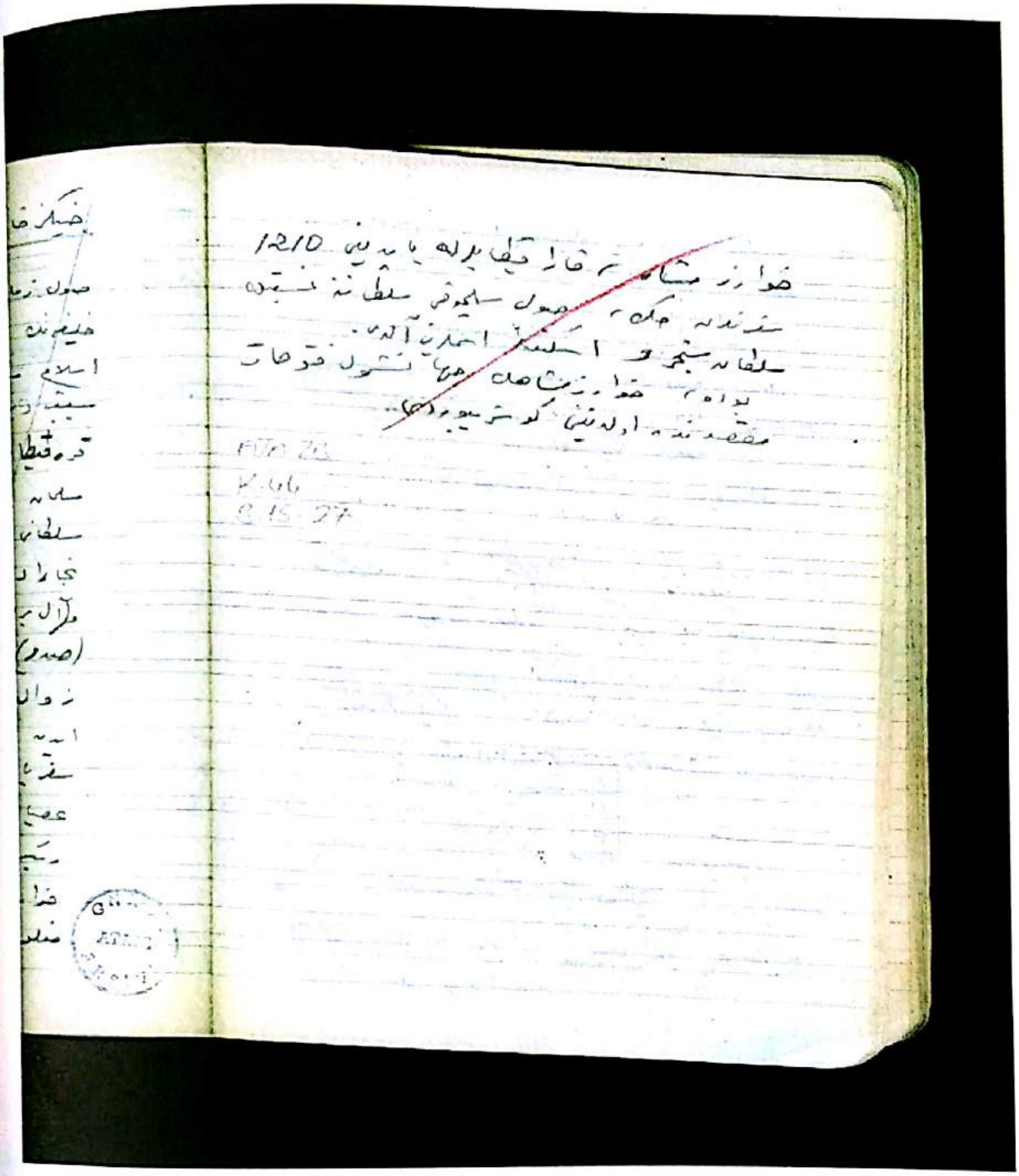
15ba

Harezm:

Bu halk Sirderya menbalarından Don Nehri'ne kadar uzak sahada yaşayan Alan kavmine mensuptur. Lisanlarının İranî lehçe olduğunu Barthold söylüyor. Ama Farisi lügât kitaplarında Harezm kelimesi olmak üzere gösterilen yüklemeler halis Türkçedir. Kıyafetleri de Türk kıyafetlerdir.

XI. ve XIII. asır arasında Selçuk Sultanı'na tâbi emirler idâre etmiştir. Bunlara (Harezmşah) denirdi. Bu sülalenin isimleri kâmilen Türkçedir. Bunlar Selçuk Sultanı'na tâbi iken Selçukların da inkırazından sonra müstakil oldular. Sultan-ı İslâm lâkabı kendilerine geçti. Dünyevî hâkimiyetlerinin de Bağdat'ta tanınmasını kabul ettiler. Resmî lisanları Farsça idi.

Harezm ve ona merbut aşağı Sirderya pek canlı bir medenî ve edebî faaliyet sahası olmuştur. 1310 te'lif olunan "Kısas-ı Enbiya" halis Uygur Türkçesiyle yazılmıştır.

44-15baa

15baa

Harezmşah Karahıtaylarla yaptığı 1210 Seferi'nden sonra son Selçukî Sultanı'na nisbetle Sultan Sencer ve İskender isimlerini aldı. Bu da Harezmşah'ın cihanşümûl maksadında olduğunu gösteriyor.

خیلزخانلر. خوارزمشاه محمد جماعه‌لری:

صول زمانلرده جنگیزخان خوارزمشاه علاءالدین
محمد بن تکش ایله جدال ایدیوردی. حالبوکه
اسلام مملکتلرینه بو محاربه‌لر خوارزمشاهلر
سببیت ویرمکده و شرع ایله‌لر اکلاشیلیورده
قره‌قیطای کورخانلرینه تعدیه اداءلرن آلتنده‌کی
سلاله ولایتلرنده عصیانلر چیقدی. خوارزم
سلطانی عصیانلری باستیرمغه آرد سنده ایدی.
بخارا ده حاکمیت محل سلاطین‌دن بنی اولدی
و آل برهان دنیلن (صدر) لر الله گچدی.
(صدر) لر حاکمیتده ده محل بر عصیان نجم سنده
زوال بولدی. بخارا لی بر حاکم اردو استفاده
ایله خوارزمشاه محمد قاراخیطایلره
سقوط ایدی. حالبوکه خوارزمشاهده بخارا
عصیانی مظالمی تلقین ایدیوردی. بخارا عصیانه
رئیس اولمایه‌رق خوارزمشاهه تسلیم اولدی.
خوارزمشاه آنجق ۱۲۱۰ ده قاراخیطایلره
مغلوب اولمیدی.

A	
D	II
F	II-15 bb

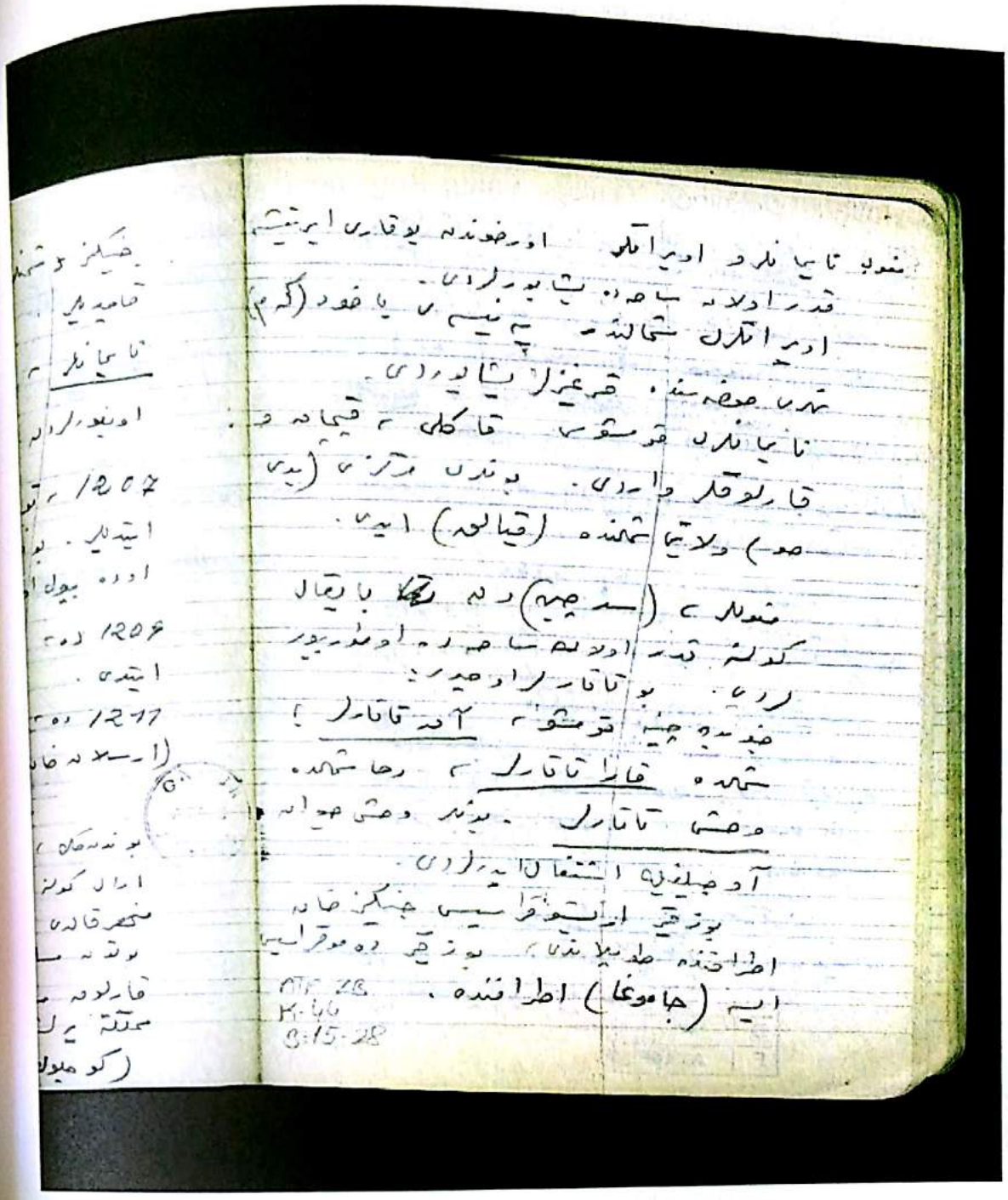
1210

15bb

Cengiz Han ile Harezmşah Muhammed'in Muharebeleri

Son zamanlara kadar Cengiz'i, Harezmşah aleyhine halifenin tahrik ettiği kabul olunuyordu. Hâlbuki İslâm menbaları bu muharebeye Harezmşah'ın sebebiyet verdiği ve tesir ettiği anlaşılıyordu.

Karahıtay Gürhanlarının sükûtuyla idâreleri altındaki Müslüman vilâyetlerinde isyanlar çıktı. Hotan sultanı isyan edenler arasında idi. Buhara'da hâkimiyet mahallî edenler arasında idi. Buhara'da hâkimiyet mahallî Müslümanların dinî reisi olan (El Buhran) denilen sadrların eline geçmişti. Sadrların hâkimiyeti de mahallî bir isyan neticesinde zeval buldu. Buhara'daki bu hadiselerden istifade eden Harezmşah 1207 Karahıtaylara sefer yaptı. Hâlbuki Harezmşah'da Buhara isyanına müzaheret beklenirdi. Buhara isyan reisi esir edilerek Harezm'e getirildi. Harezmşah ancak 1210'da Karahıtayları mağlub edebildi.

44-15bba

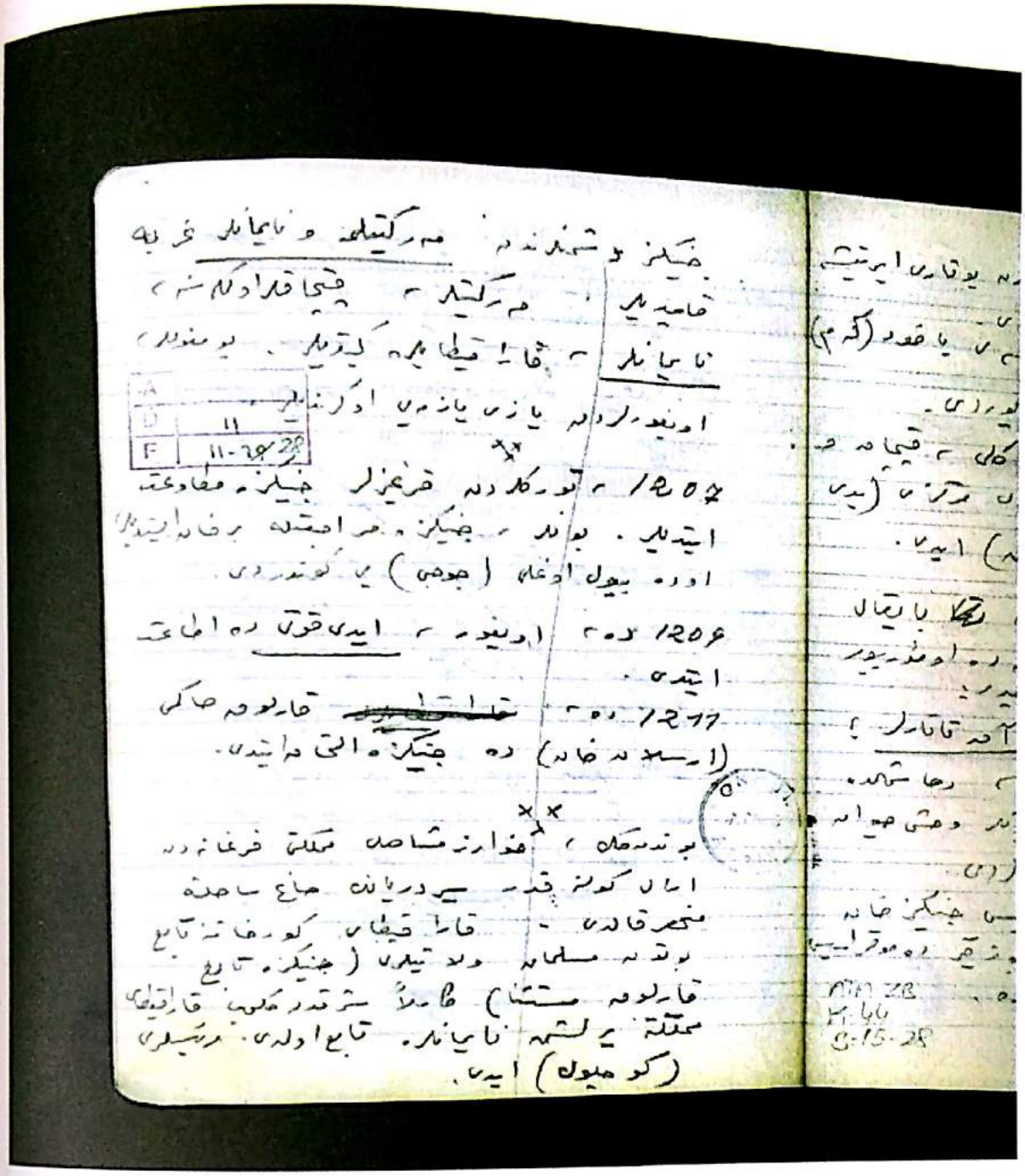
15bba

Moğol, Naymanlar ve öbür Oyratlar Orhun'dan yukarı İrtiş'e kadar olan sahada yaşıyorlardı.

Oyratların şimâlinde Yenisey yahut Kem nehri havzasında Kırgızlar yaşıyordu. Naymanların komşusu Kanlı, Kıpçak ve Karluklar vardı. Bunların merkezi Yedisu vilâyeti şimâlinde (Kayalık) idi.

Moğollar (Sedd-i Çin)'den Baykal Gölü'ne kadar olan sahada oturuyorlardı. Bu Tatarlar üçtür. Cenupta Çin'e komşu Ak Tatarlar, şimâlde Kara Tatarlar daha şimâlde Vahşi Tatarlar. Bunlar vahşi hayvan avcılığı ile iştigal ederlerdi.

Bozkır aristokrasisi Cengiz Han etrafında toplandı. Bozkır demokrasisi ise (Camoka) etrafında.

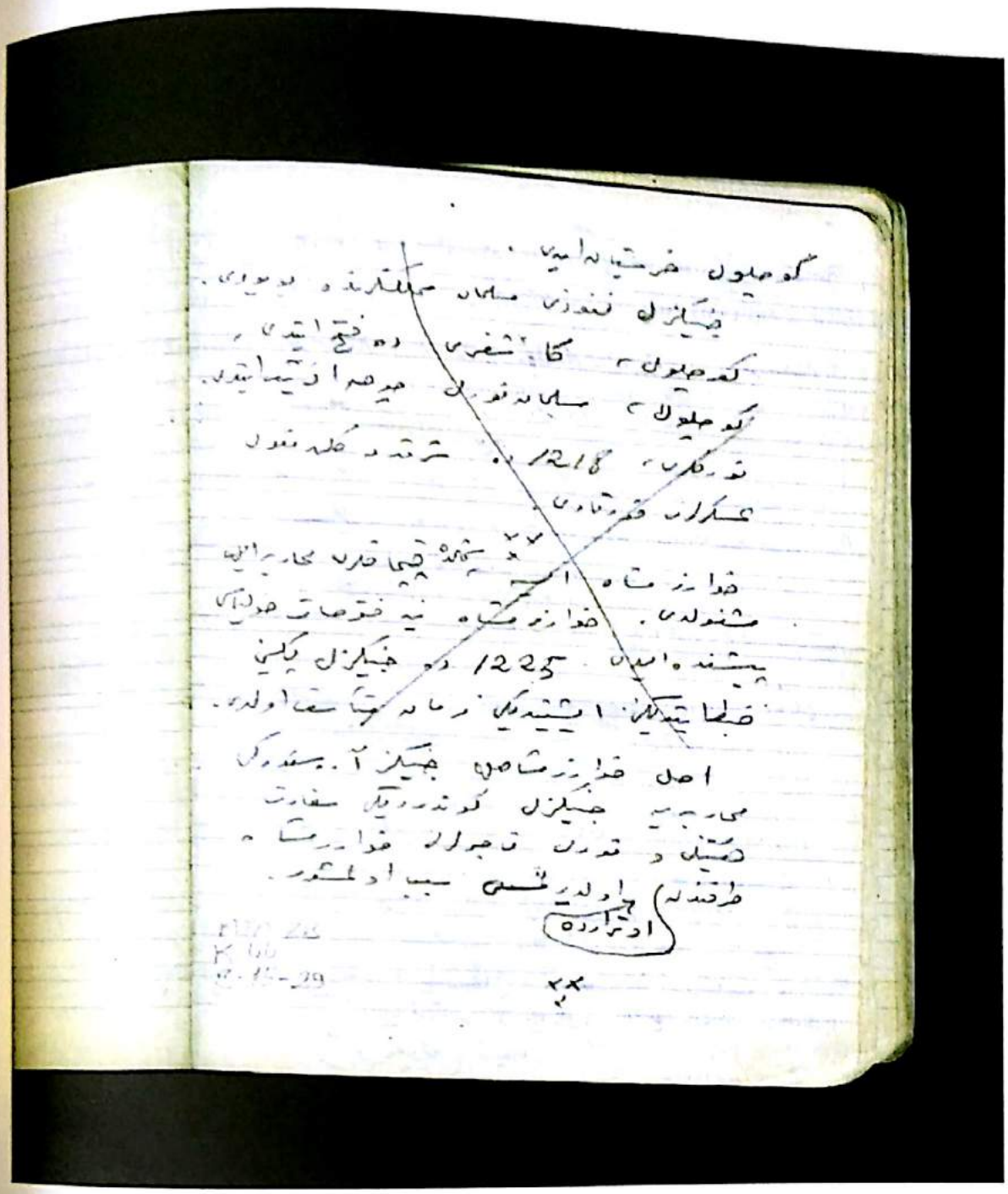
44-15bc

15bc

Cengiz düşmanlarından Merkitler ve Naymanlar garba kaçtılar. Merkitler Kıpçaklar ülkesine, Naymanlar Karahıtaylara gittiler. Bu Moğollar Uygurlardan yazı yazmayı öğrendiler.

1207 Türklerden Kırgızlar Cengiz'e mutabakat ettiler. Bunlar Cengiz'e mürâcaatla bir kan akıtmadılar; o da büyük oğlu Cuci'yi gönderdi. 1209'da Uygur İdikut'u da itaat etti. 1211'de Karluk hâkimi Arslan Han da Cengiz'e iltihak etti.

Bundan sonra Harezmşah'ın memleketi Fergana'dan Aral Gölü'ne kadar Sirderya'nın sağ sahiline münhasır kaldı. Karahıtay Gürhanı'na tabi bütün Müslüman vilâyetleri (Cengiz'e tâbi Karluk müstesna) kâmilen şarktan gelip Karahıtay memleketine yerleşen Naymanlara tabi oldu. Reisleri Güçlük idi.

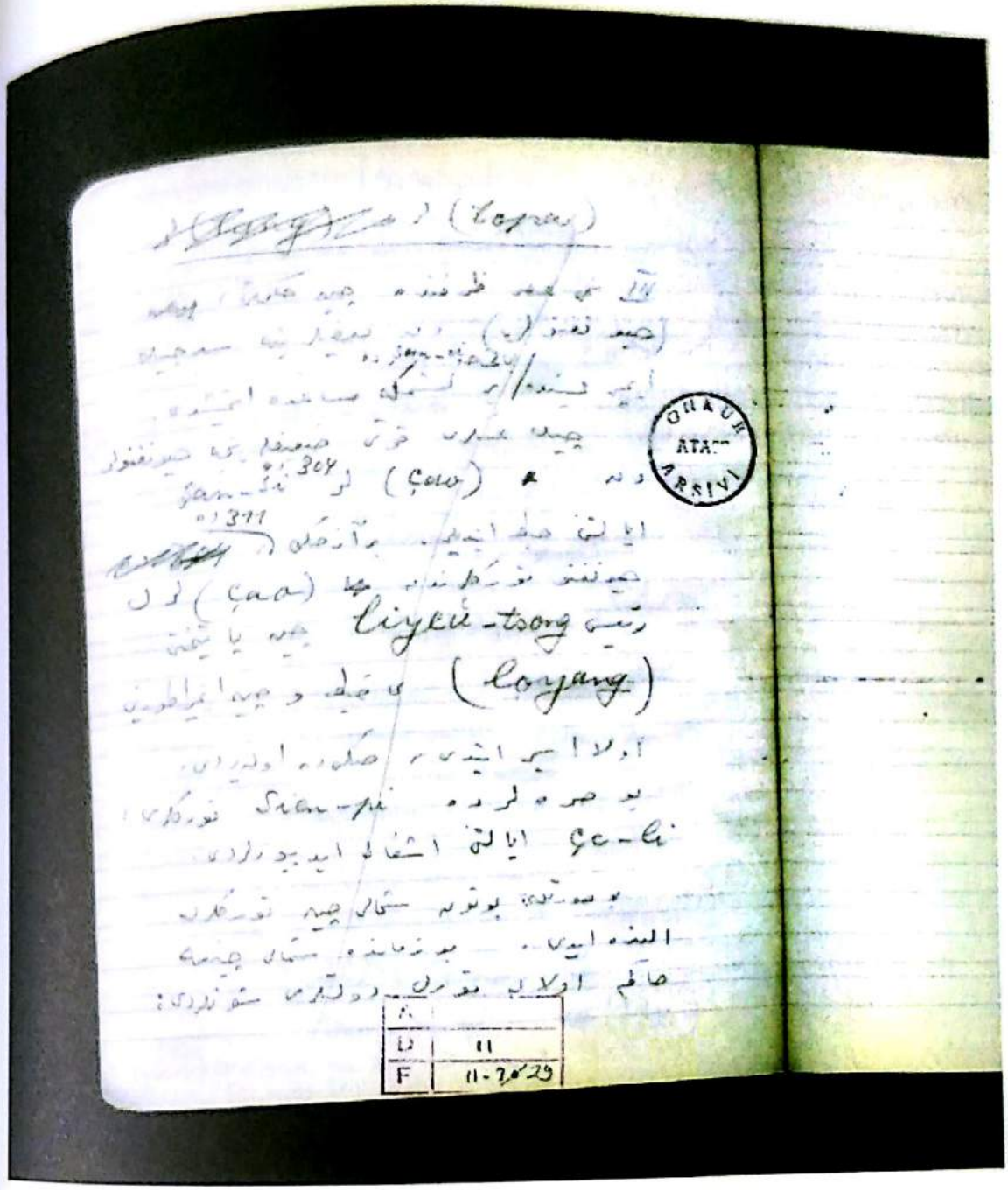
44-15bca

15bca

Güçlük, Hristiyan idi. Cengiz'in nüfuzu Müslüman memleketlerinde büyüdü. Güçlük, Kaşgar'ı da fethetti. Güçlük, Müslüman Türk çok eziyet etti. Türkleri 1218'de şarktan gelen Moğol askerleri kurtardı.

Harezmşah ise şimâlde Kıpçaklarla muharebe ile meşguldü. Harezmşah yine fütühat hülyası peşinde idi. 1255'de Cengiz'in Pekin'i zaptettiğini işittiği zaman teessüf oldu.

Asıl Harezmşah'la Cengiz arasında muharebeye Cengiz'in gönderdiği sefaret heyetinin ve Türk tacirlerinin Harezmşah'da Otrar'da öldürülmesi sebep olmuştur.

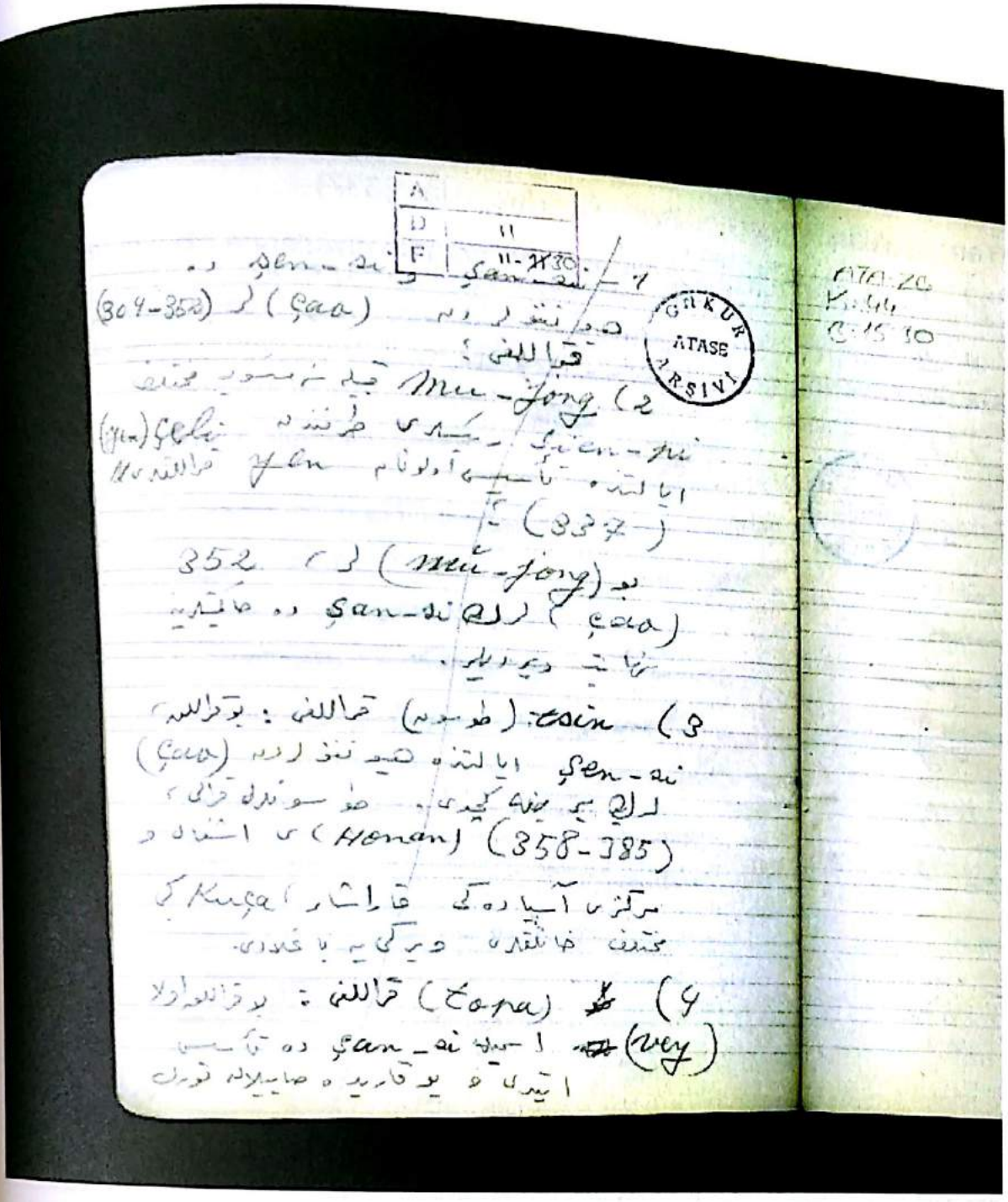
44-15bd

15bd

(Topa)

III. asır zarfında Çin Hükûmeti (Hiyongnular)dan bazılarına Sedd-i Çin'in içerisinde bilhassa Şansi'de yerleşmeye müsaade etmiştir.

Çin'in askerî kuvveti zayıflayınca Hiyongnulardan "Çao"lar Şansi eyaletini zapt ettiler. Biraz sonra 311'de Hiyongnu Türklerinden Çaoların reisi Liyeu Tsang Çin payitahtını (Layong)'ı zapt ve Çin imparatoru evvelâ esir etti sonra da öldürdü. Bu sıralarda Siyenpi Türkleri Çe-li eyâletini işgâl ediyorlardı. Bu suretle bütün şimâl-i Çin Türklerin elindeydi. Bu zamanda şimâl-i Çin'e hâkim olan Türk devletleri şunlardır:

44-15be

15be

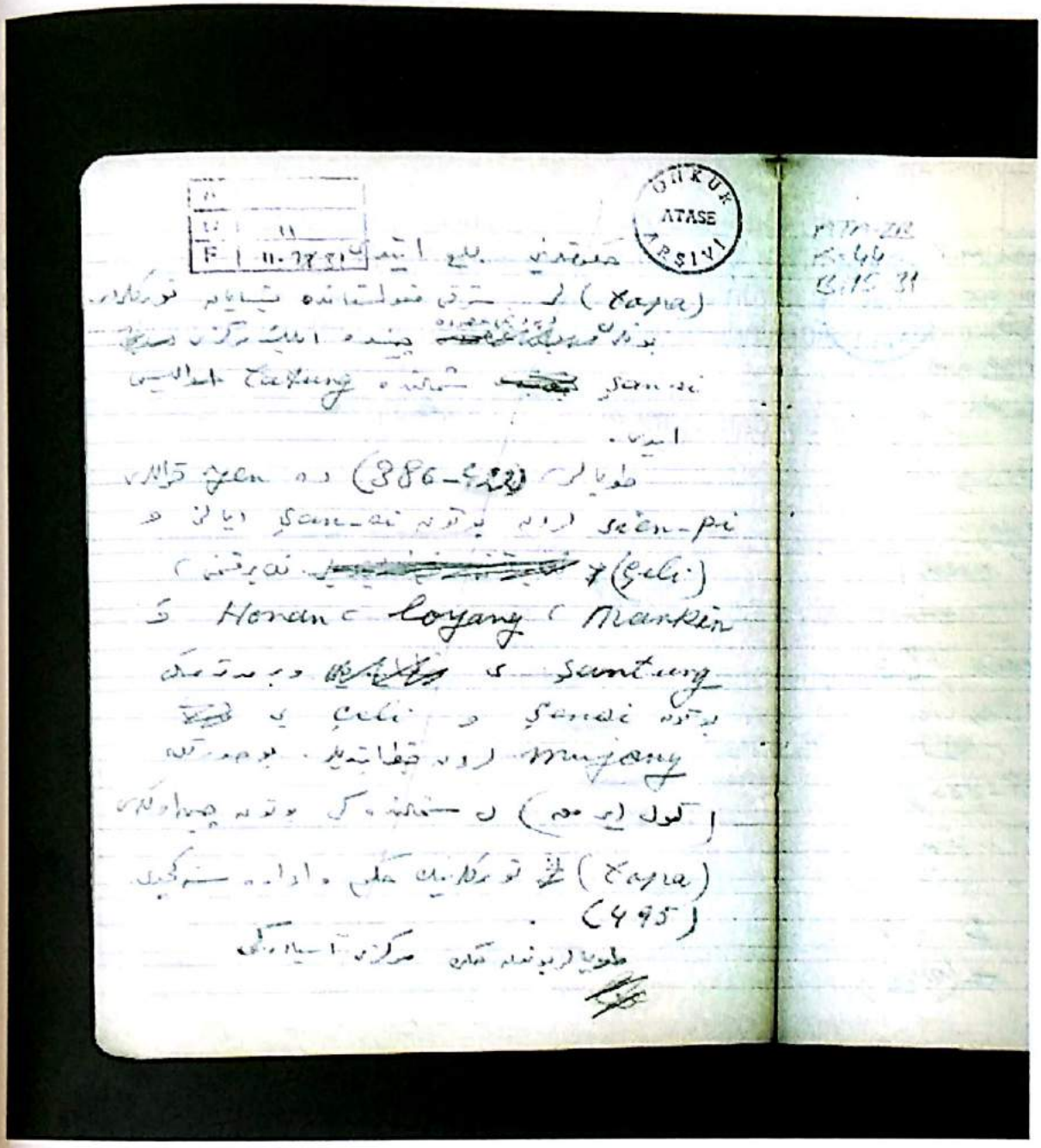
1. Şan-si ve Şen-si'de Hiyongnulardan (Çao)lar (304-352) Krallığı

2. Mu-jong kabilesine mensup muhtelif Sien-pi reisleri tarafından (Çeli) (Yen) eyaletinde tesis olunan (Yen) krallıkları (337)

Bu Mu-jong 352 (Çaoların Şansi'de hâkimiyetlerine nihayet verdiler)

3. Tsin (Tusun) Krallığı: Bu krallık Şen-si eyâletinde Hiyongnulardan (Çao)ların yerine geçti. Tsunların kralı (358-385) (Honan'ı) işgâl ve Merkezî Asya'daki Karaşal, Kırça gibi muhtelif halkları vergiye bağladı.

4. (Topa) Krallığı: Bu krallık evvelâ (Vey) ismiyle Şansi'de tesis etti ve yukarıda sayılan Türk

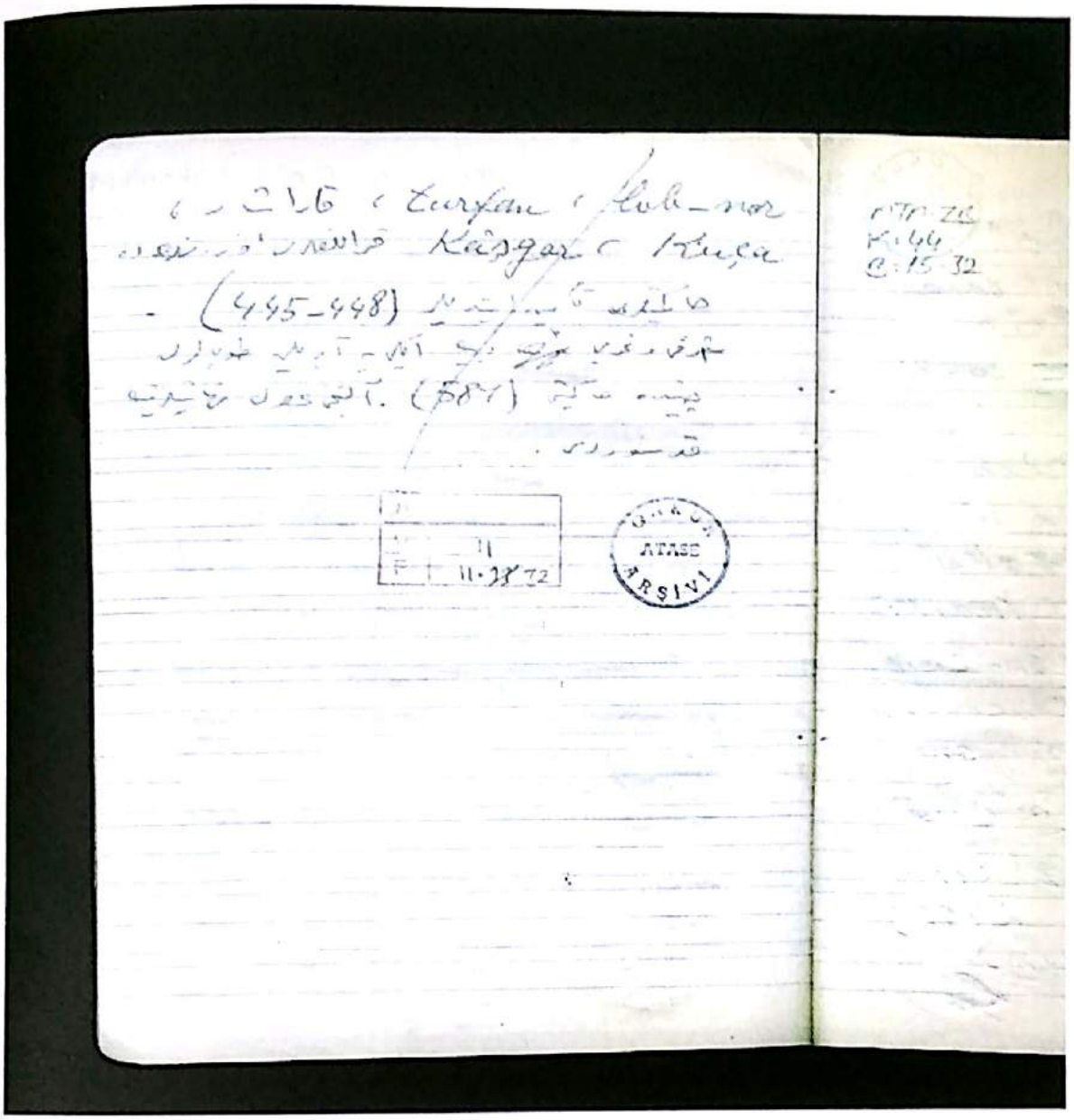

44-15bf

hükûmetlerine bel' etti. (Topa)lar Şarkî Moğolistan'da yaşayan Türklerdir. Bunların IV. asırda Çin'de ilk merkezi Şansi şimâlinde Tadung havalisi idi.

- Topalar (386-422)'de Yen Kralları Sien-pi'lerden bütün Şansi eyaletini ve (Çeli)'nin bir kısmını, Mankin, Loyang, Handu ve Santgtung'u ve bir müddet sonra bütün Şansi ve Çeli'yi Mu-Jonglardan zabtettiler. Bu suretle (Gökırmak)'ın şimâlindeki bütün Çin ülkeleri (Topa) Türklerinin hüküm ve idâresine geçti.

- Topalar bundan sonra merkezi Asya'daki

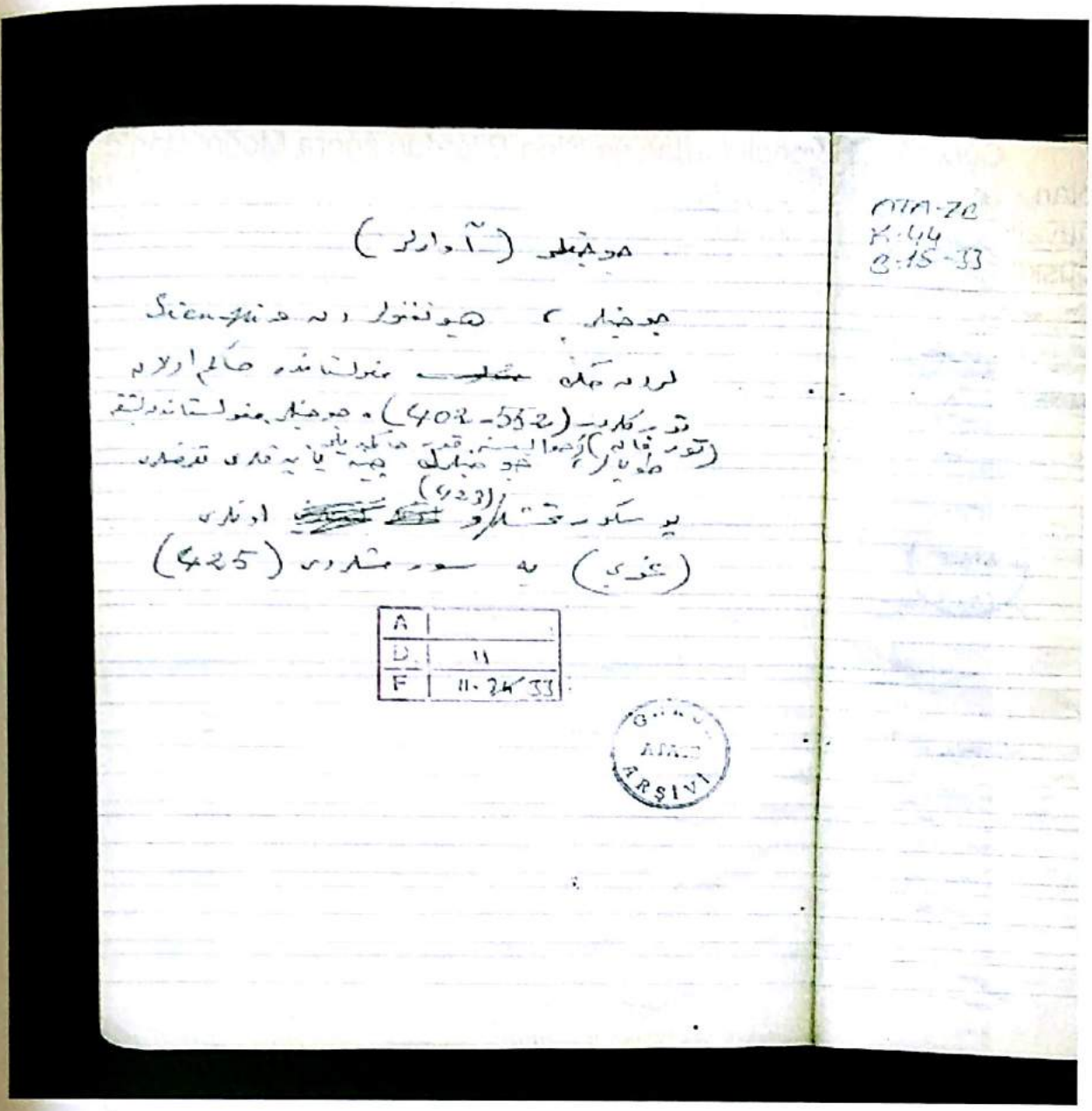

44-15bg

15bg

Lug-nor, Turfan, Karaşar, Kuça, Kaşgar krallıkları üzerinde de hâkimiyetleri temin ettiler. (445-448)

Şark ve Garbî diye ikiye ayrılan Topaların Çin'de hâkimiyeti (581) VI. asrın nihayetlerine kadar sürdü.

OTA-72
K-44
8-15-33

جوجیلی (آداری)

جوجیلی ، چونغوا ، یه Shanghai
لری یه ملک منسوب منغل شده حاکم اولام
قدیم کلیه (403-552) ، جوجیلی منغلستاندلقه
(تعدد قایم) آصالیسنه قدیم حاکم یاشیه یا یه نظر قدیمده
یه سکونت ختیار (623) ایدن
(425) یه سوق شدی (عنوی)

A	
D	11
F	11-24-33

ARMY
TARSIVI

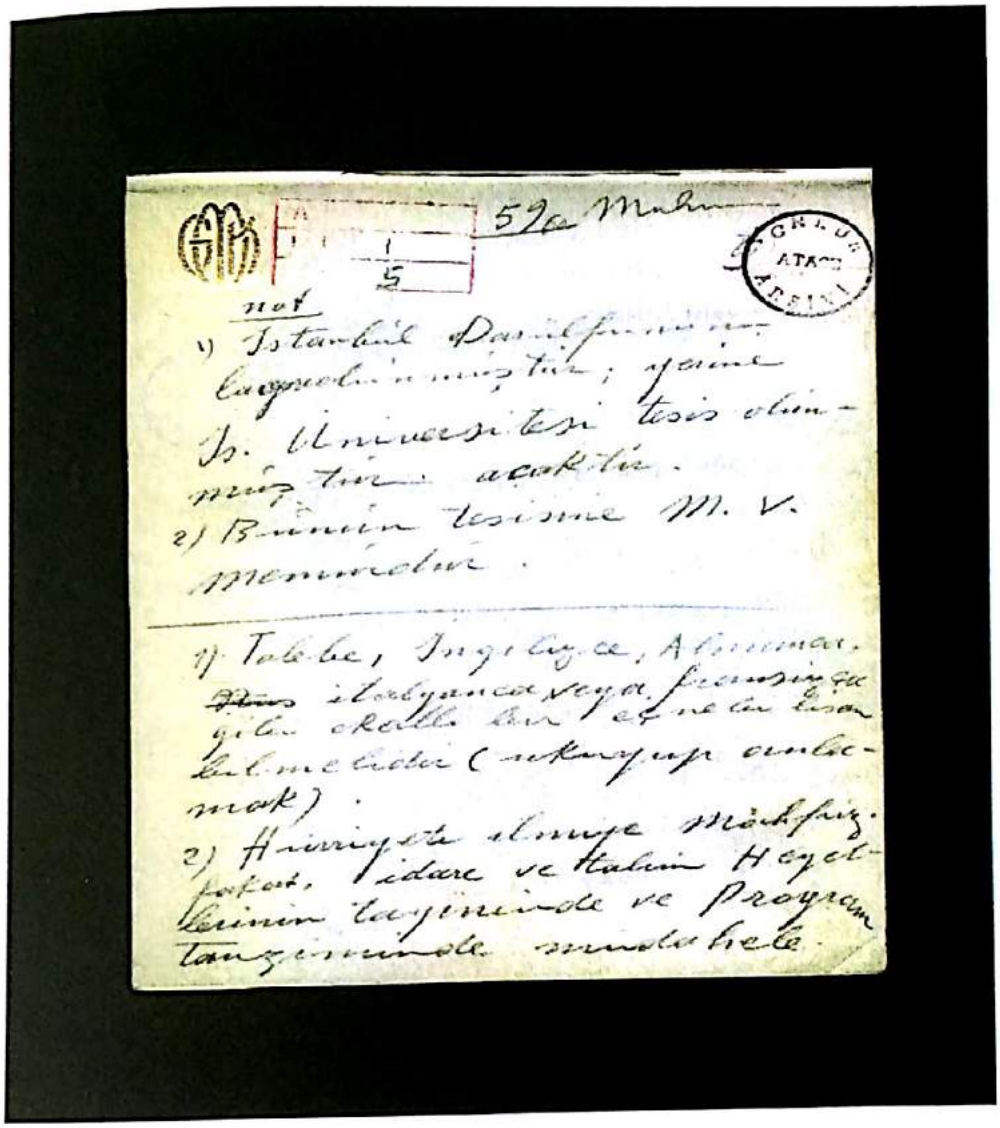
44-15bh

15bh

Cücenler (Avarlar)

Cücenler, Hiyonglulardan ve Sien-Pilerden sonra Moğolistan'da hâkim olan Türklerdir. (402-552) Cücenler, Moğolistan'dan başka, Turfan ve havalisine kadar hâkim idiler. Topalar Cücenlerin Çin'e yaptıkları taarruzları püskürtmüşlerdir. (423) ve onları Gobi'ye sürmüşlerdir. (425)

B. MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİYLE İLGİLİ NOTLARININ ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI (K: 44-G: 1)

59a Mahm

1
5

not

1) İstanbul Darülfünunu kapatılmıştır; yerine İs. Üniversitesi tesis olunmuştur açıktır.
2) Bunun tesisine M. V. memurdur.

---

1) Talebe, İngilizce, Almanca, ~~Alm~~ İtalyanca veya Fransızca gibi ekalli bir lisanı tahsil etmelidir (sıkıştırıp anlatmak).
2) Hiçbir şekle girmeye müsaade etmeyiniz. İdare ve Talim Heyetlerinin teşkilinde ve Programın tanzimlerinde müdahale.

44-1

K: 44 - G: 1

Not:

1. İstanbul Darülfünunu lağvolunmuştur; yerine İstanbul Üniversitesi tesis olunacaktır.

2. Bunun tesisine M. V. (Maarif Vekaleti) memurdur.

---

1. Talebe, İngilizce, Almanca, İtalyanca veya Fransızca gibi ekallî bir ecnebi lisan bilmelidir. (okuyup, anlamak)

2. Hürriyet-i İlmiye mahfuz. Fakat, idare ve talim heyetlerinin tayininde ve program tanziminde müdahale.

3) Köşk para vermişik
(908,474 / 1931 – 32).
muall. mu. md.-mu. kâ.
4) 88 + 44 + 36 + 72 = 240
çok.

ONKUK ATASE ARSIVI

5) Memurlar, müstahdemler adedi çoktur (355). Bu vaziyet mühim bir meseledir.

6) Kâğıtsız kalemin bir sene esareti kırılmalıdır.

7) Emniyet en mühim vazifesi ilmi meselelere taallük eder; idare işleri için bir memur kâfi

1aa

3. Kâfi para vermiştik.

(908.474/1931-32)

4. Müd. Mu. Md. Ma. As.

88 + 44 + 36 + 72 = 240 çok.

5. Memurlar, müstahdemler adedi çoktur. (355) Bu vazifeleri muhtaç talebeye.

6. Kıymetsiz talebenin ilk sene cesareti kırılmalıdır.

7. Eminin en mühim vazifesi ilmî meselelere taalluk eder; idare işler için, bir memur lazım.

8) İ. D. nin, kendisini
bir şekilde, muayyen
bir noktaya sevkeden,
ilmî ve fikrî bir hüzdan
nasıl kadar olacağıdır.
+ Bir kaç sene için tevcih
olunacak istikamet vekalet
tespit etmeli.
Faaliyette reislerinin
müşterek ve devamlı gaye-
meleri İ Emin tarafından
temin olunmalı.
9) Hoca tayin ve azlinde
vekalet Hakkın olmalıdır
10) D. F. nin en büyük zaafı
Şahsi mülahaza ve araştır-
maya sevkeden kanaatlerle
kadro yok. Ansiklopedik

1ab

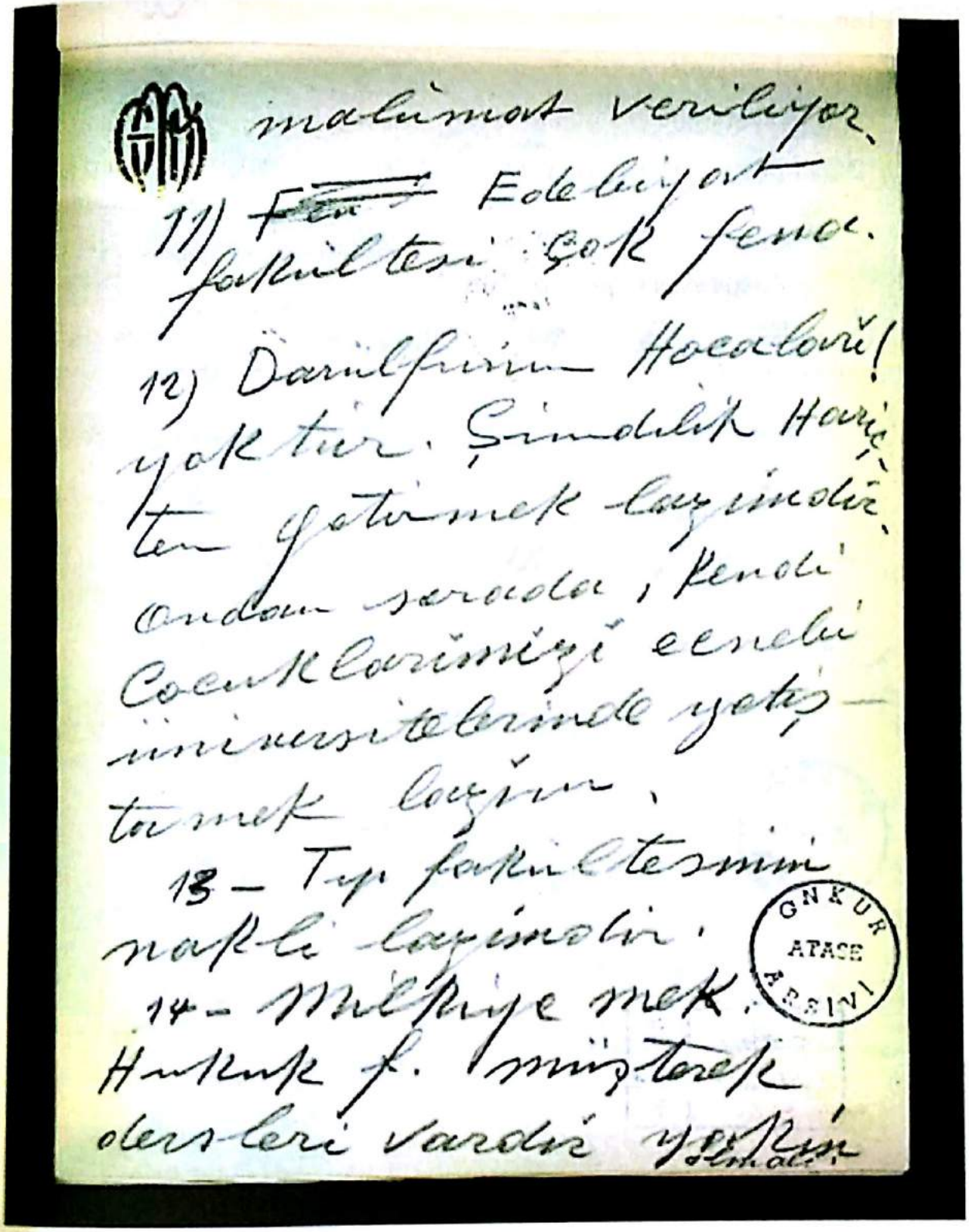
8. İs. D. nin (İstanbul Darülfünunu), kendisini şuurlu bir şekilde, muayyen bir noktaya sevk eden, ilmî ve fikrî bir hızdan nasibedâr değildir.

Birkaç sene için teveccüh olunacak istikameti vekalet tespit etmeli.

Fakülte reislerinin müşterek ve devamlı çalışmaları (Emin tarafından) temin olunmalı.

9. Hoca tayin ve azlinde vekâlet hâkim olmalıdır.

10. D. F. nin (Darülfünun) en büyük zaafı, şahsi mülâhaza ve araştırmaya sevk eder tarzda tedris yok. Ansiklopedik

malûmat veriliyor.
11) ~~Fen~~ Edebiyat fakültesi: Çok fena.
12) Darülfünun Hocaları yoktur. Şimdilik Hariçten getirmek lazımdır. Ondan sonra, kendi Çocuklarımızı evvelâ üniversitelerimizde yetiştirmek lazım.
13 – Tıp fakültesinin nakli lazımdır.
14 – Milliyetçilik. Hukuk f. Müsteşarlık dersleri vardır yalnız

GNKUR ATASE ARŞİVİ

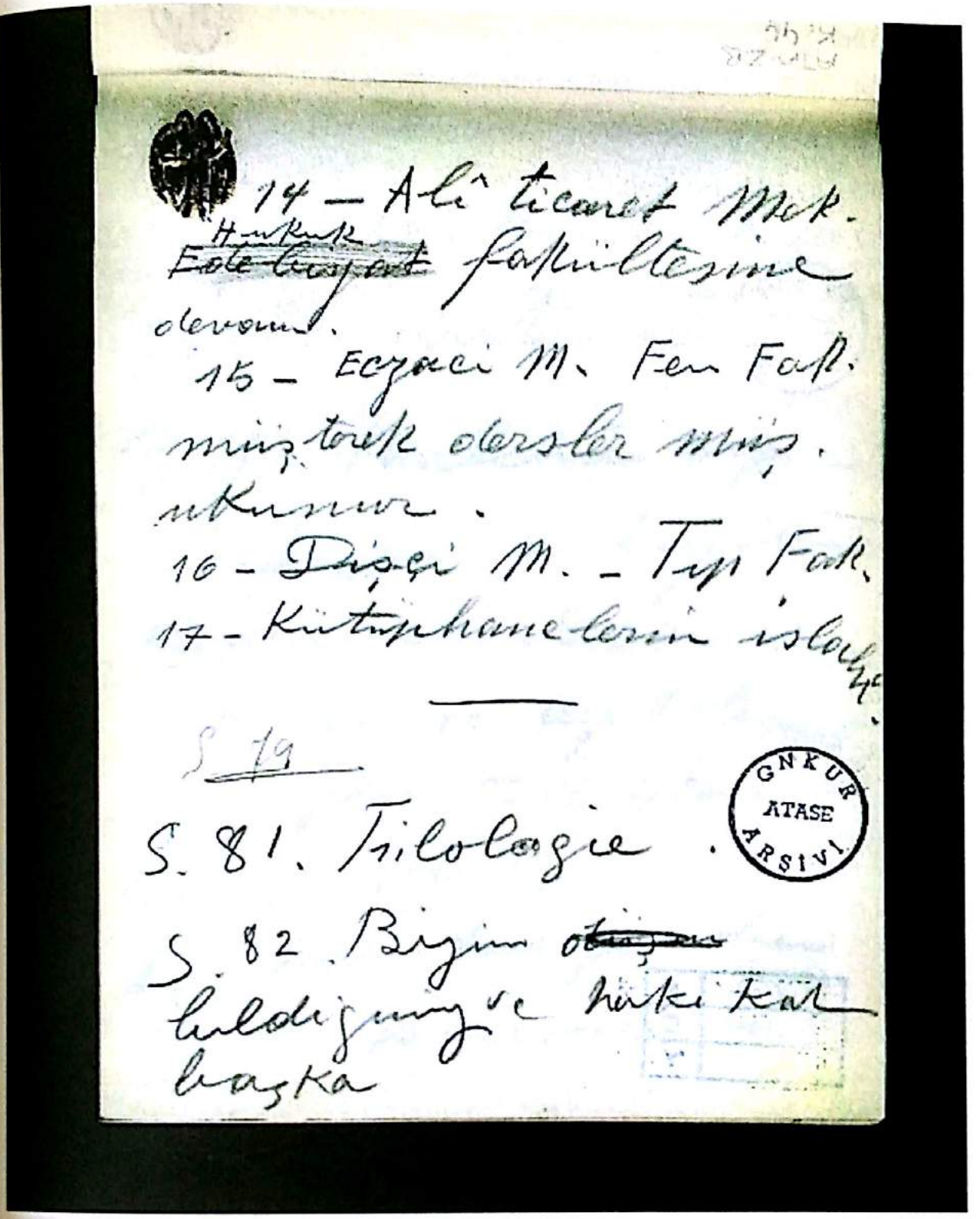
malumat veriliyor.

11. Edebiyat Fakültesi çok fena.

12. Darülfünün Hocaları! yoktur. Şimdilik hariçten getirmek lâzımdır. Ondan sonra da kendi çocuklarımızı ecnebi üniversitelerinde yetiştirmek lâzım.

13. Tıp Fakültesinin nakli lazımdır.

14. Mülkiye Mektebi, Hukuk F. (Hukuk Fakültesi) müşterek dersleri vardır. Yakın olmalı.

14 — Ali Ticaret Mek.
~~Hukuk Edebiyat~~ fakültesine
devrolunur.
15 — Eczaci M. Fen Fak.
müştereken olarak müş.
ukunur.
16 — Dişçi M. — Tıp Fak.
17 — Kütüphanelerin işleri.

S 79

S. 81. Filoloji.

S. 82. Bizim ~~dişçi~~
kütüphaneye nakledilen
başka

GNKUR ATASE ARSIVI

44-1ad

1ad

14. Âlî Ticaret Mek. Hukuk Fakültesine devam.

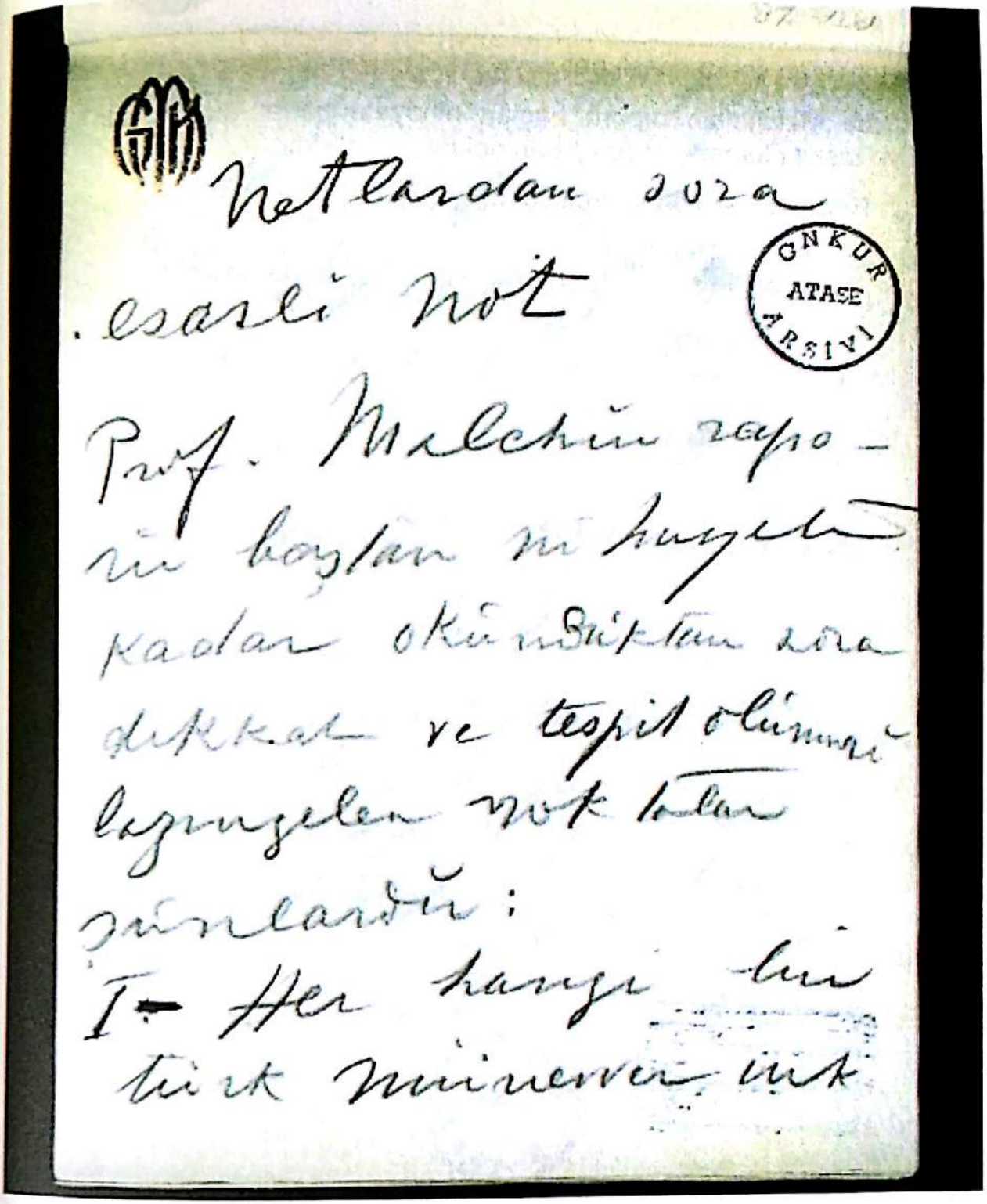
15. Eczacı M. Fen Fak. müşterek dersler müş. okunur.

16. Dişçi M.-Tıp. Fak.

17. Kütüphanelerin ıslahı. s. 79.

s. 81. Filologie

s. 82. Bizim bildiğimiz ve hakikat başka.

Netherlandan 202a
esarli not

Prof. Melchiu 1940 -
iu baslan mi hangeli
kadar okumuştum ora
dekkat ve tespit olunmuş
bazı gelen not lar
şunlardır:
I- Her hangi bir
türk mimarisi ilk

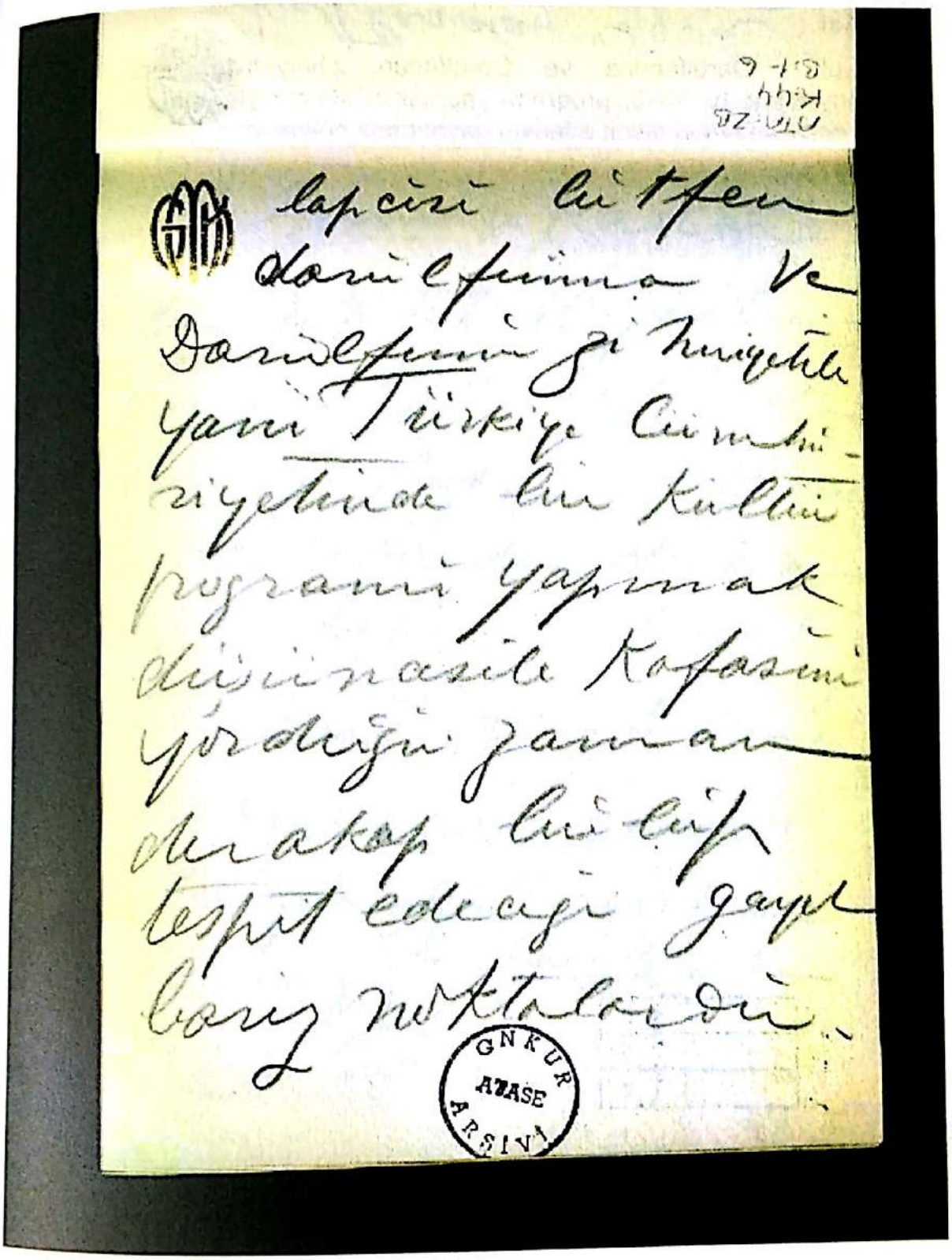
44-1ae

1ae

Notlardan sonra esaslı not

Prof. Malche'nin raporu baştan nihayete kadar okunduktan sonra dikkat ve tespit olunması lazım gelen noktalar şunlardır:

1. Herhangi bir Türk münevver inkılapçısı

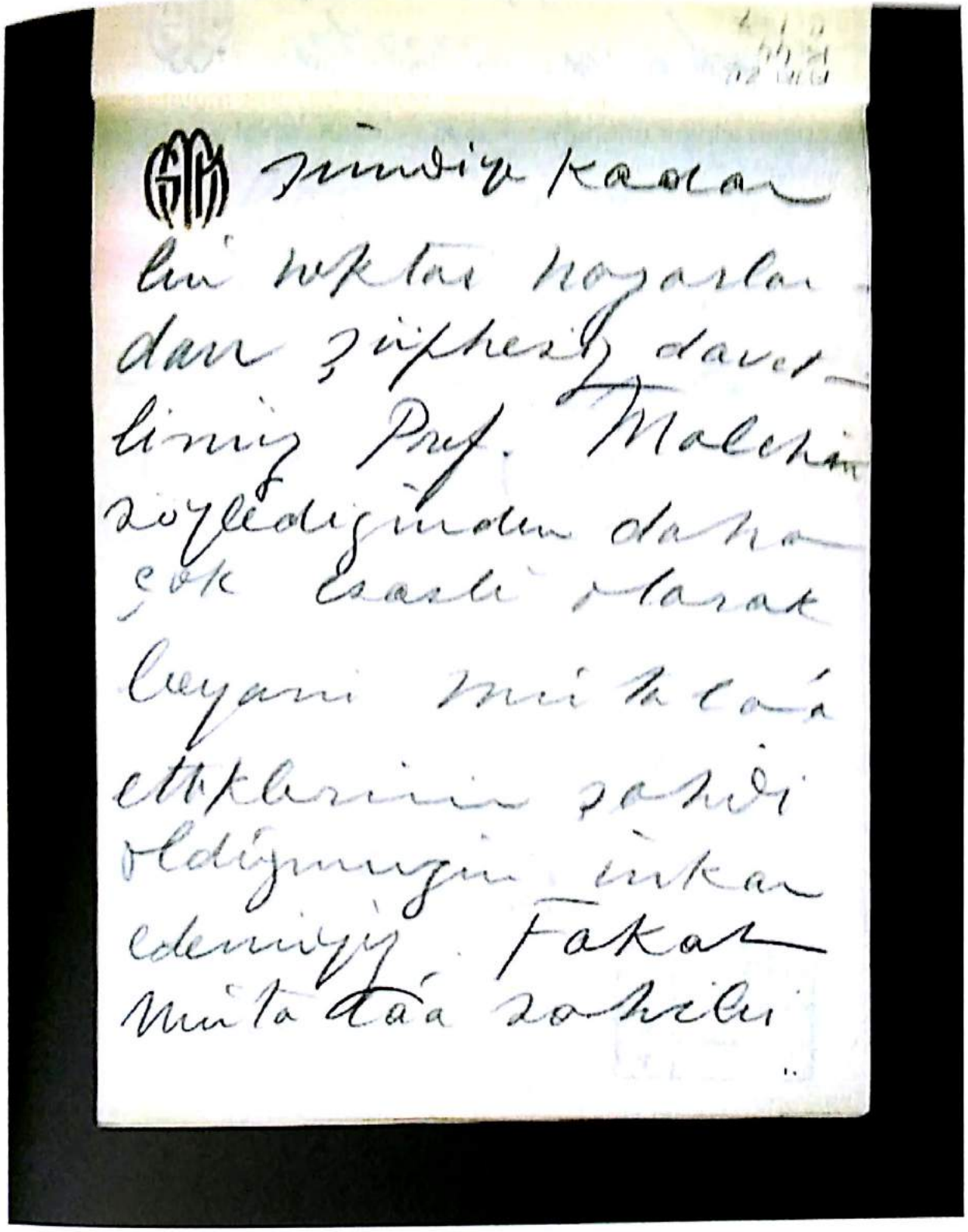

lapçini lütfen
daniştaya ve
Danıştayın şikayetli
yani Türkiye Cumhu-
riyetinde bir kültür
programı yapmak
düşüncesile kafasını
yorduğu zaman
akarsu bulup
tespit edeceği gayet
basit noktalardır.

GNKUR
AZASE
ARŞİVİ

1af

Lütfen Darülfününa ve Darülfünun zihniyetiyle yani Türkiye Cumhuriyeti'nde bir kültür programı yapmak düşüncesiyle kafasını yorduğu zaman derakap bulup tespit edeceği gayet bariz noktalardır.

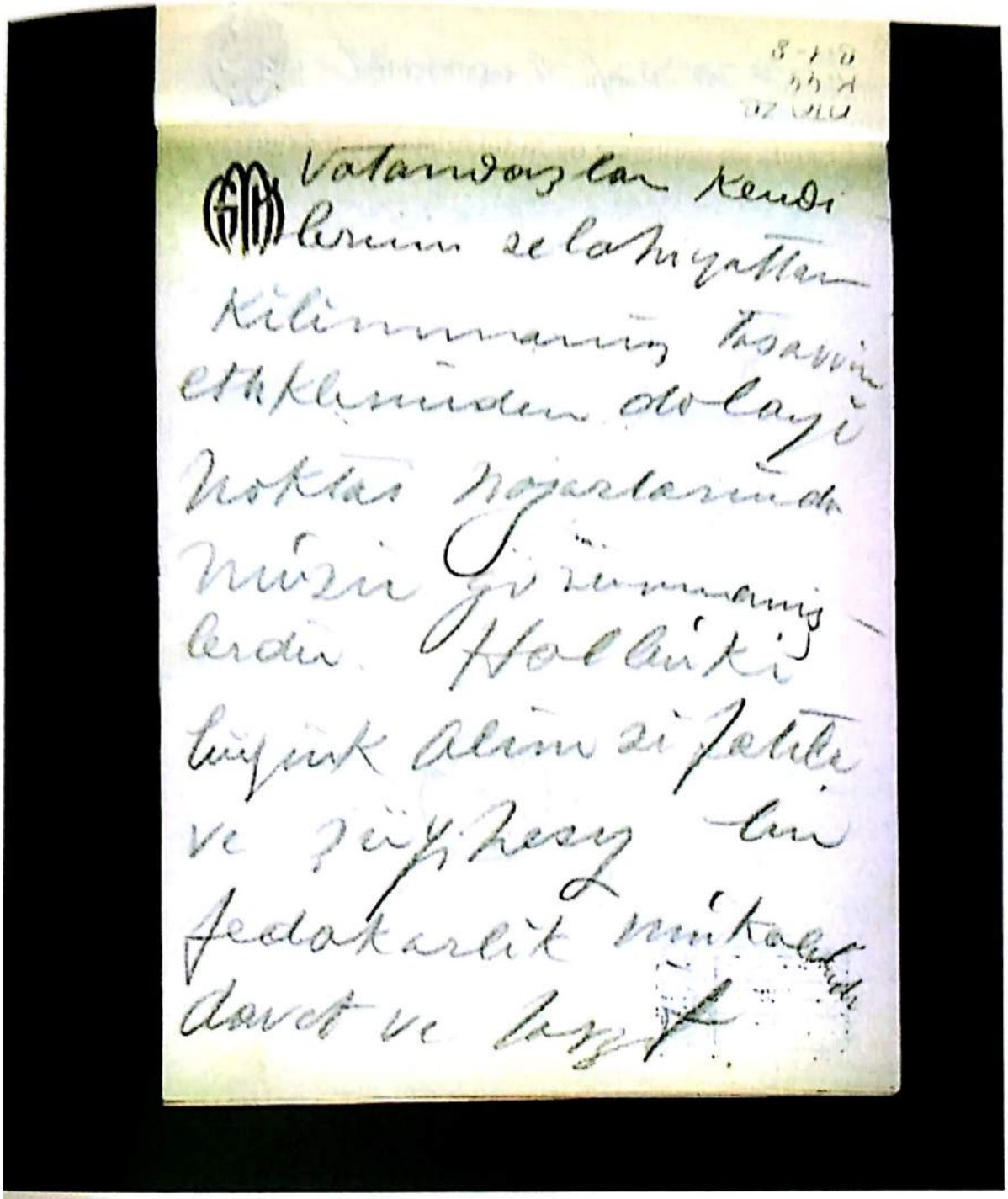

Indiya karar
lari nekta noqsan
dan şikayet davet
liniş Prof. Malchin
zoyladığından dola
şak Esasi Qanun
layihesi müzakirə
etməklərin zəruri
olduğunu inkar
edəmiyiş. Fakat
müzakirə zəruri

44-1ag

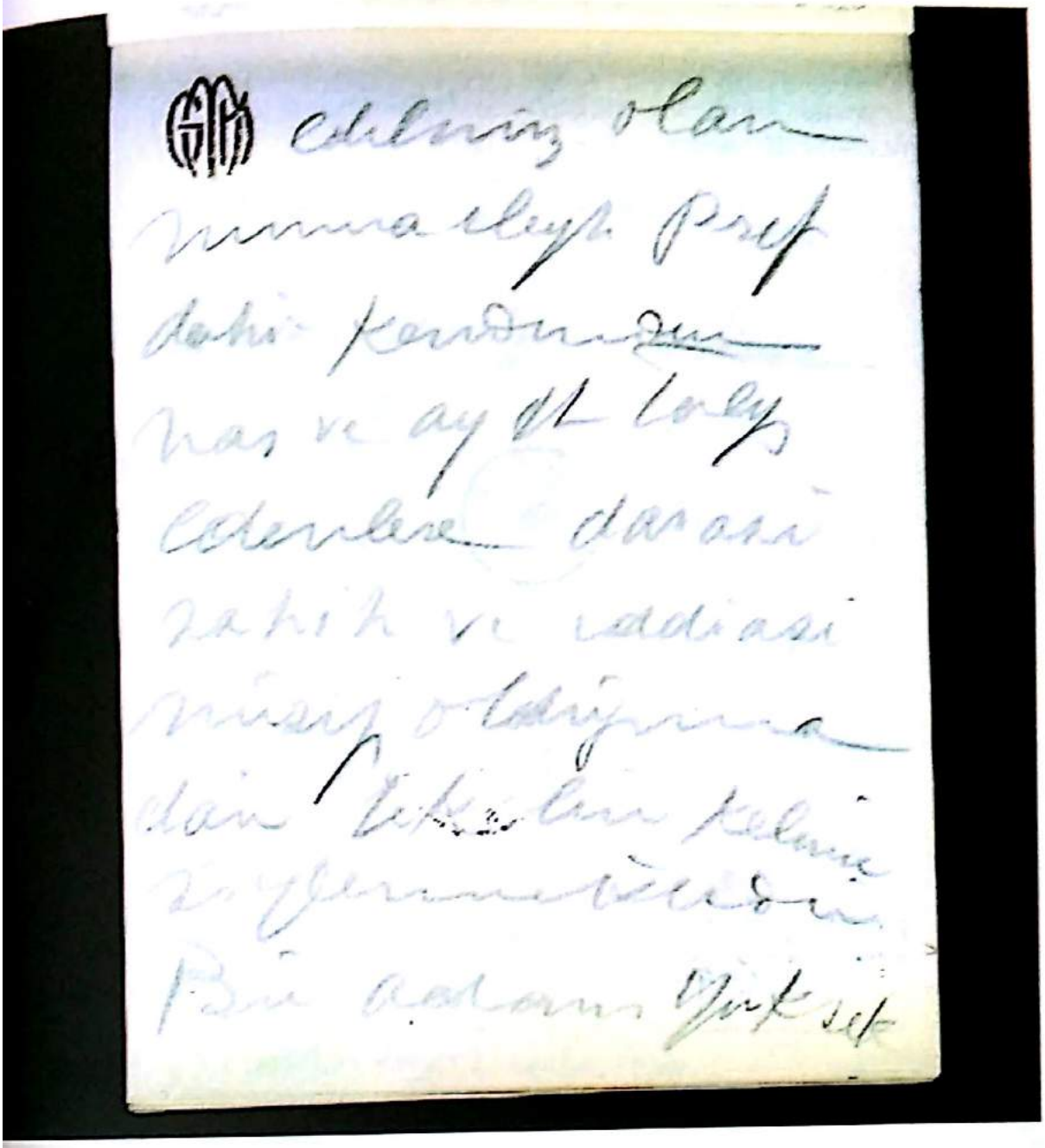
1ag

Şimdiye kadar bu nokta-i nazarlardan şüphesiz davetlimiz Prof. Malche'in söylediğinden daha çok esaslı olarak beyan-ı mütalaa ettiklerinin şahidi olduğumuzu inkar edemeyiz. Fakat, mütalaa sahibi

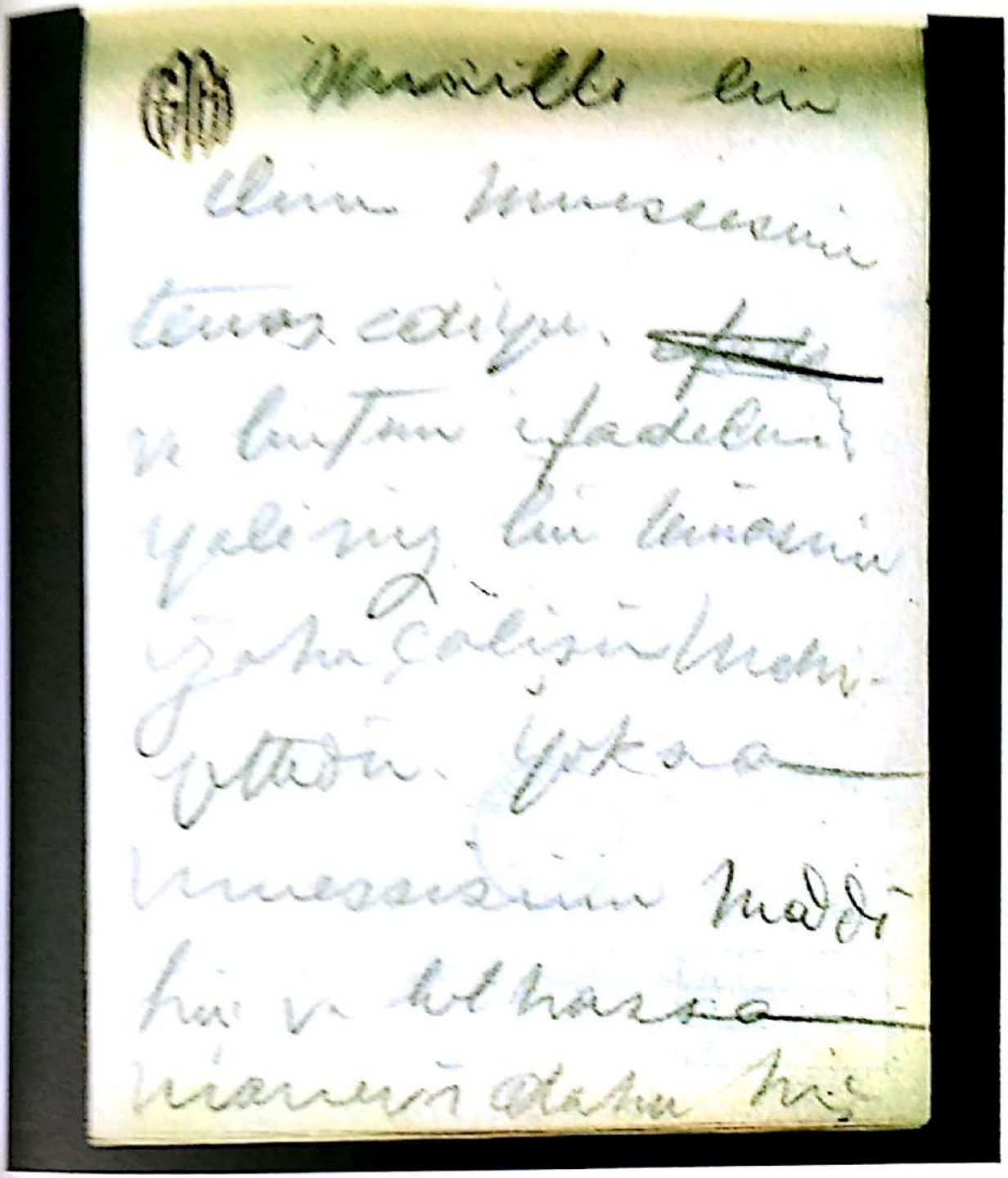
Vatandaşlar kendi
lerini ve malmüdafaa
kılınmasını tesadüf
etmekten dolayı
hukuki hüviyetlerinde
müsavi görünmesi
lâzım. Hakikî
hüviyet alınsa idare
ve müdafaa ku
vvetlerinin mükalle
demet ve hayat

vatandaşlar, kendilerinin salâhiyyettar kılınmamış tasavvur ettiklerinden dolayı nokta-i nazarlarında müsir görünmemişlerdir. Hâlbuki büyük alim sıfatıyla ve şüphesiz bir fedakârlık mukabilinde davet ve tavzif

44-1ai

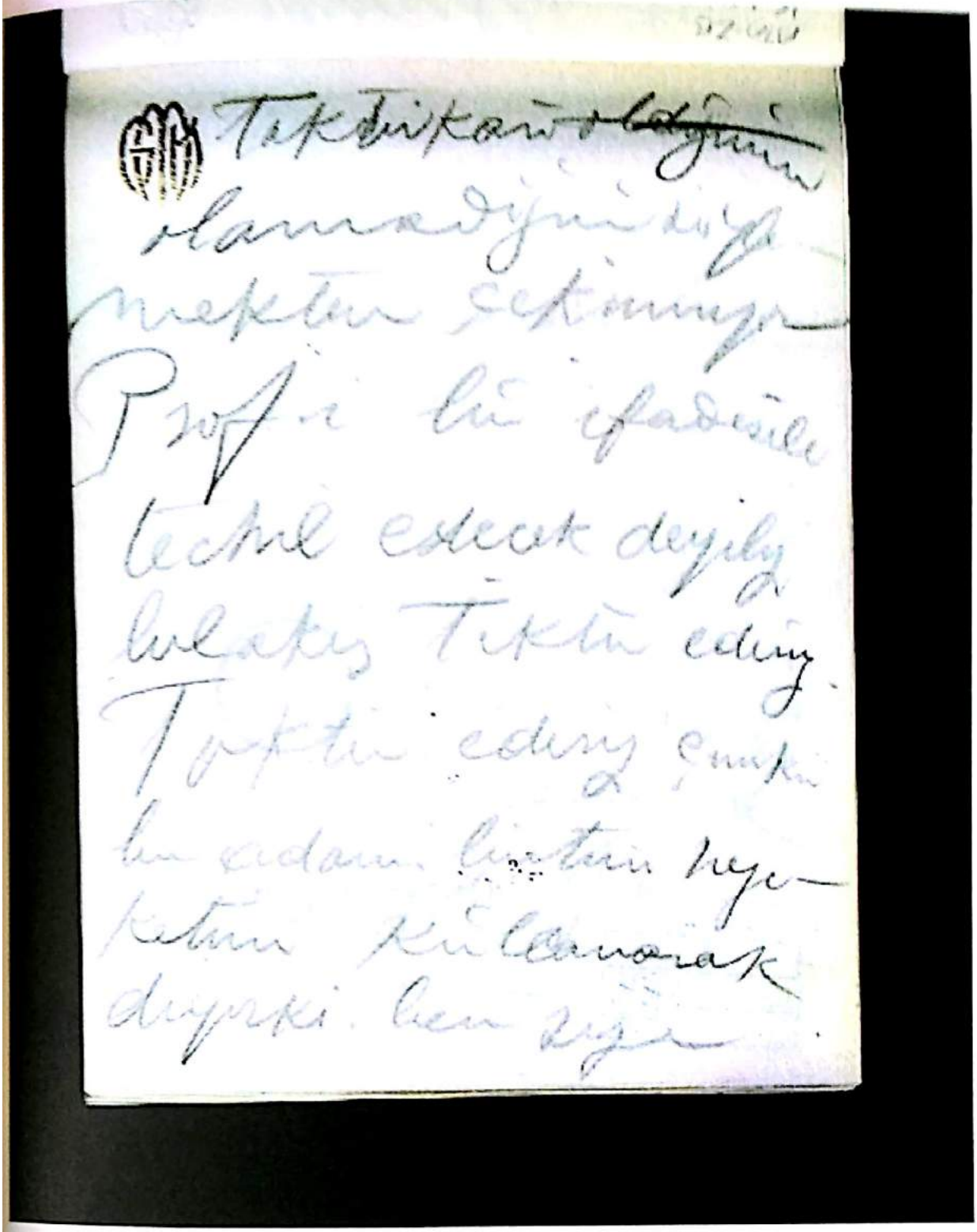
edilmiş olan mumaileyh Prof. dahi kendinden nas ve ayet talep edenlere davası sahih ve iddiası musip olduğuna dair tek bir kelime söylememektedir. Bu adam yüksek

44-1aj

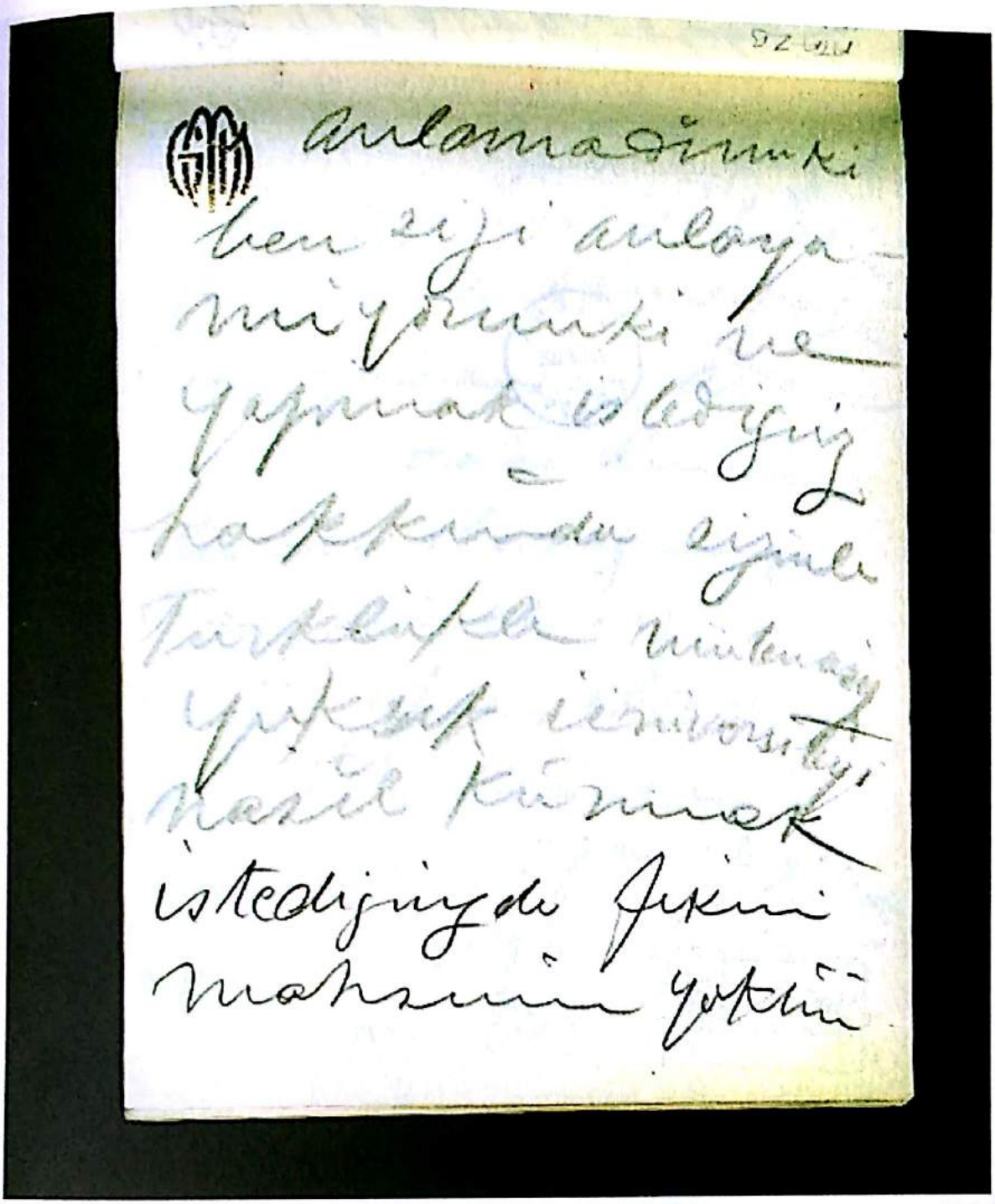
1aj

millî bir ilim müessesine temas ediyor ve bütün ifadeleri yalnız bu temasını izaha çalışır mahiyettedir. Yoksa müessesenin maddi hiç ve bilhassa manevi daha hiç

44-1ak

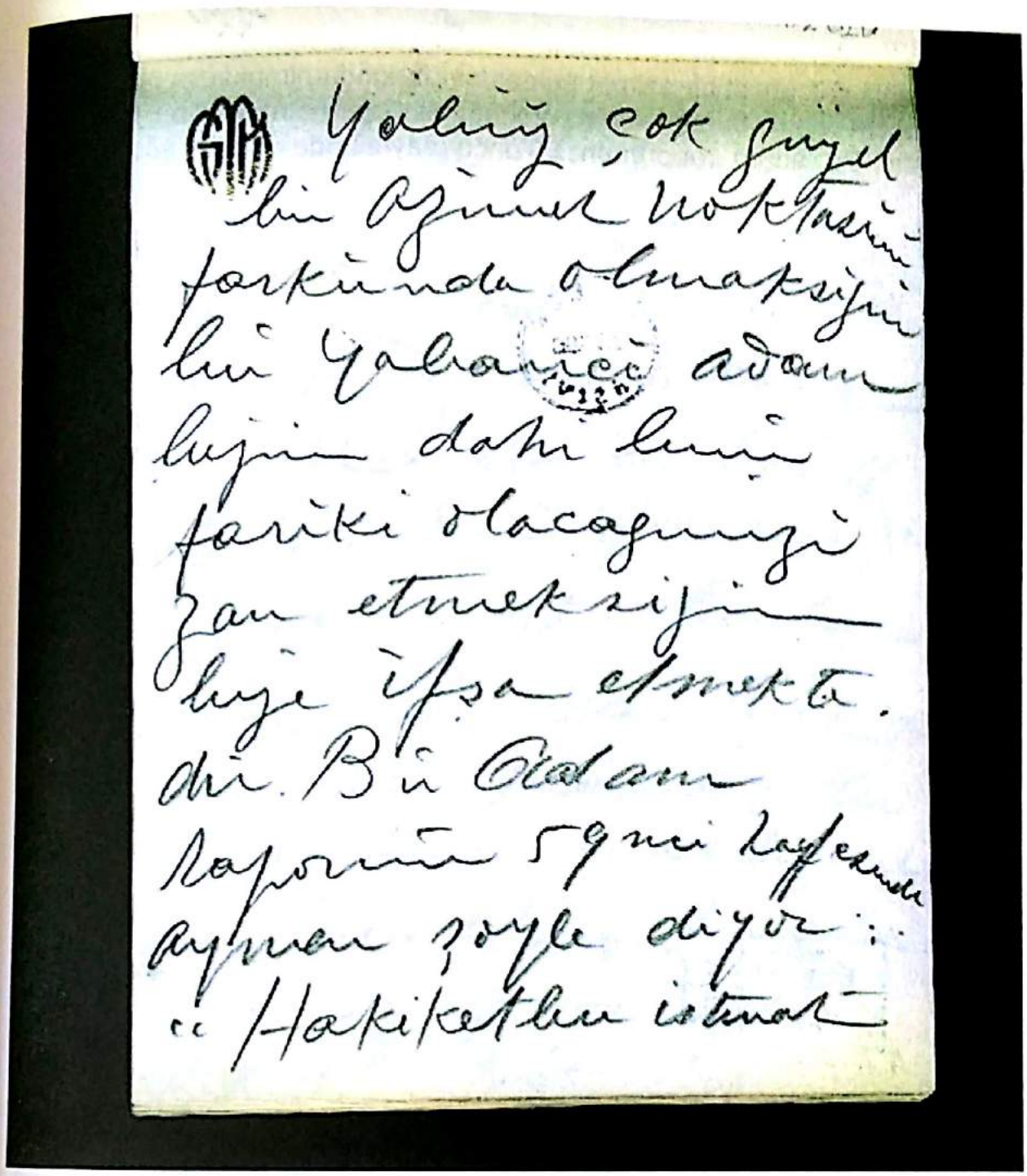
takdirkârı olamadığını söylemekten çekinmiyor. Profesörü bu ifadesi ile techil edecek değiliz; bilakis takdir ederiz. Takdir ederiz; çünkü, bu adam bütün nezaketini kullanarak diyor ki: "Ben sizi

Anlamadığımız
ben size anlaya-
mıyorum ki ne
yapmak istediğiz
Lafı kısa kesip
Türkiye'deki üniversite
yüksek öğrenimi
nasıl kurmak
istediğimizde fikrini
mahsun yoktur

44-1al

1al

anlamadım ki ben sizi anlayamıyorum ki ne yapmak istediğiniz hakkında sizinle, Türklükle mütenasip yüksek üniversiteyi nasıl kurmak istediğinizde fikr-i mahsusum yoktur."

Yalnız çok güzel
bir âşinâ noktasını
farkında olmaksızın
bir yabancı adam
hayatın daha bunu
farklı olacağını
zan etmeksizin
hiçe itsa etmekte.
dir. Bir Adam
Raporun 59 ncu kaydında
aynen şöyle diyor:
" Hakikatten istimal

1am

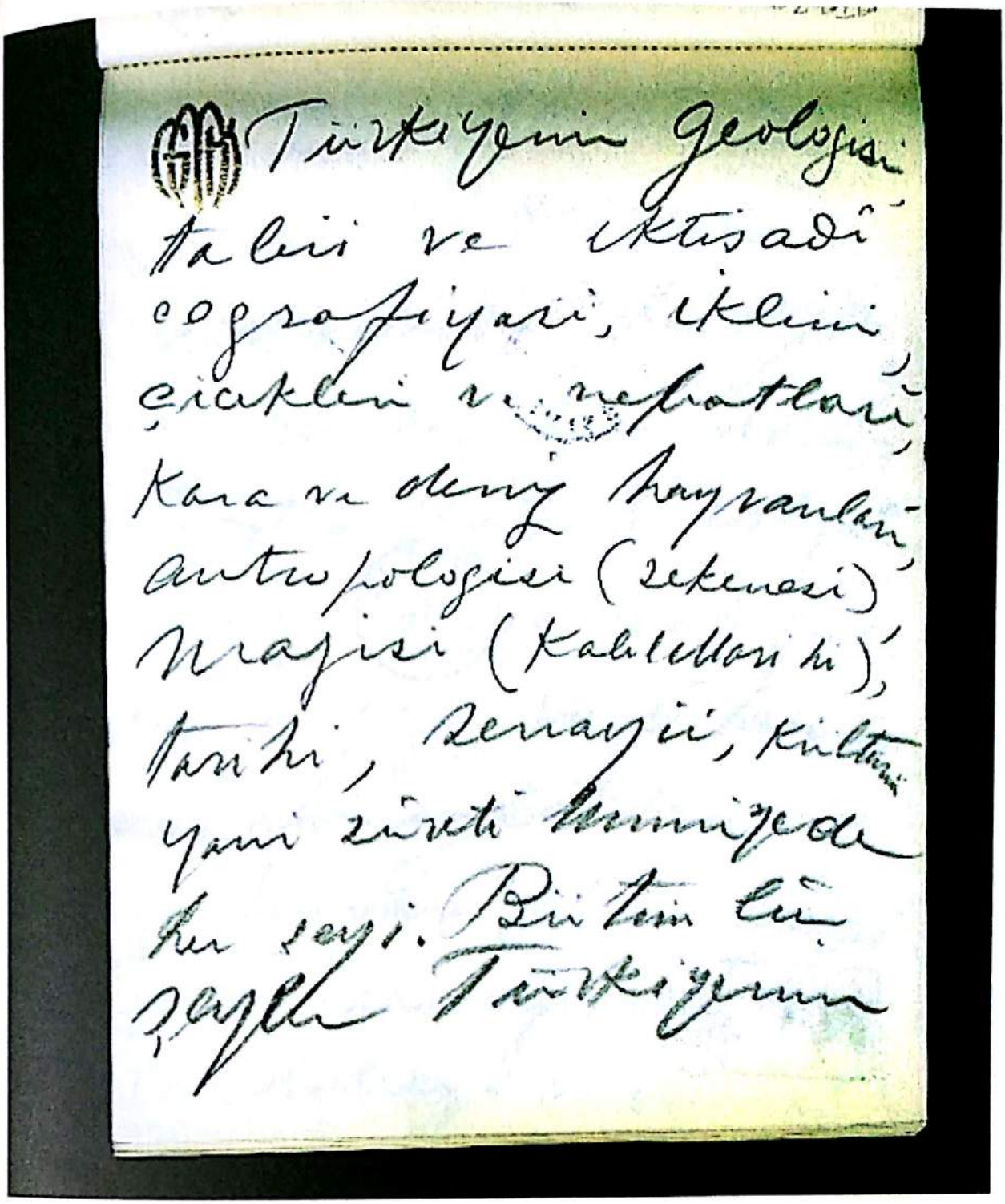
Yalnız çok güzel bir azimet noktasının farkında olmaksızın bu yabancı adam, bizim dahi bunun fariki olacağımızı zannetmeksizin, bize ifşa etmektedir. Bu adam raporunun 59'uncu sayfasında aynen şöyle diyor: "Hakikat"lere istinat

41-50
552
DZAO

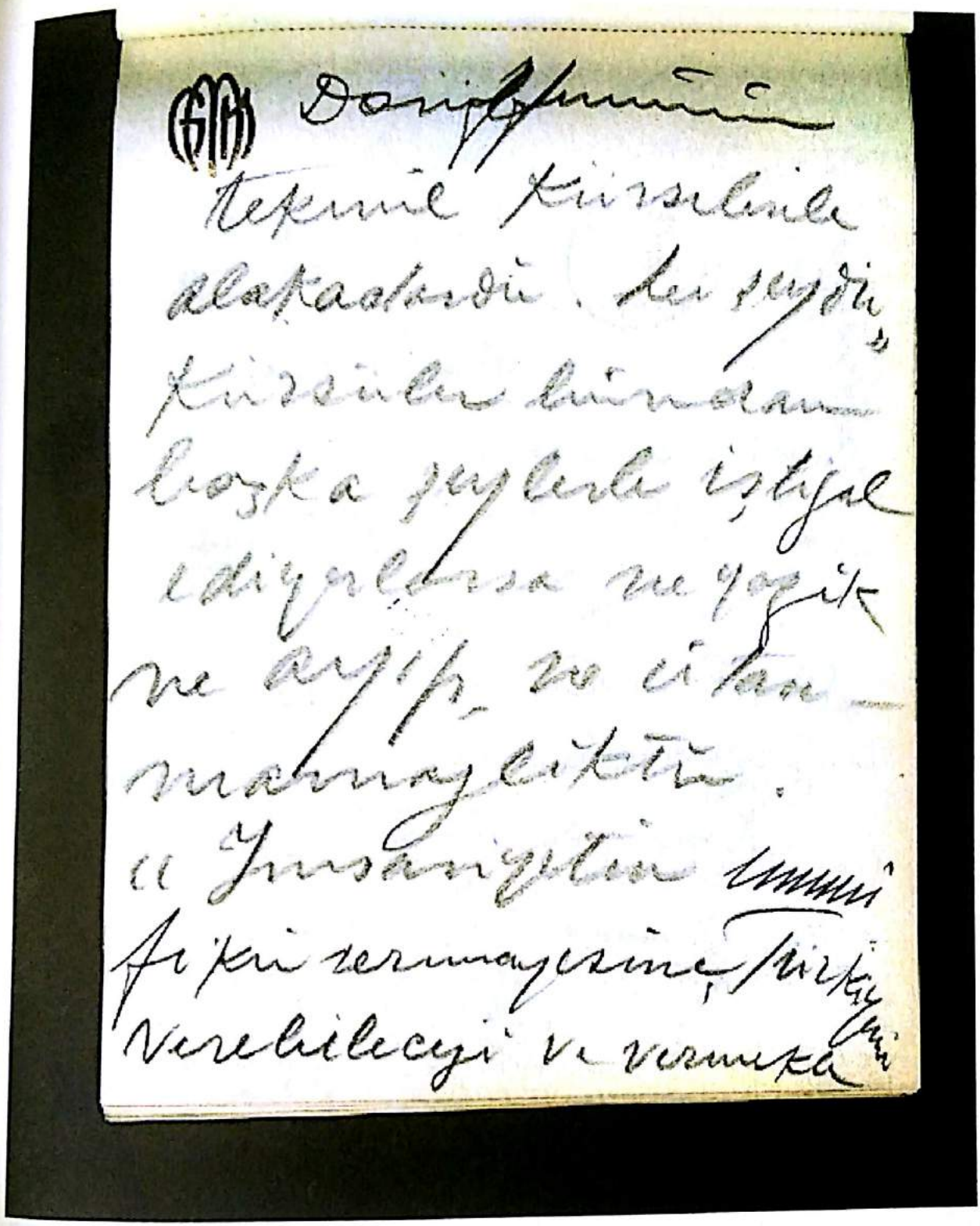
Etnik kaynaklı
Bir memleketteki (kişiye)
vazifetin icabatı ve
ihtiyacatı mecmuunu
diyelim: İstanbul Darülfünunu
gibi bir Darülfünunda,
Türkiye gibi kısa zaman
zarfında yeniden teşkil
eden bir memlekette
bir icabat ve ihtiyacat
lar taraftan fazla
dini alakayi celp
etmelidir.

etmek lazımdır. Bu memleketteki (Türkiye) vaziyetin icâbatı ve ihtiyacatı meçhulümüz değildir. İstanbul Darülfünunu gibi bir Darülfünunda, Türkiye gibi baştan başa yeniden teşekkül eden bir memlekette bu icâbat ve ihtiyacat her taraftan fazla ilmi alâkayı celp etmelidir.

Türkiyenin geolojisi
fiziki ve iktisadi
coğrafiyası, iklimi
çiçekleri ve nebatatı,
kara ve deniz hayvanları,
antropolojisi (irkleri)
mayisi (kabileleri),
tarihi, demografi, kültür
yani zürriyetleri memleke
ket sayı. Bir tanı ile
yazılı Türkiyenin

1ao

Türkiye'nin geolojisi, tabii ve iktisadî coğrafyası, iklimi, çiçekleri ve nebatları, kara ve deniz hayvanları, antropolojisi (sekenesi), mazisi (kabl-et-tarihi), tarihî, sanayii, kültürü, yani suret-i umumiyede her şeyi. Bütün bu şeyler Türkiye'nin

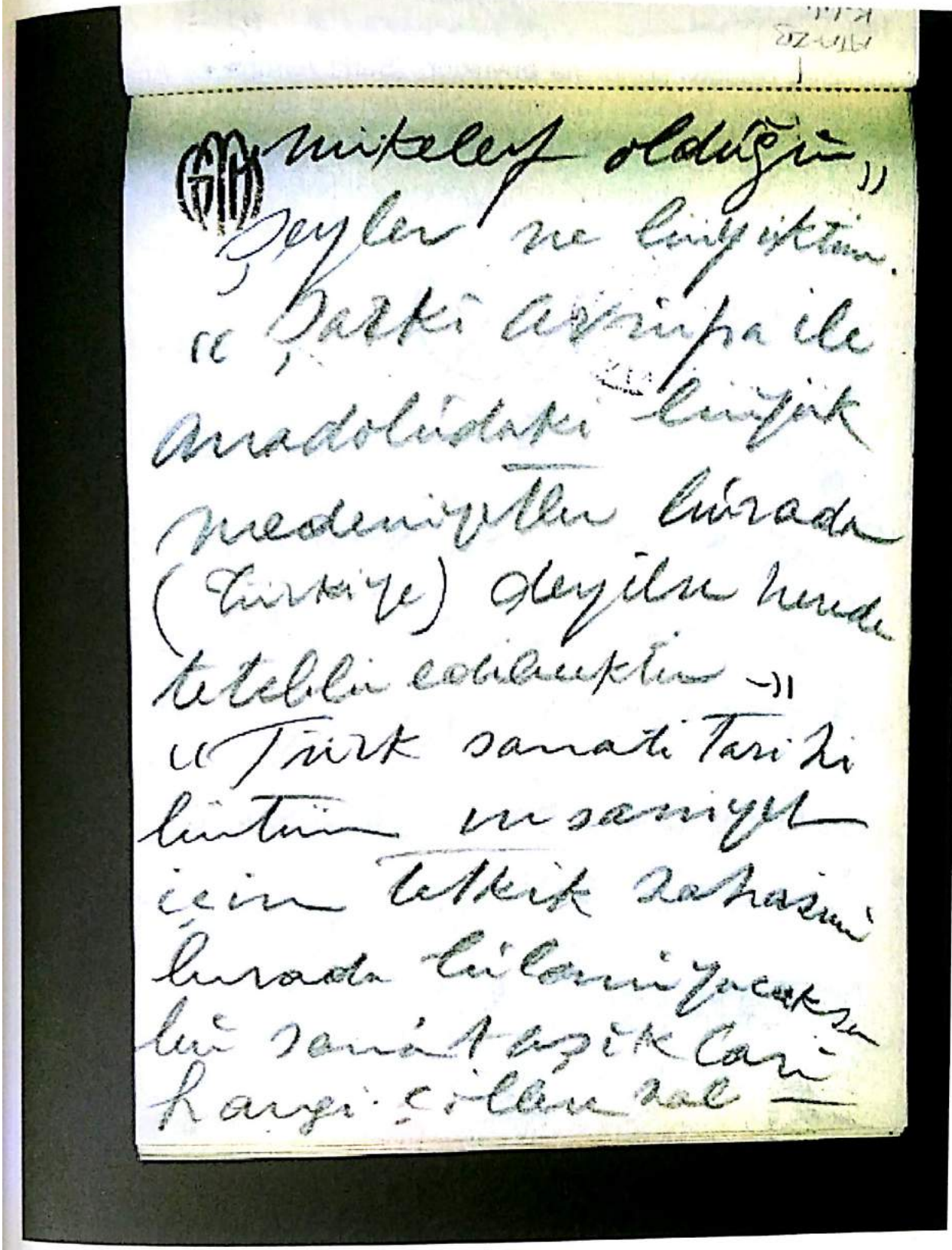

44-1ap

Darülfünunun tekmil kürsüleri ile alakadardır. Her şeydir."

Kürsüler bundan başka şeylerle iştigâl ediyorlarsa, ne yazık ne ayıp ne utanmamazlıktır.

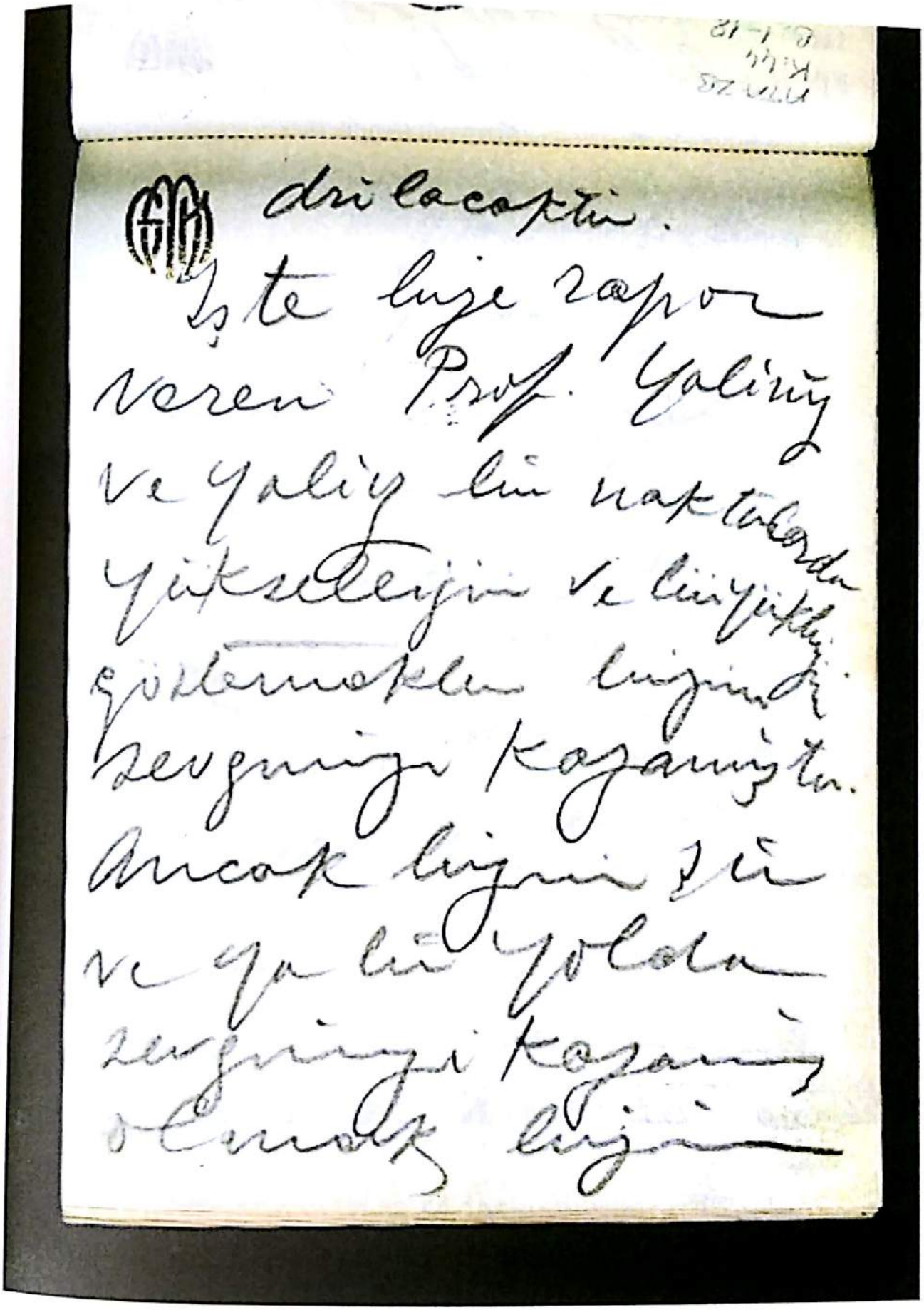
"İnsaniyetin umumî fikrî sermayesine, Türkiye'nin verebileceği ve vermekle

müteakip olduğu))
Seyler ne buyuktur.
((Şarki Avrupa ile
Anadoludaki büyük
medeniyetler burada
(Türkiye) deyilse burada
tetebbu edilmektedir))
((Türk sanati Tarihi
büyüm ve sanayi
için tetkik sahasi
burada bulunmuştur
bu sanat eserlerini
koruyacak bir
kanun çıkarılmalı))

44-1aq

mükellef olduğu" şeyler ne büyüktür. "Şarki Avrupa ile Anadolu'daki büyük medeniyetler, burada (Türkiye) değilse nerede tetebbu edilecektir?"

"Türk sanatı tarihi" bütün insaniyet için tetkik sahasını burada bulamayacaksa bu sanat âşıkları hangi çöllere saldırılacaktır.

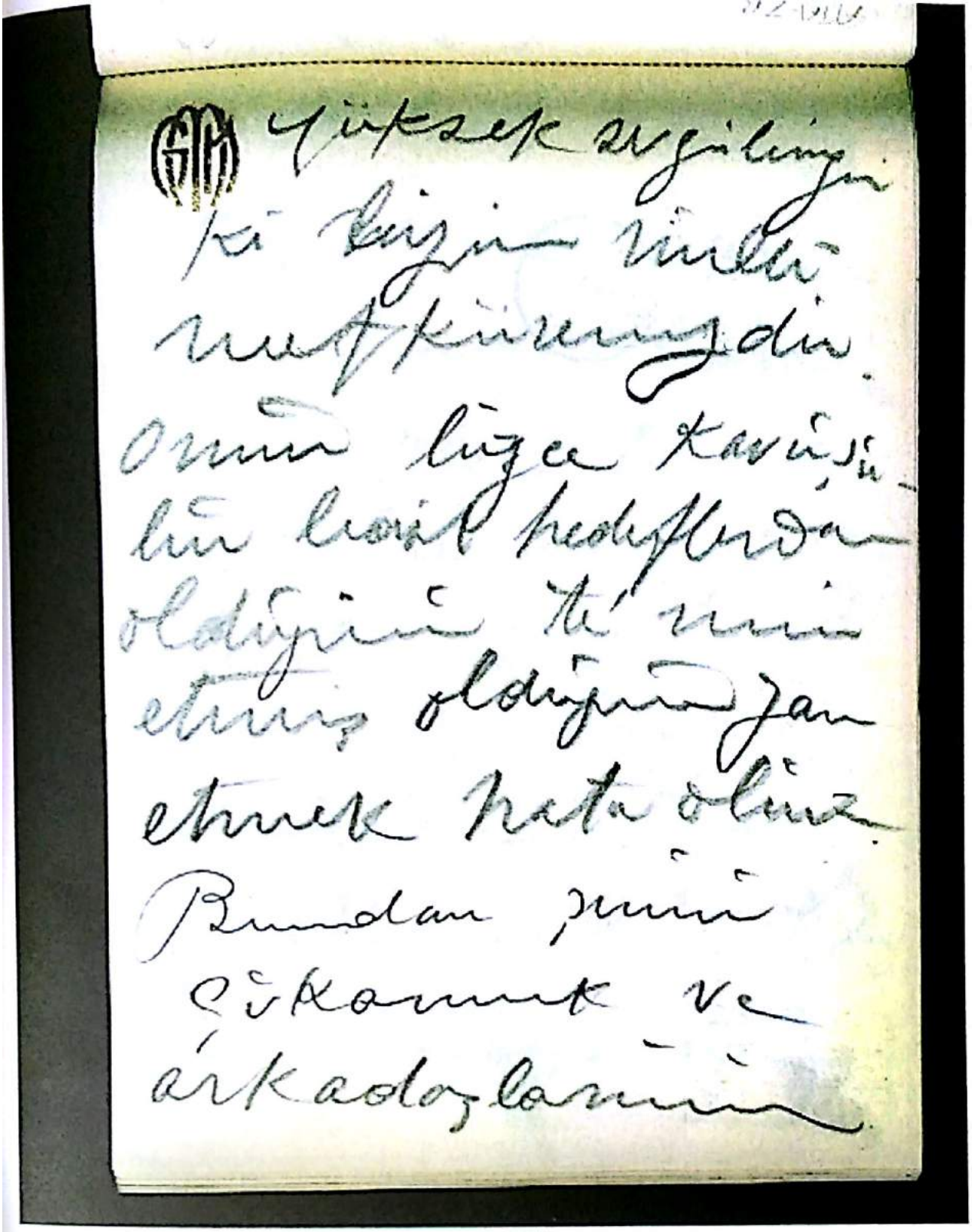

dri la captin.

Işte size rapor
veren Prof. Yalçın
ve yalçın'ın naklettiği
yükseltiğin ve inişiğin
görünmeksizin inişinde
sevgiyi kaçamıştır.
Ancak inişin ve
ve yalçın yolun
sevgiyi kaçamış
olmuş inişin

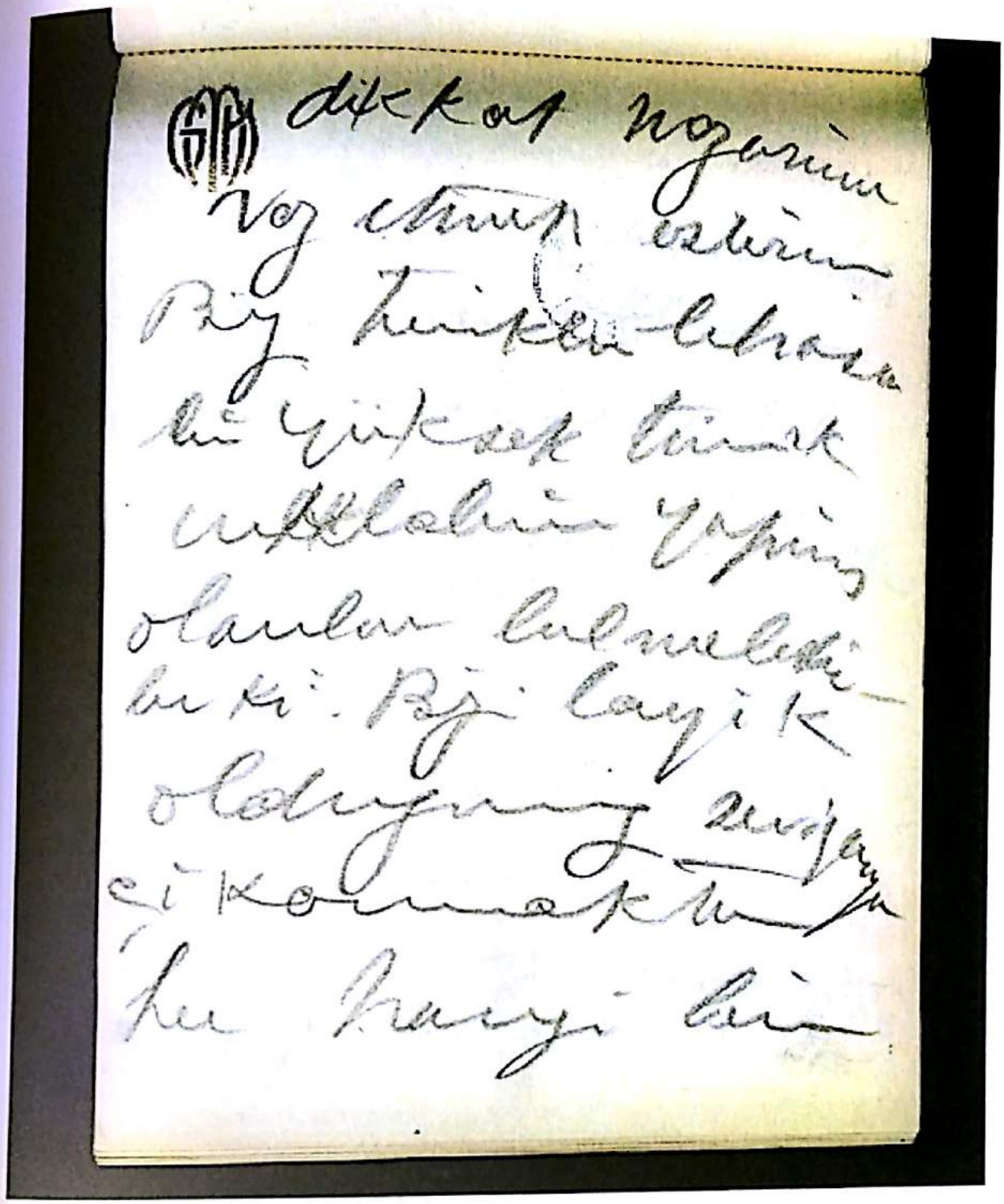
1ar

İşte bize rapor veren Profesör, yalnız ve yalnız bu noktalarda yüksekliğini ve büyüklüğünü göstermekle bizim sevgimizi kazanmıştır. Ancak bizim şu veya bu yolda sevgimizi kazanmış olmak, bizim

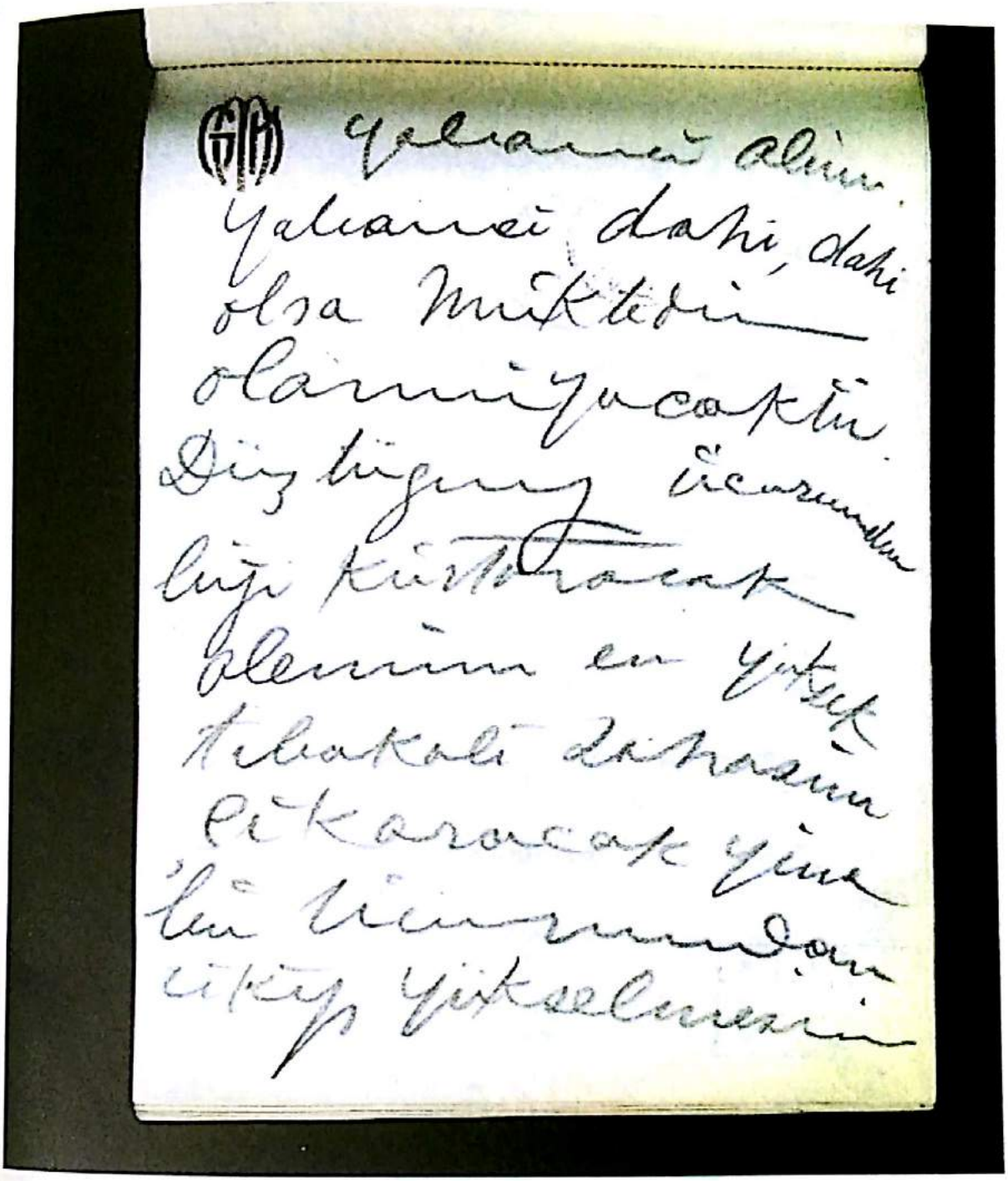
Yüksek zeka ve
ki bizim kadın
mutfakmış diye
onun hiçe kavuş-
tur hoşlandığı
olduğu ile mi
ettiniz olduğunu yan
etmek hata oluz
Bundan sonra
çıkarmak ve
arkadaşlarının

yüksek sevgilerimiz ki bizim millî mefkûremizdir, onun bizce kavuşulur basit hedeflerden olduğunu temin etmiş olduğunu zannetmek hata olur. Bundan şunu çıkarmak ve arkadaşlarımın

44-1at

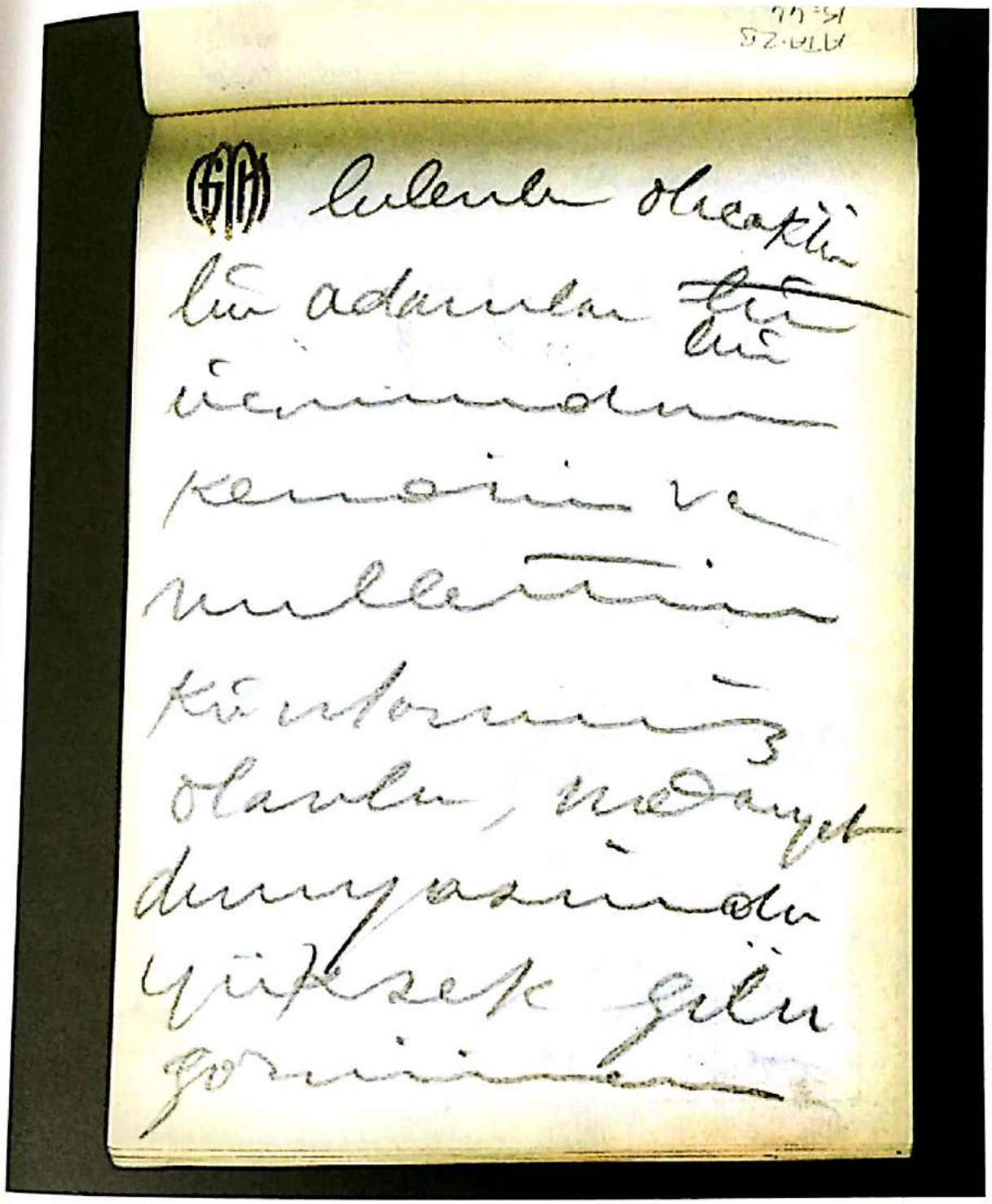
dikkat nazarını vaz'etmek isterim: Biz Türkler, bilhassa bu yüksek Türk inkılabını yapmış olanlar bilmelidirler ki: Bizi layık olduğumuz seviyeye çıkarmakta herhangi bir

44-1au

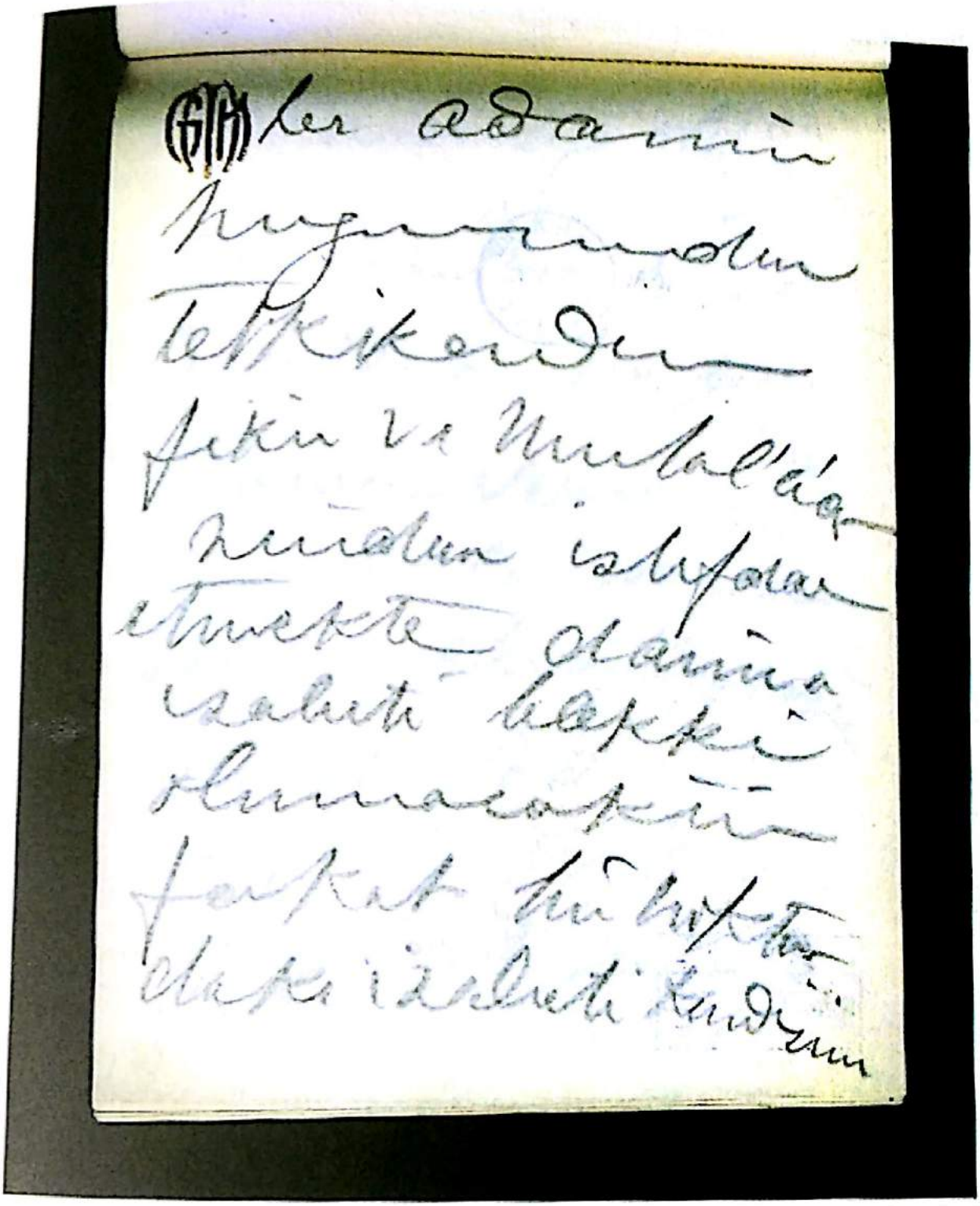
1au

yabancı âlim, yabancı dahi, dâhî olsa muktedir olamayacaktır. Düştüğümüz uçurumdan bizi kurtaracak, âlemin en yüksek tabakalı sahasına çıkaracak, yine bu uçurumdan çıkıp yükselmesini

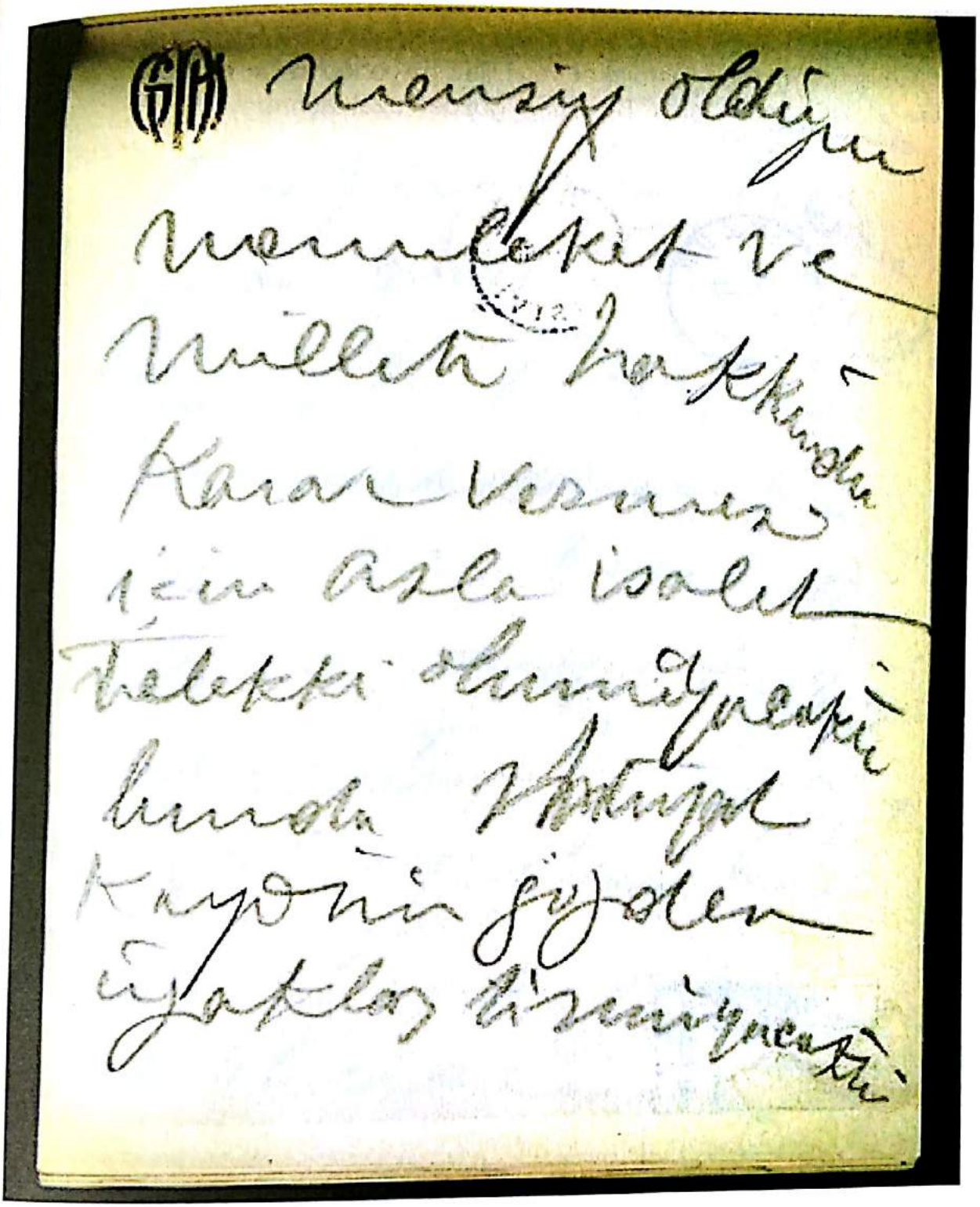
44-1av

bilenler olacaktır. Bu adamlar, bu uçurumdan kendini ve milletini kurtarmış olanlar, medeniyet dünyasında yüksek gibi görünen

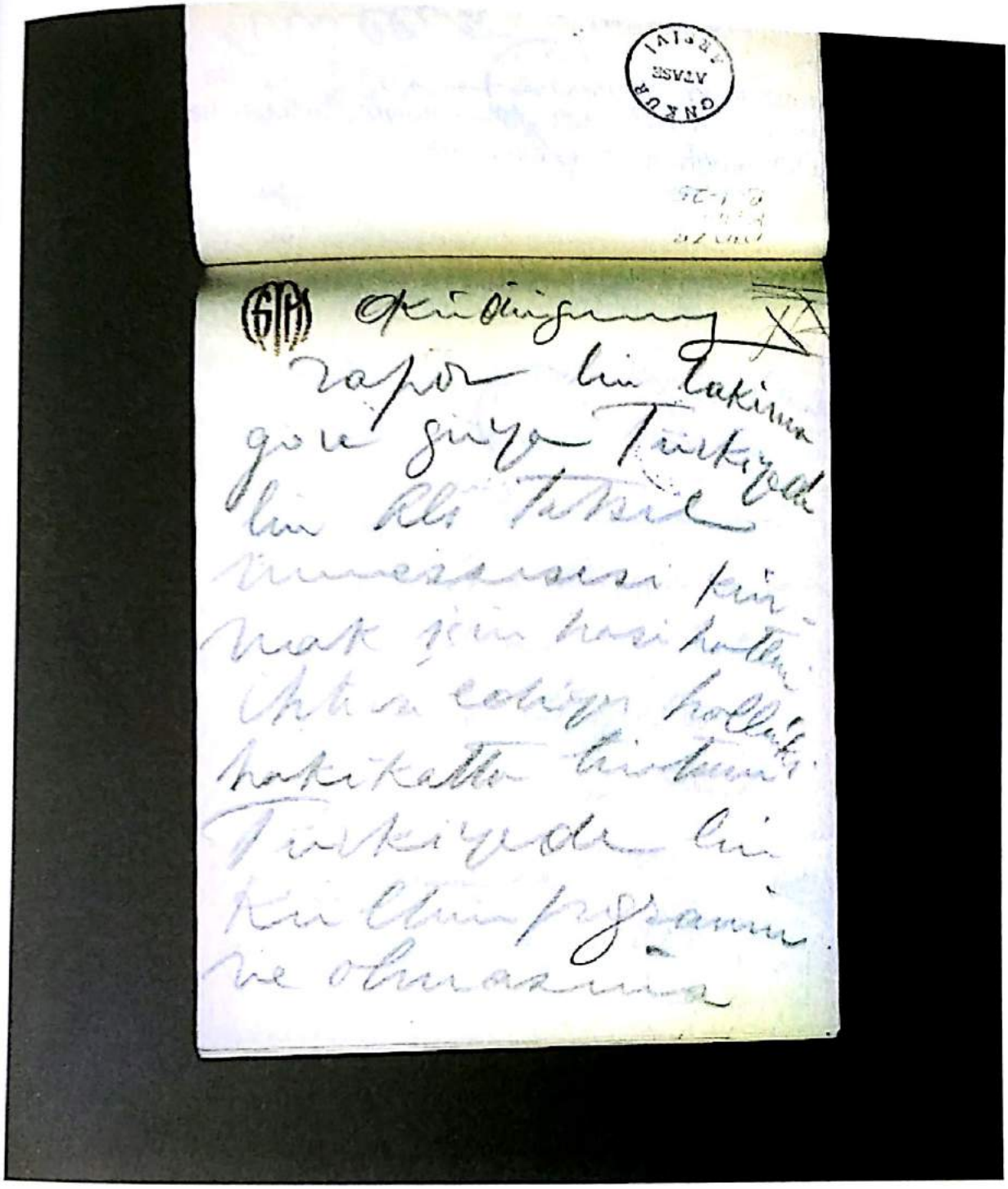
44-1ax

her adamın huzurunda tetkik edilen fikir ve mütalaasından istifade etmekte daima isabeti telakki olunacaktır; fakat bu noktadaki isabeti, kendisinin

44-1ay

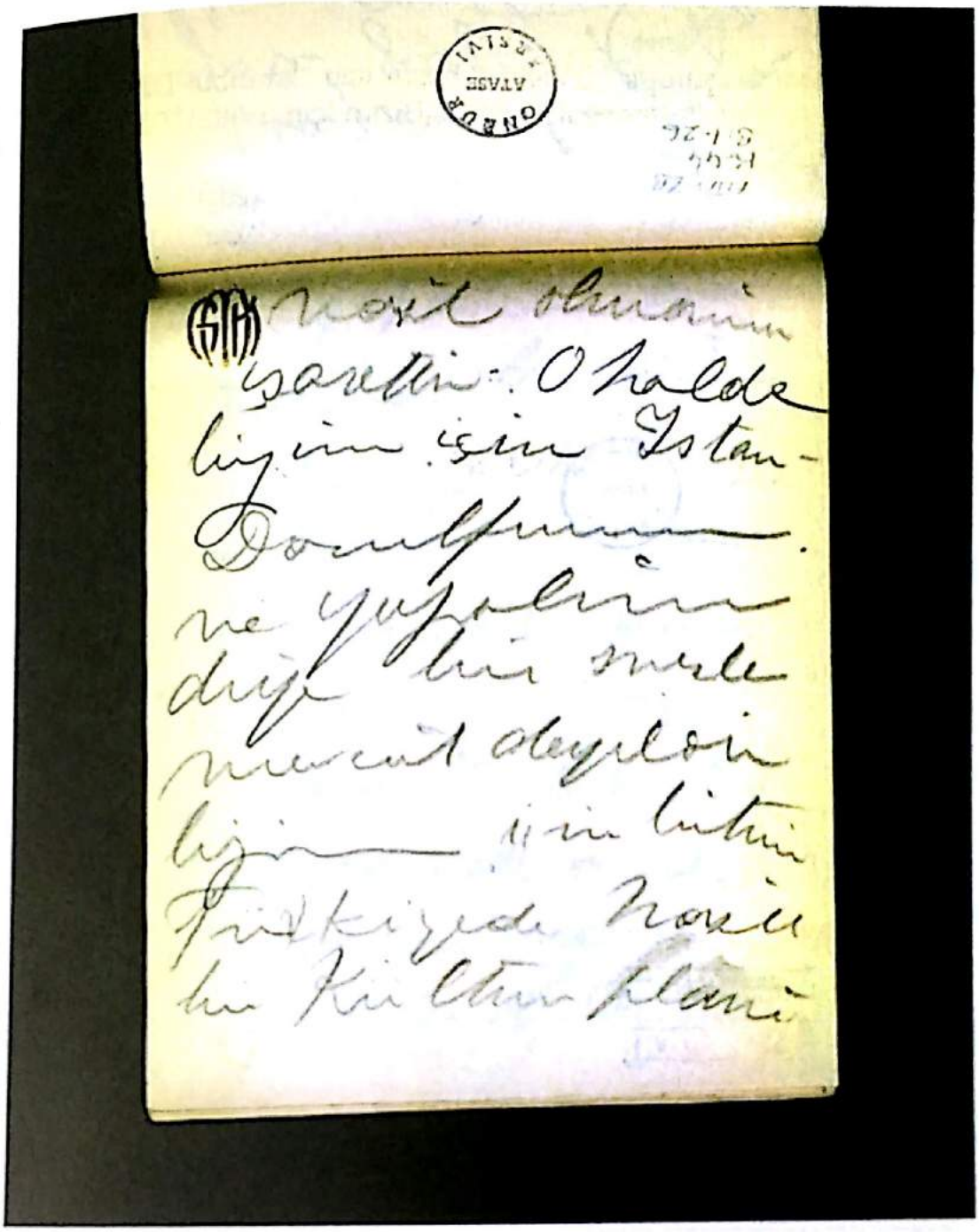
mensup olduğu memleket ve milleti hakkında karar vermesi için asla isâbet telâkkî olmayacaktır. Bunda ... gözden uzaklaştırmayacaktır.

44-1az

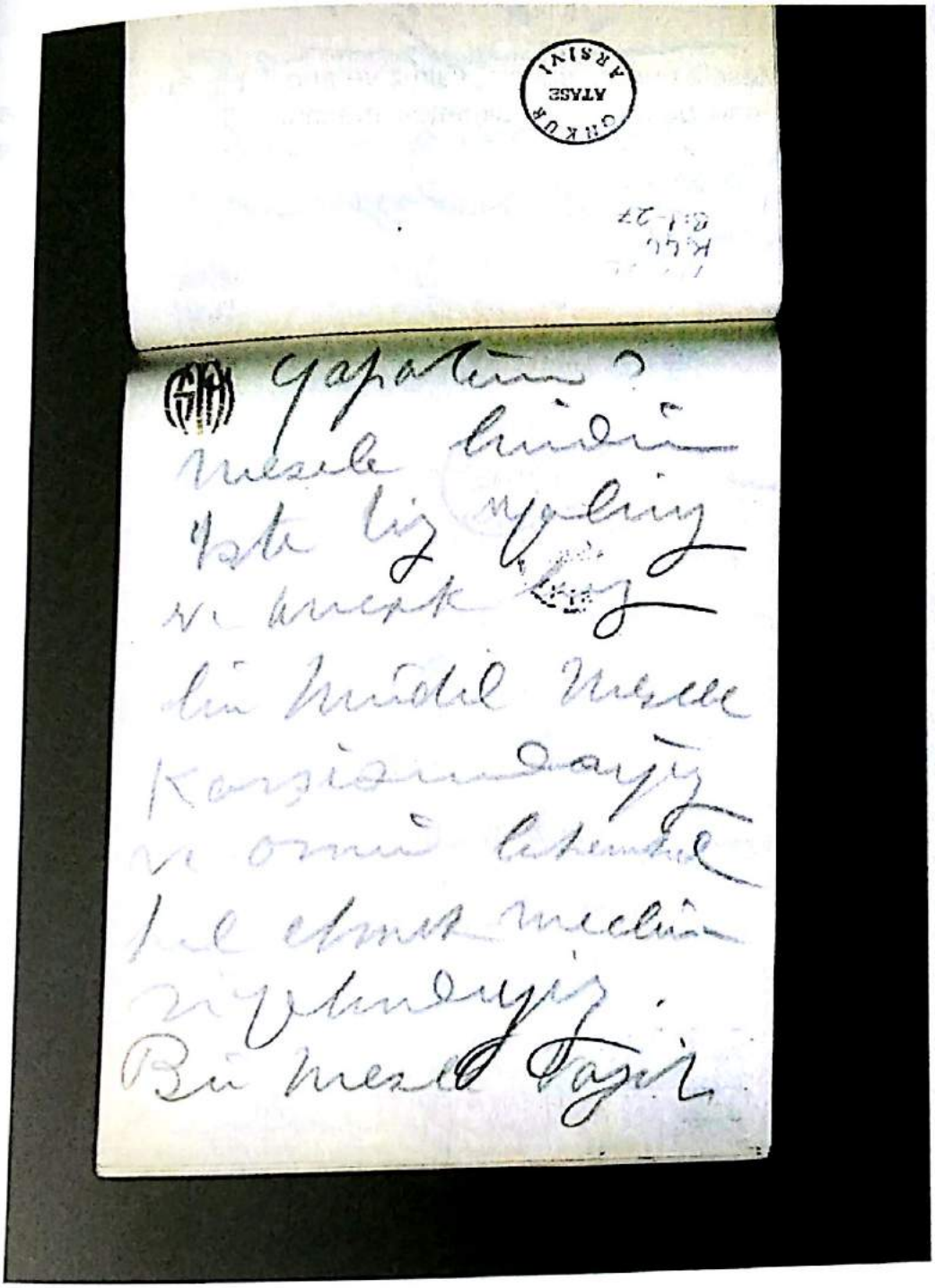
1az

Okuduğumuz rapor bir bakıma göre güya Türkiye'de bir Âli Tahsil Müessesesi kurmak için nasihatleri ihtiva ediyor; hâlbuki hakikatte bütün Türkiye'de bir kültür programının ne olmasına

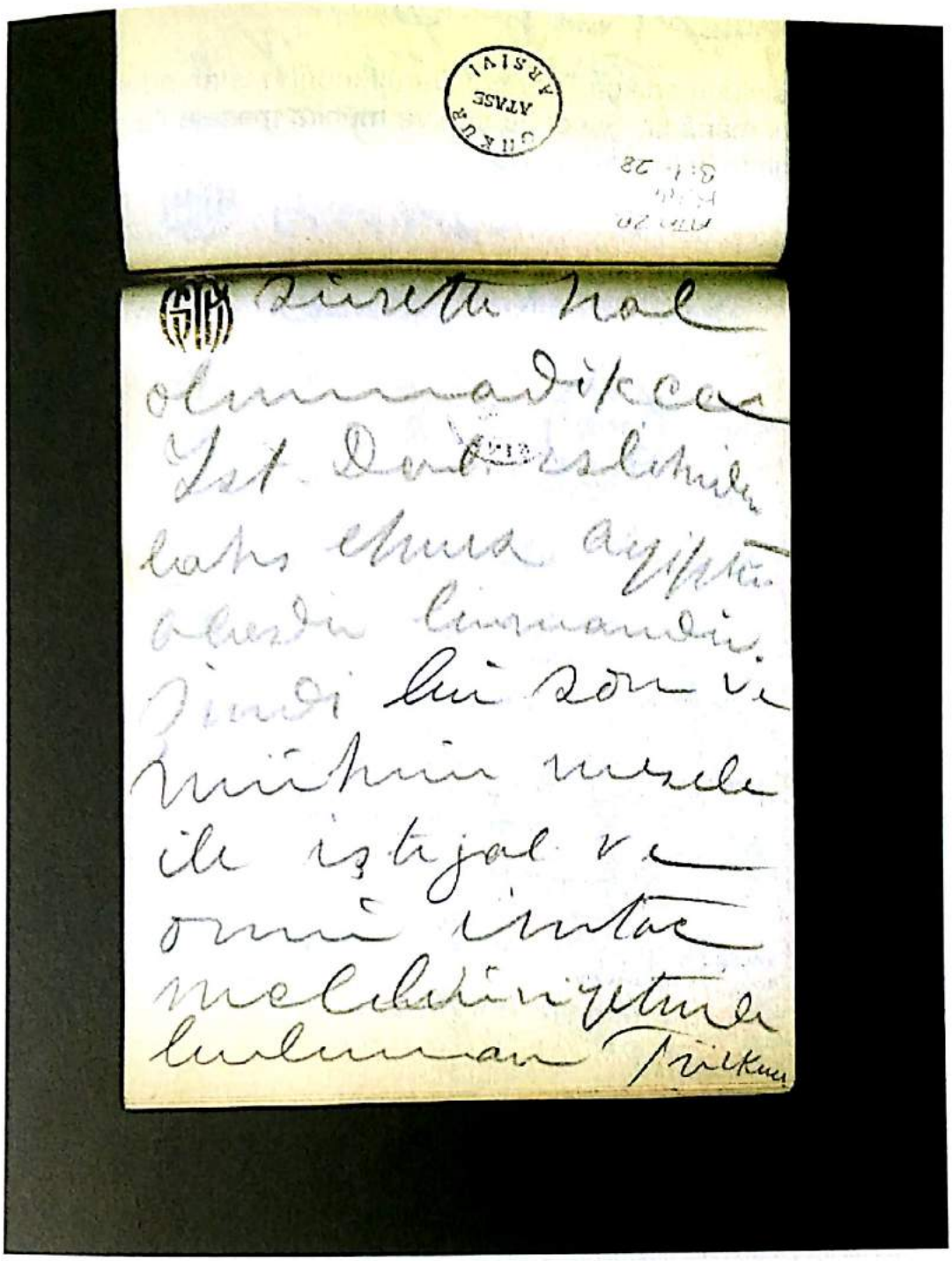
44-1ba

nasıl olmasına işarettir. O hâlde, bizim için "İstanbul Darülfünunu ne yapalım?" diye bir mesele mevcut değildir. Bizim için, bütün Türkiye'de nasıl bir kültür planı

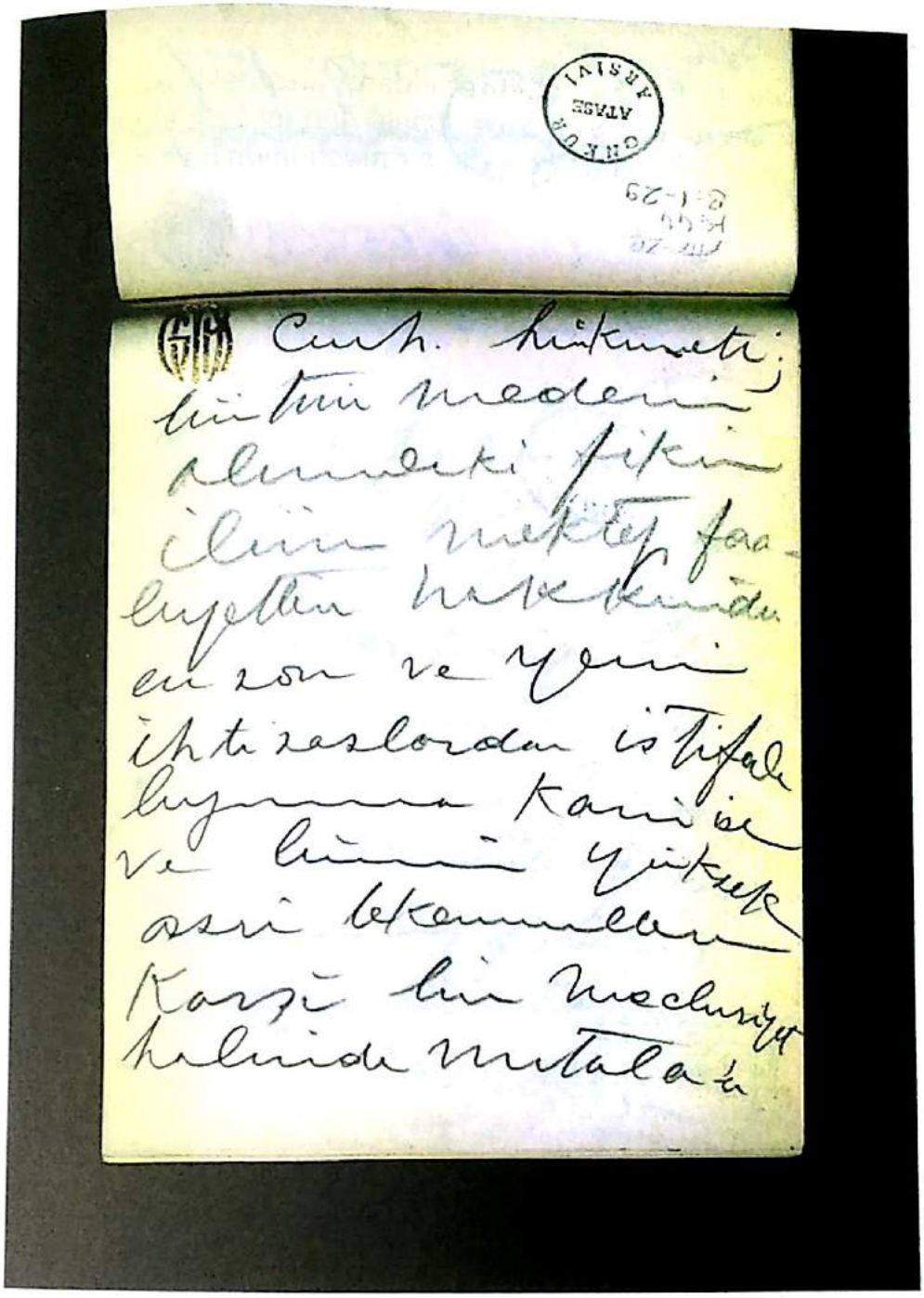
44-1bb

yapalım? Mesele budur. İşte biz, yalnız ve ancak biz, bu mu'dil mesele karşısındayız ve onu behemehal halletmek mecburiyetindeyiz. Bu mesele vazîh

44-1bc

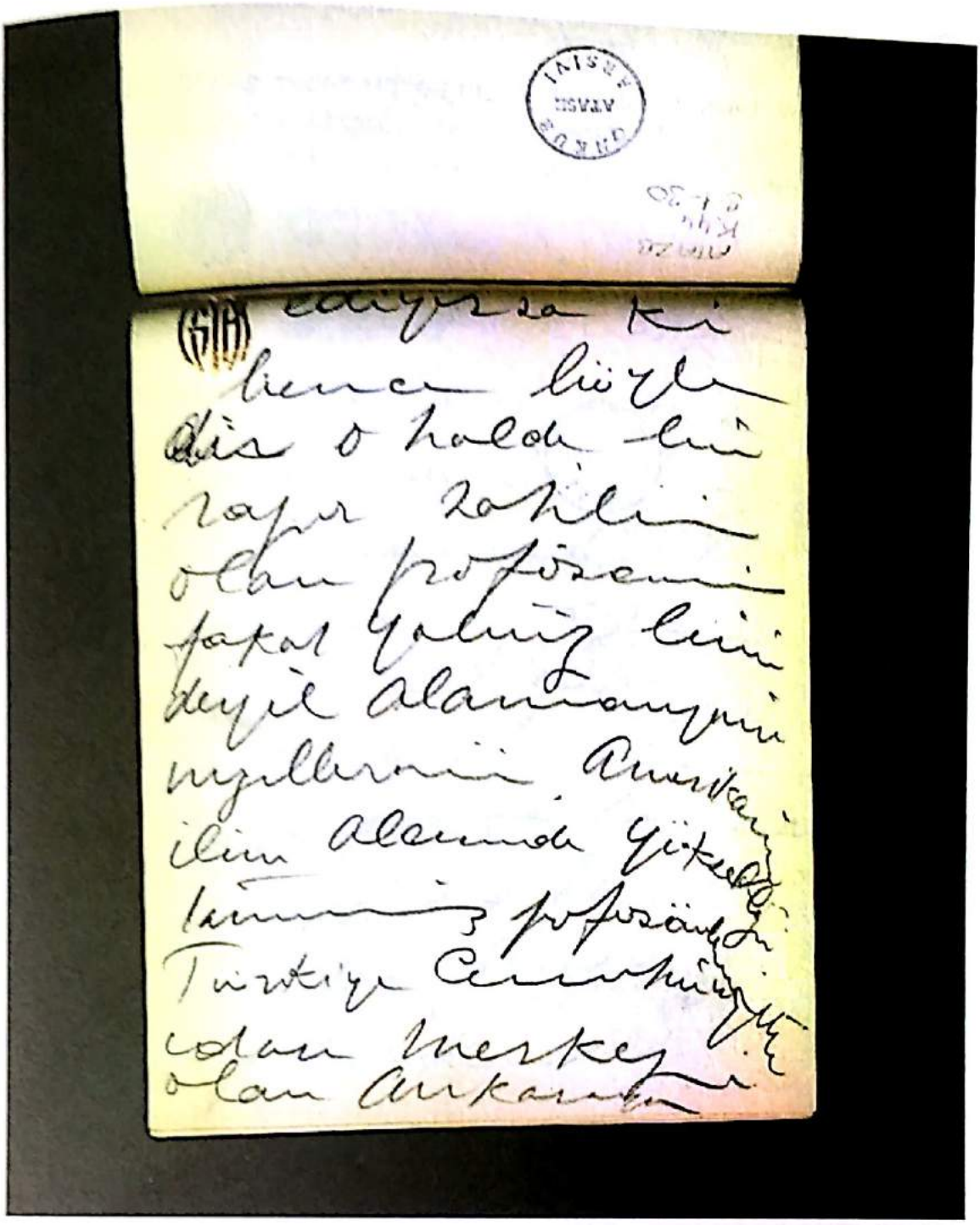
surette hallolunmadıkça İstanbul Darülfünunun ıslahından bahsetmek ayıptır, abestir, bi-mânâdır. Şimdi bu son ve mühim mesele ile iştigal ve onu intaç mecburiyetinde bulunan Türkiye

44-1bd

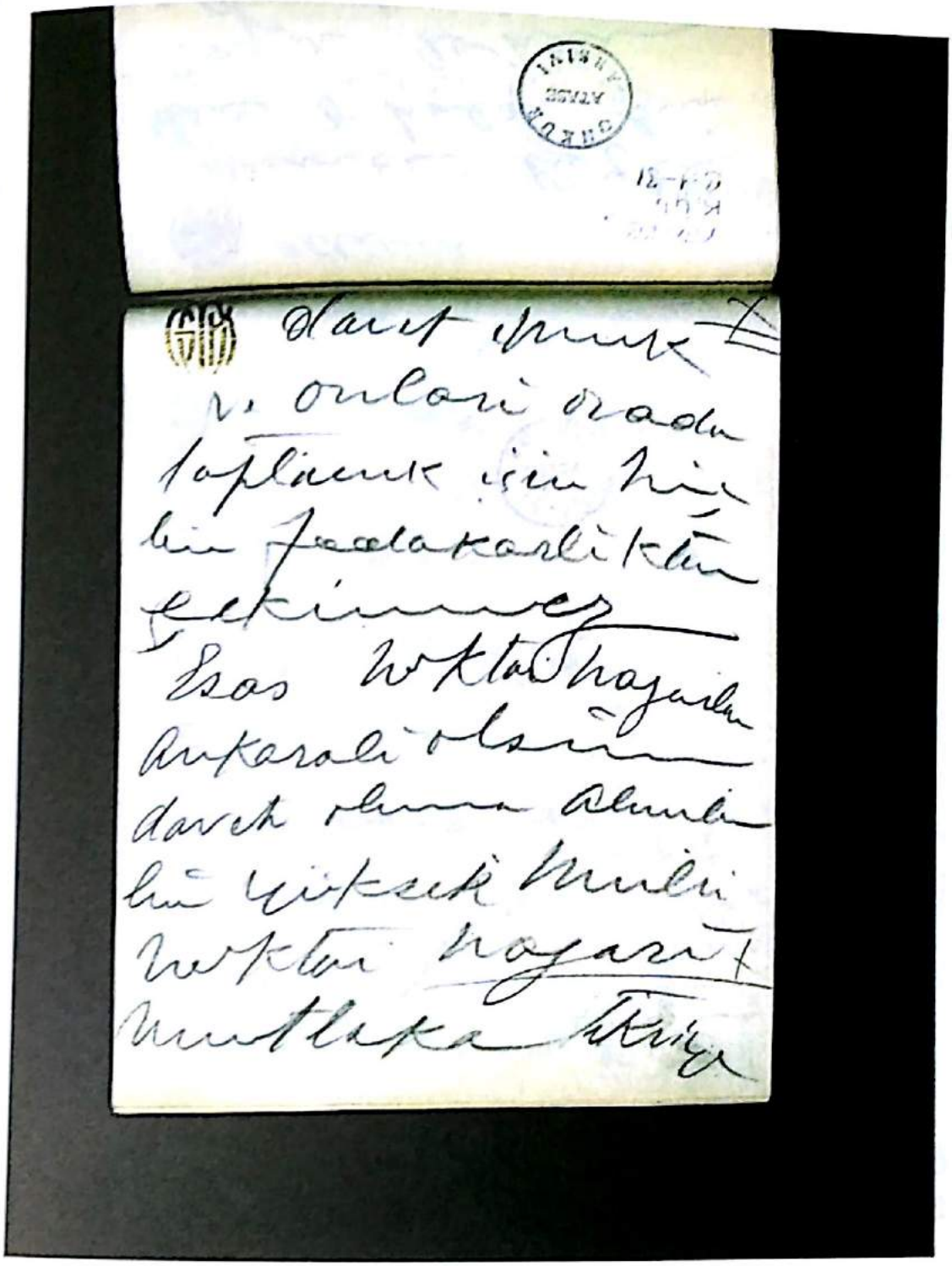
1bd

Cumhuriyeti Hükümeti, bütün medeni âlemdeki fikrî, ilmî mektep faaliyetleri hakkında en son ve yeni ihtisaslardan istifade lüzumuna kani ise ve bunu yüksek asrî tekemmüllere karşı bir mecburiyet hâlinde mütalaa

44-1be

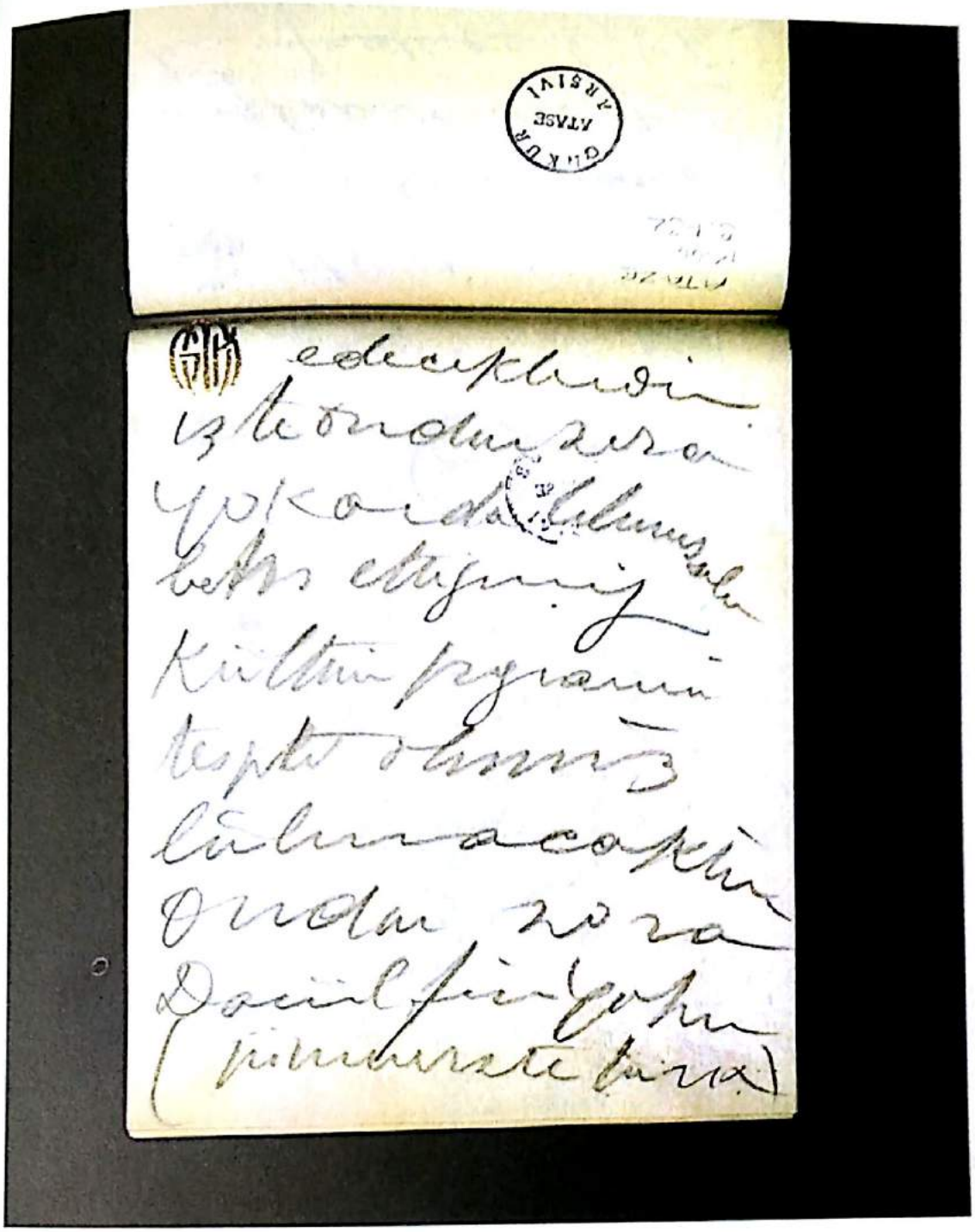
ediyorsa -ki bence böyledir- o hâlde bu rapor sahibi olan profesörü, fakat yalnız bunu değil, Alamanya'nın, İngiltere'nin, Amerika'nın ilim âleminde yüksekliğini tanınmış profesörlerini Türkiye Cumhuriyeti'nin idari merkezi olan Ankara'ya

44-1bf

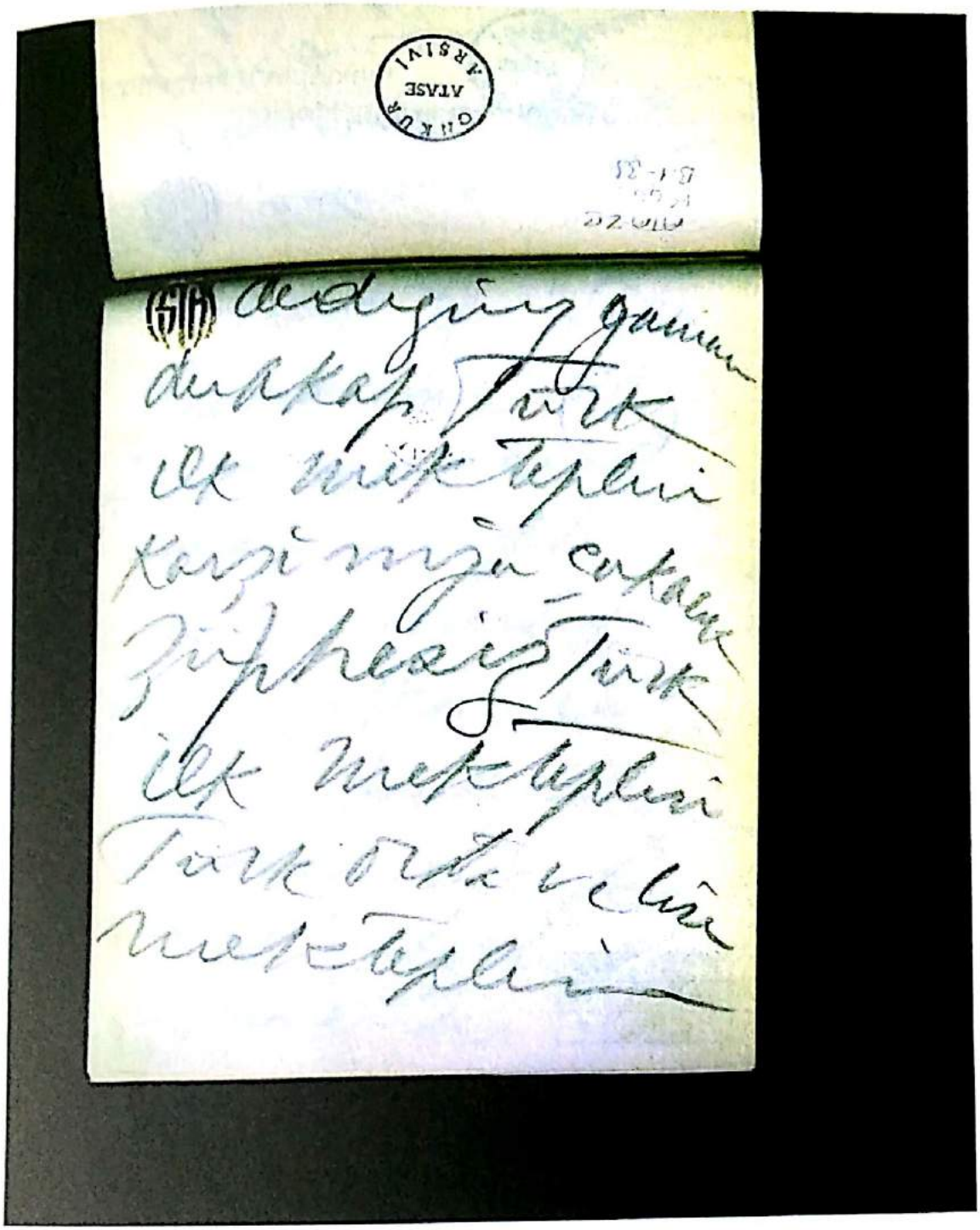
davet etmek ve onları orada toplamak için hiçbir fedakârlıktan çekinmez.

Esas nokta-i nazarlar Ankaralı olsun. Davet olunan âlimlere bu yüksek millî nokta-i nazarı mutlaka takviye

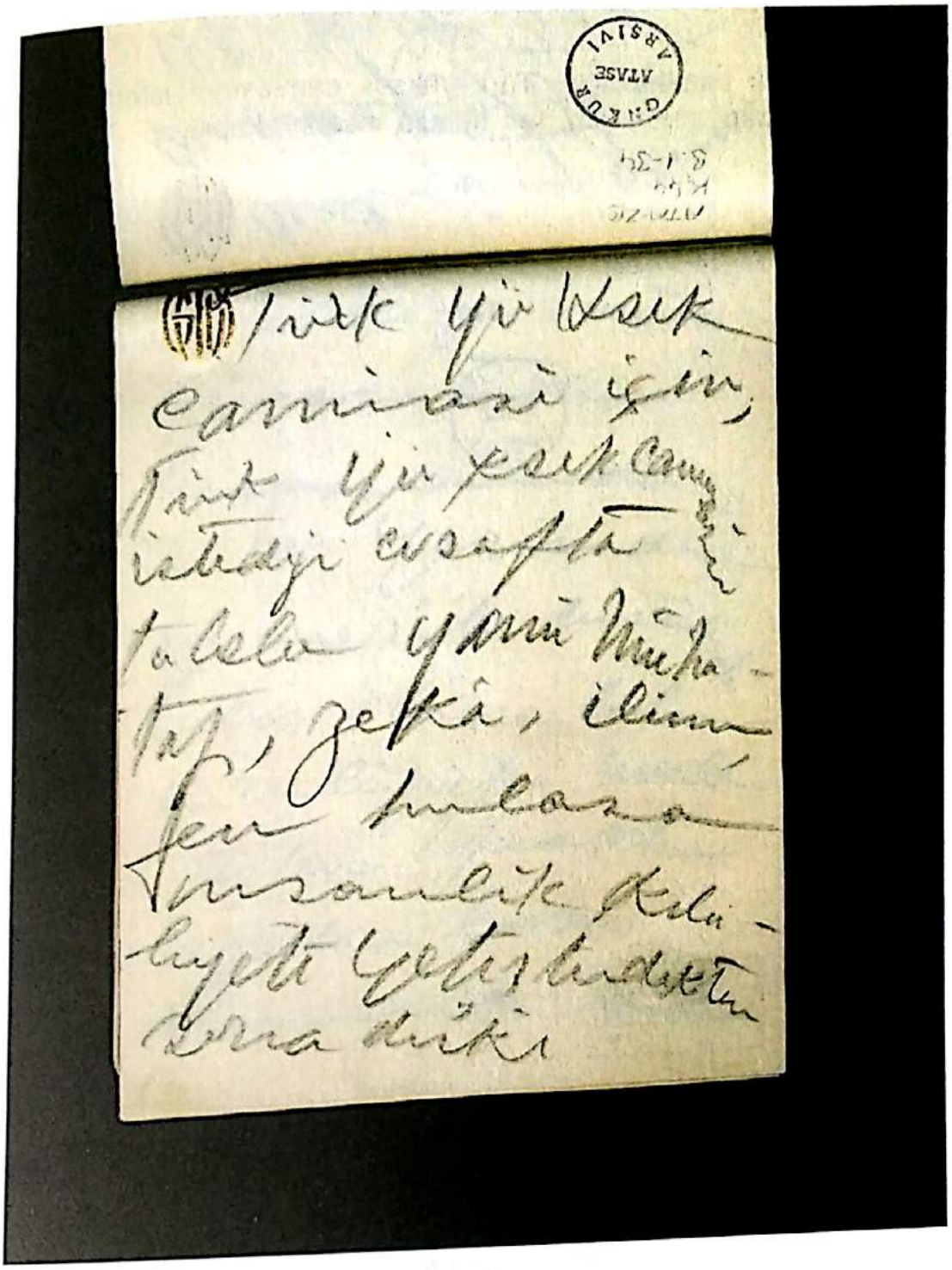
44-1bg

edeceklerdir. İşte ondan sonra yukarıda bil-münâsebe bahsettiğimiz kültür programı tespit olmuş bulunacaktır. Ondan sonra Darülfünun yahut (Üniversite Türk)

44-1bh

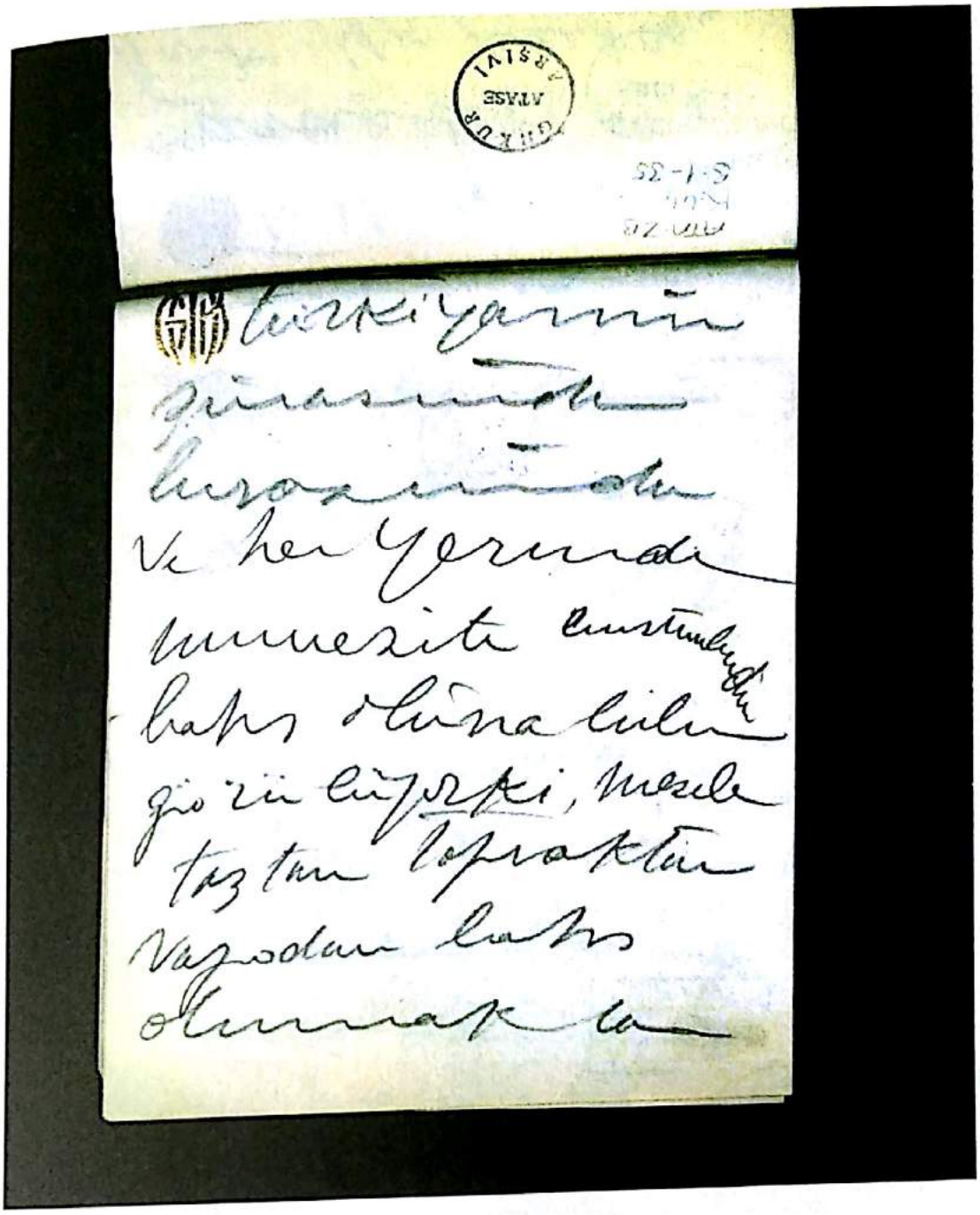
dediğimiz zaman der-akap Türk ilk mektepleri karşımıza çıkacak. Şüphesiz Türk ilk mektepleri, Türk orta ve lise mektepleri

44-1bi

1bi

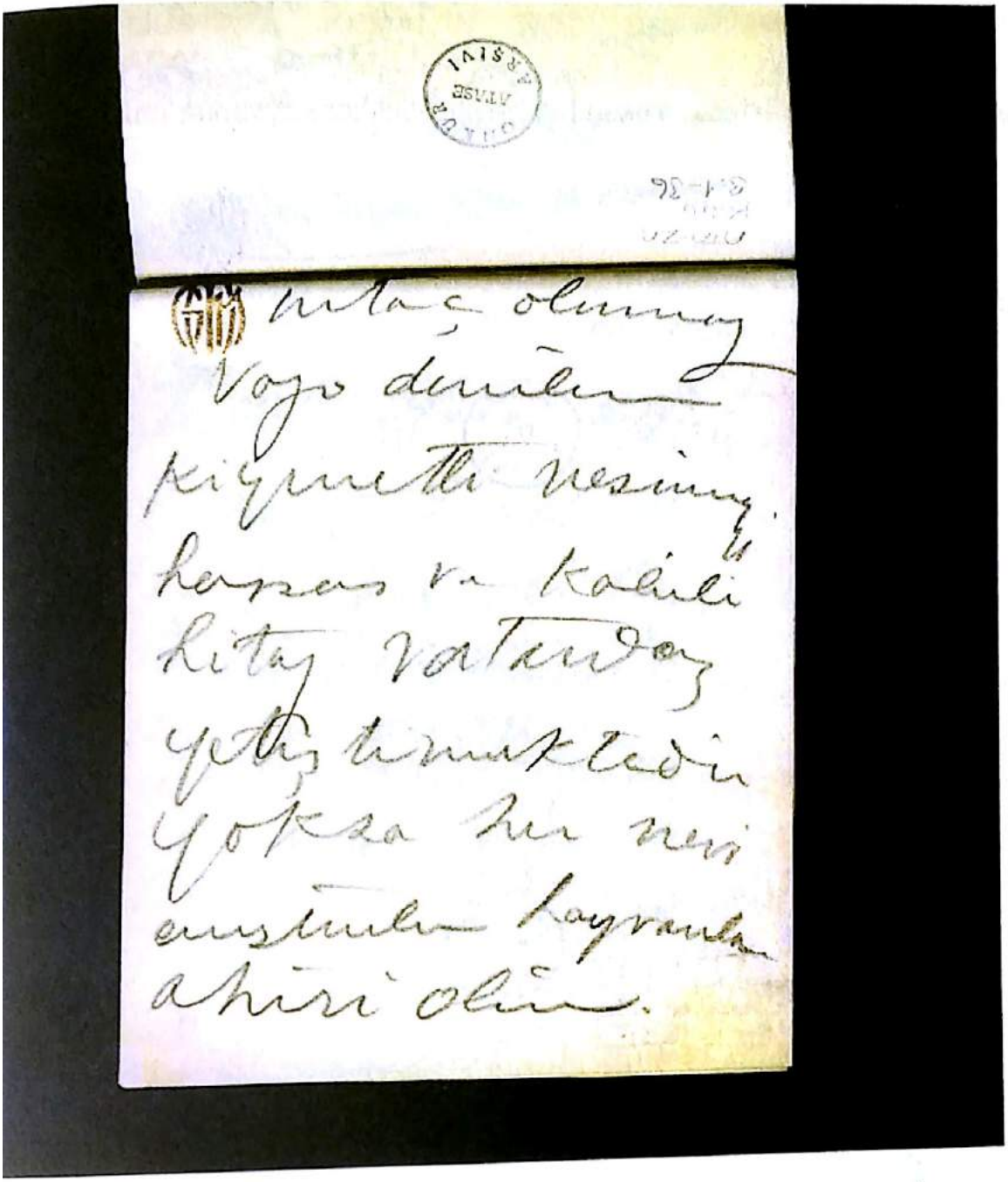
Türk yüksek camiası için, Türk yüksek camiasının istediği evsafta talebe yani muhatap, zekâ, ilim, fen hülasa insanlık kabiliyeti yetiştirdikten sonradır ki

44-1bj

1bj

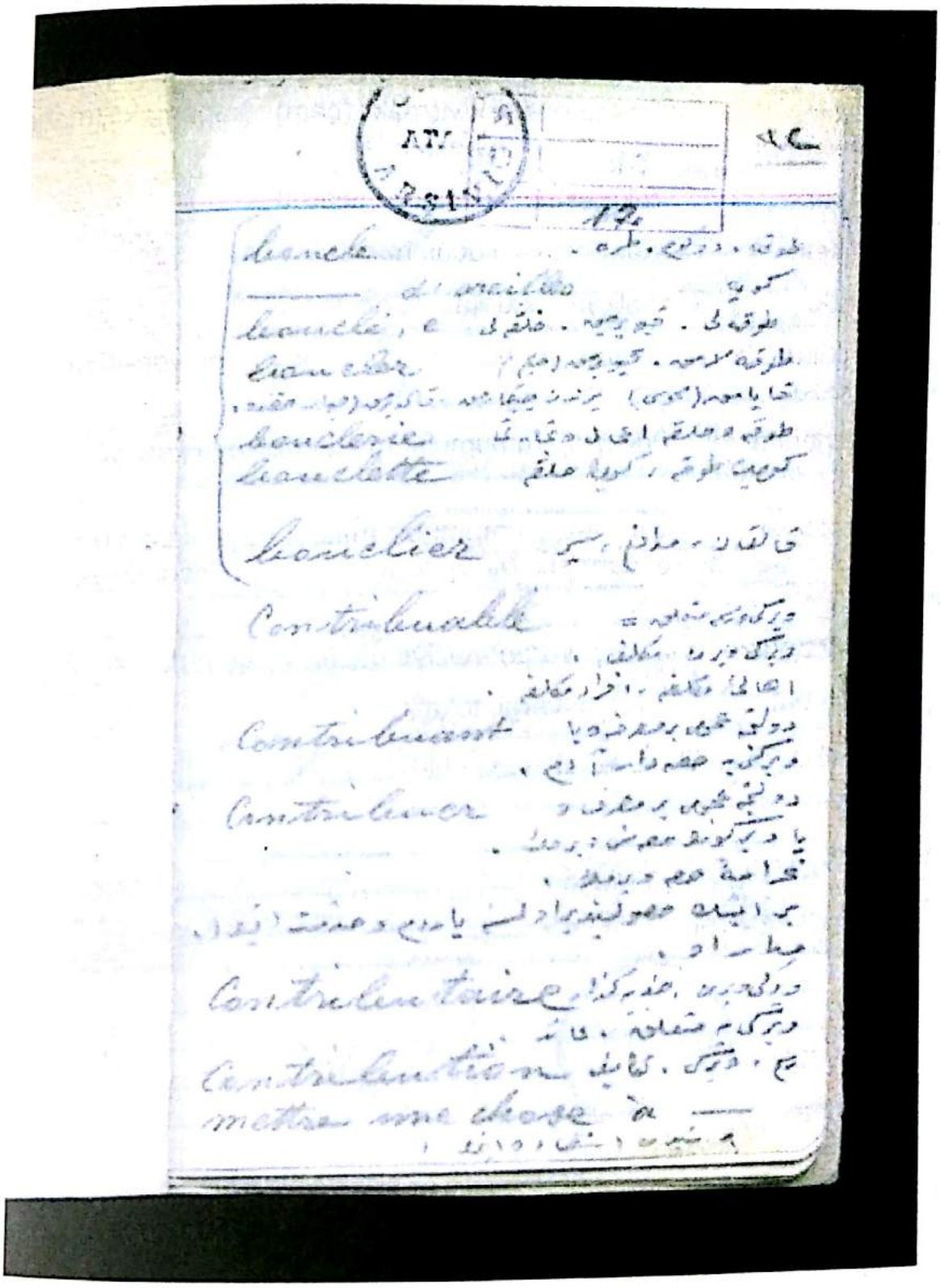
Türkiye'nin şurasında burasında ve her yerinde üniversite enstitülerinden bahsolunabilir. Görülüyor ki mesele taştan, topraktan, vazodan bahsolunmakla

44-1bk

intaç olunmaz. Vazo denilen kıymetli resimlerle hassas ve kabil-i hitap vatandaş yetiştirmektedir. Yoksa her nevi Enstitüler hayvanlar ahırı olur.

C. MUSTAFA KEMAL'İN NOT DEFTERİNE KAYDETTİĞİ FRANSIZCADAN OSMANLICAYA ÇEVİRİSİ YAPILMIŞ BAZI KELİMELERİN ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI (K: 44-G: 9)

45-9

45-9

9

boucle : toka, döküm, tara

boucle d'oreille : küpe

bouclé,e : tokalı, kıvırmak, halkalı

boucler : tokalamak, kıvırmak (çam), kapamak (mahsus) yerinden çıkarmak, kaldırmak (hayvan hakkında)

bouclerie : toka ve halka imali ve ticareti

bouclette : küçük toka, küçük halka

bouclier : kalkan, müdafaa siper

Contribuable : vergi ve resme müteallik, vergi veren mükellef, ahali-i mükellefe, efrad-ı mükellefe.

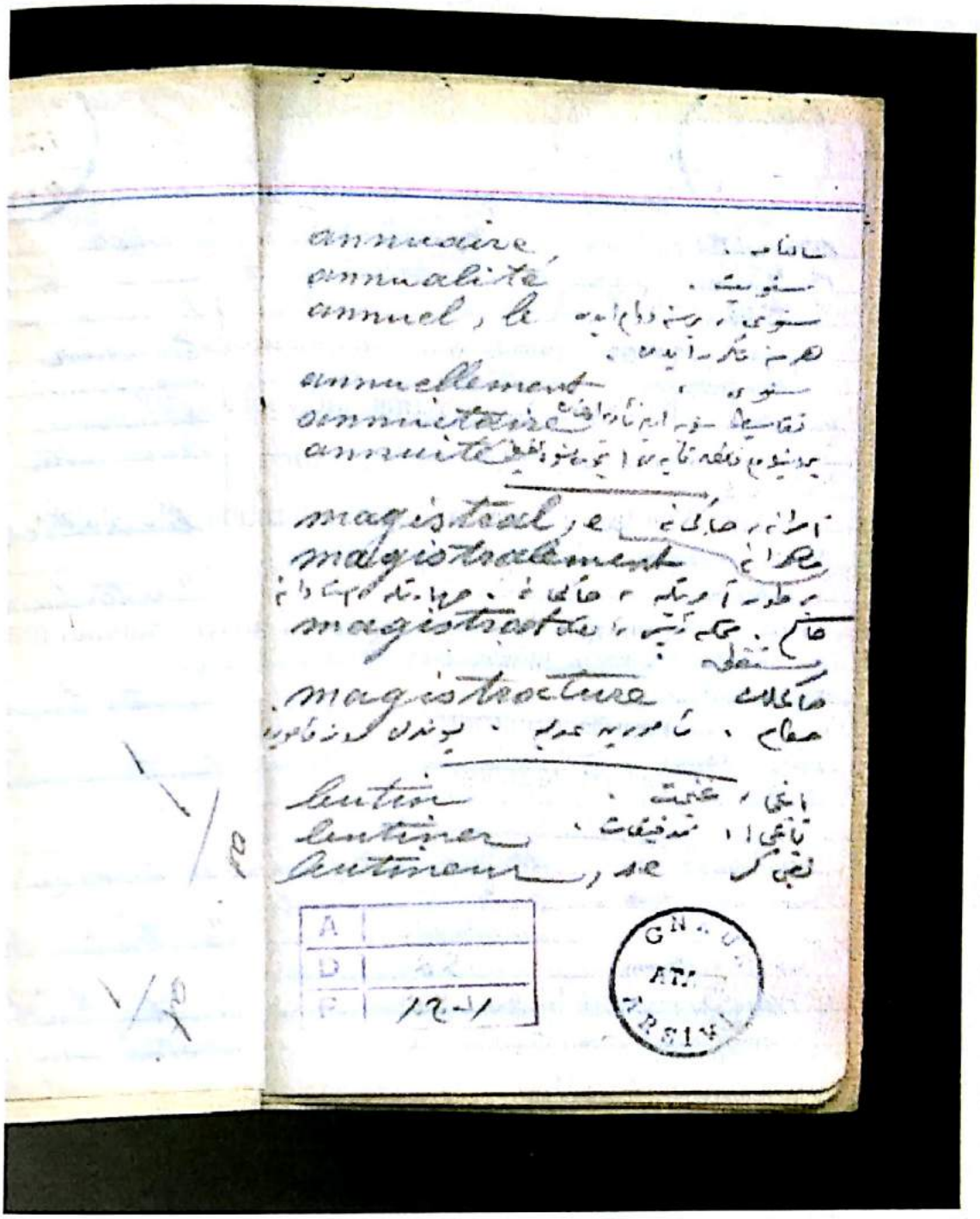
Contribuant : devletçe umumi bir masarufa veya vergiye hissedar adam.

Contribuer : devletçe umumi bir masraf veya verginin hissesini vermek, garame-i hisse vermek, bir işin husûl-pezir olmasına yardım ve hizmet etmek.

Contributaire : vergi veren, haziye güzâr, vergi müteallik, ait.

Contribution : resm, vergi, tekalif

mettre une chose à: bir şeyden istifade etmek.

annuaire, سالنامه
annualité, سنوات
annuel, le سنوی، سنه‌ای
annuellement سنوی
annuitaire تقاعد، مواجب
annuité پرداخت سالیانه

magistral, e قاضی، حاکمانه
magistralement حاکمانه
magistrat قاضی، حاکم
magistrature قضاوت، حاکمیت

lantin بافی، عمل
lantiner بافتن
lantinier, ère بافنده

A
D 44
P 12-1

GN... D...
AT...
...RSIT...

9aa

annuaire : salname

annualite : seneviyet

annuel,le : senevi, bir sene devam eden, her sene tekrar eden.

Annuellement : senevî

annuitaire : tekasit senevî ile tediye olunan

annuite : bir deynin maa-faizinin tediyesi için suî ...

maqistral,e : amirane, hâkimane, mahirane

maqistralement : bir tavr-ı amirine, hâkimane maharetle istidâne

magistrat : hâkim, mahkeme reisi, müstandik

magistrature : hâkimlik, hâkim; me'murin-i adliye, bundan maada memur.

Butin : yağma, ganimet

Butiner : yağma, tedkikat

butineur,se : ...

détenu ، حابس ، طولانی
طولانی مدت ، دوامدار ، حبس بدل از
اعدام و کنار گذاشتن ،
حبس ، زندان ، اسارت ،
dans détention کتاب منفرد
détenu, e حبس بدل ،
تنها سلول ،
کتاب ،

A	
D	
F	12-2

détentionnement حابس ، حابس
اختلاس ، سرقت ، غارت ،
détentrice حابس ، حبس کننده
طرف تندرست

سیاه ، کهنه ، پنبه آغشته به
قوت ،

---

confiscable مصادره شدنی
confisquant, e مصادره کننده ،
confiscation مصادره ،
confisquer مصادره کردن
confisquer مصادره کردن ،

9ab

détour : dönme, sayma, dolaşmak, dolaştık, dönme yer, sapa yol, eyhamlı ve kinayeli söz, hile, desise, oyun

sans détour : kemâl-i mukavemetle

détourné,e : sapa yol, tenha sokak, kinayeli

détournement : sayma, saydırma, ihtilas, sirkat, irtikap

détourner : saydırmak, çevirmek, dolandırmak

merf : sinir, asap, başlıca alet vasıta-ı kuvvet

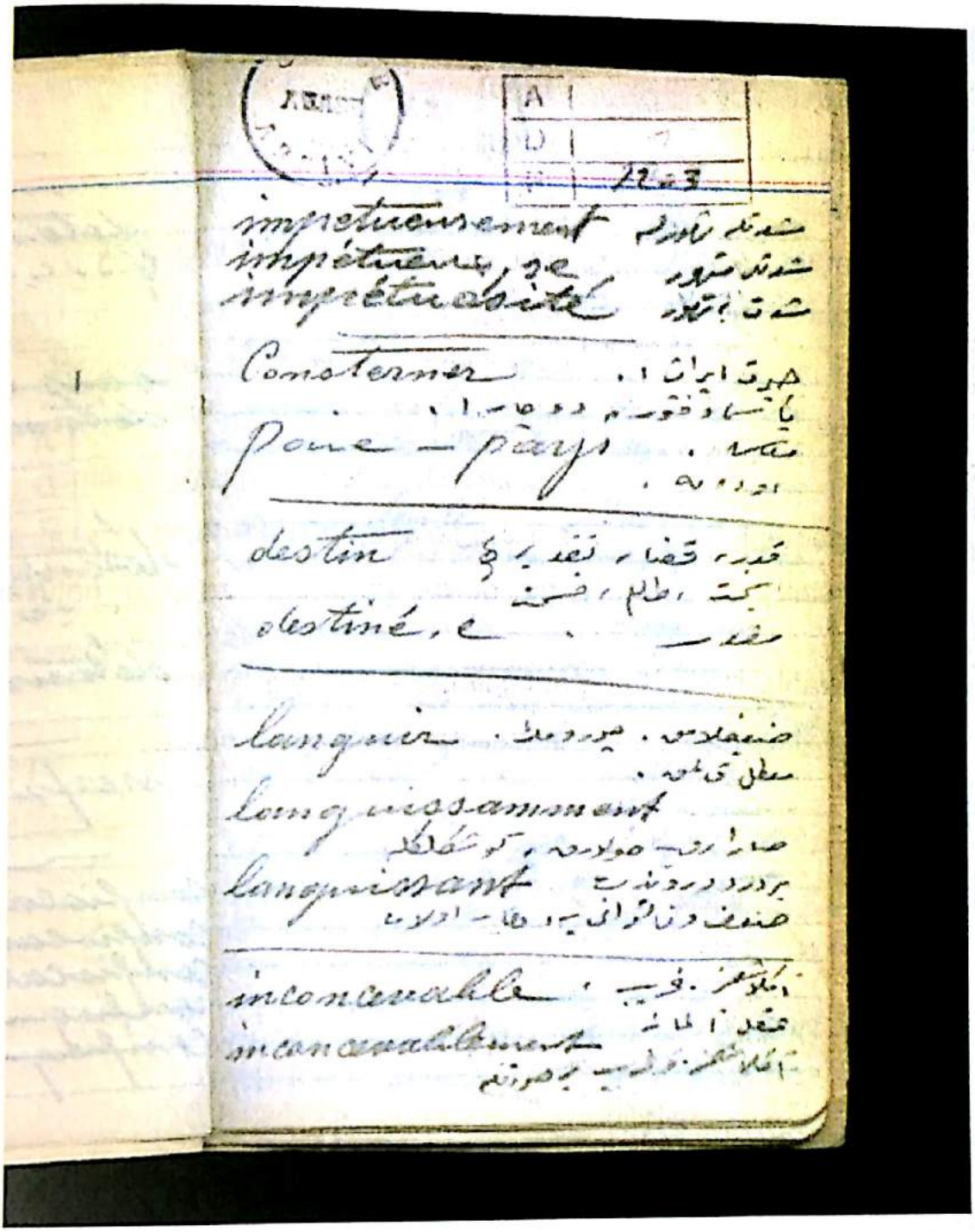
confiscable : müsadereye müstehak

confiscant,e : müsadere eden

confiscation : müsadere

confisque,e : müsadere olmuş

confisquer : müsadere etmek ve zapt

45-9ac

9ac

impetueusement : şiddetle tehevvürle

impétueux,se : şiddetli mütehevvir

impétuosité : şiddet, tehevvür

consterner : hayret-ı iras, ye's ve fütura duçar

paie-paye : maaş ödeme

destin : kader, kaza, takdir, baht, talî, kısmet

destiné,e : mukadder

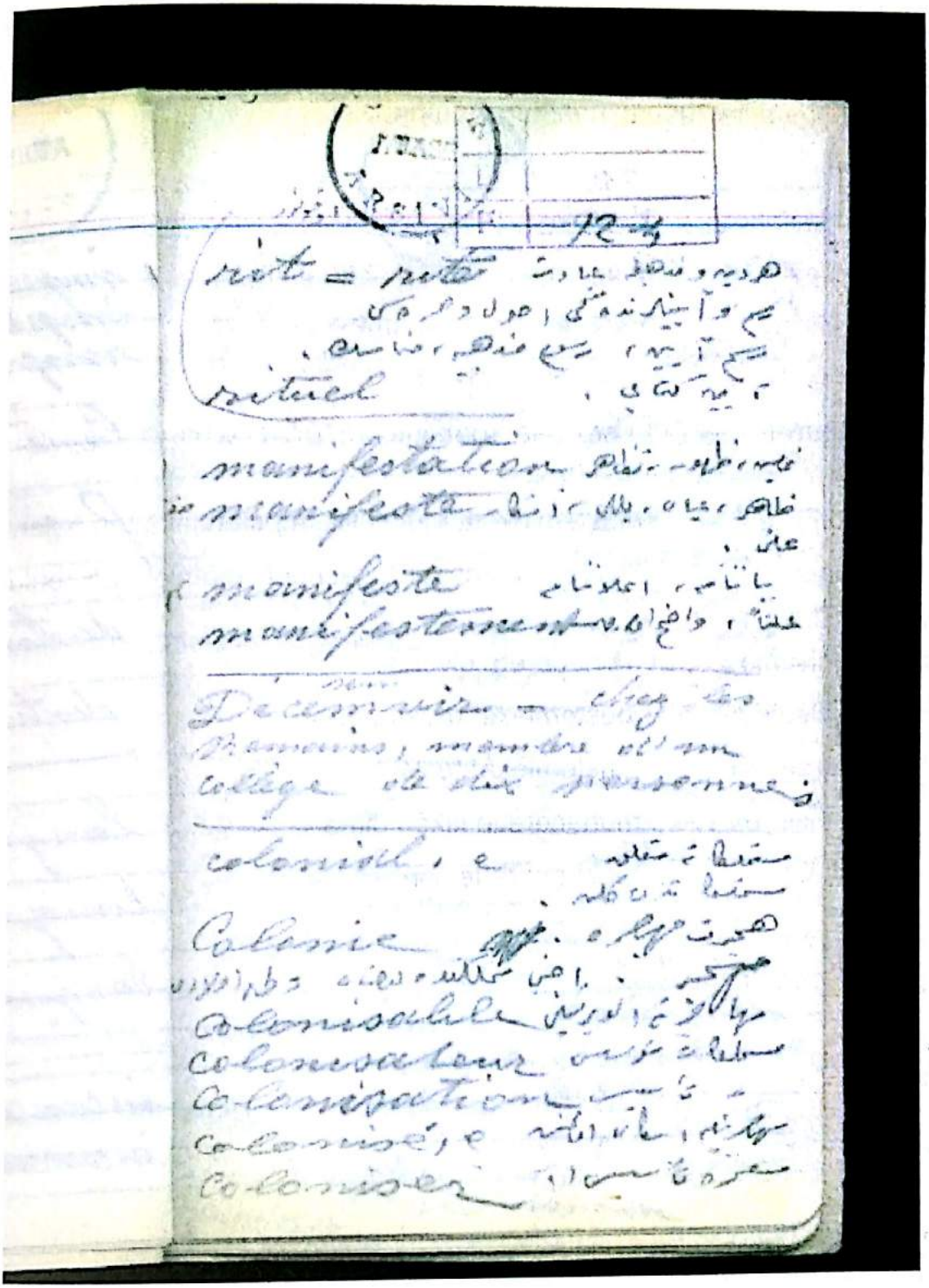
lanquir : zayıflamak, çürümek, muattal kalmak.

lanquissament : sararıp solarak, gûşeklikle.

Lanquissant : bir derd-i derundan za'af u natuvaniye dûçar olan

inconcevable : anlaşılmaz, garip, akıl almaz

inconcevablement : anlaşılmaz ve garip bir surette

45-9ad

rit / rite : her din ve mezhep ibadet, resmî ayinlerindeki usûl ve sırası resmî ayin, rüsum, mezhep ve münasip

ritüel : ayin kitabı

manifestation : nümayiş, zuhur, tezahür

manifeste : zahir, ayan, belli, aşikâr, aleni

manifeste : beyanname, ilanname

manifestement : alenen vaz olarak

Décemvir : chez les romains, membre d'un college de dix personnes

Colonial,e : müstemlekâta müte'allik, müstemlekâtten gelen

colonie : hicret, mücâhere, ecnebi memlekette bulunan vatan evladı

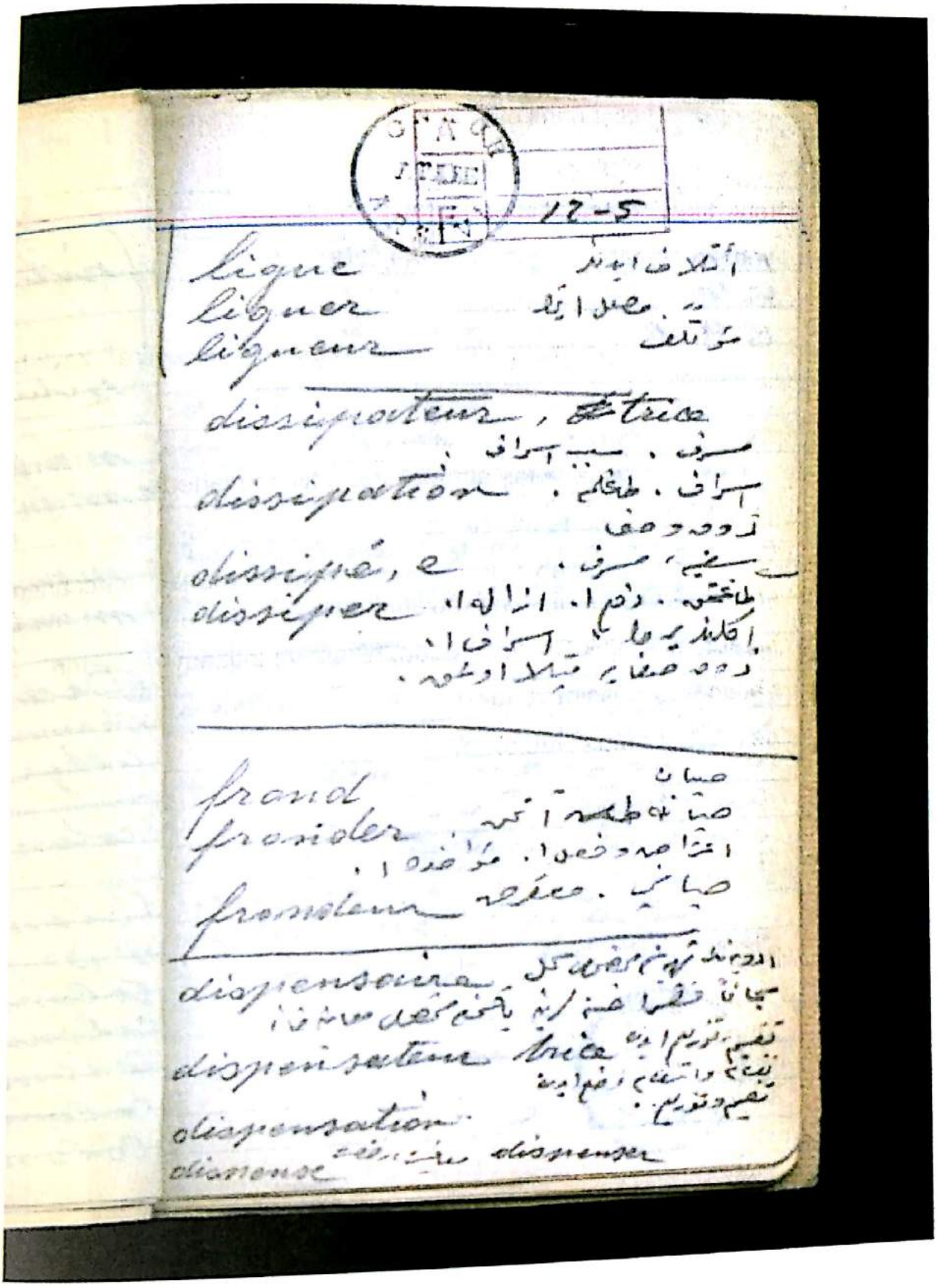
colonisable : muhacerete elverişli

colonisateur : müstemlekât müessesesi

colonisation : müstemlekât tesisi

colonisé, e : muhaceretle iskân olma

coloniser : müstamere tesisi

45-9ae

lique : itilaf edenler

liquer : itilaf hasıl etmek

liqueur : mutelif

dissipateur, trice : müsrif, sebeb-i israf

dissipation : israf, dağılma, zevk-i sefa

dissipe,e : sefiyye, müsrif

dissiper : dağıtmak, def', izale, eğlendirmek, israf zevk-ü sefaya müptela olmak

fronde : sapan

fronder : sapanla taş atmak, itiraz-ı fiil, müvahede

frondeur : sapan-ı mütearrız

dispensaire : adviyenin tehyi'esine mahsus mahal, meccanen fukara hastalarına bakmaya mahsus muayenehane

dispensateur, trice : taksim, tevzi eden, nizam ve intizam vaz' eden

dispensation : taksim ve tevzi

dispense : muafiyet, rahat

A	ب
D	ت
F	12-6

jarelot

entretenant

entretenir

entretenue

entretenir

entretenue

s'entretenir

entretenir

entretien

long entretien

interrompre l'entretien

GNK
I.T.
7.8.51

9af

javelot : mızrak

entretement : muhassesat-ı nafia, birine idaresi için verilen para

entreteneur : ----------

entretenir : idare, kullanmak, muhafaza, bakmak, mesarifini vermek, tamir, idame

entrenir quelqu'un: biriyle konuşmak

entrenir des relation: münasebet-ı cari olmak, münasebette bulunmak

s'entretenir : müsahip, konuşmak

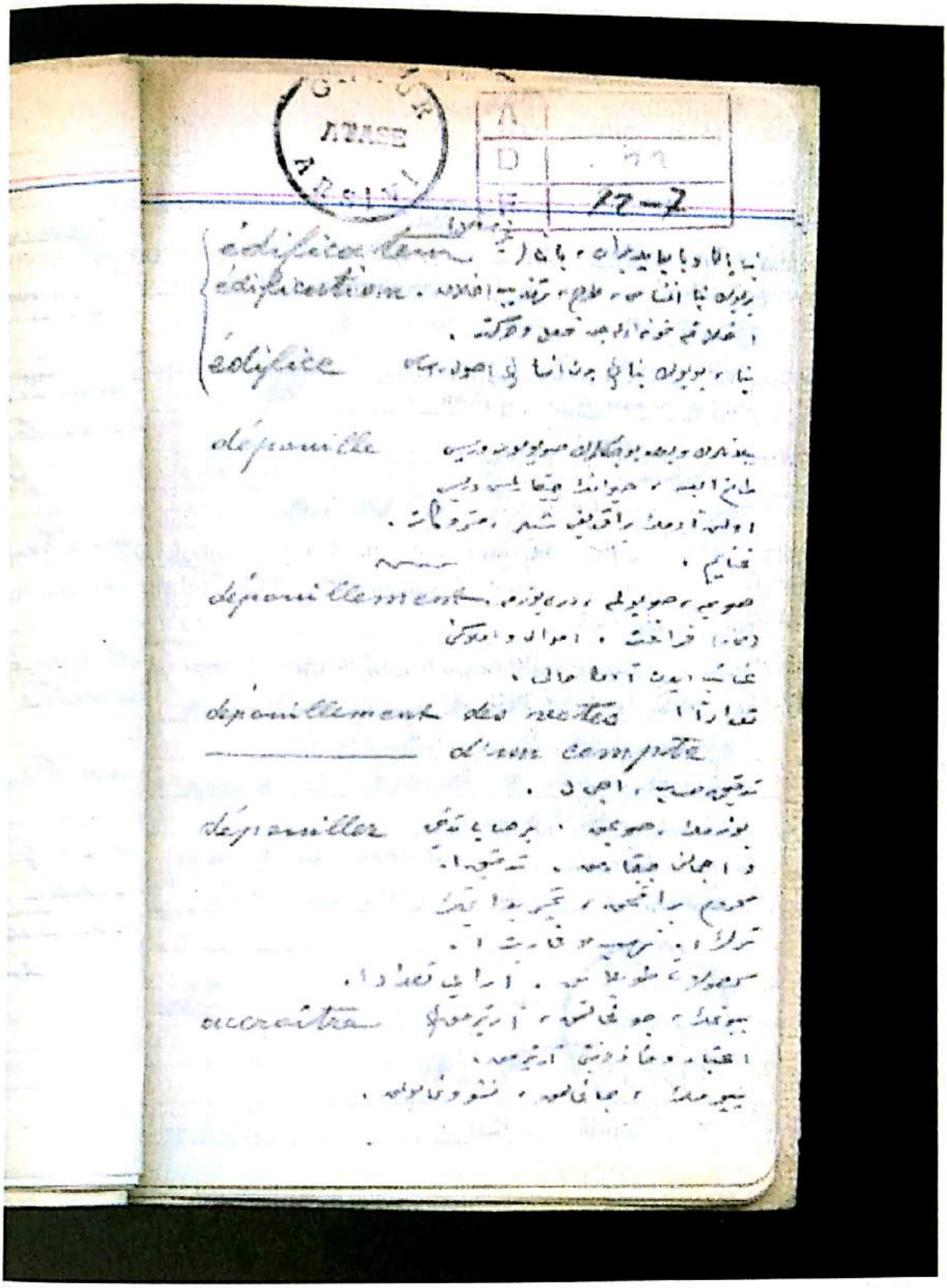
entretenu,e : iyi bakılmış, muhafaza edilmiş, levazımı tehyi'e ita edilmiş

entretrie : idare, kutlanma, muhafaza, nokta, muhassasat ...

long entretien : ariz ü amik mukaleme

dans un entretien: esna-ı müsahibedde

intrequre / 'entretien: muhavera, araya girmek, lakırdıyı kesmek

45-9ag

9ag

edificateur : bina yapan ve yaptıran baniler gayr-i mustamel

edification : büyük bina inşası, ... ahlaka numune olacak fiil-i hareket

edifice : bina, büyük bina, (beden inşa), usûl-u esas

dépouille : yılanların ve bazı böceklerin soyulan derisi, takım elbise, hayvanın çıkarılmış derisi, ölen adamın bıraktığı şeyler metrukat, ganaim

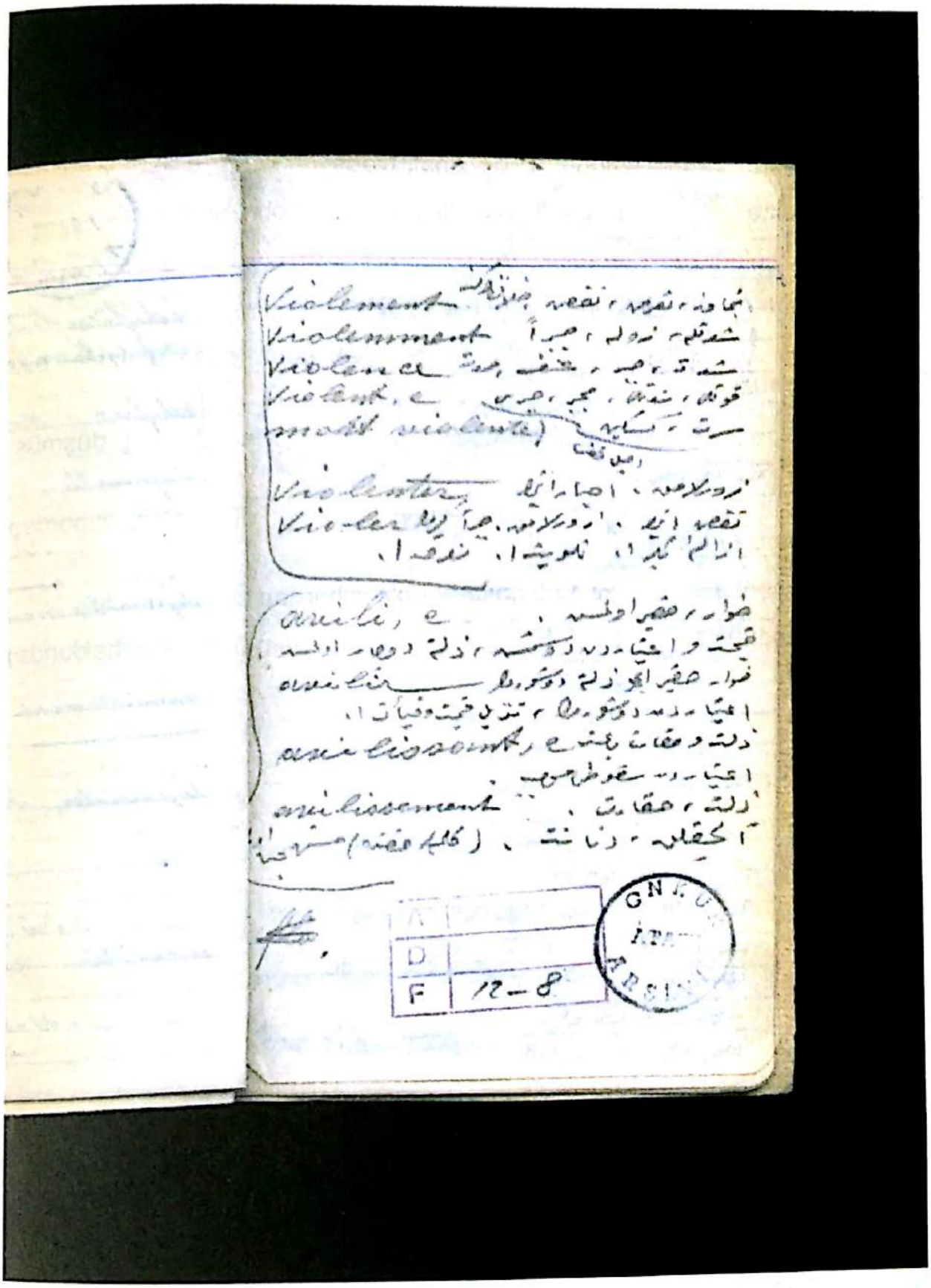
dépouillement : soyma, soyulma, derisini yüzme (mecaz) kıraat, emval ve emlâkını kaybeden adamın malı.

dépouillement des notes: ta'daden

dépouillement d'un compte: tetkik, hesap icmal

dépouiller : yüzmek soymak, bir hesabı tetkik ve icmalini çıkarmak, tetkik, mahrum bırakmak, tecrit etmek, terk, tahrip ve garet, mahsulat toplamak arayı ta'dat

accroitre : büyütmek, çoğaltmak, artırmak, itibar ve mezuniyeti artırmak, büyümek, çoğalmak, neşr ü nema bulmak

Violemment بعنف، بقوة، بشدة
Violemment جبراً، عنوة، بشدة
Violence شدة، عنف، قوة
Violent, e قوي، شديد، عنيف، حاد
(mal violent) سيء، كريه
(مرض)

Violenter ارغم، اجبر، اكره
Violer تعدى، انتهك، اغتصب
الم، كبد، ناوش، تحدى

Vrille, e ثقب، فتحة
قبعة واسعة ذات حافة واسعة
ثقب، فتحة ذات حافة واسعة
اعتباط، تهور، تذبذب، تقلب
ذلة، سقطة، زلة
Vrillonner اعتباط، تهور
Vrillonnement ذلة، سقطة
الكفلة، زلة (كلمة مفقودة)

A	
D	
F	12-8

GN
ADM
PARIS

45-9ah

9ah

violement : tecavüz, taarruz, noksan, hilafında hareket

violemment : şiddetle, zorla, cebren

violence : şiddet, cebir, anaf, hiddet

violent,e : kuvvetli, şiddetli mücebbir, cebri, sert, keskin

mort violente : ecel-i kaza

violenter : zorlamak, icbar etmek

violer : noksan etmek, zorlamak, cebren girmek, izale-i bikr telviyet, taarruz

avili,e : hâr, hakir olmuş, kıymet ve itibardan düşmüş, zillete duçâr olmuş

avilir : hâr-ı hakir etmek, zillete düşürmek, itibardan düşürmek tenzil kıymet ve fiyat

avilissant,e : zillet ve hakaret ba'is itibardan sükutu mucip

avilissement : zillet, hakaret, alçaklık, denaet (kelimeler hakkında) müstehcen

12-9

flatter مداهنة، مداهنة، تملق، تزلف، تملق
خوشامد کردن، تملق کردن، تملق
تملق، تملق کردن، تملق کردن، تملق
تملق، تملق کردن، تملق کردن، تملق
تملق، تملق کردن، تملق کردن، تملق
تملق، تملق کردن، تملق کردن، تملق

se flatter تملق کردن
flatterie تملق، تملق، تملق
flatteur, euse تملق، تملق
خوشامد کردن، خوشامد
تملق، تملق کردن
manières flatteuses
تملق، تملق، تملق
flatteusement تملق، تملق
خوشامد کردن، خوشامد

---

portraire (old) تصویر کردن، تصویر
portrait تصویر، تصویر
تصویر، تصویر
portraitiste تصویر
تصویر، تصویر
portraiturer تصویر کردن، تصویر

9ai

flatter : müdâhane, müdâhane tarikiyle meth ü sitayiş. Hoş görünmek, okşamak, tezyin, gözlüklü efrat, numuneden güzel, tersim ve tasvir (mecaz) teşci' tesliyyet ve teskin, müsait bulunmak

Se flatter : iftihar etmek

flatterie : müdâhane, tazyiki, tahalluk

flatteur, euse : müdâhine, müdâhaneli, hoş görünen, hoşa giden, dil-firip, güzel gösteren

manieres flatteuses: etvar-ı dil-firibane, evza'-ı mergube.

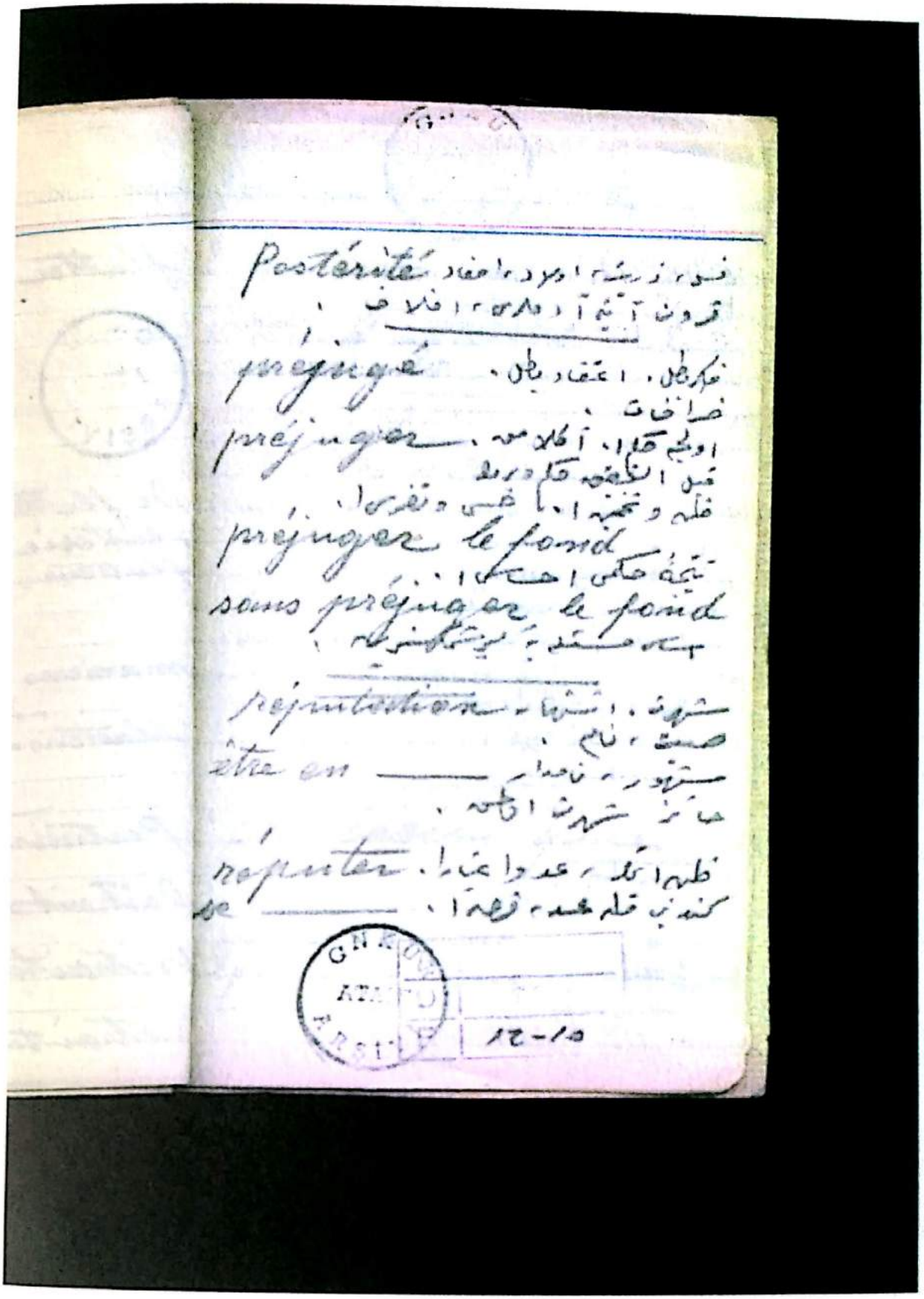
flatteussement : müdâhane tarikiyle hoş görünecek surette

portrarire : birinin resmini çıkartmak (eski) tarif-i tavsif

portrait : resim, tasvir, çok meşahir olan tarif-i tavsif

portraitiste : tasvir yapan ressam, meşhur tasvirci

portraiture : tasvir imali, musevvirlik

Postérité نسل، زیشه، اولاد، احفاد
قرون آتیه آ، ۵۵۵، اخلاف ؛

préjugé تعصب، اعتقاد باطل،
خرافات ؛
préjuger اولیجه کلام، آلامه،
قبل التحقیقه حکم ویرمك
فکر و تخمین ایتمك، خمن و تقدیر ایتمك ؛
préjuger le fond
نتیجه حکمی احضار ایتمك ؛
sans préjuger le fond
بو حکم نتیجه سنه تأثیر ایتمکسزین ؛

réputation شهرت، اشتها، صیت، نام ؛
être en ——— مستور، نامعلوم
حالنده شهرت اتمك ؛
réputer ظن ایتمك، عد و اعتبار ایتمك،
se ——— کندیسنه قیاس و عد ایتمك ؛

GN.R.
ATI
TRSI
12-15

9aj

postérite : nesil, zürriyet, evlât, ahfad, kurun-ı atiye adamları eslaf

prejuqe : fikr-i batıl, itikad-ı batıl, hurafat

prejuger : evvelce hüküm, anlamak, kabl'el-tahkik, hüküm vermek, zan ve tahmin, hiss-i teferrüz

prejuger le fond : netice-i hükmü, hasılı

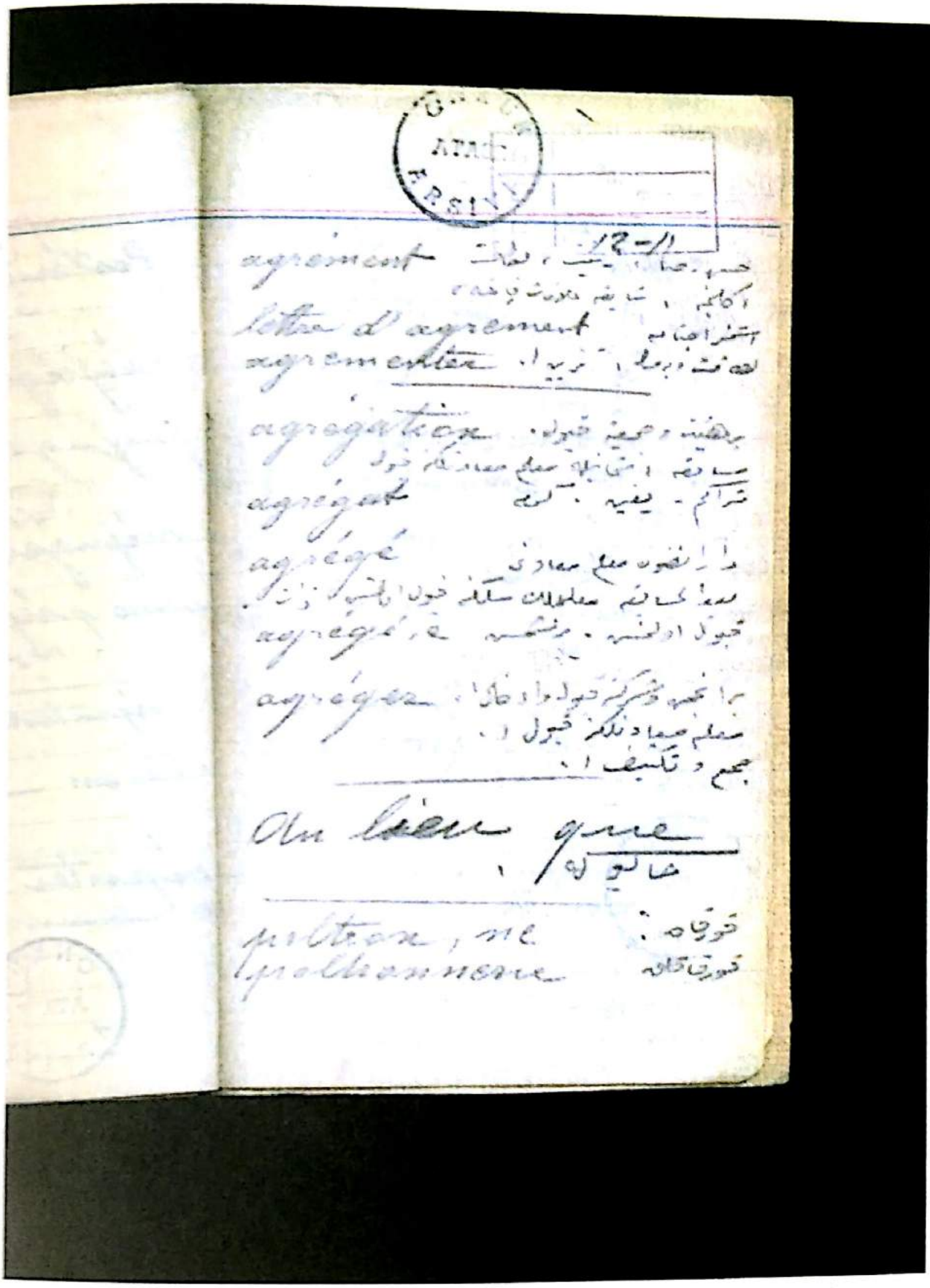
sans prejuger le foud: esas meseleye girişmeksizin

reputation : şöhret, iştihar, haysiyet nam

etre en reputation: meşhur, namdar, haiz-i şöhret olmak

réputer : zannetmek, ad ve itibar

se réputer : kendini ...

45-9ak

9ak

agrement : hüsn-ü rıza, ..., letafet, eğlence, ...

lettre d'agrement : istihracnâme

agramenter : letâfet vermek, tezyin

agregation : bir hey'et ve cemiyete kabul, müsabaka imtihanıyla muallim muavinliğine kabul

agrégat : müterakim, yakın, küme

agrégé :darulfünun mukaddem muavini, ba'del-musabaka muallimlik silkine kabul olunmuş zat

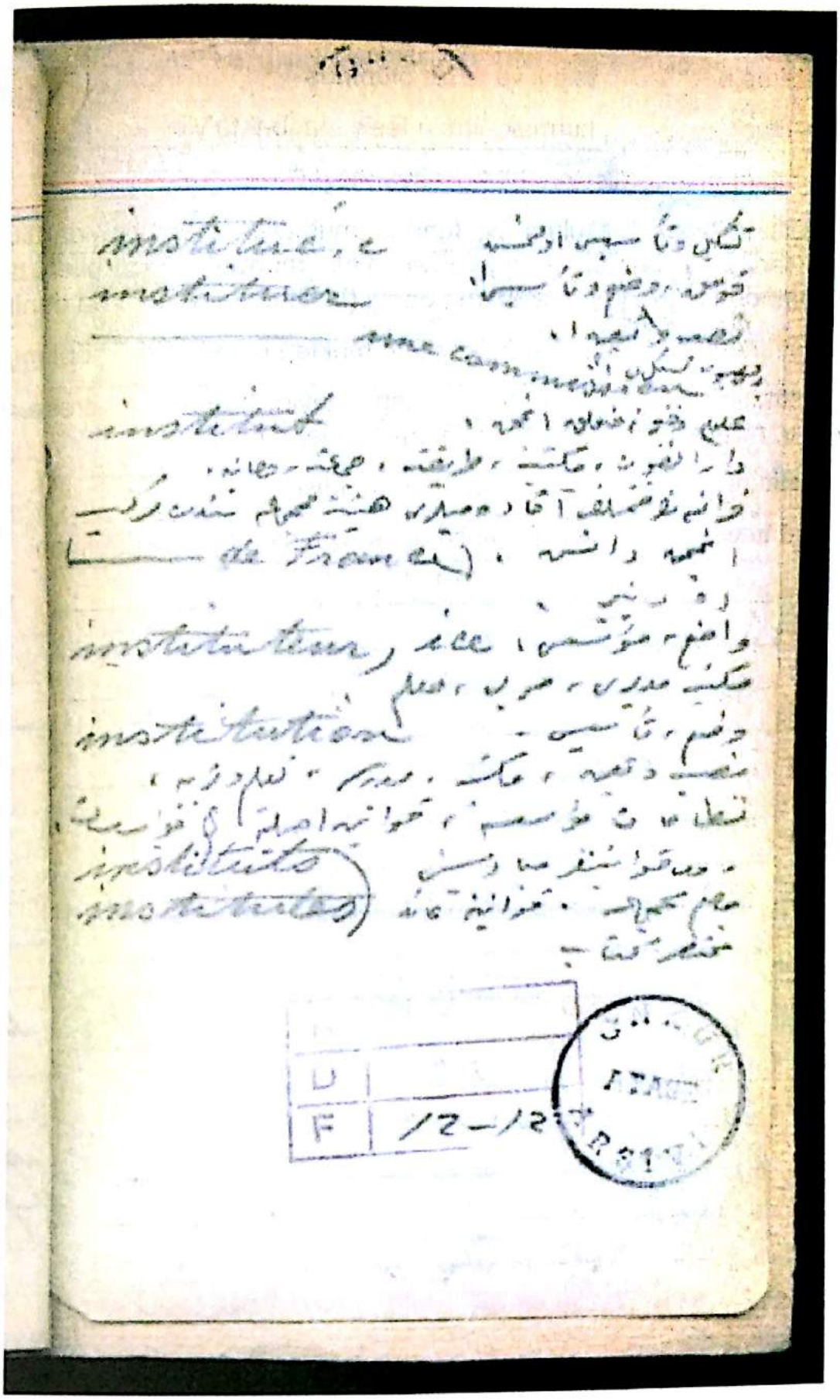
agrégé,é : kabul olunmuş, birleşmiş

agréger : bir encümen ve şirkete kabul-ü idhal, muallim muavinliğine kabul, cem-ü teksif

du lieu que : hâlbuki

polteon,ne : korkak

polhonneue : korkaklık

45-9al

institué,e : teşkil ve te'sis olunmuş

instituer : kurmak, vaz-u tesis, nasb-ü ta'yin

instituer une comission: bir komisyon teşkili

institut : ulum ve funüna müteallik encümen, darülfünun, mektep, tarikat, cemaat, ruhaniye Fransa'nın muhtelif akademileri heyet-i mecmuasından mürekkep encümen-i daniş (İnstitut de France) da denir.

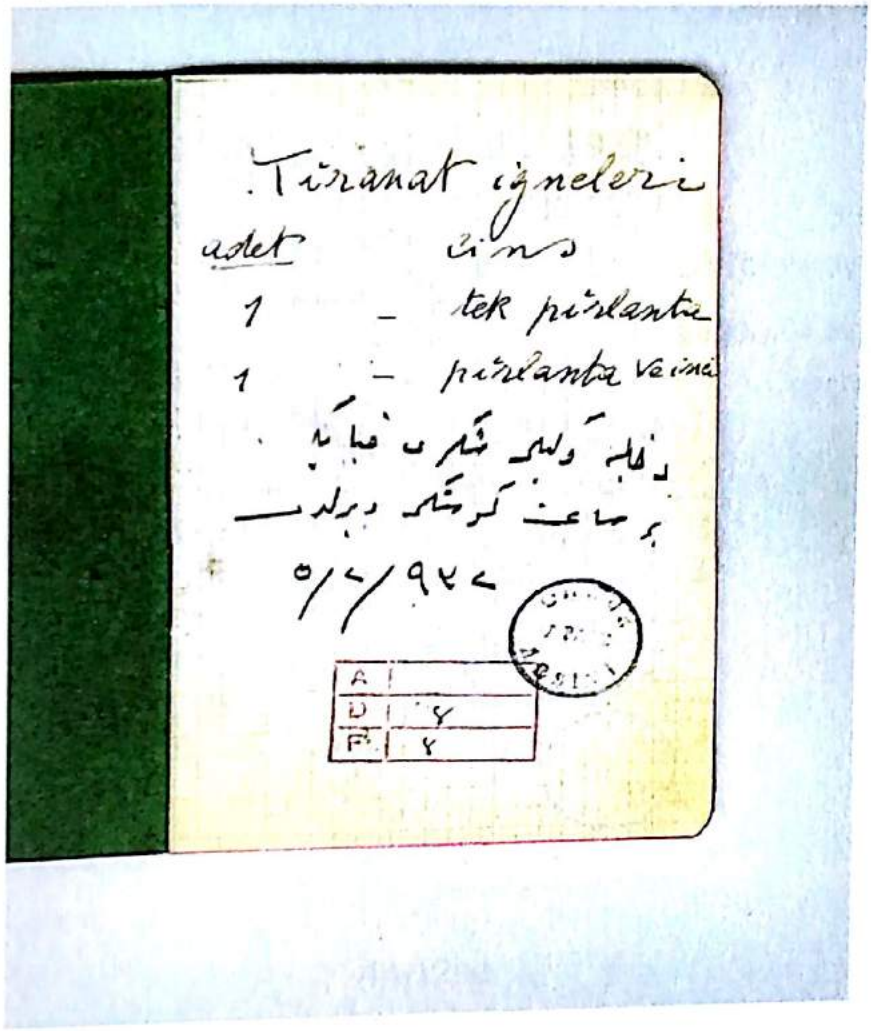
instituteur,ice : va'z-ı müessese, mektep müdürü, mürebbi muallim

institution : va'z, tesis, nasb-u tayin, mektep, medrese, ta'lim ve terbiye, nizâmat-ı müessese, kavanin-i asliye, müessesat

instituts : rub-u kavanin mübadisi

institutes : cem'-i mecmua, kavanine ait muhtasar kitap

D. MUSTAFA KEMAL'E AİT ŞAHSİ EŞYALARININ YAZILI OLDUĞU NOT DEFTERİNİN ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI (K: 44-G: 12)

44-12

K: 44-G: 12

ATATÜRK'ün mücevherleri (Latin harfleri ile)

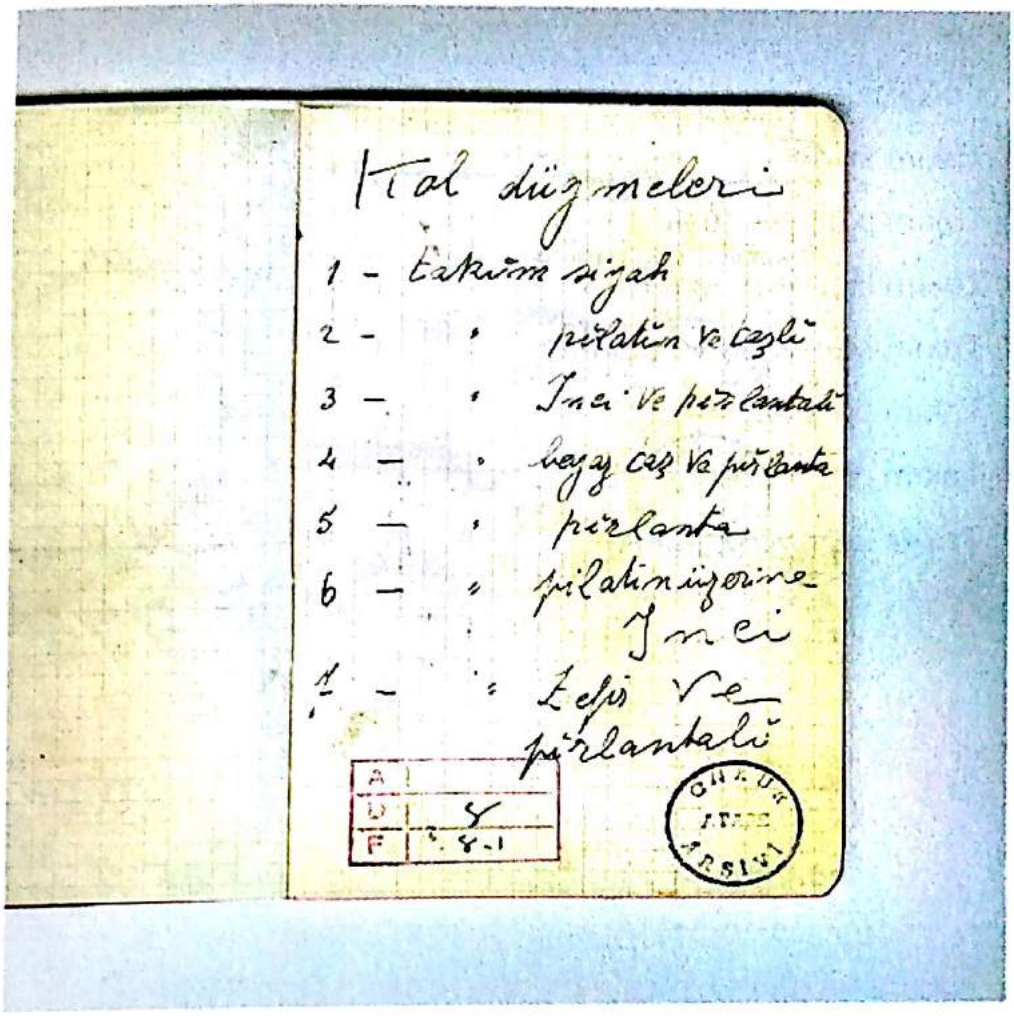
Kravat iğneleri

Adet	Cins
1	Tek pırlanta
1	pırlanta ve inci

Dâhiliye Vekili Şükrü Ziya Bey

Bir saat kösteği verildi.

5 / 2 / 932

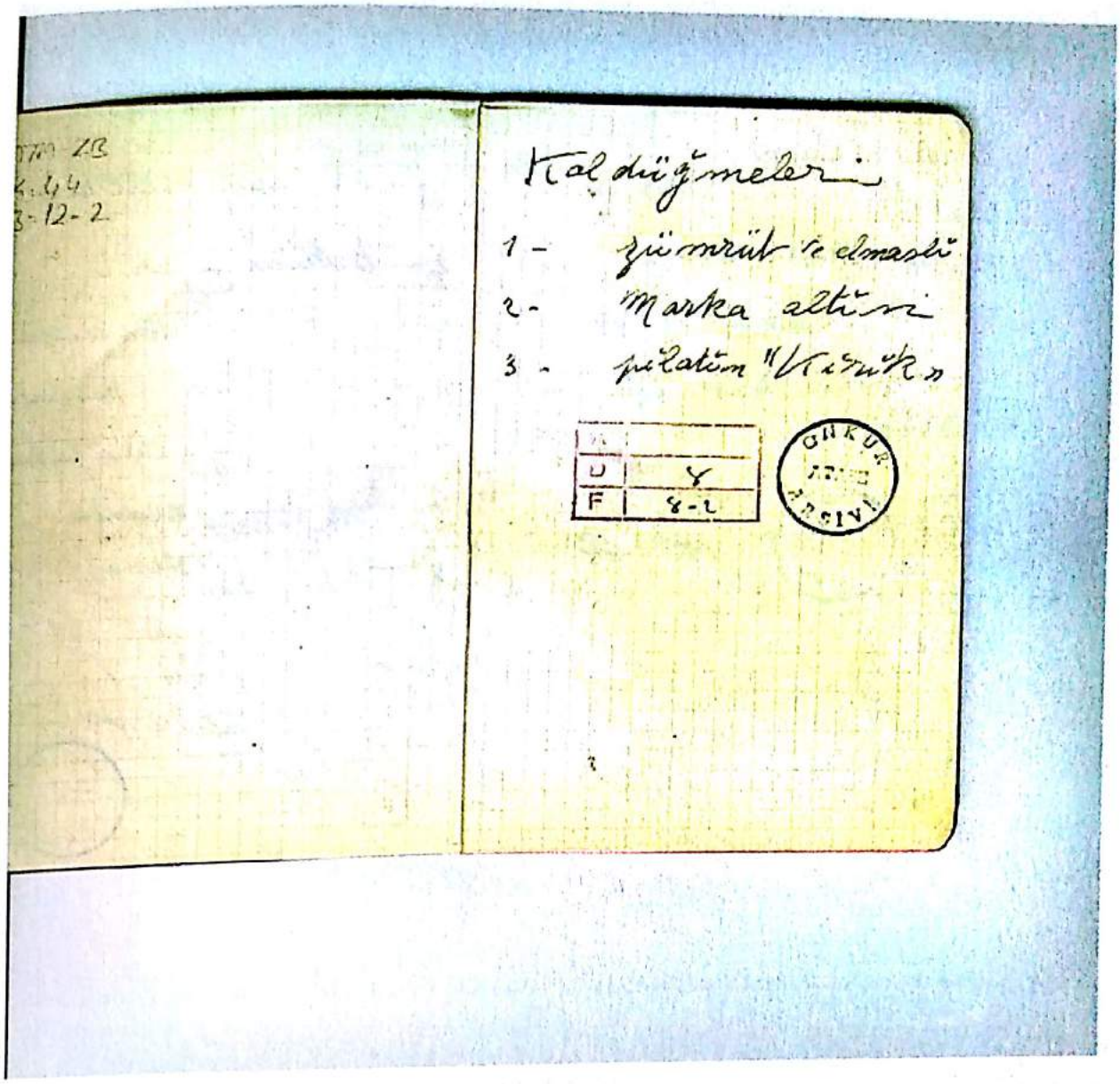

Tal düğmeleri
1 - takım sigah
2 - " pilatin ve taşlı
3 - " İnci ve pırlantalı
4 - " beyaz taş ve pırlanta
5 - " pırlanta
6 - " pilatin üzerine İnci
7 - " Eski ve pırlantalı
A
D 5
F 8-1
ORDU ARŞİVİ

44-12aa

12aa

Kol düğmeleri

1. Takım siyah
2. Takım platin ve taşlı
3. Takım inci ve pırlantalı
4. Takım beyaz taş ve pırlanta
5. Takım pırlanta
6. Takım platin üzerine inci
7. Takım zefir ve pırlantalı

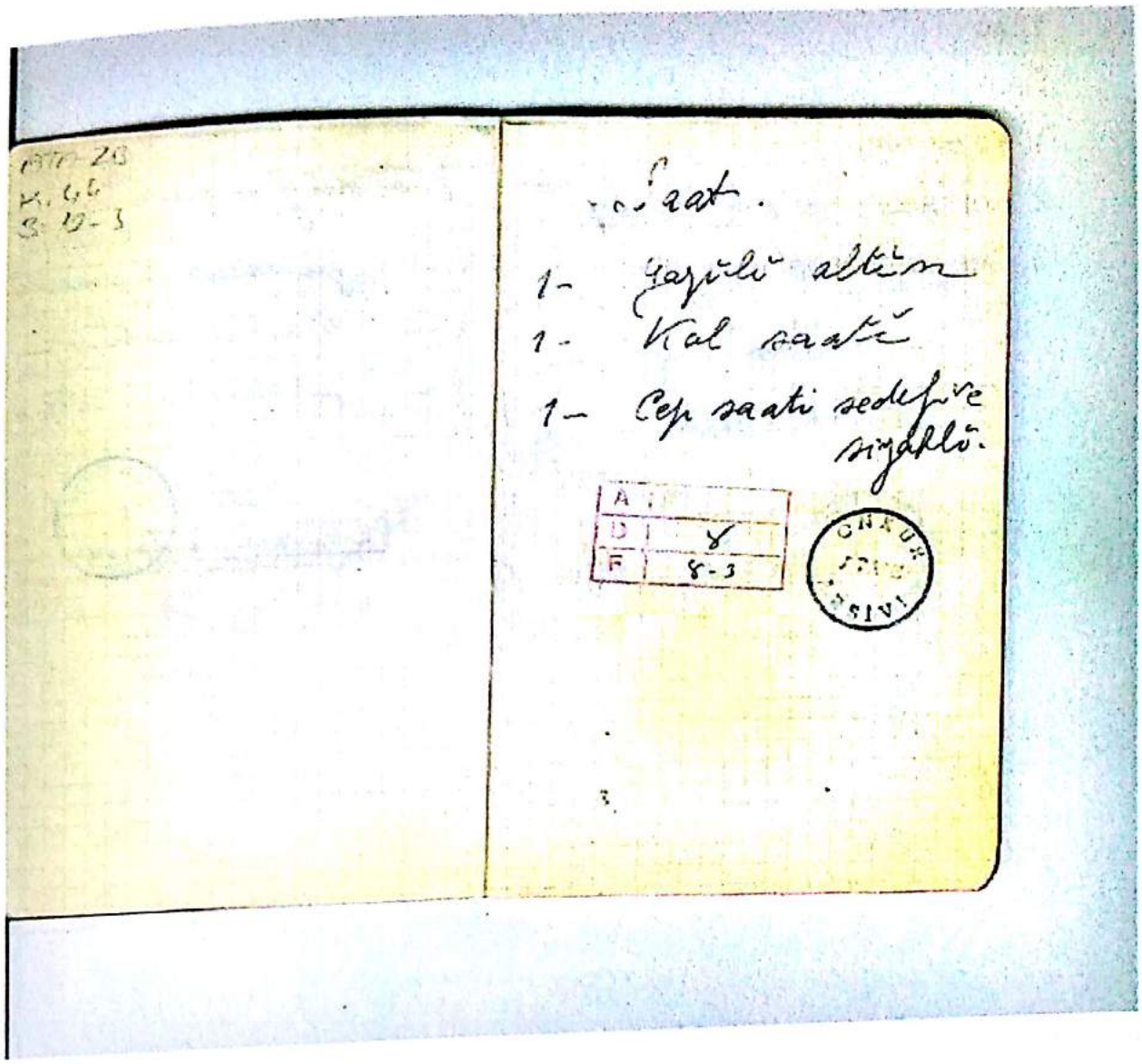

Kaldüğmeler
1 - zümrüt rəngli
2 - marka altın
3 - şəffaf "Crack"
D
F
GİKUR
ARŞİVİ

44-12ab

12ab

Kol düğmeleri

1. Zümrüt ve elmaslı
2. Marka altın
3. Platin “Kırık”

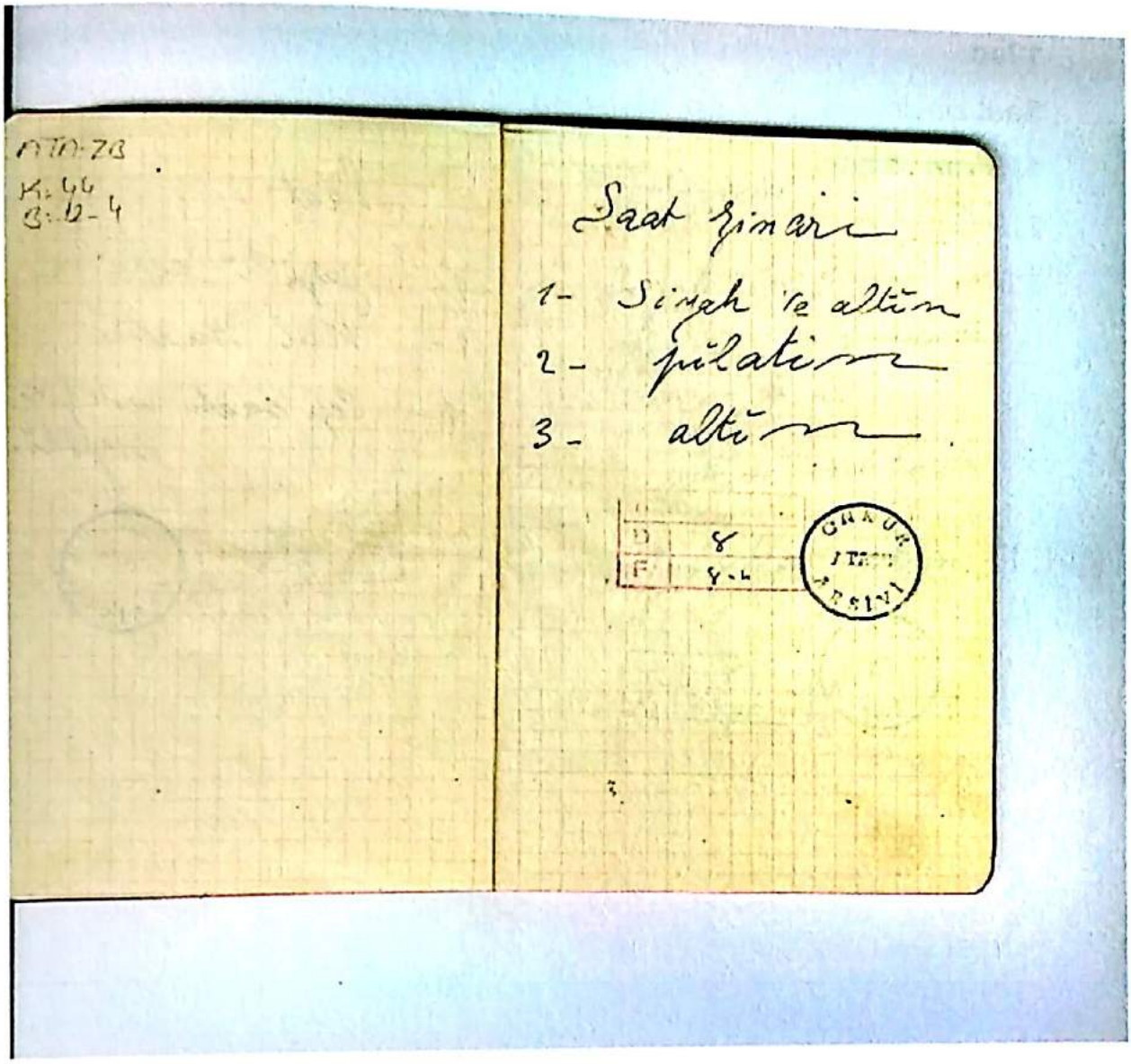

1870-28
K. 66
S. 10-3
Saat.
1- Gəpüli altın
1- Kal saatı
1- Cep saati sedefine
sıgdlü.
A
D 8
F 8-3

44-12ac

12ac

Saat

1. Yazılı altın
2. Kol saati
3. Cep saati sedef ve siyahlı

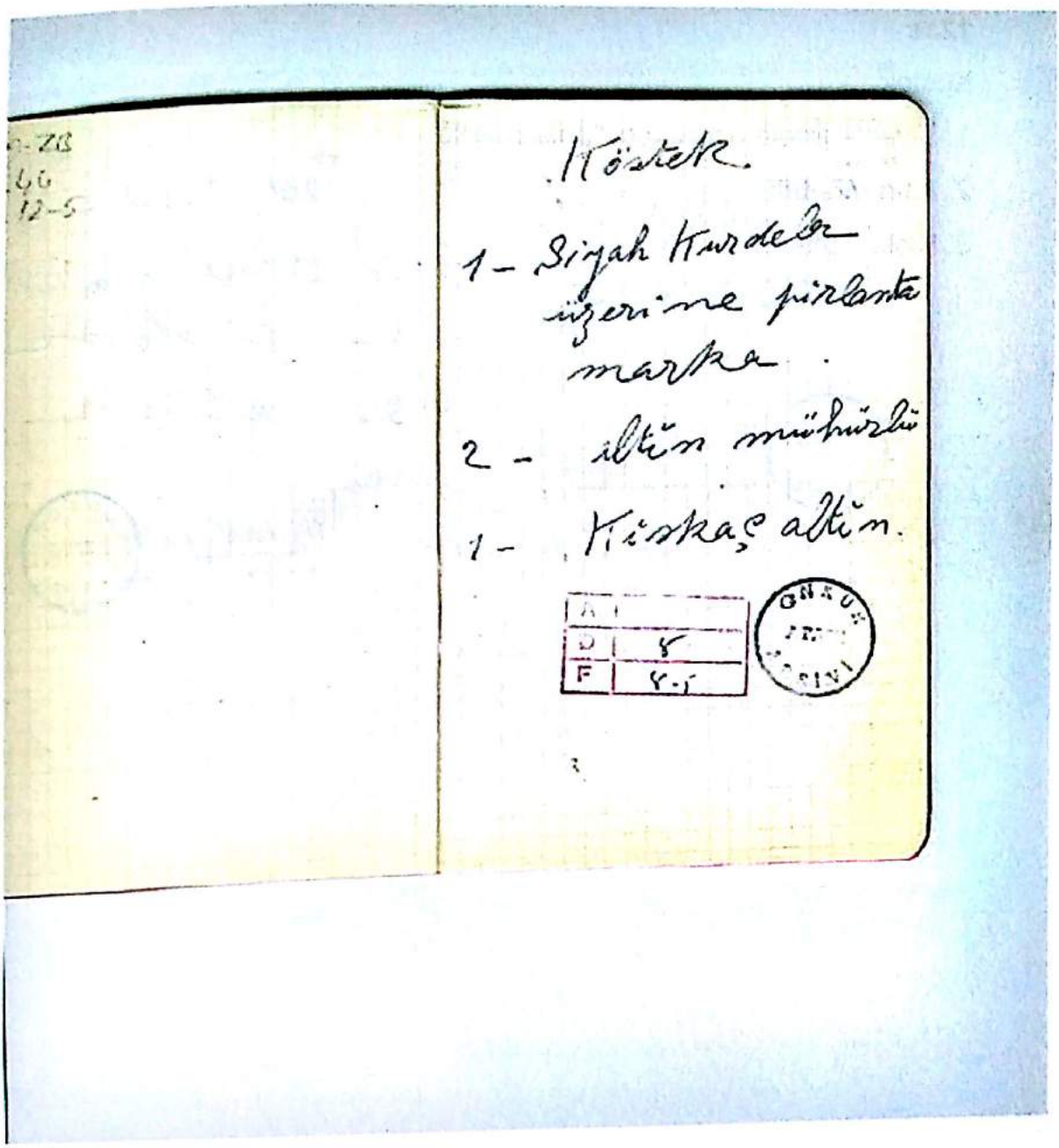

ATD-28
K.46
3-b-4
Saat Zinciri
1- Sinah ve altın
2- pülatin
3- altın
D 8
F 9-4

44-12ad

12ad

Saat zinciri

1. Siyah ve altın
2. Platin
3. Altın

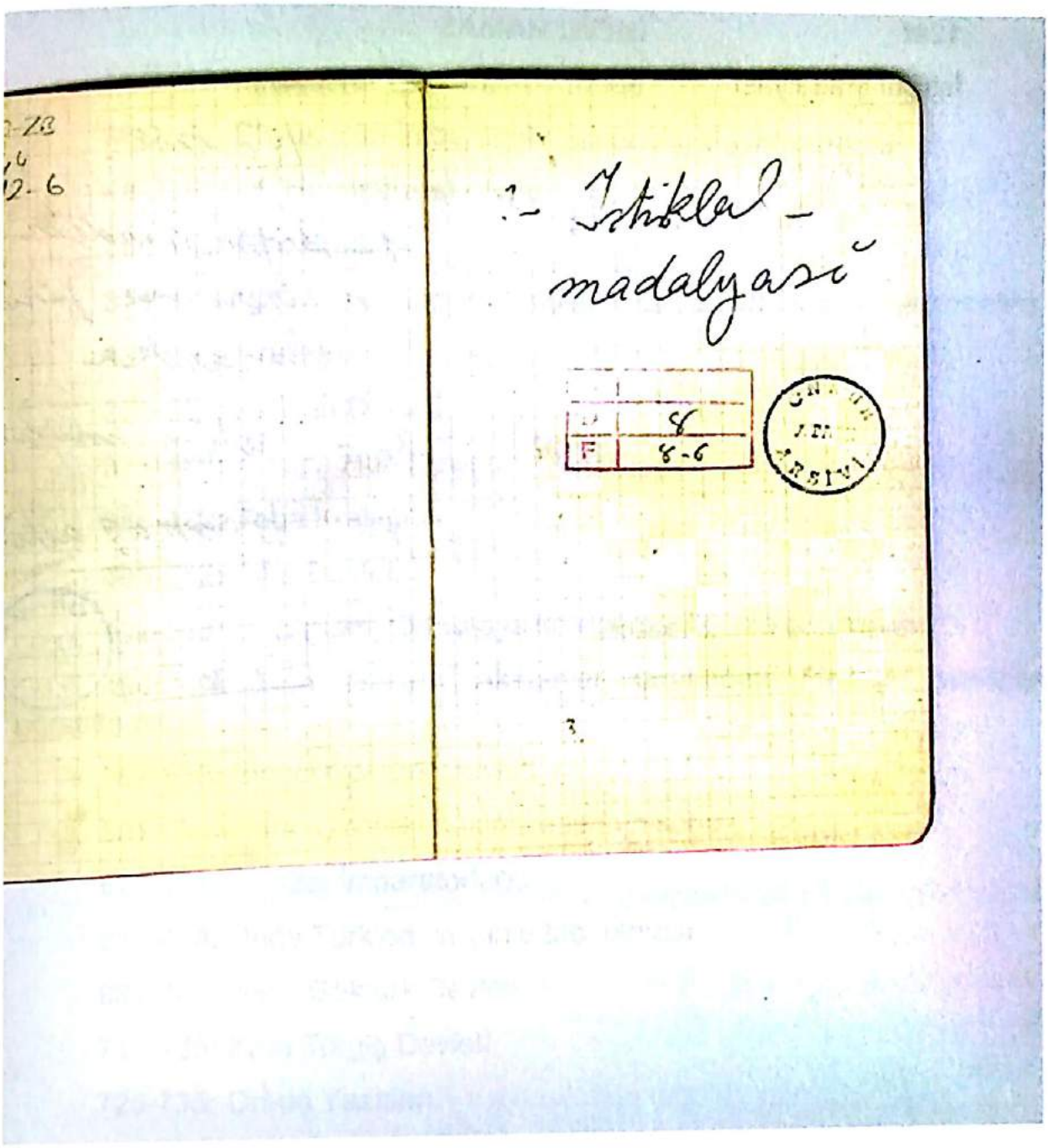

Köstek
1 - Siyah kurdele üzerine pirlanta marka.
2 - altın mühürlü
1 - Kıskaç altın.
A
D
F

44-12ae

12ae

Köstek

1. Siyah kurdele üzerine pırlanta marka
2. Altın mühürlü
3. Kıskaç altın

44-12af

12af

İstiklal Madalyası

ZAMAN DİZİNİ*

M.Ö. 204-M.S. 216: Hun İmparatorluğu

M.Ö. 58: Büyük Hun İmparatorluğu'nun ikiye ayrılışı

48-216: Batı Hun İmparatorluğu

304-452: Çao Krallığı

311: Hyongnu Türklerinden Çano'ların Çin payitahtını ele geçirmeleri

337: Yen Krallığı

350-557: Ak Hun Devleti

375-469: Avrupa Hun Devleti

386-422: Topa Krallığı

400-552: Avar Devleti

402-552: Cücenlerin Orta Asya'da egemenliği ele geçirmeleri

484: Ak Hun Hakanı Aksunvar tarafından Firuz'un yenilgiye uğratılması

552-630: Birinci Göktürk Devleti

581: Topa'ların Çin'deki hâkimiyetlerinin sonu

620-1016: Hazar İmparatorluğu

630-680: Doğu Türklerinin Çin'e tabi olması

681-745: İkinci Göktürk Devleti

716-739: Kara Türgiş Devleti

725-735: Orhun Yazıtları

731: Kültigin'in vefatı

744-840: Uygur Devleti

751: Talas Savaşı

820-1000: Samanilerin Orta Asya'da egemenlik sürmeleri

840-920: Kırgız Devleti

840: Turfan Uygur Devleti'nin kuruluşu

894: Talas şehrinin Samaniler tarafından ele geçirilmesi

907-929: Hıtay Devleti'nin sınırlarını genişletmesi

912-1183: Gazneliler Dönemi

---

* Zaman dizininde sadece incelediğimiz defterle ilgili olan tarihler ele alınmıştır.

924: Kırgızların Hıtaylar tarafından Moğolistan'dan sürülmeleri

932-1212: Karahanlılar Dönemi

938: Hıtay Devleti'nin başkentinin Pekin olması

960: Kaşgar Hanı Satuk Buğra Han'ın Müslümanlığı kabulü

960: Büyük Selçuklu Devleti

962-1183: Gazneliler Dönemi

999: Karahanlıların Maveraünnehir bölgesini işgalleri

1040-1157: Büyük Selçuklu İmparatorluğu

1075-1308: Türkiye Selçukluları Devleti

1069-1118: Suriye Selçuklu Devleti

1069: Kutadgu Bilig'in yazılması

1092: Selçuklu Sultanı Melikşah'ın tahta geçmesi

1097-1231: Harezmşahlar Devleti

1123: Hıtay Devleti'nin Cücenler tarafından yıkılışı

1125: Moğolların Çin'deki Liyao sülalesini devirmeleri

1137: Semerkant Hanı Mahmud'un Hıtaylar tarafından yenilmesi

1141: Selçuklu hükümdarı Sultan Sencer'in Karahıtaylar tarafından bozguna uğratılması

1118-1194: Irak Selçuklu Devleti

1193-1194: Harezmşah Sultanı Alaeddin tarafından Horasan'ın fethi

1207: Kırgızların Moğol egemenliğini kabulü

1209: Uygurların Moğol egemenliğini kabulü

1211: Karahitay Devleti'nin yıkılışı

1299-1922: Osmanlı İmparatorluğu

1236-1502: Altınordu Devleti

1243: Moğolların Azerbaycan civarında Selçukluları yenmesi

1255: Pekin'in Moğollar tarafından işgali

1310: Kısas-ı Enbiya'nın yazılması

1368-1501: Büyük Timur İmparatorluğu

1526-1858: Babür İmparatorluğu

21 Temmuz 1846: Darülfünun açılmasına ve İstanbul'da münasip bir yerde binasının yapılmasına ilişkin Geçici Maarif Meclisinin resmî bildirisi.

14 Ocak 1863: Darülfünunun açılması.

8 Şubat 1870: Darülfünunun, 1865'te yangın sonucu kapatılıp yeni binada Darülfünun-ı Osmanî adı altında açılması.

1874: Darülfünun-ı Osmanî'nin iki yıl olmadan kapatılmasından sonra Galatasaray'da Dârülfünun-ı Sultanî adı altında açılması.

01 Eylül 1900: 1881'de kapatılan Dârülfünun-ı Sultaninin Dârülfünun-ı Şâhâne adı ile açılması.

15 Ekim 1919: İstanbul Darülfünunun da yeni bir yönetmelik ile yeni bölümler oluşturuldu.

21 Nisan 1924: 493 sayılı kanunla tüzel kişiliği kabul edildi.

7 Ekim 1925: Bilimsel ve idari özerklik tanındı.

16 Ocak 1932: Prof. Albert Malche'in İsviçre'den İstanbul'a geldi.

18 Ocak 1932: Prof. Albert Malche'in Başbakan İsmet İnönü ile Ankara'da görüşmesi.

24 Ocak 1932: Prof. Albert Malche'in tetkiklere başlaması.

29 Mayıs 1932: Prof. Albert Malche'nin raporunu tamamlaması.

1 Haziran 1932: Prof. Albert Malche'nin raporunu Millî Eğitim Bakanı Esat Sagay'a sunması.

9 Haziran 1932: Prof. Albert Malche'in İstanbul'dan ayrılıp İsviçre'ye gitmesi.

2 Mayıs 1933: Prof. Albert Malche'in hükûmetin daveti üzerine tekrar Türkiye'ye gelerek "Dârülfünun Islahat Komitesi"nde müşâvir olarak göreve başlaması

31 Mayıs 1933: 2252 sayılı "İstanbul Darülfünununun ilgasına ve Maarif Vekaletince yeni bir üniversite kurulmasına dair kanun"un çıkarılması.

31 Temmuz 1933: İstanbul Darülfünununun kapatılması.

1 Ağustos 1933: İstanbul Üniversitesinin kurulması.

18 Kasım 1933: İstanbul Üniversitesinin eğitime başlaması.

4 Nisan 1934: Görevi sona eren Prof. Albert Malche'in İstanbul'dan ayrılması.

DİZİN

A
Afganistan, 20, 21, 88, 96
Ak Hun Devleti, 247
Akşunvar, 3
Albert Malche, V, 7, 8, 249
Ali Fuat Cebesoy, 10
Almanya, 31
Alp Arslan, 21, 94, 96
Altun Han, 22, 102
Amerika, 31, 194
Amuderya, 15, 16, 19, 23, 56, 60, 78, 108
Anadolu Selçuklu Devleti, 4
Aral Gölü, 5, 25, 120
ATATÜRK, 2, I, II, V, VI, VII, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11
Avarlar, 5, 13, 26, 44, 132
Azerbaycan, 20, 88, 248
B
Balkaş havzası, 78
Bedahşan, 19, 78
Beşbalık, 17, 23, 64, 66, 104
Bizans, 13, 15, 21, 42, 56, 94
Buhara, 18, 23, 24, 76, 106, 116
Bulgarlar, 16, 60
Büyük Selçuklu İmparatorluğu, 4, 248
C
Canbalık, 18, 76
Cengiz Han, 5, 24, 25, 116, 118
College des Frere de la Salle, 10
Cücenler, 5, 13, 22, 26, 44, 100, 104, 132, 248
Ç
Çin, 2, 3, 5, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22, 25, 26, 44, 46, 50, 56, 60, 62, 66, 68, 72, 100, 102, 104, 118, 124, 128, 130, 132, 247, 248
Çu Nehri, 17, 68
D
Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey, 11
Darülfünunun, 6, 7, 31, 166, 190, 249
Dede Korkut, 4, 20, 90
Dobi, 22, 100
Doğu Türkistan, 2, 14, 17
E
El Buhran, 24, 116
Eltebir, 16, 62
F
Fars, 20, 88
Fergana, 18, 21, 25, 70, 76, 96, 120
Firuz, 3, 15, 54, 247
Fredrig Hubertn, 3, 16, 60
Frere Rodriquez, 10
Frerler Mektebi, 10
G
Göktürk Yazıtları, 1, 2
H
Harezmşahlar Devleti, 5, 248
Harp Okulu, 10
Hazarlar, 16, 19, 60, 80, 82
Hıtaylar, 4, 22, 23, 100, 104, 106, 108, 248
Hindistan, 3, 16, 19, 21, 60, 78, 96
I
Irak, 20, 88, 248
İ
İdikut, 18, 25, 76, 120
İduk Kut, 17, 66
İlek Han, 23, 104
İngiltere, 31, 194
İran, 3, 19, 20, 23, 78, 88, 90, 108, 110
İrtiş, 3, 4, 19, 21, 24, 80, 98, 118
İstanbul Üniversitesi, II, III, IV, V, 6, 7, 27, 134, 249
J
Jojen, 15, 56
K
Karahan, 23, 110
Karahoça, 18, 76
Kaşgar, 5, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 76, 86, 96, 102, 104, 106, 110, 122, 130, 248
Kayseri, 21, 92
Kıpçaklar, 21, 22, 25, 98, 120
Kırgızlar, 14, 16, 22, 24, 25, 46, 64, 118, 120
Kilikya, 21, 92
Koçu, 18, 76
Konya, 20, 21, 88, 92
Kültegin-Kürtegin, 18, 76
M
Macaristan, 15, 56

GENELKURMAY
1926
BASIMEVİ MÜDÜRLÜĞÜ
ANKARA
2008

M00029636